

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III

XLII

E

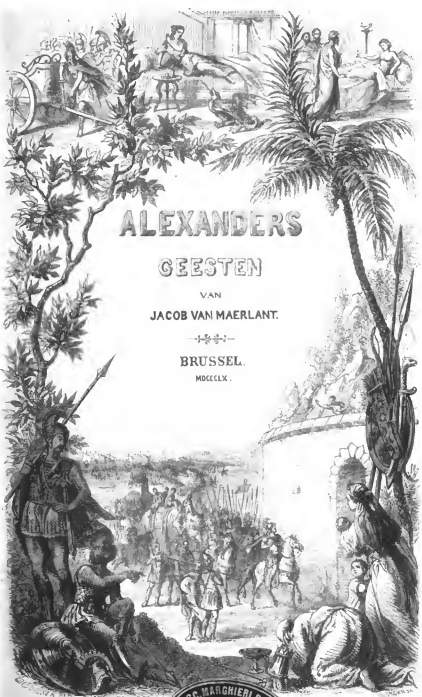
120

NAPOLI

XLII

6

120.

ALEXANDERS

GEESTEN

VAN

JACOB VAN MAERLANT.

BRUSSEL.

MDCCLX.

ALTHE LING
ROMANZE

XLII

&

120

BIB. NAZ. NAPOLI

ALEXANDERS GEESTEN.

76.
ALEXANDERS GEESTEN

VAN

JACOB VAN MAERLANT,

MET

INLEIDING, VARIANTEN VAN HSS., AANTERKENINGEN EN GLOSSARIUM,

OP GEZAG VAN HET STAATSBESTUUR

**EN IN NAAM DER KONINKLIJKE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN,
LETTEREN EN FRAAIZE KUNSTEN,**

voor de eerste maal uitgegeven door

F.-A. SNELLAERT,

LID DER KONINKLIJKE AKADEMIE VAN BELGIË, ENE.

EERSTE DEEL.

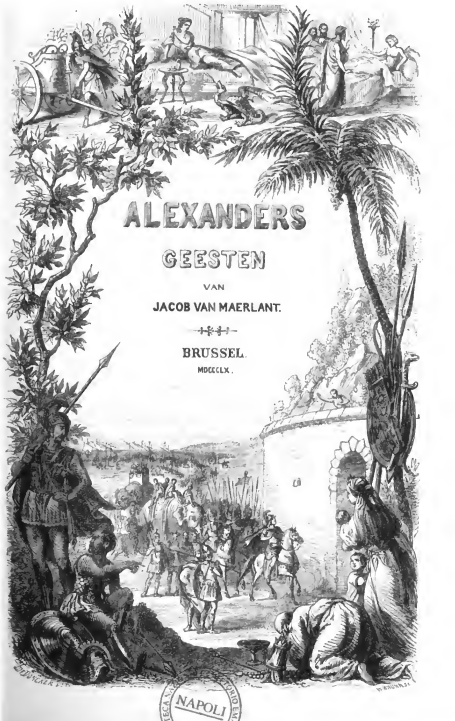
BRUSSEL,

M. HAYEZ, DRUKKER DER KONINKLIJKE AKADEMIE.

1860.

1

Digitized by Google

ALEXANDERS

GEESTEN

VAN
JACOB VAN MAERLANT.

—*—*—*—
BRUSSEL.

MDCCLX.

Met es costume en
 seden alsemen ier
 neuwes in ene
 stede. Gerstweir
 vertellen hoer
 Some sijn si also verdwert
 Dat sijn lachieren al oest goet
 Ic wane wel dat indehede doet
 Of dat sijn niet en verstaen
 Some die hede sonder waen
 Die houetich sijn en wel geraet
 Seggen dat es wel gemaect
 En geuen hem prijs en lof
 Ouer wonder hebbic daer of
 Hoe die werelt es so verheert
 Want ons die scrifture leert
 Dat got alle dinc machre guet
 Wat eest dan dat de mensche doet
 So seir vergeten alle doget
 Dat ghyt alle merken moget
 Almen lie enege doget leet
 Dat hiet enmer ten archste leet
 Alse hiet niet rechte en verstaet
 Seir ontfie ic dusdaen baract
 Nochtan so willic bestaen
 Dore hare die mi heeft genaen
 De scriven allgraunders gecten
 Als mi god ic saelt vollecsten
 Al lachieren sijn diet mer en verstaen
 Dat wil ic al te wille slaen
 Al hebbe sijn niet mine roet
 Hoe dus begint dat ierste boec
Gode geesten en sagen
 Vintme vele wyl dagen
 Daer vele wonders staer i bestreue

Maer bouen alle die vro leuen
 En me ontfingen lie
 Sider dat dat ierste wyl
 En die ierste man was gemaect
 Bone was uoet so wel geracht
 Noch so houetich man van onlogen
 Dat calic wel heit achter rogen
 Alse aller ander die grote was
 Alle hystorien waren gedwas
 Daerme af bestreuen heuet
 Hadde aller ad al so lage geleuet
 Alse daden ande onloges hede
 Hi hadde gedaen dat uor gestede
 Dat van noyen dars in een wint
 Iegen dincen vanden en vint
 Alle die grote anonime
 Dincen leut van arture
 En van dien ridder walewome
 Sijn heit iegen harde dinc
 Karls wyl dars maet em spel
 Iegen dat desen man geuel
 Ettels euloge van den himen
 En mochte hier iegen niet gestime
 Want aller ander dede terwaren
 So groet dat binnen rry-raen
 Dat hi alle die werelt dwant
 Ende ouer breut en ouer laut
 Oyn sijn heeft mi bracht dar hoe
 Dat ic v wille seggen hoe
 Allet al dat bestoet
 Die hystorie si es so goet
 Dar onme biddic gode te voren
 En biddic he oer alle dier horen
 Dat hi mi gene sellien sijn
 Hoe ic die waerheit uor no min.

ALEXANDERS GEESTEN.

DAT IERSTE BOEC.

- H**et es rosmen en seke /
Alse men iet newweg in ene stede
Verstwerf vertellen hoert /
Some sijn si also verdoert /
5 Dat sijt lachteren / al eest goet :
Ic wane wel dat niderhebe doet /
Oft dat sijt niet en verstaen.
Some die siebe / sonder waen /
Die hobesch sijn en wel geraect /
10 Seggen dat es wel gemaect /
En geben hem pijn en los.
Goet wonder hebbe daer of /
Hoe die werelt es so verkeert ;
Want ons die Scriture leert /
15 Dat Got alle dinc machte goet.
Wat eest dan dat den menschen doet
So sere vergeten alle doget /

- Dat ghyt alle meeken moget /
 Als men hen enge boget leet /
 20 Dat hyt emnee ten aechsten keet /
 Also hyt niet te eechte en veestaet ?
 Seet ontfie ic busbaen baeet ;
 Nochtan so willics bestaen
 Doze haec / die mi heeft gebaen /
 25 Te scriben Alexandees geesten.
 Ang mi God / ic sacit volkesten /
 Al lachteen sijn diert niet en beestaen /
 Dat willic al te winde slaen ;
 Al hebben sijn niet / mine coer.
 30 Hoeet / bus begint dat leeste boec.

- Gode geesten en sagen
 Dint men vele nu bi dagen /
 Daer vele wonderes staet in bescreven ;
 Maec boven alle die nu leven /
 35 En nie ontfingen lijf /
 Sider dat dat leeste wijf
 En die leeste man was gemaecht /
 Sone was noet so wel geacht /
 Noch so hovesch man van ozlogen /
 40 Dat salic wel heic achtee togen /
 Also Alexandee die geote was.
 Alle hysozien maecen gebwas /
 Daer men af bescreven hebet /
 Hadde Alexandee also lange gelebet /
 45 Also baden andze ozloges liebe /
 Hij hadde gebaen dat noit gesede.
 Dat van Teogen dat maec een mint

- Tegen dat men van desen blut;
 Alle die grote abouture /
 50 Die men leift van Arture
 En van dien cibber Maleweine /
 Zijn heie legen harde cleine;
 Karls inijch datz mace ein spel
 Tegen dat desen man gebel;
 55 Ettelz oploge van den Hunen
 En mochte hler legen neit gestunen;
 Want Alexander bede / te waren /
 So groet / dat binnen .xxij. iaren
 Dat hij alle die meelt dwanc /
 60 Beide obee vzeit en obee lanc.
 Mijn sijn heeft mi vzicht dat thoe /
 Dat ic u wille seggen / hoe
 Alexander al dat bestoet.
 Die hystozie si es goet :
 65 Dar omme viddix Gode te bozen /
 En vides hien oec alle diet hozen /
 Dat hi mi gebe selken sijn /
 Hoe ic die waerheit / meir no min /
 In dietsee wel bescriben mote;
 70 Want si es te hozen sote.

Van Cerces, den coninc die wonder dede.

- V**An goeden seden / van ho geslachten /
 En gewellich oec van machten /
 Was een coninc hele te bozen /
 Die ute Gzicken was gebozen /
 75 Die sijn rike in siere gewelt

- Menich scone iaer bejeit.
 Nochtan was hÿ onderdaen
 Dien van Persen/ en hadde ontsaen
 Sijn lant te lene van Darise ;
 80 Dat was een heer van groten prÿse /
 En hoet man van eertlike.
 Hÿ stont te siene en al sijn rike
 Dien groten heir van Persi ;
 Want Cerces / die coninc was /
 85 Die al Eûropen doze vacht /
 Die hadde die zee met siere cracht
 Harde na doen vullen die hest.
 Doen dede hÿ vozt met siere weit
 Die zee met scppen overslaen ;
 90 Daer ober hiet hÿ dat her gaen /
 En bedwang Ezielen lants /
 Sonder die stat van Atheni.
 Hÿ hadde albus menich scip.
 Dus stont te gabele die grave Philip
 95 En al Ezielen menich iaer
 Dien van Perren / dat es waer.
 Heir af lat ic u al bliiben ;
 Ander dinc mot ic beschriiben.
 Philip hadde ene scone vrouwe /
 100 Mer niet en wet ic / oft si hen trouwe
 Heilt ; bedi en cest geen wonder /
 Dat ons vele te onzonder
 Die Alexander vader was.
 Die vrouwe heit Olimpias ;
 105 Si was scone en zoet van seiden /
 En geraet van hobescheiden.

Aristotiles die beſcrijvet we des edelen conincs Alexanders vader was en ſijne moder.

- A**ristotiles die ſegghet /
 Daer vele wijsheiden an leget /
 Dat Neptanabus was ſijn vader.
 110 Du hoert hoe dat gheſchede allegader :
 Neptanabus hielt ſcherlike
 Van Egypten dat conincrike /
 Sonder o:loge en ſtrijt /
 Menich i aer en menigen tijt.
 115 Hi was een groet astronomien /
 Die beſte die noit was geſein.
 Coniurament en nigromacie /
 Expement en toberie /
 Derre conſte hi utermaten vele ;
 120 Bedi verdoech hijt al te ſpele.
 Alſe iemen legen hen woude ſchijben /
 Die ghinc allene tien ſelven tijden
 In ſine heimelike kenenade ;
 Daer ſat hi allene te rade.
 125 En water bo: hem ſtaende
 In een becken / dat hi waende
 Dat altoes niemen en wiſten /
 Daer hadde hi gemaect met liſten
 Weſſine ſcepe / weſſine liede.
 130 Wel tijt dat alſo geſchede /
 Dat menne met ſcepen ſoude ſoken /
 Soe ghinc hi leſen en bloken /
 En hadde een roede van ebene /

- Die was wel te maten elene /
 135 Daer hi dat water mede roerde /
 En die scerpelkin verhoerde /
 Dat si ghincgen altgronde.
 Stappang in die selve stonde
 Soe verzonken sine viande /
 140 Die soeken wilsden sine lande.
 Albus so sat langen tijt
 Sonder meringe en strijt.

*Waromme en we dat Neptanabus vloet in die flat
 van Macedonien.*

- T**Enen tijde quam hem mare /
 Dat het al versamet ware
 145 Esolr van dien lande van Endi /
 En ander liede / diere wonen bi /
 Die geheten sijn Alane /
 En Sereş oer / alsir wane /
 Perren en Mediene /
 150 Agarene en Nabariene /
 En al dat solr van Oylenten /
 Quamen met wapen en met tenten
 Algader op Egypten lant.
 Doen hijt hoerde / loech hi te hant /
 155 En ghinc in sine kenenade
 Allene tenen heimeliken rade /
 Alse hi dicke hadde gedaen.
 Gehant hadde hi verstaen
 Dat hie blijf verliesen soude /
 160 Hine vloet enwege hadde.

- Also die coninc dat verstant /
 Doe hi entree in roeter stont /
 En quam ane Macedonie.
 Daer was Olimpias / die hie /
 165 Die coninginne ter selver stont.
 Daer wart Neptanabus name cont
 Oer al in Grieken in elke stede /
 En ho2 die coninginne mede.

*He en wat Neptanabus sprac totte der coninginne
 Olimpias, doen hi tot Macedonie kwam.*

- P**hilip was ten selven tijden /
 170 Derte entree baren strieden.
 Doen ontboet die h2outne sciene
 Neptanabus / om dat hiee
 Die waerheit soude doen verstaen /
 Hoet metten coninc was vergaen.
 175 Doen hi totter h2outnen quam /
 En hi hare scoenheit beeam /
 Wart hi met haere minnen bevaen.
 « H2outne / » seic hi / « ic hebbe verstaen
 Dat gi h2agen selt een kint /
 180 Dat u van dien Goden sal sijn gesint /
 En ghijt mit wonderen selt ontsaen.
 Het sal wesen / sonder waen /
 Sinen vader. die seande /
 Die gebaen es laude.
 185 Dien genen / diet sal winnen /
 Selbi sein en oec bekinnen

In die gelike van enen dzake.
Dit seggie u in warre sake. »

*Wat die coninginne Olimpias antwerde den coninc
Neptanabus van Egypten lande.*

- D**oen andwozde die coninginne
 190 Met gestabeliken sinne :
 « Dzient / hoe wetti dat te bozen /
 Dat mi die Goede hebben vercozen
 Te dzagene al selt een hint ? »
 « Dzouwe / » seit hi / « u heeft gemint
 195 Amon / die here van Tibia :
 Ic ben sijn vode / hi komt hier na
 In die gelike van enen dzake. »
 « Dzient / » seide si / « hoe gerne ic spzake
 Dien groten here / mocht gesien ! »
 200 « Dzouwe / » seit hi / « gi sulten sien. »
 Mettien ghinc Neptanabus
 Uter coninginnen hupps
 Te sterc herbergen / en macte hen saen
 Nechte als een dzake was gedaen /
 205 En quam gecropen in die zale /
 Daer die dzouwe harde wael
 En diere waren hen mochten scouten.
 Mettien so neech hie dier dzouwen /
 En boer weder danen hi quam.
 210 Doen die dzouwe dat vernam
 Gelovebe si den toverare /
 En wacnde wel dat Amon wace.

Wat coninc Philip sprac tot Olimpias sijne vrouwen, dat si was besweert.

- M**ettien wart die vrouwe saen
 Met Alexander verbaen;
 215 En doen si des wart geluar /
 Was si harde sere in bare
 Van dien coning / haren herte /
 Dat hi hare neman soude hare etc.
 Neptanabus was al hare cart.
 220 « Meester / » sprac si / « na dien dat staet /
 So moti mi raet geben.
 Men sal mi nemen bleben /
 Eerst dat hi di wareit weet /
 Hoe dat met mi stiet. »
 225 « Vrouwe / » seil hi / « sijt te gemake /
 Ic sal u quiten van deser sake. »
 Enen vogel hi verlas /
 Die vloech al daer die coninc was /
 En verzochte hem in doem te vozen /
 230 Dat een hint solde sijn gebozen.
 Dits was hi metter coninginnen
 (Dat toe brackene die minne
 Van sinen wijsf en van Amone).
 Doen wart hi doze van desen doene /
 235 Also hem sijn doem wart gespelt.
 Hi verac op al sijn getelt /
 En boer te laude wart.
 Die coninginne wart verbaert
 Also hoerde die nimare /

- 242 Dat hare here comen ware ;
 Waut si scaude haer hache sere.
 Doen troestese Philip / die here.
 « Vrouwe / » seit hi / « en scaemt u niet /
 Al es u een deil meesseit :
- 245 Ic weet wel / dat in ulven stue
 Noet en quam anders mans minne
 Van die mine / al dachdi kint.
 Die Goede hebvent u gesint. »
 Dies troeste hare Olimpias.
- 250 Mer weltijt dat Philip gram was /
 Derwelt hi haer in sinen spzoken /
 Dat si hem trouwe hadde te dzen.
 Doen clacch sijt Neptanabus /
 En bat hem dat hi in haren huse
- 255 Amone / oft hijz hadde stabe /
 Doz dien coninc comen babe.

*We Neptanabus gelijc enen drake quam in die zale
 vor dien coninc Philip en sijne vrouwen.*

- E**nen tijde sat die here
 Te siere tafelen met groter ere /
 En die coninginne oec mede.
- 260 Doen quam dar ter selver stede
 Neptanabus in diere gebare /
 Alse ocht Amon selve ware /
 In die gelijke van enen dake.
 Ic segt u in waree sake /
- 265 Dat hi was uteruatien scone :
 Een cam stout als ene reone

Schaffen boven op sijn hooft /
 Met sinen wijspele hadde hi verdoest
 Alle die in die zale waren.

- 270 He leide sijn hooft / sonder sparen /
 In dier coninginnen scoet.
 Dieſ hadde hen aller wonder groet.
 Doen sciep hi hem / te baren /
 In die gelike van enen aren /
 275 En bloech ter beinsteren uyt.
 Doen spzac die coninc over luyt :
 « Doulue / ic wil u bozweert merce
 Gerne doen goet en ere /
 Want ic weet wel dat dit hint
 280 Onſ van dien Goden es gesint. »

*Wat wonder geseiede coninc Philip tenen tijde doe
 hij rijden soude in sinen lande.*

- H**ier na geveil tenen tijden /
 Dat die coninc soude rijden
 Terre stede in sijn lant.
 Doen quam geblogen al te hant
 285 Ene hinne op sijn cleet ;
 Si seider op een ey gereet.
 Te hant bloech si haerre verde.
 Dat ey vell neder op die eerde /
 En scael bzac en twee.
 290 Waer gesceide wonderſ mee :
 Een bzake quam uyt genen doppe /
 En bzaide gelike eenen doppe

Al omme en omme geen eyfcale.
 Hi waende weder heren wale
 295 In dien dop / daer hi uyt quam;
 Maer dat hen die doet benam.
 Die coninc sat en sag al toe.
 Calistones dien riep hi doe /
 En vzaechde hem al oppenbare /
 300 Wat daer hi betekent ware.

*He Calistones dien coninc dat wonderlike gescien-
 nesse bedude van dier hennen.*

« **C**oninc / » spzac doe Calistones /
 « Ic segge u wat al waer es :
 Dine vzuwe dzaget een hint /
 Dat di van dien Goben es gesint /
 305 Dat dier werelt ommegeant
 Sal hebben noch in sijn bedwanc ;
 Want dat en bediet sekerlike
 Die figure van al eertrike /
 Die dzake bediet dat hint /
 310 Dat's biedelste beeste dat men vziut.
 Dat hi den dop al omme ghinc /
 Bediet al mozden es coninc
 Dat die werelt sal doz rijden.
 Dat die dzake ten selven tijden
 315 Bleef doet / alse hi hem pfinde das
 Ce keerne danen hi comen was /
 Bediet dat hi sterben sal /
 Alse hi blant heeft bedwongen al /
 En weder waent heren
 320 Ce sinen landelweert niet eren. »

*Van dien teken die gescieden doe coninc Alexander
geboren wart.*

- A**ldus ende hi sine tale.
 .Noch hebben wi vernomen wale/
 Dat hi die waerheit bede verstaen.
 .Alse Philip hadde al gebaen
 325 Daer hi was omme gebaen/
 Doec hi thuss met sere scacen/
 En bant die hooftwe/ der ic af seide/
 Gaende in goete aerbeide.
 .Nochtan belwanic mi al dat/
 330 Dat Philip sijn vader was;
 Want men in Machabeus vint
 Dat hi die conincs Philippus kint.
 .Solinus seget en ander clecke;
 Oec seistmen in die heilige kecke;
 335 Aristoteles hi seget nochtan
 Dattene .Neptanabus wan.
 .So wie hen wan/ het es bekint
 Enmer was hi conincs kint;
 Dat hoeedi wel heit te bozen.
 340 Ic segge u hoe hi was gebozen.
 Des selven dages dat dat kint
 Maet gebozen/ hadde gesint
 Onse Heere tekene vele groet:
 Die eerde bebede en bescoet;
 345 Het donderde en blizinde mebe;
 Het vele oec regen ter selver stede;
 Oec vielen van dien hiemele stene/

Dat en es logene engene;
 En in Egypten spzac een lam /
 350 Seide een hobe die danen quam;
 Op die camere / haer die vrontwe
 Dochbe haren groten rontwe /
 Hielben. ij. arme enen strijt.
 Dit was opten selven tijt /
 355 En oec op dien selven dach /
 Dat Olimpias gelach
 Van Alexander / dien hogen man /
 Die de werelt al verwan.

*We coninc Alexander ter scolen wart geset doe
hij .v. iaer out was.*

Doen thint hoben .b. iaren quam /
 360 En het wijsheit soe vele vernam
 Datter scolen mochte gaen /
 Deet die vader lieren saen.
 Zijn machtoe was Leonides /
 Zijn meester Aristotiles.
 365 Noit en was beter logicien
 In die werelt noch gestien.
 Oec was hi goet rlerc / ter curen /
 Vanden .vij. arten en van naturen.
 Het ghinc ter scolen / dat es ware /
 370 Cote dien dat hi out was .xij. iaer.
 Doen debemen dar na lieren
 Der sterren ganc en hare kerren;
 En die ystorie seget albus /
 Dattie coninc Reptanabus

- 375 Sijn meester daer af soude wesen/
 En hen van astronomien lesen.
 Si stonden daer die locht was claer.
 Alexander vzaechte Neptanabus daer/
 Ochte wel conste bozen sein
- 380 Wat dien lieben soude gescein.
 Hi seide : iai/ harde wel.
 Doen star hinc dat hi wel
 Van der coten daer hi stont/
 Dat hi nummermer en wart gesont.
- 385 Alexander spzar mettien :
 « Dū conneſt der liebe geluc bozsein/
 En bozſageſt dū nit dit ongebal/
 Dattu soudeſt vallen in den dal ? »
 Mettien liep hi te hem daer neder.
- 390 Neptanabus andwerde weder :
 « Wat soe den mensce sal gescein/
 Dieſ in mach hi nit ontfcein.
 Die sterren badent mi verstaen
 (Mochtan en consticſ nit ontgaen)
- 395 Wilen dieſ es menecſ iacer.
 Alexander spzar : « Eest ware/
 Mochtstu dan sijn mijn vader ? »
 Neptanabus hi seide al gader/
 Hor hi die coninginne vrbzorch.
- 400 Nit en wet ic ofte hi loech.
 En mettien so bleef hi doet.
 Die iongelinc hadſ couwen groet.
 In siere moder kernenade
 Dzoerſ hi den man/ en riep te raede
- 405 Sicte inoder/ en vzaechde haer

Wie sijn echte vader waer?
 Doen seide si dattene Amon wan.
 « Mober/ dit es die selve man/ »
 Spzac dat kint/ « dit es mijn vader. »
 410 Dus gesceit al tenen gader.

*Dat is wat gesciede doe coninc Daris seinde in
 Grieken om tsijs.*

Tien tijden dat al dese dinc
 Gesciede/ was Daris die coninc
 Van Preeren en van Meden al gader.
 Xeramus/ soe heit sijn vader.
 415 Tien tijden was in ectrlike
 Engcen coninc sijn gelike:
 Dan die werelt wel die helt
 Hadde hi in siere gewelt:
 Gziehen was hem onderbaen/
 420 En gaf hem tsijs/ sonder maen;
 Want al Eucopen ondee hem lach.
 Alse Alexander dat besach/
 Dat dies conincs Daeis boeden quamen/
 En si tsijs van Gziehen namen/
 425 Hine was out mae .xij. iaer/
 Dus seget die geeste/ dat es waer;
 Want hine hadde aen sinen kin
 Bart no dunst/ no meie no min.
 Alse hi sach dat Daeis helt
 430 Sijn vader es cike in siere gewelt/
 Spzac hi verre talen gelike/
 Die gi moecht hozen coztelike.

*Wat couinc Alexander seide in sijnen moet, doe hi
hoerde Daris boden sijns halen.*

- * **U** mach ongeballich kintsebe!
 Hoe langhe sal ick op ene stede
 435 Teiden alduſ traegen lijf?
 Weltjt sal ic den hegtijf/
 Den here van Perren en sine gewelt
 Veriden mogen op een belt?
 Weltjt sal ic met minen swerde/
 440 En met minen snellen perde
 Den bloeden Darise en den traegen/
 En sijn volc doch verſagen?
 Weltjt sal ic met minen banieren
 Mijn volc verbliden en verſieren/
 445 Daer die liebaert in staet/
 En togen mine kintſee daet/
 En op mine viande bliegen?
 Ja en leestinen dat in siere wiegen
 Herculeſ/ die sterke ggant/
 450 Cleve daken dode en oer vant?
 Doch bin sterker dan een kint/
 Dat men in siere wegen vint;
 Want ic bin out doch .xij. iaer.
 Bedi wet ic wel/ over waer/
 455 En ontfage ic minen meester niet/
 Die mi staet/ misdade ic iet/
 Ic soude doen also grote daet/
 (Dat segget mi minſ selveſ raet)
 Alſe Herculeſ bede;

- 460 Men soude mi niet betien mede /
 Dat ic Neptanabus kint ware. »
 Die spzac hi / met groten misbaere /
 Alirne iegen sinen sin
 Also dese woze / no meir no min /
 465 Gelijc alst ware eens libarts ionc /
 Dat sit op synen eersten spzone /
 En sterke beesten dan siet gaen /
 Die hiet niet en dat bestaen ;
 Nochtan es hen eijerte so conc
 470 Het berget die dinc te doene /
 Al uren en allen dach.
 Aldus waet hen / dorn hi sach
 Dat Daries in sine gewelt
 Sijns vaders rijc al gader helt.

*We Aristotiles coninc Alexander vraechde, doe hi in
 dien gepeiffe was.*

- 475 **M**ettien so quam harde saen
 Sijn meester uter cameren gegaen /
 Daer hi in hadde gestudeert /
 En sijn bles al berteret /
 Dat hij was mager en bleet /
 480 En hi harde wel geleet
 Dien genen die bi nacht waken
 Om wijsheit en goede saken.
 Doen Alexander Macedo
 In dogen sach ontsteken so /
 485 En Aristotiles dat versach /
 Vraechde hi wat hen op eijerte lach.

- Alexander was verbaert /
 En sach te sijnen meester waert ;
 Sijn ogen liet hi nedergaen /
 490 En ghinc voz sinen meester staen /
 En boge ober sine knien /
 En antwoorde hem mettien /
 En seide : « Het es al tenen gader
 Om dat coninc Philip / mijn vader /
 495 So gebaecht es en so odt /
 En Darius in sijne gewout
 Algader heeft mijns vaders goet :
 Dit es dat mi dzoben doet. »
 Dit spzac hi / en van groten fere
 500 En mocht hi hen geseggen mere.
 Die tranen liepen hen sciene
 Ober beide sine liere /
 Hine mochts hen onthouden neit.
 Nu hoert wat sijn meester riet /
 505 Aristotiles die vrede.
 Doen hinc sach in desen mode /
 Spzac hi : « Alexander / nu wes cone
 En geradich in allen doene ;
 Wes man en bescerme dijn lant /
 510 Want du hebbs menegen blant ;
 Ic sal di lieren in welker wijs
 Du moges los en prijs.

*We Aristotiles coninc Alexander leerde lof en prijs
 te beiaene en in eren te leven.*

» **D**ort wat ic di kerst bediede /

- Altoes nem raet an vzoedt liede ;
 515 Want als men dinc bi raede doet /
 So wert si dicwijl goet.
 O;salke hebbe onwert altoes /
 Want si sijn quaet en loes.
 Quade knechte en maect geen heren /
 520 So dat si bi iet mogen deren ;
 Want al es die vicke kleine
 Die gewassen es niet reine /
 Si es wezet en loept vzelwerf seire
 Van die riviere / die emmermere
 525 Gelopen hebt en lopen sal /
 Cote dattie werelt inden sal.
 Aldus cest / no min no mere :
 Biden merct dat sere /
 Hi es iegen sinen here sel ;
 530 Bade mens hem / hine bade niet wel ;
 Hi stopt sine ozen iegen beide /
 Want hine writ getn hoefsebe.
 Also doet dat aspijs / dat serpent :
 Alst hoert al omtrent
 535 Bedelen / blasen / toberen / varaet
 (Want ment met sellen spelen baet) /
 So werpert dene oze nederwaert /
 En in bander oze stecket sinen stert ;
 Also stoppet beide sine ozen /
 540 Om dat ment niet en sal verdozen.
 Aldus cest biden knecht /
 Als hi gewint hierescaps recht.
 Nochtan salmen elken man
 Ere doen na dien dat hie can ;

- 545 Al en hadde hi en gein groet goet /
 Es hi hovesch en vzoet /
 Van wat lande dat hi si /
 Al en waere sijn geslachte niet vzi /
 Waer hi geheten van goeden seden /
 550 Men souden eren tallen steden :
 Want sal ic u die waereit tellen /
 Goet bringt menegen tre heellen /
 En niet vzevziget so vele liede
 Also groet goet en miede.
 555 Die van seden / niet van goede
 Es vreesiet in sinen mode /
 En die mrt dogden es verheben /
 Al en mach hi niet veil geben /
 Sijn sin es beter dan gout.
 560 Heit om es bette menech sout
 Gode seden en wijsheit /
 Van geote habe en edelheit ;
 Want die gene es edel allene /
 Die hovesch van seden es en reine.

*We Aristotiles coninc Alexander leerde scepen von-
 nisse te wifene.*

- 565 • **O** tu scependoem sout es wijsen /
 So ste dattu in geinee wijsen
 Doz vziuscap / no doz miede /
 Noch doz geeande liede /
 Noch doz hriscap / noch doz minne.
 570 Ostu bekinne es in binen sinne /
 Dit vonnisse en make niet oneerht ;

- Want het geseit nu en recht /
 Dat recht's vele blivet achter /
 Dat siene kleine miebe
 575 Verdomen onnosel liebe.
 Welthjt soe die vzerheit comt
 In smenschen / si verdoemt
 Met gerechtegeiden siene docht /
 En verdoekert siene iagt /
 580 Si doet enen recht's vergeten ;
 Alle loefheit doet si weten ;
 Dan rechte leect si nemen miebe /
 Dat gemene es alre liebe.

*Wi hi een iegliken na finen staet genedich wesen
 en dwingen sul.*

- » **A**men lieben do genaden.
 585 Alsinen di bit wese veraden /
 En doet gerne oft es recht ;
 Dwinget dien overdadegen knecht.
 Doe tsole uten tenten varen /
 En dan besette dine scaren /
 590 En wese seliegen dinen viant /
 So machstu bescremen diant ;
 Hebestu iet groet wil te done /
 Du salst volbzingen / distu coue.
 Als dijn volc es wel gescaet /
 595 En men dan te stride wart /
 En dijn volc es te ionc /
 Dunct di dat du best te ionc

- Die eerste iofte daer tdoen/
 Nochtan weſ blide en roen/
 600 En weſ int herte een man/
 En doe dijn wapen an/
 En troeſte dijn liede wel/
 Al en mochtſtu doen niet el
 Dan bidden en bermanen/
 605 En ſcaren dine banen :
 Het heeft dicke gebzomt dem Here/
 Dat hi bacht met velden ſere;
 Want op een volc op verbart/
 En di ſcaren ongeſcaert/
 610 En die herte en hande veben/
 Sien ſi haren coninc leven/
 En hi ſi troeſt met ſcoemmer tale/
 Sijn ſi ſaen geneſen wale/
 En hen waſſet haren moet/
 615 Si verchten ofte ſi waren vermoet.

*Aristoles wee hi lierde Alexander wee hi ſich in ſtride
 hebben foude.*

- » **O**chte dine viande blien van di/
 Doze hen allen weſ hen bi;
 Ochte dat ſelue bi geſceit/
 So weſe dachterſte diere bliet;
 620 Want alſ di de blinden ſien/
 Si ſulen hen ſcamen dat ſi blien/
 Sine ſulen van onneren
 Sonder di niet mogen keren.

- Van merke hoe vele viande
 625 Doet di staen op den lande ;
 En als duse hebes gemeeket al /
 En verbaert u niet om tgetal /
 Oft di dunct dat si sijn bloet.
 Emmer do den ersten stoet /
 630 En doe eerst dine wapen an :
 Van salmen sien oftu best ren man /
 En oftu best ten wapen goet /
 En oftu hebes enen heten moet ;
 Van soustu mecken wie di mint /
 635 Alsmen dien staeken seijt begijnt.
 Daer sal sijn swart iegen swart /
 En doers sal lopen iegen tpaert /
 Deen scilt sal den anderen bzecken /
 Daer salmen met dien speren steken ;
 640 Lume salmen verwinnen lieben /
 Den andereen zege laten bedieben.
 Ofstu dan winnes enege stede
 Met crachte us met dicke dede /
 Hem den scat en gif den heren /
 645 Wie di holpen sekerren eren.
 Gaest die wonden met goede /
 En maect blijde die dzohe moede.
 Na dien wonden gif dat goet /
 Du machs dien bloden hout ;
 650 Dus machs du dien bzecken saden /
 En oec aeme lude veraden.
 Ofsti oec gebreect dat goet /
 Emmer was blide in binen moet.
 Wat du geloefs dat salstu geben /

- 655 Es dattu behoutſt dijn leven ;
 En alſe du mogeſt doe dwelof /
 So en heiffſtuce genen lachter of ;
 Want milcheit maect die ſeden goet /
 Si maect dien vzeken wel gemoet /
- 660 Si verbert menegen lachter /
 En ſi vzebet den viant achter :
 Melcheit maect vele mage ;
 Men plechſter vele nu bi dage.
 Beſtu melde ober dijn vzoet /
- 665 Sone heffſtu gere beſten noet /
 Weder dat eſt ozloge ſo vzebe /
 Waer ſo bu beſt begrepen melde.
 Ofte onſeſtu dinen viant /
 Hebeſtu een milde hant /
- 670 Dat ſijn dalre beſte mure
 Die di mach daventure ;
 Want altoeſt en gene dine
 En mach verzeiden den vzecken coninc.
 Dat ſceen den coninc Craffus wele /
- 675 Dien men tgout gort in die kele.

*Wie Ariſtotiles Alexander leerde dat hi hoden ſich
 ſoude van quaden wiven en minnen.*

- » **W**at mach ic di ſeggen vozt /
 Ofſtu dit hebeſt wel gehozt :
 Die onſuberheit van dinen liſſve /
 En machti vanden quaden wibe ;
- 680 Wachſte di van wereliker minnen :
 Wertſtu gebaen in dinen ſinnen /

- Si sal di wel sere teegen /
 Du en salt geene ozloghe plegen.
 Pleegstu minne en d'zonkenſcap /
 685 Wat sal di dan renich heerſcap ?
 Hoe machſtu die werelt winnen ?
 Du beſt bezongen in allen ſinnen ;
 Dijnſ ſelver ſin hi diſcozbeet /
 Alſ die de minne binnen beetreet ;
 690 En d'zonkenſcap dat eſ een graf /
 Daer alle doget in nemet af :
 D'zonkenſcap en bulle minne
 Doen falſſeren coene ſinne.
 Tüttel werelden ſelcn ſi begeren
 695 Die de werelt willen lieen /
 En die werelt willen dwinghen /
 En rechtſ plegen in allen dingen.
 Weg gerecht in allen doen /
 En genendich en coene.
 700 Scambi oec van dien quaden ſaken /
 Duſ mochtſtu goeden name maken.
 Hout de wet en ſelbet de quade /
 En weest vzoet in allen raede.
 Laet ſinken dinen geammen ſin /
 705 En verſt die wzaſſe / datſ dijn gewin.
 Peinſe neit langhe om een quaetſheit /
 En weſ te vreegebene geeit.
 Trifſtu al duſdanen wiſ /
 So ſaltn hebben lof en p'ijſ /
 710 En dijn name ſal emmermeit
 In die werelt hebben eec. »

We Aristotiles vort sprac tote coninc Alexander.

- A**ldus spzæ Aristotiles.
 Noch wan te dat niemen en es /
 Die volgen woude desen raede /
 715 Dat hi iet daer abe mesdade.
 Alexander ontheilt oec wel /
 En peinsde dat hi nîwet el
 En dade dan dat hi hem riet.
 Metten hi dien meeske liet.
 720 Om ere hi al gadee dochte /
 En hoe hi blant behouden mochte.
 Which was hi altoes in sinen sin ;
 Mine was verbaert / no meer no min ;
 Int herte vacht hi alle wege ;
 725 Hem dochte hi altoes den zege /
 Hem dochte die werelt alomme en omme
 Besereben staen in sinen somme.

Welc tijt coninc Alexander ridder wart en wapene droge.

- D**en hi wart soe out van dagen /
 Dat hi wapene mochte dzagen /
 730 Wart hi ridde in cozter tijt.
 Hi hads int herte groet belijt /
 Dat hi besceemen soude sijn lant.
 Int heete was hi een gngant ;
 Al en was hi niet out van iaren /
 735 Hi begerde also vele / te waren /

Te doene als Achilles dede ;
 Want hi swoer ter selver stede
 Dat hi op Perren wilde striden /
 En daer en cozten tijden
 740 Tegen die werelt al gemene.
 Dat was sogene enghene.

*Wat gefiede doe coninc Pausonias sine ierste
 vroomheid dede.*

Den die coninc Pausonias
 (Sine ierste vroomheit was)
 Olimpiase lachter dede /
 745 En hi oer mede ter selver stede
 Dien coninc Philip sere wonde /
 Dat hi genesen niet en conde /
 Ter selver tijt doen dat gestiede /
 Quam Alexander en hoede die liede
 750 Mesbaren / en vzaegde wat ware ?
 Doen hijt wiste volgde hi naere /
 En vzarhte dien vader gebaen.
 Dit was waerheit / sonder waen.
 Die vader spzar : « In wille nemmeer
 755 Nu voben om mijn sere ;
 Die doet en mach mi neit verbaren /
 Ic laet een hint na mi / te waren /
 Dat sal wzeken mine smerte. »
 Metten star hi doz die herte
 760 Pausonias / dat hi bleef doet.
 Dat was hem ene ere groet.
 Daer na in wel cozten stonden

Starf die coninc van dien wonben /
 Die hem gaf Pausonias /
 765 Die daer also verslegen was.

*We out Alexander was doe hi iersten crone droech ,
 en wat doe gesciede.*

En stat es in Gzickin lant /
 Die Cozienten es genant :
 Si was al van Gzickin thoeft
 En die beste stat / des gheleest.
 770 Hi spien crone die ionegeline /
 Dat was een waerter binc.
 Nu hoert wo out was hi van bagen /
 Eer hi crone hebet gebagen.
 Hi was out .xliij. iaer /
 775 Tettel meer oft min / dat es waer.
 Het was oec in dien twebemaent /
 Also als men die waerheit baent ;
 Want dat rozen stont in sine are /
 In die bagen van dien iare
 780 Waren lanc en heet.
 Dus wan ic dat bescreven steet.
 Te desen tijden vzoech hi crone ;
 Ene yhoriene roede stone
 Hadde hi in sine rechte hant /
 785 Die een septeere es genant.
 Alle di vzoeden van dien lande
 Stonden bi hem alte hande /
 Die bat conften verchten mit roede
 Van met cracht oft met baede.

- 790 Daer na stonden die ioncge barone /
 Die strat waren en rone /
 En milde van haren slagen /
 En wel wapen consten dzagen.
 Aristotiles / die dzorde /
- 795 Sat daer na met siere roede /
 En bi hem saten siue scolieren /
 Die scone waren en gobertieren /
 Geleet waren recht als papelarde /
 Maer onnutte waren ten swarde.
- 800 Alexander / die ionge coning /
 Sat en mente also dese dinc /
 En boedder siue herte mede.
 Alswas hi cranc in siue lede /
 Int herte was hi een lijbaert /
- 805 Coene / stout en onverbaert ;
 En om dat si hem waren hout /
 Dies was hem sijn herte stout /
 En te mode harde sachte ;
 Dat toende hi buten siue gedachte /
- 810 Dat sijn herte was binnen sier :
 Hem waren roet beide siue lier ,
 En siue ogen en mont
 Stoonden te lachgene tarle stont.
 Bi alduz gedaence dinc /
- 815 Mote men kinnen dien coninc ;
 Al hadde siue diere gewaden
 En siue crone doen vestaden /
 Men mochte bi diere gebaere
 Merken wie de coninc ware.

*We veel heren Alexander coes uter finen volke mede
te rechten.*

- 820 **D**a coes daer nte ionc en oude /
 Daer hi mede ozlogen woude /
 .LXXXV. hondert heren
 Coes hi uyt met groter eren /
 Die ribbers waren pziſe goet /
 825 En alle hadden si enen moet
 Te bechtene en wapene dzagen.
 Mer som waren si wel van dagen /
 Some wel te marten ionc /
 Some op haren ierſten ſpzone.
 830 Dieſ dar ic wel der waerheit lien /
 Soe we ſor daer van ere partien
 Conincſtabelſ was / wet boer waer
 Dat hi was out .LXX. iaer.

We menech M. voetganger hi vercoes mede te rechte.

- D**aer na coes hi there te boet /
 835 Dier was .xxij.^m / die alle goet
 Waren ten ſcilde enten ſwaerde /
 Al en hadden si egene paerde.
 Onſarmen dzogen si en ſtave /
 Dat int ozloge es gode habe ;
 840 Beide met ſlinger en met vogen
 Conſten ſij hare machjt wel togen ;
 Si waerpent wel te maten.
 Dat men heet weſtfeilſe platen

hadden si ane en oer parpoente /
 845 Die hen stonden wel te poente.
 Helme hadden si en bekenle /
 En selfstotte en quorele.
 Nu es die here wel gesaert /
 En van wapen wel bewaert.

*We dien meester diſ boecs wondert dat Alexander
alle die werelt dwingen woude.*

850 **G**od here / hoe mi des wonbeet /
 Dat si met .xl. duſent en .v.
 Al die werelt willen winnen.
 Nochtan welt men die waerheit kinnen /
 So waſt een wonderlike dine /
 855 Dat so beil volc en een conine
 Binnen .xij. iaeren alle die lande
 Bedwongen hadden en haer viande.
 Welt men dan merken dies conincs doget
 En ſijn volc en ſijn toget /
 860 En binnen hoe cozten tijden hi dwanc
 Al hier werelt ommegeanc /
 Alle die oſlagen diemen vint
 En ſijn heerriegē neit een dwint.

We Alexander tot Attenen quam en die ſtede crech.

Die erſte ſtede die hieer doſte
 865 Setten iegen den edelen doſte /
 Dat was Attenen / die edel ſtede /

- Die Cycrop's ierst maken dede
 Di den rade van Domestoe /
 Die briede sier was en coue.
- 870 Dit behoerde Macedo /
 En hi was harde blide en vro;
 Hy poztet threer metter bart /
 En boer tjo Attenen wart;
 En rer si hern mochten versien /
- 875 Ostr verkeren / ofte blien /
 Was Alexander boer di stede /
 En oer sijn heren mede.
 Domestoen hi riep rade /
 Die hoefche / doen hijs hadde stadr /
- 880 Deidr poztet en clerke.
 Hi spak di tale in Panas herke :
 « Si hi heren / wetli dat /
 Dat Cerres boer Attenen sat /
 Dir allegader Europen dwane ?
- 885 Nochtan hielden wie / an sinen danc /
 Igen hem di vakte pozt.
 Selbi werken na mine wozt /
 Wi selen weberstaen dit kint :
 Sijn doen dat's recht mer een mint. »
- 890 Als Domestoen dit seide aldu /
 Doen andwozde hem Encinus.
 Hi scout Domestoen seer /
 Dat hi iegen sinen here
 Wilde houden enegen strijt.
- 895 « En r's / spak hi / en ghen tijt
 Goet oplogen iegen recht.
 Wi hebben gheweist nu en recht

- Sinen vozbers onderbaen ;
 Noeh soe selen wiht ane baen /
 900 Salmen doen minn raet :
 Oylage en strijt es emmer quaet.
 Twi veeliesen wi dese stede ?
 En es niet so goet als vrede. »
 Hier binnen onderseinden si boden /
 905 En si swozen bi haren goden
 Dat si altoes hem dienen wilden /
 En si anderen here niene hilden.
 Alexander was goetertieren /
 En vergaf hen allen seiere
 910 Sinen groten toznen moet ;
 Want hi was te viddene gort.
 Hi liet bi clerke ter scole gaen /
 En die stat al ongebaen /
 En die seepe baren uyt en in /
 915 En soeken haer gelwin.

*We coninc Alexander voer Teben die stat quam,
 en destrueerde en wan.*

- A**ls Attenen hem algader
 Dirnde / alset sinen vader
 Philip te vozen hadde gebaen /
 Doen pozzede hi banen harde saen
 920 Te Teben boere die oude pozt.
 Die longelinge quamen vozt /
 Die pozten sloten si legen den here :
 Dat seade hem sint harde seere.
 Hadben sine willen outsaen met minnen /

- 925 En over haren here bekinuen
 Souder wapen met fronre tale/
 Als hem hadde betemet male/
 Si aventuren si waren tien stonden
 Dan oplogen ghwijt bonden.
- 930 En om dat sine onkwert maecten/
 Wast goet recht dat sine smaecten
 En sine wapene en cracht.
 Men streef daer beide nacht en dach.
 Die van Lehen waren mesmaect /
- 935 En so gewont en so geraect /
 Dat si / behoudelike haren leven /
 Gerne hadden bi stat op gegeven :
 Nochtan hadden si gene genaden.
 Die coninc hi was saen beraeden
- 940 Wat hier mede hadde te doene.
 Metten quamen die barone
 Van den lande / en seiden dat /
 Dat daer wonden in die stat
 Die quaeftelike diemen weet.
- 945 Oir hadden si die Gziken leet /
 En dicke hebben si se verslegen /
 En haer stat gehouden der iegen.
 Men vint bescreven alduz :
 Het was een coninc / hiet Adipuz /
- 950 Die sinen vader ter doet sloech.
 Nochtan was dat niet quaets genoegh :
 Siere moder nam hi te wibe /
 En wan bi haren libe
 Twe twillinge / eer hi starf.
- 955 Maer nochtan tere was

Doen hijt wijste / hinc en conste gebogen /
 En stac uyt beide sijn ogen.
 Deen banden hiet Polimiteſ /
 En banter hiet Etioles.

- 60 Si baden hem dese pozt
 Oudekinge menuege mozt /
 En haer ozlogt moesten becopen
 Alle die lande van Europen.
 Men leeft in comans noch hebben /
 965 Dat si onderkinge steden.
 Dese dine en dese mozt
 Es gescreit in dese pozt.

We coninc Alexander di stat van Teben stoerde en stormde.

- D**oen dit die vacoene telben /
 Heinsde Alexander dat sijt ontgelben
 970 Souden die binnen Leven waeren /
 En bede tsole ten assaute waeren /
 Ene seare van .xiiij.^e op ozſſe /
 En baden dee stede grote pozſſe ;
 Want sine mochtense niet verdziben.
 975 Nochtan beden siet vele bliuen.
 Doen quamen die voetgangerſ sri
 Met tacetſſen oeverdert wel.
 Doen vzychmen die euenhogen /
 Daer vele quaeelen uyt vlogen.
 980 Some was tsole vreedert met seilden /
 Die si boven hare hoeft hilden:
 Aldus ginc men ten mure.

- Daer hant menerij quade aventure.
 Met pikn bzaken si dir bestr.
 985 Die van Teben verlozen die beste :
 Die van wonden ontfcin mochten /
 Si scrulden in daer hagedochten.
 Die van Gzleken bzaken die mure /
 En quamen gelopen daer dure ;
 990 Si slozen algader ter doet /
 Xout/ out/ clene en groot /
 Het was alleens wijs en man.
 Mettein volchde daer an
 Die neutre coninc Alexandr /
 995 En met hem noch een ander /
 Heit Cleades / met ere harpe.
 Doen die coninc albus scarpe
 Alle die van Teben dwanc /
 Sanc hi den coninc desen sanc.

*Wat Cleades vor coninc Alexander sanc, doe hi
 Teben stormde.*

- 1000 **G**eweldich here Alexander /
 Du breft allent/ engeen ander /
 Dien die sterren sijn onderbaen ;
 Si doen ons al dat berstarn /
 Dattu salgs hebben haestelike
 1005 Die hier hoke van rctrlike.
 Hebestu nu al dat bergten
 Datti dijn meester leerde weten /
 Aristotiles / die boede /
 Dattu sougs met sachten mode

- 1010 Die gramscap laten sincken?
 En woultu niet dacomme dinken/
 Prinse doch omme dijns meisters wozt.
 Wat omme woltu dese pozt
 Gestozen albus?
- 1015 Hier was gebozen Xiberacus/
 Die blant dwanc van Endi:
 Dien eersten wigart plante hi/
 Dien men in Europen sach.
 Die boke doen oec gewach/
 1020 Dat Hercules heit oec was gebozen/
 Die was die meiste bele te bozen/
 Dienmen vant in ertrike.
 Ansloen maecte sekerlike
 Desen mure/en al die stede
- 1025 Teestmen dat Cadmus maken bede.
 Derwonnen lieden doet genaden/
 En onverwonnen saltu scaden:
 Dat rike mach neit sijn gestade/
 Daer men vercht sonder genade.
- 1030 En oft u emmer tsole wilg boden/
 Wes genadech doch dien goden
 En dien kerken van dier pozt.
 Dus en Cleades sinen wozt.
 Maer die coninc hi geboet/
 1035 Dat ment al slege te doet.
 Daer na gebort hi dien knechten/
 Dat si die mure souden secten.
 Doen bede hi verbernen siere
 Al die stat met gieren biere.

*We die Romen Alexander seinden die roemse crone,
en wat doe gesiede van Alexander.*

- 1040 **D**en hi Leven hadde gebeit /
En hi blant hadde en sine gewelt /
En hem oec was al onderdaen /
Senden die van Romen saen
Emulium / haren borde /
- 1045 **A**en Alexander / dien erntschē gode /
En gaben hem die roemse croene :
Dit was een giste scoen.
Wie besette Gziēken lant /
En gereide alte hant
- 1050 **C**ote Anien sine bart /
Te varne te Darise wart.
Bedie sciet hi sijn here /
Die bloet waren en van cranker were /
En die van kleinen namen waren ;
- 1055 **D**iere wilbi al ontbaren /
En heit si in Gziēken bliben /
Dat si helpen souden den wiben.
Selve dede hi scepe laden
Met wapen en met bieren gewaden /
- 1060 **B**eide met dzanke en met spisen /
Dat altoes in genre wisse
Hem en gebzake op die zee.
Siere scepe en waren nemmer
Dan .cc.xvij. min.
- 1065 **W**onder hebbē in minen sin /

- Hoe dat hi noit was so cone /
 Dat hi pzoetfje stont te done
 Met so cranke her cracht
 Tegen al gader Daer's macht.
 1070 Doen si die haben begonsten te eumen /
 Dlogen si gelijc ree plumen.
 Die ho2ne maecten selke gebla's /
 Dat wondelelike te hozen was.
 Daer riep menech : Omi ! omach !
 1075 En daer na was geot hantgeslach.
 Daer herte seide hem / te waeren /
 Datter lettet soude ontsaen /
 En van allen groten heren
 Daer lettet souden heeren.

We coninc Alexander tierften voer int lant van Cilicia

- 1080 **O**mi / here God / hoe macht sijn /
 Dat elken minse int heete sijn
 Hoe soete dunct sijn's selve's lant !
 Die bzabantsen p'zist Bzabant /
 En die fransois D'ankerlike /
 1085 Die duncte dat heysereike ;
 Die Baetone p'isen Baetanien /
 Die Csampabise Csampanien.
 Also mint die vogel dwout /
 Daer hi in hebet geot gewout ;
 1090 Al bademone in een waerne mute /
 Mach hi / hi bleget ute.
 Dus p'zist elkeelike sijn lant :

Mach hi in vleger vte
 Dus priuſter elker die ſon lant
 Maer ſeide dat hi neit en vant
 Al le groet lant alſe brumabache
 I twaens hē d'ri heeft gedache
 Om dat hiere in was geboren
 Heidei priuſte hie te voren

O Wi here god hoe macht ſijn
 Dat alhē minſche mit hie ſijn
 Hoe toere dunt ſins ſelnes lant
 Die brabantſon priuſt brabant
 En die francois vranhenhe
 Die durtſe dat her ſerke
 Die bartone priuſt bartanen
 Die ſcampadiſe ſcampamen
 Al le mint die vogel diuue
 Paer hi in heuet groet gelouue
 Al dat emene in een warme moute

- Maer seide dat hi noit en vant
 Also groet lant alse Bzurambacht.
- 1095 Ic waens hem der bi heeft gedacht /
 Om dat hiere in was gebozen /
 Welbet pijt hij te bozen.
 Albus so wast bi den Gzielen :
 Als niet sagen bliken
- 1100 Dien roet van haers selfs pozt /
 Nochtan stoonden si opt boozt /
 En sagen weder te lande /
 Doz al dat si met genen viande /
 Ware ondanx / en waren gebaen.
- 1105 Maer Alexander / sonder waen /
 Die hadde so groten sin tozlogen /
 Dat hi altoes met sinen ogen
 Te lande wilde kerren weder.
 Der moder soze leide neder ;
- 1110 Op sine .ij. suster en achte hi niet /
 Die hi allegader achter hem liet.
 Hi was die ierste die Ansl. n sach /
 Daer hi op die staven lach /
 En die berge van Cilicia.
- 1115 Die vilschap ghinc hem so na /
 En hem was te moede so sochte /
 Dat hi cume spreken mochte.
 Hem dochte de zeil te lettel doen /
 En bede sine liede roen.
- 1120 Doen hem blant so na sein /
 Dat een slinger enen steen
 Gewerpen mochte opt lant /

- Nam he een speer in sine hant /
 En scoet geen sper dat het stae
 1125 Int sant / en battie erbe vrac.
 Doen riepen sine gesellen alle /
 Dat wel geleke goden geballe.
 Men scote die anker buten die bozt /
 En men warp die botten bozt ;
 1130 Men sloech te hant die paulione
 Op een plaetse die was groen ;
 Si maecten een groet geluge /
 En baden hare wapen uge ;
 Daer na ghingen si eten saen /
 1135 En daer na wilden si slapen gaen.
 Doen hiet die coninc wachten dat heer
 Met ribbers van groter wer.

*Van eenre wonderliker aventuren die coninc
Alexander gesciede.*

- D**ie wechter spzaken onderlinge
 Om menegeraude dinge /
 1140 En cozten haren langen nachjt.
 Doen was een ribber daer bedacht
 Van einre avonturen / die hi vertelde
 Van Alexander daer opten velde /
 Die hiem gesciet was te bozen /
 1145 Te dien tijden dat hi bede cozen
 Die coninc Clause van Aterbaen /
 En hi hadden verwonnen saen
 In een pziich spel / daer si waren.

- Coztelike daer na/ te waren /
 1150 Sende di brouwe van Endi
 Ene ionser hovesch en hi/
 So volmaect van allen leden/
 Dat men in dien dage hebben
 Niet en bonde haer gelike ;
 1155 So scoen was si sekerlike /
 So wie diefe met ogen sach/
 Hi seide dat onder dien dach
 Engene waer so volmaect;
 Dar tho was si so wel geraect /
 1160 Dat si hare botscap male
 Conste si seggen in griexer tale.
 Alexander hi wart bebaen
 Met haerre minnen / en soudse saen
 Hebben ontsaen tiere amien :
 1165 Hi breedse sinen knapen vzien.
 Als dit Aristotiles aene sach/
 Mercte hi wat an haer gelach/
 En onderbant met siere liste/
 (Want hi veil lofsheiden wiste)
 1170 Dat si oit was op gehouden
 Van haerre ioncheit tot haerre ouden
 Met serpente en met venine.
 Hi deet dien coninc wel in scine/
 En toget hem al oppenbare /
 1175 Dat niemen soe sterc en ware/
 Hadde hi met haer te done/
 Vne en ware steendoet eer none.
 Dus waer die coninc doet tien stonden /

Eñ hadde sijn meester niet onderbonden.

- 1180 Dit spzac bern toten anderen /
 Eñ ghingen om dat her wandelen /
 Cote dat begonste te dagen.
 Doen die ribberg dat versagen /
 Singhen si in haer trenen slapen /
 1185 Eñ hietten wachten hare knapen.

*We coninc Alexander dlant van Europin gaf te lene
 dien hieren van Grieken eñ sijn erve.*

- D**ie leechwerck / die nachtegale /
 Eñ ander vogel songhen wale /
 Doen si sagten die dagerat.
 Als Alexander dat verstaet /
 1190 Deert hi op en cleede hem saen.
 So dat hi op was gestaen
 Eñ geclert / na conincs wisen /
 Da die sonne begonste te rissen /
 Hi ghinc uyt dien paultrione /
 1195 Eñ met hem mentch ribbet conc /
 Eñ oer menich roen sariant.
 Hi clam op enen berch te hant /
 Darr si Asien mochten sien.
 Hi keerde hem omme en sach metten
 1200 Dat rozen op die campanien /
 Eñ die bossen op die montanien /
 Eñ oer menige pzalozie /
 Eñ menige stede vzie /
 Eñ menegen wingaert mede.

- 1205 Doen spzac hi tee selbec stede :
 « Liebe gesellen / het es genoech /
 Als es wel min geboech /
 Ic latee mi gepait mede ;
 Europin en mijn eestijchede /
- 1210 En blant dat mi liet mijn vader /
 Dat gebic u op algadee. »
 Dit spzac hi / en met milbec hant
 Gaf hjt dien hieen al te hant /
 En si ontfingent daer te lene.
- 1215 Dat en was logen engene.
 Dus onverbacet was sijn sn /
 Dat hi waende sijn gelwin
 Hebben ane blant dat hi woude :
 Hi hiet dat ment niet eoben en soude.
- 1220 Doen vrac men op die paulione /
 En Macebo / die begen rone /
 Vachte blant in selsken sozgen /
 Dat si hem / steden en bozgen /
 Al op gaven sondee steijt.
- 1225 Djs was te meer sijn ioljt /
 Dan hise met ceachte hadde bestaen.
 En die hem niene wouden ontsaen /
 Die sloech hi en dwanc so harde /
 Dat hi gerne nam die vaerde.

*We di coninc Alexander uyt Afien trac int lant
 van Frigien.*

- 1230 **A**lse Alexandee die Cilicaine

- Hadde bedwongen / so dat sine
 Over haren heren heilden /
 Bede hi dat her bozwert telben
 In dat lant van Frigia.
 1235 Daer leget dat oude Troien na /
 En Troien was daer so bi
 Op een ribere / hiet Santi /
 Die heet in fransois Clarente.
 Daer waren willen die parlimente
 1240 Tusschen die Gziken en die Troine ;
 Daer waren willen ribberz sine.
 Albaer vant Alexander / die stere /
 Staende enen ouden popeliere /
 Daer Paris in hadde bescreben
 1245 Die minne / de hi hadde bedzreben
 Met Ennonez / die hzie /
 Die talre cersten was sine amie /
 Eir hi Elenam vercoez /
 Daer menich sijn lijf om verlorz.
 1250 Heir beneden was ein dal /
 Daer die werringhe in was al
 Chuyssen Venus ende Pallas
 En Juno / die scoen was.
 Dit was om enen appel goet ;
 1255 Want daer inne bescreben stoet /
 Dat menne der schoenster geven soude.
 Parijs / die dat schreiden woude /
 Gaf Venus dien appel in die hant :
 Daromme was siber al dat lant
 1260 En Troien gestoert oer al /

Daer af quam outh groet ongebal.
 Nu es Troien een cleen dinc ;
 Doch sach wel die coninc /
 Dat wilen niene was cleue ;
 1265 Want daer lagen so bule steen /
 Men mocht merken vele te bat /
 Dat wilen was een grote stat.

*We dat coninc Alexander binnen Troyen ghinc en
 besach der heren grave.*

Den Alexander hadde besien
 Troien / ghinc hi mettien
 1270 Daer die ribberen van groten pise
 Lagen begraven in haere wise.
 Op dat graf stont bescreven /
 Hoe dat si waren bleven /
 En hoe dat haer namen waren.
 1275 Metten so quam hi gebaren
 Daer hi Achilles graf sach staen.
 Bi den litteren kinde hijt saen /
 Die hi aen tgraf hevet bonnen.
 Dus spraken die litteren die daer stocuden :
 1280 » Achilles / die Hector verwan /
 » Leget hier / die edel man /
 » En men schotene neder doet
 » Onder den voet / daer hi was vloet. »
 Doen dat sach die jongelinc /
 1285 Wel bejaegde hem dese dinc :

Hi begoet met melke die erde /
 En wroekede hare werde.
 Doen spzar hi dese tale /
 Die ic mach segghen wale :

*Wat coninc Alexander sprac, doe hi bi Achilles grave
 quam en dat besach.*

- 1290 **E**n edel man / men mach wel pisen
 Dine aventure in elker wijsen.
 Dat Omereng sceef die geeste /
 Dat duuct mi die alre meeste.
 Al beekmonstu oer sekeelike
 1295 Hertoge / den starcken van dien rike /
 Hetz meerre eer dat seic een cleec /
 Alse Omereng was / die seic werre
 .Makede van dinen baden.
 Woulde mi God also beraden /
 1300 Dat welctijt for ic doet blebe
 .Sulge een cleec mine daet bescrebe !
 .Alle de werelt durenture
 .Mine wet geit inde mine cuec /
 .Al van daer die sonne op gaet
 1305 .Tote daer dat si neder gaet /
 .En van dien sūden tote dien nozden
 .Al daer die werelt mijn es mozden /
 .En als ic bin in eerreike
 .Einich prince gheweldecike /
 1310 .Also as mer een sonne es ;
 .Nochtan ontfle ic mi al des /

- Dat mi nae dit grote gebal
 Een scriber ghebezeken sal.
 Ich were mit des lever wijs /
 1315 Dan te warne int paradijs.
 Edele Gieken nu hoert na mi :
 Siet dat u niet leet en si
 Dat u dit werbet te sûre ;
 Al es si sel die aventûre /
 1320 Die altoes niet gestade en blivet /
 Siet dat si u niet en verbybet.
 Die niet besûrt niet besoot /
 En niet mesdoet niet en doet /
 En na pine comet goet gebal.
 1325 Hoert wat ic u segghen sal /
 Waer bi mijn troest es so goet /
 En wat mich sus verjugen doet.

*We dat coninc Alexander sach een verdoeninge te
bedwingene alle die werelt.*

- D**oe mijn vader was onlange doot /
 En Gieken was in groter noot /
 1330 En ich die croen hadde ontsaen /
 Omtrent midbach / sonder waen /
 Tach ic in mine kenenabe /
 En was in meingen raede.
 Mine ribberç slegen achter bozge ;
 1335 Mer ich was in sulker sozge
 Om dat ic was een nuwe man /
 En wist ic doen wat vanghen an /
 Weder zo volgen mine viande

- So bescremen mine lande /
 1340 In wiste wat ierste an vaen.
 Metten quam een claerheit saen;
 Die nacht teghinc alse een gebwas /
 Daer ic in die camer was /
 En daer ic selve tho gesach /
 1345 So dorchte mi woerden dach:
 Ic wane dat licht was van hemelrike.
 Van angste swetic sekerlike.
 Een hemelsch man doch mi daer comen /
 (Mocht ic hem bi olobe nomen)
 1350 Die byemde cleder hadde an /
 Die ic genomen niet en can /
 So mengerhande waren si gedaen;
 Mer dorchte mi / sonder waen /
 Dat hi gecleet was al gaere
 1355 Als ocht eens ioden bisscop waer:
 Sine scone waren veleit met golde /
 Also als hijt selven wolde;
 Een soem van golde dūre en goet
 Beneden omme sijn cleder stoet;
 1360 Dūre die vozte hadde .xij. steen /
 Die ster lichten alle gemeinne;
 Te midden werden in sijn vozhofte
 Stoent bescreven / dieg geloest /
 Met .liij. litteren een naem /
 1365 Mer en was mi geen schaem
 Dat ic litteren nien en gelaß /
 Bedi dat geen gzeij en was.
 Ene croen stoent op sijn hobet /

- Eene gontspanghe voꝝ tsoꝝhoest ;
 1370 Omt haer ghinc hen een soem van gonde /
 En̄ hi was grau van scoender ondr.
 Alus was die grote here
 Als ir u seghe / noch min noch mere.
 Ic hadde actinghe oppenbaere
 1375 Te bzagene wie dat hi waere /
 En̄ wat hi wolde en̄ wan hi gwaene /
 En̄ we dat were sijn naeme.
 Mer hi sprac leest te mi wart /
 En̄ seide : « Gereide dijn bart .'
 1380 Alexander / machstich man /
 En̄ baere ugt dijne lande van /
 Ic sal di geven in dijn gewont
 Alt solc dat die werelt hout ;
 So waer dattu in eertrike
 1385 Enen sleg in mijn gelike /
 Dat es mijn volc / en doe hem niet . »
 En mettirn hi van mi scheid ;
 Alle die wege voꝝ die salc
 Kikende uitermaten waele.
 1390 Dit es die sake die mi doet
 So blide sijn in minen moet . »
 Dat sprac hi met groter ioien /
 Daer hi glogieirt lach bi Troyen.
 Dus machmen merken wel te voꝝen /
 1395 Dat hi van Gode was vercozen
 Pzinsse te sine van al eertrike ;
 Want hi wast selve sekerlike /
 Ocht sijn die daer quam /

Doen hi de geweld af nam.

1400 Duſ neemt inde vierſte voer.

So weire an naide enen doer

Dan valscher rimen / hi meſdoet;

Want die rime eſ al goet.

DAT ANDER BOEC.

*Hier geet an dat ander boec, en spreect van coninc
Alexander en van coninc Daris, we si sich onder-
linge onder spraken en streden.*

- M**EN enbinnen quam die niemere
Do; Darise al oppenbare
Dat Alexander waer iut lant/
En hijt allet dwonghe metter hant.
5 Daris was gewelbich en rike /
En langhe hadde hi sekerlike
In groter welken en met vreden
Sijn lant ghehouden en sijn steden.
Al was meerre sijn coninclike /
10 En dat gewapent sekerlike /
En oec riker van groten goude /
En oec dat met gewoude
Menech coninc was onderbaen /
En hi oec meer p;ij; hadde ontfaen /
15 En daer tho ouder was van dagen /
Soe en doch; hem niet wel behagen

- Dat hi te stride moeste riden;
 Want hine plags in langhen tijden.
 Die wilt men die waerheit hozen /
 20 Hi dorchtſ mi luttel hebben te hozen;
 Al was ſijn name hoge /
 Sijn herte en wilde geen oſſoge.
 Nochtan om dat hi niet en wilde
 Dat ieman ſijn ſcheren hilde /
 25 Dzeigde hi den coninc oppenbare /
 Om dat hi weſen ſoude in vaer /
 En ſpar harde hoge tale /
 Want hi mocht volginghen wate /
 En bede int lant gheueden
 30 Verbart al ſinen lieden.
 Seuen duſentich barone /
 Wel gelapent en roen /
 Die beſten die tien tijden ſaten
 Tuſſen der zee en Cuſtraeten /
 35 Debe hi met Mennone varen.
 Tegen Alexanders ſcharen.

*Wat Daris Alexander onboet, doe hi in ſinen lande
 was en wee ſnelike worde.*

- A**lſe dit volc alduſ trat myt /
 Sende Daris een ſaluyt
 Totte Alexander / om dat hi wilde
 40 Dat menne ober machtiſ hilde.
 Hi gaf hem ſelven groten pynſ;
 Want hi ſpar in derre wijs:
 « Daris dzeget die hogſte croen

- Boven allen coningen te loene /
 45 En die oec march es allee gode /
 Hi ontbeit met sinen vode
 Alexander / sinen knechte /
 Dat hi berbient heeft te rechte.
 Al bistu dapper en ionc /
 50 En spzinc niet enen dollen spzonc /
 En wez te pynlec niet een thint :
 Du wasses noch / du wes een hint.
 Die vzoecht die noch niet es ripe /
 Die es guact gepluct van snee pipe.
 55 Laet dijne wapen / du en bist geen man /
 Met bulheiden dactense an /
 En ganc tot dijne modre Olympias /
 Die seiden geene süber was.
 Hi es dâl die hem niet en scaemt.
 60 Ic sende di datti dat betacmt /
 Dats te dinen behoef een vzeidelkin /
 Dattu mie onderbauech salt sijn
 En en minen dienste vliuen /
 Of ich sal dich als een peet vziuen.
 65 Ich sende di mede oec enen stoet /
 Die te diene kinsheit es goet.
 Enen vigozdel sende ich die mede /
 Dattu teringhe tote diere stede
 Hebben moegs en vzoet ;
 70 Sone en vlijstu niet van hongre doet.
 Bestu so seyntijs ende dâl
 En tee eicheit so bul /
 En int herte so pzemant
 Dattu liebe heeft dinen vrant

- 75 Dan binen vrient in alle tijt/
 En dū liever heijſ den ſtrijt
 En ozloge dan vrede /
 So hūere wat ich di ſegge mede :
 Tegen di en ſal geen goet man bechten /
- 80 Mer mee quaden bekworden knechten
 Sal ic di ſo ſere doen bloutwen
 Datti ſal dīn leuen eouwen /
 En weepen di / na minen waen /
 Daer dū en ſalt ſein ſonne noch maen. »
- 85 Duſ nam ende ſijn ſalugt /
 En men laſt al ober luyt.

*Wat Alexander antworde dien boden , di deſe ſnelike
 worde brachten.*

- D**en Alexander dat vernam /
 Waet hi ugtter maten geam /
 En en luttelken hi do ſweech.
- 90 Doe pīſde hi dat dat gedzeech
 Tuttel goeds hem mochte ſcaden ;
 Doen antweede hi met ſcaden
 Den heeren de dat ſalugt vzochten /
 Want hem ſijn moet begonſt te ſochten.
- 95 Alduſ ſpzech he zo dien luden :
 « Hūet / ic ſal uch vaſ bedūden
 Wat betekent uyrſ heren pzeſent.
 Die val eſ eunt al omtrent :
 Dar bediet di werelt runt /
- 100 Die mijn ſal ſijn in cozter ſtunt.
 Die vzeidel bedūyt dat ich ſal eijden

- Op die Persen in coeten zijden /
 En dwinghen si met minen swerde /
 Gelijck oft wren prede.
- 105 Wat dit vignevel bediet /
 Dat en sal achter bliuen niet :
 Ich sal haben alle Darijs schat. »
 Doen debi wedre scriuen dat /
 En heinckier sijnen segel an /
- 110 En sandt weder den hoghen man.
 Den voden gaf hi silber en golt /
 En dede hen eere menich vult.

*We dat coninc Alexander iegen Mennone street
 en verwan.*

- L**iozelike na deser zijt
 Was die bitterlichste strijt
- 115 Tusschen Alexander en Mennone.
 Dit was op dien helde grone /
 Op een ribeit / heit Szannike /
 Darr bleef dat geminneclike
 Mennone / die edel lantsheerre.
- 120 Alexandre hadde daer die ere ;
 En Darise quam die niemere
 Dat Mennoen verslagen were /
 En al dat hi met hem vachtre.
 Die leide meer dede eim onschacte /
- 125 Van eem en van den ribbergs mede.
 Al was he vobte / nottan he dede
 Als de gein die aventure
 Voben woude buerenture.

- Hi dede sijne lûde comen /
 130 Die men inden strijde sal nomen /
 En gereide syne baet
 Met haesten 30 Euseaten waet.
 Soe menich edel man was daer /
 Al en seide anders niet dit iaer /
 135 Ich en soude se al niet bi namen nomen /
 Ich soultse come te vozen comen.
 Si quamen daer met goeten prijs /
 Die men sal nomen in dien tijt:
 We here aventureen ghinghen /
 140 Weic en mocht ment niet volbringhen.

*We dat coninc Daris sijn vole telde, en we groet
sijn her was.*

- D**Orn Dacis 30 Euseaten quam /
 En hi met 30 sein vernam
 Dat daer was so menich schilt /
 En daer so menich schare hilt /
 145 Verheif seer sijn moet.
 Ich waen hi anders nien doet
 Dan hi tsolt zalte metter baet /
 Trecken dat die dach op baet /
 Alsoe wilen Erres dede /
 150 Doen he beekwan meinge stede.
 .XXX. hondert .M. hiecen
 Waen da gezait met eren:
 Nochtan so bleef hoer so veel / hen dochte
 Dat mensche niet getellen mochte.
 155 Hi bevalst met goeter sozen

Siuen goden / dat siſc bozgen
 Moſten iegen dat griex ſiet /
 Dat hi outſach heede ſete.

*We menich .CM. ridder met Mennone voren iegen
 Alexander den coninc.*

- D**at ieeſte ozlog dat Daciſ heilt /
 160 Alſie u tierſten hebbe getelt /
 Iegen di Griexen / di coninc waren /
 Dat waſ boen hi dede waren
 .D.N. .M. holes met .Mennone /
 Edel eiddere ende coninc /
 165 Op Alexander den iongelinc.
 Al waſ wonderlike diuc
 Dat daer tien tijden geſchehe /
 Dat waſ mee hi hadde min liede.
 Xone en oſt / cleen en geort
 170 Sloech hi al te gader doet /
 En .Mennone den heren mede.
 Oec wan hi tee ſelver ſtede
 Die cleke bozeſ / daer .Midas
 Wilen coninc op waſ.
 175 .Midas waſ ſo boz cike /
 Dat men ſeide ſcherlike
 Soe wat dat hi hadde in de hant
 Dat gulden waet alte hant.
 Gozbia hiet wilen di zale /
 180 (Dat bint men beſcreuen wael)
 En nu te tijden hiet ſi .Sardiſ.

- Dit bint men wel dat waer es.
 In enen hoet van Asia
 Staet si en Europen na;
 185 Daer comen .ij. zee te samen /
 Die naevel ende oceanus.
 Een subie / heet Sagnarius /
 Dallet daer in vride die zeen /
 Een hoke daer si woꝝden een.
 190 Binnen der zalen steit Jupitees kieke /
 Gzoet en van starcken ghewirke :
 Daer binnen so staet Midas wagen /
 Die veil last mochte dzagen.
 Ken dat ior heinc die vzeimbe knop :
 195 Soe meingerhande was sijn loep /
 Datmen niemene en mochte binden /
 Die den knoep mochte ontbinden.
 Het was ober meinich laer
 In die stede voꝝseit aldaer /
 200 So wie den knoep enknochte /
 Dat hem altoes niene ontfochte /
 Hinc en soude wel saen dat na
 Heir van al Asia.

He Alexander dien knoep onknochte, die an Midas wagen sloent, en wat bedijt.

- D**oen Alexandee dat hadde verstaen /
 205 Was hi in den wil bevaen
 Dat hi knoep woude ontfleiken :
 Mee hi begondee aen te trecken.
 Doen hi sach dat niet en diet /

- « Gefellen / het es al om niet / »
 210 *Syzac* hi / « in can niet gemicken
 Hoe ic dit soude ontficken. »
 Dit *syzac* hi / en trac uyt sijn swert /
 En sneet entwe ter veert /
 En enknochte al dozenture.
 215 Dus bedzoech hi bi aventure.
 « Wat dunct u / » *syzac* hi / « van desen ?
 Als sal noch mijn wesen. »

*Wē coninc Alexander int lant van Capadocien quam
 en oec wan.*

- A**ls hi al dat hadde gedaen /
 Daer hi tote Acirien saen /
 220 Dat was een pozten ute vercozen.
 Hi sende sijn boden bozen
 Int lant van Capadocia.
 Al dat volc verre in na
 Singhen willendich in hant /
 225 En gaven op al eire lant.
 Doen si alle bedwongen waren /
 Woude die coninc henen varen
 Tegen Darise mettier haest /
 Daer hi wiste alre naeste.
 230 Hi voer binnen eens dages wilen
 .XXX. groter milen ;
 Want hi woude bien bloden tycant
 Scoffieren en winnen blant.
 Hi haeste hem oec te seirre vele /
 235 Want hi wiste harde wele

Dattie rochen nauwe waren /
 Daer hi do? soude moten baren /
 Dat hi Darise daer mochte weren /
 En sijnen volke seer deren;
 240 Verbi haesti hem ten slechten lande /
 Daer Daris was en syne viande.

We Daris vander Eufraten voer in Cicilien.

Daris hi was op gestaeu
 En? mergens tydelike also saen /
 Hi gebort ter selver stonde /
 245 Als hi dien dach bekinnen conde /
 Dat men po?ede met der bart
 Cien lande van Cicilien wart.
 Daer was tgeluht groet uter maten /
 Doen si voeren van der Eufraten /
 250 Dat een scone rivere was.
 Daer was tgeluht groet en tgeblas :
 Die berge dochten hem van pinen
 Te stucken byrecken ende dwinen /
 En die steen dochten hem schueren.
 255 Men mochte harde verre hueren
 Van dien hozen die donringe /
 Van verre hoerdrimen dat gebinge.

*We Daris solc gefcart was, doen hi tot Cicilen
wert voere.*

Na hoert alle gader heerwact /
 Hor dat volc was gefcart.

- 260 Doz alt her voert een wagen /
 Die in casse v'achte gebzagen
 Van finen silber een outaer /
 Ende een vier lach op albaer /
 Dat volc van Persen aenebede
 265 Over een groet gotlicheide.
 Daer na quam en wagen goet /
 Daer Jupeter's beilde op stoet;
 Dien trocken .ij. witte perde :
 Hi was gemaect van groter werbe /
 270 Van goude en van dijren stenen.
 Daer na quamen hare cozenen /
 En .xij. manieren volcs gebaren
 Eerlic met haren scaren.
 Daer quamen voz die ander alle
 275 Esolt van die lande van Triballe /
 Die soe doz langhe leven /
 Dat si groter ouder streven :
 Het es daer met / het es daer noet /
 Dat dat kint sla den vader doet;
 280 Hine mach ander doet enfaen /
 Men motene te doet met wapen slaen.
 .X. man so quamen der scit
 Gebaren van d'fdaente maniere
 Op wagen die vergult waren.
 285 Daer na so quamen daer ghebaren
 .XV. mans van des conincs magen /
 Die cleber v'achten ane ghebzagen
 Als sulke alse v'outwen nu plein /
 Dat mense daer bi mochte sien.
 290 Daer na quam dies conincs wagen /

- Die Darius hachte gebzagen :
 Die spzoten scemerden van goude.
 Also als hijt selve moude /
 Si hem stoeden gode bescreven /
 295 Daer hi hem aen hiet al sijn leven.
 Met goude en met bieren stenen /
 Seide met geoten en met cleenen /
 Was die wagen versiert van binnen
 En van bûten in allen sinnen.
 300 Boven dien wagen / zo waeren /
 Was gemaect van goude een aren /
 Die de sonne van hem werde /
 Soe dat si hem niet en berde.
 .X.^m man bozen boz dien coninc.
 305 Dat was een waer dinc.
 Haer schachte waeren silverin /
 Ende eer gheen sijn gûlden.
 Nochtan bede die coninc riden
 .CC. man bi sijne siden /
 310 Die alle waren conincs kinder /
 Somme meere / somme minder.
 Nochtan ghinker daer alle omme
 .XXX.^m theiner somme
 Van voertghengers theinre scharen.
 315 Dae nar so quamen ghebaren
 Dies conincs kint en sijn wijs /
 En sere modere en sijn ionc wijs;
 En alle die alame van dien hove;
 En .v. vrouwen van geoten love
 320 Quamen op .X. wagen gebaeren /
 Die Daehs amien waren.

- Gebuerde cnapen alse capone
 Diemen tien tijde spadone /
 Waren dre vzoûwen camereren;
 325 Want men plach do drit manieren.
 Elen tijden waft oec seide /
 Wetijt so die coninc drede
 Van Perren roepen hrebart /
 Dat al volchde tee baert /
 330 Man / wijs quamen en kindre /
 Knapen / knechte / meer en minder.

*We Daris finen scat na voerde en meneger
cunne liede.*

- D**Aer na quam die schat gebaren
 Op .hij. mûlen / te waren /
 En .cc. kemele merde
 335 Sachten schat op eet leide.
 Ene schare quam te werç dae an /
 Meer da .c. dâsentich man /
 Die schoten en woçpen steene.
 Dae na so quamen al gheemeen
 340 En teop ban misliken lieden /
 Die ic niemant al en cau verbieden :
 Manne warent vrelua al /
 Dact af en was geen getal.
 Dat heere maecte selc gestof /
 345 Dat bi sonne verdonkert of /
 Alse ochte die nebel hadde gedaen.
 Dat doctmen ons verwaere vreesaen.

*He Alexander Daris na trac, doe hi vloe int lant
Cecilia.*

- D**oe vorre Alexandee na /
 En vant dat lant van Cecilia
 350 Verbreent en breergeet soe
 Van den volke batter bloe.
 Hi voere tho eenre stede ghecit /
 Dat Cneus panleioen heet.
 Hi seinde voeren Permenione /
 355 En gheboet hem the doen
 Dat hi Tacchen / die goede stede /
 Soude honden in vrede ;
 Want Daerh di Preen
 Heet vredeenen die pozte van Tacchen.
 360 Heer was seinte Paulwels ghebozen /
 Die Goeds apostel was vereozen /
 En heie was sijn vader ghegraven /
 Die rjht was van groete haben.
 Doen di viande veeiaget waren
 365 Quam Alexandee na gebaen
 Te Tacchen en die gode stede /
 En alle sijn eibder merde.
 Dore die stat loept een riviere
 Clace en van gode maniere /
 370 Di Signus heet: na minen waen
 Dat bedijt in dietse een suen.
 Dore een witheit / wanie wel /
 Heit si Swaen en nygeeing om el.
 Men seet dat si nimmer en lizingt

- 375 **D**aerof van al daer si spzingt /
 Van eere geest die eefte aedee /
 Van daer di riveire comt al gabere ;
 Ander fonteinen noch andee beke
 So en ballet in eer streke.
- 380 **H**ier maet Maccho gewaer
 Dat niemen so gheluckich en waer /
 Die sonder lettinghe aventuere
 Hebben mochte altoes ter cuer.
 Ongebal ghesceit hem daer /
- 385 **D**aer omme hij hadde geoten baer /
 En alle die van Gzeiken tozen /
 Alse ghi nu hier moget hozen.

*He Alexander seec wart, want hi van kitten int
 water leep.*

- D**et was int heetste van den iaere /
 En dat rozen stoent in sinen aere /
- 390 **E**n en was mer half wedemaent /
 Also als men die waerheit waent /
 Recht omtrent middage.
 Oec segge ic u / al sonder sage /
 Dat sant van deen beilde stoef /
- 395 **E**n die erde van heeten cloef.
 Alexandee was seer verhit /
 En hi sach die Swane wit
 En oec wel te maeten diep.
 Met haesten hi daer inne liep /
- 400 **E**n spzant int water saen /
 Om dat hi hem wilde dwaen.

- Dat water was nyter maeten hoût /
 En hi was verhit menichsoût.
 Dûs vercoude hi te hant /
 405 Weide dat geest niene bant
 Enege aere in dien tijden /
 Daer hi toe mochte liden.
 Dûs verloes hi sijne cracht /
 En sech neder in onmacht.
 410 Die ridder si trocken eem uyt /
 En weenden sere over lûyt :
 Si ghinghen carmen en dinghen ;
 Si repen : « Bloeme van ionghelingen /
 Waer heeste dû dese doet verdient
 415 Die sterue onder dijne vrient /
 Sûnder wapen aldûs naegt ?
 Wat ongebal hebestû ghestact !
 Owi ! verbannen aventure /
 Dû bijs reinwerf also stuer
 420 Alse enege tygere datmen vint /
 En wandelre van een wint /
 En eifeliker van Cesipoen /
 Die in dier hellen es ghelmoen.
 Daer en es gheen dûvel also bel
 425 Alse dû / dat machmen merken wel.
 Segge / waer omme doestu daen
 Te deser tijt desen man ?
 Cote nu so weerstû alse modre ;
 Waer bi so bestû alse streifmoder ?
 430 Want du hadst bejeten desen /
 Dat hi meester soude wesen
 Vander werelt tenen gader.

- Omi! coninc / liebe vader /
 Waer sal varen geyre schare
 435 Die met di es comen hare?
 Wi en mogen hieren niet te lande /
 Want si te stoert sijn met vande /
 En alle gader sonder lijf neere.
 Hoe solen wi ons setten ter weere /
 440 En sonder di den strijt bestaen?
 En nieman werbich / sonder waen /
 Noch en waer oec op al die eede /
 Dat hi na di coninc werbe. »

Wat die aventure sprac iegen die Grieken.

- D**ie aventure hoorde dat /
 445 Daer hi op die erde sat.
 Si heilt in die hant een wiel;
 Alset keerde een man viel /
 En een ander man wart heere /
 Die derde rike ic lanc so meere /
 450 Die vierde was al uut heytijf
 En bleef onsalich al sijn lijf.
 Si was blint / wan si en sach
 Niet we hi was die onder lach /
 Noch wein si maerte heere :
 455 Dat es eer doen emmermeer.
 Si stont op en bespotte die Gzicken /
 Di sere claegden eeren seken /
 En si green met eeren monde
 Sotelike ter selber stonde.
 460 Si sejhout si dat si waeren verbeert /

- En spzar albus ten Gziehen wert :
 » Dee lide gerlachte es wel bâl /
 En groter onwetichriden bâl /
 Dat si mi dûs fere moien.
 465 Mi maechs te rechte wernoiën
 Dat elc moct volgen synre natuer /
 Sonder alliene die aventure.
 Die lijde onfegen mi mijn recht :
 Alsic make heere den knecht /
 470 Dan geven si mi groten lof;
 Als ic eem werpen wedde of
 Dan der eren / dae ic een bzochte /
 Dan scheilden si mi oft als ic mochte
 Sijn gestade bi mijner natuer :
 475 Soen waer mijn name niet aventure /
 Mochte ic alstorps gestade bliben.
 Het es onrecht dat si bziën.
 Wride ic moet sijn ongestade /
 En nu doen bzoem en nu doen schade /
 480 En nu doen riden en nu doen beten /
 Sal ic aventure heten. »

Wat Alexander sprac doe hi tho hem selven quam.

- D**en swerch si tee selve stont.
 En die coninc zoerde sinen mont /
 En begon aedemen dorch /
 485 Mee evel hadde hi van binnen norch;
 Hi sloech op sijn ongen beide
 En spzar met geote ferechride :
 » Wedie hebbe dit groete ongebal /

- Dat mi die coninc Darij sal
 490 Sonder wer mogen slaen /
 Die heit bi es / sonder waen.
 En et steet mi harde onsein /
 En en mogen niet sifseine
 Mi gehelpen in cozten tijden ;
 495 En mijn viant en sal niet viden /
 Hi en sal om mijn ongebal
 Blide sijn en vangent al /
 En slaen mi mijn ribberj of ;
 Mer / wet God / ic sal sonder lof
 500 En sonder eer verflagen werden /
 En oer lighen op der reben
 Onbegraven en bloet /
 En bliben in ellenden doet.
 Nochtan mocht also wesen /
 505 Dat mi sifseine mochten genesen /
 So woude ic gerne bi raede wirken.
 Ic segt oec / ribberj en clerken /
 Dat ic verhten meer beger
 Tegen Darise en sijn heer /
 510 Dan ic nu doe te desen stonden
 Dan minen libe die ghesonden ;
 Want al bin ic seic al noch /
 Mocht ic bi minen libe al doch
 Een cozte wile gestaen /
 515 Darij mochte / sonder waen /
 Met sinen lieden blien ander wegen /
 En Gzicken sonder verhten legen. »

*We Permenio waerude Alexander dat Philip sijn
arfiter hem vergeven soude.*

- M**ettien suerech di coninc stille.
 Die heren ontsagen dat hi wille /
 520 En dat hi oec int herte dochte /
 Dat sijn ebel meer een mochte.
 Philip hiet sijn sischijn :
 Also hi di oene hadde besien /
 Gelovde hi dat hi soude wesen
 525 Binnen drien dagen al genesen.
 Hem seinde een par letteren do
 Sijn ridder Parmenio :
 Hi was gebaeren een deel dat vozt
 Gote Moen / dee vaster vozt.
 530 Hi screef dat hi hen soude versein
 Van Philippe / sijnen sischein /
 Dat hine vergeven soude ;
 Hem ware geloest met groten goude /
 Dat hi soude hebben sekerlike
 535 Darsig sueter in hulwelike.
 Hier af hadde di coninc vaer /
 En twivelde oft waere waer /
 Seide hem gaffene op teduwe goet
 Philip / sijn vader / eec hi bleef doet.
 540 Cien derden dage bzaechte hi poison /
 Daer hi hem met waerde doen
 Genesen / en dat ebel van den coninc blein /
 En hiet hem uyt dinken mettien.
 Stobelike dzanc hijt uyt ;

- 545 Met tierst toerbe hi hem dat saligt /
 Min noch meer dan recht also
 Alst hem seinde Parmenio.
 En talder eerste dat hijt besach
 Wat daer inne bescreven lach /
 550 En achte hi een wijnt niet dat /
 Alse die onschuldich was;
 Hij antwoede hem metter vart :
 » Coninc / en wes niet verbaert /
 Taet heir af dijn sozgen sijnken /
 555 En wilst dit psoern uyt dzinken;
 Alst dijn aereen hebben ontsaen /
 So macht bi in staden staen.
 Die mi besoech / her Alexander /
 Die heest v liever dan een andee /
 560 Of hine en getekent mi niet van desen
 Dattu moges bi mi genesen /
 Ofte hem waere lief dijn schade
 Soe dattu geneses spade;
 Want so wie enen onschuldigen man
 565 Ene verraedenisse thjet an /
 Des sijt seker en gewes /
 Dat hi een verreder es;
 Want wie so gerne quaetheit doet /
 Hi waent dat nieman en si goet.
 570 Aldus vallet dat hij snebet
 Die geens quaets veedient en hebet /
 En die quaet hebet gedaen
 Taet men dickwile quijt gaen. »
 Doen hij seide dese dinc /
 575 Gebroet hi mede den coninc

Dat hi hen niet en soude ontfien.
 Dat poison gheinc nederwert mettien /
 En di coninc hi genaeg /
 Eerften dat binnen den aebereu was.
 580 Te bozen was hi ongebaen;
 Sijne varwe quam hem weder saen.
 Die heren waren alle blijde /
 En quamen besein tije strijde
 Philip / diene hadde genesen;
 585 Die si blijde mochten wesen.

*We coninc Alexander, doe hi genesen was, tote
 Yffoen trac.*

Des anderen dages met der sonnen /
 Doen hi den nacht was ontruimen /
 Sat hi op sijne snelle wezen /
 Niet Surisael / der bester een
 590 Dat men wiste in eenen tijde.
 Die maecte alle sijne lude blide /
 En dankes sinen goden saen
 Dat hi cracht hadde ontsaen.
 Dar nae bede hi die burge sechten /
 595 Die iegen hem wilden bechten /
 En voer van Carhen tot Hffon waert /
 Dat wale met ketenen was bewart.
 Daer quam iegen hem Permenio /
 Die sijn was harde bo /
 600 En geleidene in die pozt /
 Die van den pozters was gestoert.
 Die heeren bzaechden een teinen tijden

- Mer hi woude daer ontbeiden
 Darise en sijne gewelt /
 605 So bozder sūken op dat belst.
 Doen seide hi / het were beter weil
 Strypden in die nauwe keel
 Tuschē die roetschin / want si seiden
 Het were alleins daer van hē beiden.
 610 Permenio spzac dat een dochte /
 Dat men daer dat belopen mochte
 Darise en sijn gewelt
 Daer bukten op dat bzeide belst.

*We Nabefines tote Cicines een letter seinde om
 Alexander te vergevene.*

- N**Abasines / die openbaer
 615 In allen doen was mozdenaer
 En groet heere van Ostanie /
 Seinde onder Alexanders partie
 En par litteren tote Cicines /
 Die Alexanders ridder es /
 620 Alto Hsoen in de stede.
 Hi enboet hem Daris bzeide /
 Woude hi Alexander nema bleven /
 Ofte reuechslins vergeben;
 Waert dat hijt volbzinghen woude /
 625 Beide van silber en van goude
 Souden si hebben eeren wille.
 Cicines liet lighen stille
 Dat par litteren dat een quam /
 Soe dat die coninc vernam.

- 630 Al en hadde hi genen gere
 Te doen sijnen gerechten heere /
 Nochtan so was in den stonden
 Dat par litteren ober eem bonben
 En was dat omme geboet.
 635 Dat was ontrectht harde groet.

*We Timodes en sine neven quamen tole Daris iegen
 Alexander uyt Grieken.*

- M**ertien quamen alte hant
 Kibbers .p. uyt Griecken lant /
 Timodes en sijne neven /
 Die uuten lande waren verbzeven /
 640 Cote Darise om tscout
 En oer mede om behout /
 Te raden Darise dat hi woude
 Dat hi weder lieten soude
 Met synen her te pselnen lande.
 645 En eem dichte wesen scande /
 So rieden eem die Griecken dat /
 Dat hi soude half sijne scar
 Weder senden en half sijne liebe;
 Bedi/ ocht also ghesceide
 650 Dat si den herst verlozen al /
 Oft God wilt dat niet sijn en sat!
 Dat Darise volcs te vullen diebe /
 Daer hij die mede verbzebe;
 Want het es bese al bozenture
 655 Een coninc groet en aventure
 The settene al gader op enen dach.

Dit rj die raet / di sere mach
 Den ribberj bi baer hoerden tjo :
 Sij rieden haren heer doe
 660 Dat hij die Gziken doken bade.
 Dat werr die Iorn van selken raede ;
 Want si wouben dat gjeloben
 Dat si den wouden roben /
 En met penninghen versonen
 665 Tegen Alexander den conen.

*Wat coninc Daris antwerde finen ridderen , doe si hem
 rieden Timodes te dodene.*

MEr Daris was ren soete man /
 Er antwerde den hrren dan /
 Sijn herte twivelde van den zge :
 « Deen / spzac hij / ghi hrren doet enwege /
 670 Ic bin die geen beg niet en vstaet /
 Dat ic wille dat men vstaet
 Goede ribbre en coent /
 Die tjo minen paulione
 Comen gebaren om souit.
 675 Ic bin van dagen nu so out /
 Het werr lachter dede dat. »
 Dus bleven sij quite baer ter stat.
 Mer niet en woude weder heren ;
 Want hij scaemde eem der onheeren :
 680 Doch seindr hi weder dat werst goet
 Van sinen scatte metter spoet
 Cote Damas in die stede ;
 Mer / na sijne borden seede /

- Heist hi daer wijs en kinder /
 685 Beide meerre en minder.
 Seker so was Darius des /
 Wert sijn win oft verles /
 Datmen te wijs soude gaen.
 Tiersten datmen sege die sonne op staen /
 690 Hi clam op enen berch grone /
 Ter middest onder die pauwelione /
 Daer een lauwer boom op stoent
 Wel gewassen ende ront;
 Der so es gebaen sijn nature /
 695 Al boerre sij die erde burrenture /
 Weber dat es heet of cout /
 Dat hij altoes sijn lober behout.
 Der stoende daer menich blomckijn /
 En ter lichter sijden sijn
 700 Licp een rivier ober dat sant /
 Het was die scoenste diemen bant.
 Heir stont Darius en besach
 Al dat volc dat onder eem lach.
 So goetlijc was hi gebaen /
 705 Dat men eem/ sonder waen /
 Gerne soude wesen vrient /
 Al en hadde hij anders niet verdient.
 Hij heit dat volc steden te bozen /
 En sine tale hozen.

*Wee smelic dat Darius van Alexander sprac tote dien
heren van Perci.*

- 710 « **E** Wel heren van Perci /

- Die beste wigante die syddij
 Van der werelt uytvercozen ;
 Ghij sijt van den goerden gebozen /
 En van den ouden Zeluse comen :
- 715 Dat es noch mael ront u somen.
 Vj verblende in die ertsehe welde /
 Dat na eem dat ierste beelde
 Was gemaect dat ye gewas :
 Daer bi so verblende hi das /
- 720 Dat hi ierst van ertrike
 Wat geboert te hemelrike.
 Ghi heren en sijt niet verbeert /
 Dit ozloge en es niet wert
 Datment heit enech wijch ;
- 725 Want die knechte die willen pziich
 Houden legen sinen here /
 Al dunct dat hi verwoet es sere :
 Et en es geen strijt / mer het es wzake.
 Also als gebelt die sake
- 730 Dat die here sinen knecht
 Bluwet en boert / na sijn recht /
 En sijns selfs lant bescermt /
 Ic wane die keytijf mene gehernct.
 Die quade bastart / om die binc
- 735 Dat hi es wozen coninc /
 Hi waent werden sekerlike
 Heere van al ertrike :
 Dat reet eem die tonghe loget.
 Ic waen dat ghi wel merken moget /
- 740 Dat onbersein ende sonder tact
 Nire hande bincche dickwile bestact.

- Een weere lieber weere hi doet /
 Van hi een op geue doer die noet;
 En al nu so rest hoessen loes
 745 Dat hi so menigen man verloes
 Tegen Mennone op die grannike /
 Daer menecj man bleef iammerlike.
 Wach arme! dat quade knechte
 Houden wanen eene geachte /
 750 Die allewege arm waeren en keptijf /
 Tegen heren die alle een lijf
 Hebben gehat wischen gewilt!
 En mi dient silve en gout.
 Alexander / moe gerne ic wiste
 755 Bij wat dubel oft bi wat listen
 Winnen weens dat coninclike /
 Dat Cyeus wan gewelddelike /
 Die dat lant van Libien verman /
 Cresus / den eiken man /
 760 Die die rjeste was te bozen
 Die noch ge was ghebozen /
 En Baltasae van Babilone /
 En daer tho alder heren reone /
 Die tho dein tijden coninc waeren.
 765 Al es hij te hemel gebaren /
 Noch hebbe ic sijne aventure
 En sijn gelue al durenture.
 Noch segic een ander sake /
 Dies gij moget sijn te make :
 770 Wie sijn van die giganten geslachte /
 Die alle waeren van groter cracht /
 En die dien toren van Babilone /

- Die noch es hoge en scone /
 Neest weef van rijgelen wozchten /
 775 En die legen die goeden vorchten.
 Bedi bidde ic u dat gij doet
 U wo:derg en ulven moet /
 En dat ghij doet al sulke weec /
 Dat ghijg hebt lof en etc.
- 780 Sal een keytjfs / een incomelinc
 Oec vreedziven ulven coninc /
 En houden uwec wo:dee eeven ?
 Oec sultgier al om sterben /
 Alst so gebelt / dat niet en sal.
- 785 Of Got wilt en goet gebal
 Dat ymen blie den griexen snechten /
 Ofst gij do: mi niet en willet vechten /
 Hij pierse doch om sijn wijs
 En om sijn kinden en om sijn lijf /
- 790 Dat hi beliesen sal in den sticht.
 En dan so eest vechten: tijt.
 Nochtan weet ic wale allewege /
 Dat wi solen hebben den sege ;
 Want ic in minen dzome sach /
- 795 Daer ic op minen hebde lach /
 Seenen di griexen paulione /
 En den keytjfs Dulcone
 Seleet na babilonische wijs :
 Hi wo: in die po: van Hise ;
- 800 Daerna b:achtmen mi gebaen.
 Doen vergijnc mijn dzoem wel saen.
 Wat hulpe dat ic u veil seide ?
 Ic swert u bi gotlighede

Vander sonnen/ die wi u wiſen /
 805 Die wi bi oꝛlobe laten riſen
 Int einde van onſen conincrike:
 Die blien/ ſolen ewenlike
 Verdrēben weſen van den lande /
 Gelijc dat waren onſe viande. »

*We een meſſelier quam tote Daris en ſeechde dat
 Alexander gelouwen were.*

810 **D**en h̄j ſtoent in deſe tale /
 Quam gelopen in den dale
 Een meſſelgier met rente mare /
 En ſeide dat Alexander waer
 Geblutwen/ en ghinc dalen
 815 Ober berch en buſchalen /
 En h̄j ter zewert weer gebloen.
 H̄j was ſo blijde h̄ne wiſt wat doen
 Van vzeuden/ doen hi hoerde die tale.
 Ober berch en ober dale /
 820 En ober berch en ober ſteene
 Ghinc dat ſole klein algemene
 Algader dien dach en die nacht.
 Dieſ waren ſi qualer bedacht
 Om dat ſi ſolen achter lopen /
 825 Dat ſi ſeer ſolen vecopen;
 Want Alexander en hadde geen vꝛucht
 Van om dieſ conincs Daris blucht.
 Al had h̄j den coze alſo /
 Weder h̄j lieber hadde dat h̄j vlo /
 830 En h̄ne verwonne in ſulker wijs /

Sor dat hij soude hebben den prijs/
 En al merende eer lijf verleisen/
 Niene en soude wat weten reisen ;
 Want hij soude een ommermeer
 835 Daru scamen van der oneer.

*We na dat Daris Alexander gevolcht was, doen hi
 vernam dat Alexander gevlouwen was.*

Also na waren si nu comen
 Daris scharen/ dat si vernamen
 Varen in die diepe dale ;
 Men mochte sy bekenen wale
 840 Si dien bliken van den goude /
 En die stûbinghe van der munde
 Verbunkerde hier sonnen op gant /
 Dat avent scheen / sonder want.
 Op enen toren leip ren seriant.
 845 Hij reip in Hsion altechant /
 Dat Daris queme en al sijn her /
 En men vafte veint te wer.
 Cume gelûfde Alexander /
 Des blijder was van een ander /
 850 En fere langde na den wige.
 Hij riep : « Wapent u te prijge. »
 Hij was die eerste bi uyt trac /
 En oec die den eerste star.
 Hem volchde menich schoen seriant /
 855 Helm op hoet/ schat in die hant.
 Nu laet sein wat si solen doen /
 Die men seide si waren gebloen.

*Wat Daris volc fachte, doe coninc Alexander him
ontmole te wederstaen.*

Den dat volc sach dat sij daer waren
Alexander in die sijne scharen/
860 Wale gewapent voꝝ sijn ogen/
Doe wisten si wael si waren verbogen.
Men riep daer : hēpel in meinger tale/
Men mochtē niet verstaen wale.
Daris schaerde anderwerf dat her/
865 En sette dat volc ter wer.
Hij hadde in sijnen sin gebacht/
Oec mocht hijt hebben volbzacht/
Dat hi die Ezicken voꝝ en achten
Soude hebben beringt met crachten.
870 Hedde hijt gedaen/ het weer eem goet;
Mer die aventure/ die ummer doet
Den starken ezicken/ den cranken staen/
Die en lietē eem niet ontgaen.

We dat coninc Alexanders volc gefcart was iegen Daris.

Dis stoenden die Ezicken wael gefcart
875 Op enen berch/ al onverbart.
Alexander sette eem ter wer/
Voꝝ alle gader dat ander her
Een schare van luden te voet/
Die ten wapen waren goet.
880 Sijn her was in twe gefcart;
Die rechte sijde die belwart

- Richano? Permenion's sone /
 Die alre eren was gewoen.
 Hecto? sijn vzoerder was daer mede /
 885 En Cholonens / die wonder dede /
 Meleagar en Perdicas /
 Clitus en oer Amictas;
 Dit waren alle ridder van p'ise /
 Elc / na conincstabel's wise /
 890 Van eere partien elc seits man.
 Aen die lichter syde daer an
 Was seitsman Permenio /
 Die der ozlogen was wael vzo;
 En aen die selve syde so was
 895 Sijn soen / mij her Philotas /
 Craterus en Antigonus /
 Ceno's en Eumenius.
 En Alexander / die rone was en blijde /
 Hij was in die ander sijde /
 900 Met enen helm van goude roet;
 Sijn sper was starr en grort /
 Ende wael gewapent over al /
 En hi sat op sijn Ducifal.
 Aen die sibe heilt bi eem doe
 905 Alder naest Eufecioe /
 Die die schoenste was als te bozen /
 En sijn gesellen uyt verrozen.
 Du? dat volc voer Alexander / die fier /
 Slakende met sijne baniere.
 910 Den hogen lieben dat hi fere
 Te bechtene dozech der werelt ere.
 Vi makende sinen lieben moet :

Den bezucken man geloefde hi goet /
 Eigen lieben geloefde hi
 915 Dat hi si soude maken vrie /
 Die tragen wincte hi met den vingeren
 En hiet si werpen met den slingren.
 Hi sprac : « Hoert na mi dese tale /
 Eer ghi gaet vanden berge te dale.

*We dat coninc Alexander sijn volc an sprac, en herte
 en moet gaf.*

920 » **E**del heren / nu sijt cone ;
 Heben hebbs wael te done /
 Ghi soelt dat volc van ertriike
 Dwinghen saen wael coztelike.
 Siet heer den dach / der u op sal
 925 Die adventure vergelden al
 Den sege den si u besheit.
 Dit goet es nu en twisfelt niet :
 Dat touet si u wael te bozen /
 Doen si u Leven liet te stozen /
 930 En gi Athenen hadt so verbaert /
 Dat het al beigen wart.
 Siedi nu dese liede staen ?
 Sij sijnt als wibe alle gebaen :
 Si blicken van goude so fere !
 935 Si hebben hoep veil meer
 Om roef dan om verwinnen.
 Men salt hân doen bekennen
 Dat onse swert wael gont bijten enlue ;

- Si kunnen bzeigen en nummer ;
 940 Si sijn der werelden so gewoene /
 Dat sij en durren gene sone
 Houden iegen die scarpe swerde.
 Nopte mensche enwerf met den garde
 In den ruche of in den buge /
 945 Ober buysch en ober ruc
 Soken si blien met alder cracht ;
 Daer sal men merken nwe macht /
 En ghi mint mi harde.
 Daermen bzeit di plompe swarde /
 950 Daermen schoert die bokelaren /
 Daer sat ic wael besein di scharen /
 Die mi van herten goeds onnen.
 Derwint tfoir / het es verwonnen.
 Die sijns biantes leben spart /
 955 Hi hebet sijns selbes lijf onwart :
 In striden salmen nieman sparen /
 En si oft si verwonnen waeren.
 Gobsat hebbe die trage hant /
 Die blode vercht als een gygant /
 960 Als hi niet en mach entblien ;
 Van sal den conen niet gesien. »

*We coninc Alexander sinre volc vertelde wat hoemoets
 di Percen den Grieken vortyls deden.*

« **D**ie van Perrien hebben duken
 Die Grieken geslagen te stukken /
 En oec menich onrecht gedaen /

- 965 Beide vercocht en gebaen.
 Dunkt u wesen genoeg ?
 Neent / het es groot ongeborch
 Dattie kindere dat becopen /
 Dat cere boyders hebben belopen.
- 970 Alle die liebe / sonder waen /
 Solent becopen die hier staen
 Dat onrecht / dat op European
 Dickwile es belopen.
 Mober en Darijs / die hier staet /
- 975 Solen becopen Cerces daet /
 Die Gzicken groten deden /
 Dat solen waken wi hier ter steden
 Op meer volcs dan ghi hier siet;
 Want bussele en genoeg mi niet.
- 980 Verht als ic dor om pych /
 Deelt met mi den starken wijch;
 Ic laet u dat goet bliben allene /
 Want ic en wille binche engene
 Van den name van dier daet. »
- 985 Dit spae hi / en metter baert
 Noepte hi Bucisalle metten spozen;
 Het lichte hem achter en bozen /
 En di scharen begonsten naken /
 So dat si hen onderstaken.
- 990 Mer eer ic telle van emans cracht
 Wie daer bloe ocht we daer bacht
 Sal ic u wijs maken dat /
 We Darijs schilt getiekent was.

*We coninc Daris schilt gewapeut was, die hi plach
te vorene.*

- D**aris wapen waren goet;
 995 Mer dat aen den schilde stoet/
 Dat was een hystozie lanc:
 Diet hozen wille hebbe danc.
 Sijn schilt heint aen enen wagen/
 Want geen man en mochten dzagen;
 1000 Hi was gulden goet ter ruren;
 Hij hadde .vij. coverturen;
 Gebeilt was hij in drie quartieren:
 Boven stoonden in eerre manieren
 Daris bozders harde schoen/
 1005 Die gygante van Babylone/
 En we Memfroet/ die gygant/
 Dat in synen rade vant
 Datmen enen tozen sonde maken/
 Die tot den hemel soude geraken/
 1010 Om die dilubie daer naer
 Nummermeer en bede daer.
 Also stont daer Cagnis geslachte/
 We dat daer den hogen wachte:
 Doen en wout Got niet gedogen/
 1015 En quam sijne cracht daer togen/
 En verkeerde eer spake.
 Om aldus gedane sake
 Bleif di tozen te maken bozt.
 Daer af stont nu die pozt/
 1020 Die es geheten Babylone.

Al dit stont bescreven schoen
Int oberste quaetier van den schijde /
Also alst die here wilde.

Int ander stoent mee

1025 We die coninc van Caldee /
Nabugodonosoꝝ die rike /
Met groten hee gewelbenlike
Te Iherusalem wert voeren /
En we hi daer vzar meingen tozen /

1030 En we die coninc vaeht den zege
Tegen die Noeden allewege.
Daer stont bescreven we dat was
Gevanghen bi coninc Cedicias /
En oec mede daer met hem

1035 Al dat volc van Iherusalem /
En die coninc oec gevljnt /
En in den kerker gesint.
Sijn twe kinder waren met lede
Doꝝ sijn ogen entjovet bede /

1040 En Goeds kerker intie mure /
En al die huus gesticht aldure ;
En oec nam hi ons Heeren bate
En voerde si sijne strate /
En diender sijn asgoede mede /

1045 Daer hi groet quaet aen dede.
Cedicias verloes die crone /
En bleef gebaen in Babylone /
En die Noeden mede albaec
Al durentuec .lxx. iaec.

1050 Nochtan leit hi te scriben bliven
Een hystorie / die ic sal scriben /

- We Nabugodonosor lach
 In sinen droom ende sach
 Een beelde groet boz eem staen /
 1055 Het wonderlike was gedaen:
 Sijn hobet was gulden coet /
 En die schouderen in die aeme groet
 Waeren silbereen alle clae;e;
 Die duyck was ropereen / dat was waer /
 1060 Hsereen waren sijne bein /
 Dat en es logene engein;
 Dan eeden waren die voete sijn /
 En gemant oec silbereijn.
 Dus sach die coninc al te hant /
 1065 Wedancwijs dat sonder hant
 Een keysselken gehouden wart
 Ute enen berge / dat metter vaet
 Seent beilde aen sinen voet smeet:
 Het vel ter neber al gecet /
 1070 En veet te niwete alse gestof.

*We Daniel beduyt enen droom, den Nabugodonosor
sach in sinen slape.*

- Danc hi spzect hiet of /
 Want hi bedide disen droom.
 « Coninc / spzact hi / nu nemet goem.
 Dat beelde betekent di:
 1075 Du bist selve / coninc hzi /
 Dat gulden beelde / dat du sages
 Daer du in dijn drome lages;
 Die silbereen schouderen met den armen

- Bediet dat dijn eike sal aemen
 1080 En cranken van gewoude /
 Also veel alst selver es beneden gonde.
 Oec salt sijn gedeelt entween /
 Dat en es logene engeen ;
 Het solen hebben die Paztien
 1085 En oec mede die Medeen.
 Die buge / die coperen was al /
 Dat es dat in Ezicken sal
 Een coninc weeden / en sal verstaen
 Preken en Meben / en sal dat eike outfaen.
 1090 Die been van pfeen bedit
 Dat roemsche eijc / en anders niet :
 Geliche wijs dat hjer bekwint
 Alle spise die men bint /
 So sal verwinnen dat roemsche eike
 1095 Al dat volc van eereike.
 Dat die voete waen bazen van eeden /
 Betekent dat dae na sal weeden
 Die weelt quaet en ongetrouwe.
 Daena sal ene hzoutwe
 1100 Sonder man een hint outfaen :
 Dat bediet / sonder waen /
 Dat keytselkin dat du sages
 In binen boem / daer du lages. »

*Noch beduyt Daniel enen anderen droem van
 Nabugodonosor.*

- D**Ec liet hi achter enen boem /
 1105 We dat hi sach enen boem

- .Nabugodonosor die rike /
 En hoerde van hemelseike
 Dat men dien soude jonken uyte
 Enne stinme eopen oee luyt /
 1110 En men die woerde niene soude suiden /
 Tote dien dage dat .vij. tiden
 Deckeret waeren op den voorn.
 Daniel scrilde een den dzoem:
 Hi seide dat hi die voorn ware /
 1115 Om dat Gode hi hadde onnarr /
 En hi selve ware so sot
 Dat hi waende wesen God.
 Sebi / so seide hi / oee waer
 Dat hi soude .vij. iaee
 1120 Als een beeste eten daer uyt
 Seide gaes en cruyt /
 En in enen offe sijn verheert /
 Tote dien tiden dat hi des weee geleert
 Dat doch ware een andre God /
 1125 Die oee al heeft sijn gebot.
 Dit was dien coninc al geschiet /
 Nochtan en wast daer bescreven niet.
 Sint dzoerh hi weder reone /
 En was coninc in Babylone /
 1130 Als hi te bozen hadde gedaen;
 Hi bede sinen sone vaen.
 Te dien tiden was int eiste
 Dat hi was beesten gelike.
 Daer na dor hi doet was vleben /
 1135 Maet sijn sone daer verheben.
 Doen bede hi in roeten tiden

- Sinen vader in twee sniden /
 In kleinen stukken al te gader.
 Albus begade hi sinen vader /
 1140 En gaf ele stukke enen ghee /
 En leit si enwege vlegen sciene /
 Om dat hi ontfach dat hi vertesen
 Van gode te lide soude weder wesen /
 En eem dat rike soude ontgaen.
 1145 Dat was waerheit / sonder waen.
 Also nam Nabugodonosor einde /
 Om dat hi Gode niet en kende.
 Albus en in deser manieren
 Waren gemaect die oberste quactieren.
 1150 Mee het was der conincs lachter /
 Dat dit was gelaten achter.

Wie Daris in dien voete van den schilde gewaepent was.

- In dien voete oec van den schilde
 Stoent bescreven / als men wilde /
 De Datis dat eike van Meden wan
 1155 Met Cyrus / den eiken man.
 Balthasar sat daer gescreven /
 Die tien tiden cominc was bleven
 Van Nabugodonosors geslachte /
 Die luttel op Gode achte.
 1160 Hi maecte to enen tide seeste
 (Albus leest ment in die geeste) ;
 Metten vaten beide men heem /
 Die Nabugodonosor te Hierusalem
 In die heilige kecke nam :

- 1165 **D**ar omme was God op een gram.
 Daer hi sat met sinen wijden /
 En siue seeste soude bijden /
 Quam een hant van hemelrijc :
 .Nemmeer en sach men sekerlike.
 1170 **S**i screef die wozt / en met dien
 En mocht mense meer gesein :
 .Mer nieman van sinen lieben
 En mocht gelesen noch bediben.

*Wat Daniel die prophete sachte tote coninc Alexander
 en sealt omme sine sonden.*

- D**oen was gehalt Daniel
 1175 **D**ie prophete / en last wel.
 Dit waren die wozt / sijts gelwes :
 .Manc..... Tegel..... Fares.
 « Coninc / seide oec Daniel /
 Ja en wistu dat selve wel /
 1180 **D**at dat rike algader
 .Nabugodonosor / binen ouerbader /
 God gaf / en hys niet en kinde :
 .Darom wart hi geigt den kinde
 .DIX. iaer al omtrent.
 1185 **D**it heftu selve wale bekent ;
 .Nochtan en schuwestu gene sonden
 .Doer enege bisit in allen stonden.
 .Oec en woutu niet laten /
 .Du en doest di blienen met vaten /
 1190 **D**ie dijn ouerbader nam.
 .Dar omme es God op di gram /

- En hebbe di al dit geseint /
 Daer mede du saen salſ sijn geseint.
 Maec dat bebieet getal :
 1195 Dyn rike es getellet al /
 En het hebbe te veel gouts ;
 Du salſ verliesen dat du houtſ.
 Tegel dat bebieet gewichte :
 Du salt dijn goet veeliesen lichte.
 1200 Fares bebieet bescheit :
 Di sal saen ghescheit groet leit ;
 Tijſ en rike dat sal bede
 Van bi scheden met goeten leide ;
 Cpeus van Peecien en Daries van Meden
 1205 Soken die star winnen noch hebben. »
 Dit sprac hi / en binnen dee nacht
 Wart gebaen met groete cracht
 Babylonic / die goede stede /
 En Baltasar verslagen mede.
 1210 Die twe coningen verwonnenſe scheit :
 Si baden hum ontleiden die riebiece /
 En nam anderen loep van si plach
 Te bozen ober meingen dach ;
 En doz die gaete van den muce /
 1215 Dace dat water plach te lopen dure /
 Quam gelopen en met reachte
 Dat volc / en van die pozte bi nachte ;
 En Cyrus ligt in Babylone
 Daries van Meden dzagen ceene.
 1220 Dit en was Daries niet / God weet /
 Die iegen Alexandee strect.

We die seilt gestalt was om dien rant en bescreven.

- A** ointcent den rant
 Stoent bescreven wie die wigant
 Cyrus meingen sege vacht /
 1225 Hi van Tibien / met sijne cracht /
 En al die grote rycheit mede /
 Die Cresus hadde in meinge stede /
 Die die aller rijkste was te vozen
 Die noch noit was gebozen.
 1230 Nochtan doz al dat hi verman
 So menich lant / so meingen man /
 Die coninginne Chamarijs
 Si en achtte oec niet al dijs /
 En mogende wijs en vermeten /
 1235 En was vzonwe van den Messageten
 En oec van der magden lant /
 Dat Amasomen es genant.
 Si bint Cyrus / den edelen begen /
 En heet eem dat hiet af geslegen /
 1240 En warpt met groten overmode
 In een rupe bol van bloede.
 Si seide : « Du begereſ strijt /
 Al bestu es sat / et es wael tijt. »
 Albus was geen schilt gedaen /
 1245 Als gi moegt hozen en verstaen.
 Dat ander voer neme hier einde.
 Nu hoert van den groten genende /
 Dat Alexander daer geschiede
 Doz des conincs Darijs liede.

*Dit es een lere we dat wie die werelt niet te fere
minnen en solen.*

- 1250 **G**od / Here / we mogen blijbe
 Altoes wesen of tenegen tijde ?
 Waer bi mogen wi die werelt minnen /
 Daer wi luttel ane mogen winnen /
 En ten lesten vinden niet /
- 1255 Also men dageliken siet ?
 Clerus / die een groet heer was /
 Also men heer te vozen las /
 Die so menigen p;ijss gewan /
 Zo bosch / lant en man
- 1260 Al oncherlecht sine naem /
 Nochtan bleef hi met groten schaem
 Van enen cranken wibe doet /
 Die bi naturen es wael bloet.
 War om mesdoen wi legen Gode /
- 1265 Die on blijf leent bi sinen gebode ?
 En als hij wilt soe cest gebaen
 Met ons allen / sonder waen.
 Elk hoede eem voz der sonden val.
 In vierden boeke stiet al
- 1270 Van Varise en Macaboe /
 Wer vacht en wer bloc.

DAT DERDE BOEC.

*Dit es dat derde boec. Ende dat heilt in deim beginne we
Alexander ende Daris tho den eersten begonsten den
strijt da Aretas doet bleef.*

- IENSEN liet ic die greeften staen
Daer men tho stride soude gaen /
En die scharen sich onderstaken.
Nu seg ic u / in waren saken /
5 Dat die crakinghe van den slagen /
En dat striden en dat iagen
Verdreef dat geluyt van den businen /
Dat al niet en dorchte schijnen.
Daer blagen so veel schecchte
10 En querele so gedichte /
Datmen cume gesach die lucht.
Daer was aen beiden sijden vucht.
Die eerste iofte / die ter selber stede
Ane enege selve debe /
15 Dat was die coen Macebo /
Die noit vrese en blo ;

- Daer hi sach dat menich schijt
 Wel verdeckt met goude hilt /
 En eenen van goude doz roet /
- 20 Daer inne een hzaer van liele geoet;
 Den standbaet hzachtmen gebzagen
 Doer Darise op enen wagen;
 Daerwert keerde hi ter waert
 Mettein hzeibel sijn paert /
- 25 Om dat hi woude / sonder waen /
 Gallee ierste Darise verstaen.
 Hem dochte dat hjs bat verbeinde.
 Doe quam een van Daris hzeinde /
 Die van Sueien sondaen was /
- 30 En was geheten Arethas /
 En hi hadde aen sinen schacht
 Enen witten vaen / daer in gewzacht
 Een leon van goude stoet.
 Een haedonkel die en goet
- 35 Was op sinen helin geset.
 Hi es die eeste man die let
 Alexander mettien spere.
 Die coninc satte eem tee weere.
 Ateraz hzaer sinen schacht;
- 40 Mee Alexander eet mettee cracht
 Heem den volclare ontwe
 Op die bulle / noch min no me /
 Die van goude was wael claer.
 Die schacht gheinc in / ober waer /
- 45 Doz die waepene ter herten toe.
 Ateraz stozt neder doe.
 Dat was die ieste die da starf.

Die Gezellen riepen menich warf :
 « Onse es die sege / onse es die sege !
 50 Ghi syt verwonnen / bliet elwege. »

*We Clitus en Tholomeus groten fcaeden deden onder
 die Percen.*

Clitus en Tholomeus bede
 Daden uyttermaten lede
 Die van Percen en haren scharen.
 Tholomeus reet / te waren /
 55 Dobone van Percen van hoven neder /
 Dat hi niet meer op en stont weder.
 Clitus bede met sinen spere
 Uyttermaten grote were :
 Eem quam Ardosilon te gemote ;
 60 Die een slag den anderen onfote /
 Dat die scachte ontine spzongen.
 So fere si te gader dzongen /
 Dat si tlockeerden met den perden /
 Dat si vielen op der erden.
 65 In onmacht waren si alle beden ;
 Men waende dat si waren verscheiden.
 Clitus was die ierste die onspzane :
 Met nide hi dat swert uyt swane ;
 En stoende ober sine vate /
 70 Hi sloech Ardosolone wel onfoete
 Dat hoet van den bulke / alse die boude ;
 Daer hi eem rechten soude.

We Macheus, die here van Babylonien, grote werdede, en we fere si streden.

- D**oen quamen die scharen van Babbloeu;
 Die here Macheus / herde scoen
 75 En wale geraect was in den mont /
 Hi sloech doet ter selver stont
 Enen Gziet die hiet Nolas.
 Dat versaech daer Philotas :
 Metter haeste quam hi gestreken /
 80 En woude Nolas wzenen;
 Mar Maceus hi outreit.
 Dat was Philotas harde leet.
 Mar alle en mochten si niet ontriden :
 Enen sloech hi entwe die sijden.
 85 Dat was in die luehter partie.
 Doe quamen die van Xerronie /
 En souden Philoten berbaren /
 Met veil ribbers op eem gebaren.
 Philothas nam den menegen dat leven;
 90 Maer veel na was hi daer selve bieben.
 Eem quam te helpene Antigonus /
 Creus en oech Createrus /
 En Permenio sijn vader /
 En dat luehter her allegader :
 95 Si bzaken die Xrranolse scharen.
 Antigonus versloech / te waren /
 Fear met sluen scarpes swerde.
 Createrus bede grote were /
 Daer vele hoger lude toe sagen /

- 100 Dat een ridder op enen wagen
 Createrus hem doz sloech helm en huet;
 En alse hijt eem hadde geclueft/
 Trac hi eem van den wagen neder:
 Nummermeer en richte hi eem weder.
- 105 Die heere verflaghen bleef albus/
 Hi was gheten Ansilorus.
 Createrus sloech ter selver stede
 Sinen wagenman ter doet mede.
 Permenio / die in genen tijden
- 110 Die van Perren niene en vermitden /
 Hi doz zeet dat her niet crachten.
 Twe ribbers quamen met twe schachten /
 Die beide loesten op eem baden;
 Mae en mochte eem niet scaden.
- 115 Hannes was been gheten /
 En eens conincs soen vermeten:
 Dimus was des anders naem;
 Mer hi en achtes niet een vzaem
 Soe wat si hem mogen doen.
- 120 Een ander ridder was gebloen
 Van den Eziken / hijt Ozeles/
 Die op een roke gebluwen es /
 Die voer hi troesten; en mettein
 Heeft hi Hannesse versten:
- 125 Doz bi dozste stac hi eem te hant /
 Dat hi heil neder in dat sant.
 Ozeles / die ewech was gebloen /
 Debe hi die wapen aen doen /
 En metten trac hi sijn swert.
- 130 Dimuse sloech hi te veert

Sinen arm af/ dat was waer /
 En reitten al te stucken daer.
 Agilone versloech hi mede
 En Clame ter selver stede /
 135 Cirifon oec mede daerna /
 Hi was van den lande van Arabia.

*We Emenidus vacht an der rechter sijden, met
groter cracht.*

Dus vacht men an die rechter sijde /
 En die strijt was herbe stide.
 Mer aen die rechter sijden vacht
 140 Emenidus met groter cracht.
 Hi sloech met sinen swerbe /
 Daer hi den meingen mede derde.
 En stac oec met speten.
 Dien hi geraecte / hie en conſ genieten.
 145 Metten swerbe so sloech hi
 Dnaspen / enen ribber vzi.
 Eudochiun hi mede schoet
 Met enen spiete steen doet.
 Hi sloech menegen ter neder /
 150 En reet doer / en quam weder.
 Mirhano? bede wonder groet :
 Hi sloech menegen ter doet /
 En maecte die platse bloet.
 Metten bede hi een hem gemoet /
 155 Een bacheleer met enen schachte /
 Schone en edel van geslachte /
 Want hi was van Cyprus gebozen.

- Hi reet op Michano? van bozen /
 En hi stakene op dien scilt /
 160 Dien op die side hilt;
 Maer hi en mochte eem niet geberen.
 Michano? sette hem ter weren /
 En stakene doen veil schere
 Metten spere do? die visere /
 165 Do? den nese in beide die ogen.
 En Dymas en const niet gebogen /
 Hi en veil neber van den paerde
 Do?/en al blind / op die erde.

*Wee die prince van Ninive iegen die Grieken vacht,
 en weet hem ghinc.*

- D**ie pzince van Ninive
 170 Hi dede veil Gzeiken wet /
 Hi vachte harbe aen Paris sijnbe /
 En maerte veil Gzeiken onblibe.
 Regusar seit men dat hi hiet.
 Hi schoet menegen scarpen speit :
 175 Oec conste hi bechten metten swerbe :
 Met hier gysarmen sloech hi harbe ;
 Alse nu vacht hi metten gescoete /
 Nu metter ax / gelijc den Scotte.
 Helme hadde hi gescoeten dure.
 180 Dozilas hab? quade hure /
 Dien hadde hi met deem swerbe doet.
 Armogenes die hadde dat huest roet ;
 Hi was geslagen mettier ax.
 Dese die hadden luttel gemax /

- 185 En alle .iij. so waerent Gziken/
 Si en doersten eer wonden wicken.
 Philotas sach daer Megusar :
 Hi trac syn swert en boer dat naer /
 Dies hi legen die Gziken was gespaer.
- 190 Ic sal u seggen ober waer /
 Dat een pyrop diere en goet
 Op Megusars helm stoet.
 Philotas sloegen van boven :
 Helm en steen heeft hi geeloven.
- 195 Nochtan die coysie weder stoet
 Dien slach / bebi si was so goet ;
 Dorch verohjte hi sere den smete /
 Dat sijn swert was van goder bete :
 Die lichter hant verloers hi saen /
- 200 Doe hi den slach waende ontsaen.
 Megusar hadde luttel gemax ;
 Nochtan verheif hi sine aex /
 En soude wzeken den slach.
 Mar Amictus hi versach /
- 205 En boet sinen schilt daer iegen /
 Anders were Philotas doet bleven ;
 Want die aex boer in den scilt /
 Daeren Amictus boer eem hilt /
 Cote der middelwerde daer in.
- 210 Philotas peinsde om sijn gelwin :
 Daer hi die aex nyt trecken soude /
 Sloech hi Megusare / als die bonde /
 Also hang af die rechter hant /
 Dat si neber veil opt sant.
- 215 Van rouwen comt dicke cracht :

- Megusar heeft een bedacht
 Dat hi onnutte es in o'zoge :
 Hi stoent op enen wagen hoge /
 En warp hem te gemoete
 220 Rechte bo? Xolas boete.
 Xolas boet op een ter neder /
 En eer hi op mochte comen weder /
 Was hi dozscoten en sijn wzen.
 Megusar oet / alst een wael scheen /
 225 Was dozscoten met spleten.
 Dus moest hi der doet genieten.

Wee die Perren vlien en Alexander him na volgde.

- A nu was daer so geborhten
 Dat vele liede berochten /
 En si waren som wael moede ;
 230 Dat gras was bedect med bloede /
 Die boden bedecten die erde.
 In beiden siben hadden met swerbe
 Menich man die doet vercozen ;
 Mer die Perren hadden verlozen
 235 Vele meer lude dan die Gzicken.
 Die locht begonst te riken ;
 En die van Perren sijn vermoit /
 So dat him dies stribens vernoit.
 Nochtan was ere schare cleene
 240 Van dien Gzicken al gemene ;
 Mar eer coenheit en eer were
 Was beter vele dan Paris here.
 Die Perren begonsten te vlien.

Alexander heeft dat versein /
 245 En sloech achte / also die coene
 Die alle dinc bestont te doene /
 Met eenre scharen van lieben te doet
 Die eem wael in staden stoot.
 Beide do; eibder; en do; peerde /
 250 En do; scutte en do; sweede /
 Socht hi des conincs Daris wagen ;
 Want hi eem gerne hadde verflaghen.

*We Oxateus, Daris broder, coninc Alexander
 weder sloent.*

Daris broder Oxateus
 Sach Alexander comen aldu;.
 255 Hi satte ene schaer tee mer
 Do; sinen broder legen Alexanders heer.
 Daer was ruwe en hant geslach /
 Men reep daer : « O wi ! o wach ! »
 Ane beiden siden reep menesch man
 260 Die ic al genomen niet en can.
 Mar die Percen hadden al
 Van den streide dat ongeval :
 Som hadden si die scoete en tme /
 En do; scoten wasser mee /
 265 Som met colven geslagen doet.
 Si lagen van den bloede roet /
 En die een sloech met al den leden /
 En seke hadde die pine leden.

*Van Soras, den ridder die bi Daris was, die vroeſte
van ſterren in dien lande van Egypten.*

- E**n ridder ſtoet an Daris ſide /
 270 Die bekenet was herbe wide /
 En hadde witte wapen an.
 Van Damiete was die man /
 Zijn name was Sozoas.
 Men ſegt dat hi die hooſte was
 275 Van ſterren in Egypten lant /
 En dien men in den tijden vant.
 Soe wat bingē dat ſoude geſcein /
 Dat conſte in die ſterren ſcin :
 Hi wiſt wael / in waren ſaken /
 280 Welke tijt dat rozen ſoude geraken /
 Ofte welken tijt dat dure ſoude ſijn.
 Hi ſach oec in der ſterren ſchijn ;
 Hi wiſte wael wan die ſuee kwam /
 En wat den wint maect ſo gram /
 285 En wat nature die lentijn
 Doet groen en ſoete ſijn.
 Die dauweg nature wiſte hi gereet /
 En waer bi die ſomer es ſo heet /
 Bi wat naturen die wingart
 290 In dien herſte ſijne rijpheit baert.
 Oec wiſte hi wael ter cure
 We die heerſt heet hooze nature.
 Noch wiſte hi wonderlike dingen :
 Hi kende die hemelſche dingen /

- 295 En oec die .iiij. elemente /
 En al die van dien elemente ;
 Die sebene hemele kende hi wel /
 En wiste veel dat van iemant el
 Si wat naturen en bi wat dingen
- 300 Dat si legen den achten den bzingen :
 Die hemel / daer die sterren in staen /
 Doet die see met eem westwert gaen ;
 Nochtan wilt eer bart
 Allege ten oersten wart.
- 305 Hi wist wel hoe menegen graet
 Die hemel van der erben staet.
 Die zodiaken kende hi wel /
 En wist dat van iemant el
 Waer bi oec .xij. teken staen /
- 310 Daer die planeten onbergarn.
 Die sterren die hier boven liden /
 Die wi sein hier heir boven liden /
 En die oec onder ons staen /
 Die noit man en sach / sonder waen /
- 315 En allen eren gant en eere nature
 Wiste hi herbe wel ter cure.
 Alle die uren conste sien /
 En watter in soude gestein.
 Dat ic u telle dat is tlen ;
- 320 Mer hi teltet al gemein
 So wat so an den hemel staet /
 Cozt en lanc / goet en gwaet.

*Wie Soroas die ridder finen doet in die sterren ver-
sach, en wat hi doen begerde.*

- S**oroas hadde versein
 Dat eem sonde geschein
 325 Dat hi emmer soude sterben /
 En een beter doet verwerben
 In dien strijt / den men darr vacht.
 Weg was hi harde wael bedacht;
 Want die sterren / sonder waen /
 330 Dadent eem harde wael verstaen.
 Hi begerde dat eem Alexander
 Soude doen / en engeen ander;
 Want het dochte eem wesen ere /
 Stoze hi als van sulken heer.
 335 Hi begerde sere die doet;
 En daer die strijt was harde groet
 Quam hi gereden neben enen wagen /
 En vachhte menegen speit gedzagen.
 Hi schoet dien coninc op dien schilt /
 340 Daer hi voze den wagen hilt.
 Hi scoet op eem menegen speit;
 En dat en genoeghe eem niet /
 Hi en verspucken oec albus:
 « Ja en was Neptanabus
 345 Dijn vader en niment el /
 Dat weetmen ter waerheit wel /
 En hi wan di lachterlike.
 Du bist een bastart sekerlike.
 Wat slaes du albus / sonder were /

- 350 Dat crancste volc van den heere ?
 Com het / ofstu bist coene /
 Dat dars bestaen te doene.
 Ic bin een ridder coen en groet;
 Ic bin van .vijf. arten zoet;
 355 Ic bin die beste afromijn /
 Die noit int lant was gesein. »

*Wat coninc Alexander sachte, doe Soroas begerde van
 coninc Alexander te sterven.*

- A**lse Alexander dat heeft geschoet /
 Hi en toezede eem niet om dese mozt /
 Maer eem wonderde dat sulke .j. here
 360 Die doet begerde also fere.
 Goedlike so antwozde hie :
 « O wi arme / wat eest dat ic sie ?
 Soete hzint / lacht bin tale :
 Cwi wiltu hzeken die edel zale /
 365 Daer die wijsheit vinnen es ?
 Des bes seker en gewes /
 Dat mijn sweert nemmer meer en snijt
 Vine hinnen / daer so vele toe tijt.
 Du bist in die werelt goet :
 370 Wat groter leet est datti doet
 Die helle dus haen vercozen /
 Daer alle wijsheit in es verlozen ? »
 Dus sprac Alexander. Mar Sozoas /
 Die unmer in den willen was
 375 Dat hi van eem sterben woude /
 Spranc van den wagen als die boude /

- En sloech dien coninc in sijn die.
 Een luttelken vergramde hie ;
 Mar hi seet den ridder staen /
 380 Want hi en niet en woude slaen.
 Dus bedwanc hi suen moet.
 Mac Mrkrager / die bi eem stoet /
 Sloech rem af beide sijn bein.
 Doe veil daer deer bestee ein
 385 Onder die boete in dat gras /
 Dat harde grote schade was.

Doe Soroas aldus doet bleven was , wat doe geseiede.

- D**oen Sozoas dus was verslegen /
 Dier daer menich coen begen /
 En die schacen woerden te stoert.
 390 Die Gzielen bozen bozt /
 En al die vorse van den striede
 Dwan an des conincs Paris sibe.
 Al es Paris sterc en coen /
 Wat rardi rem nochtan te dorn ?
 395 Hi en mach niet / sonder waen /
 Sonder hulpe pine bestaen /
 En hi en sach van al den heren
 Coten nirmen weder heren.
 Oec sach hi wael wat die Gzielen baden :
 400 Berch en dal al ober baden
 Metten bloede / al daer hi lach ;
 Tusschen die peede daer hi sach
 Sinen wagnnare sonder hoest.
 Hi was in twivel / des geloeft /

- 405 **W**eber hi eem vroude laten vaen /
 So sterben / so blucht bestaen.
 Doe hi dus in twivel was /
 Scoet een enen speit / heit Perdicas /
 En geraecten int hobet.
- 410 **D**oen wart hi also verdobet /
 Dat hi ter erden neber tumelde /
 En dien riken wagen rumebe ;
 Die en satte eem minneer te wer /
 Hi maecte eem vaste uyt den her.
- 415 **D**aer mocht men enen coninc sein
 Hade onbelike blein /
 Die te bozen wase fere bacht
 Met woerden sonder ander cracht /
 En maecte eem so hout !
- 420 **H**i bloe al met sere gewout
 Alte voete metteir bart /
 Cote dien dat eem seinde .j. part
 Een ridder die hiet Ansoen.
 Ter vlocht begonste hi eem te doen
- 425 **D**aer hi wiiste die van Euseate :
 Hi voer henen sere strate
 Te Babylonien in die stede.
 Hem volgde menich pzince mede.

*Wie Maceus vloet met al finen volke, doe hi vernam
 dat Daris ontreden was.*

- M**acheus hoerde die niemanc
 430 **D**at Daris ontreden ware /
 En hi eem hadde ter blucht

- Gedaen. Atohans hadde hi grote vzych /
 Die te vozen / sonder waen /
 Menige roenheit hadde gedaen /
 435 En oec noch met flere cracht
 Tegen die Grieken sere vacht.
 Hi ghinc blien al dat hi mochte;
 En al dat her dat hi vzochte /
 Kibberen / knapen en baroen /
 440 En schaemden en niet ter blucht te doen.
 En et es recht en nature /
 Alst hiet hebvet quade aventure /
 Dat al die lede sijn te ongemake.
 Alse die herde es onder die bzalie /
 445 Soe sijn die scaepe verbeten saen.
 Hier bi machinen wael verstaen /
 Alse eer here was gebloen /
 Moesten si oec mede doen.
 Doen slochmense doet van achten /
 450 Si en mochtens hem niet gewachten.
 Die niet en wouden doz sijn lant
 Hem weren iegen sijn biant /
 Die moesten al bliende eer lijf verliezen /
 En en schandelike doet verkeisen.

*Wee Alexander verboet dat si nieman doet fouden slaen,
 mer tole dien scatte vaen.*

- 455 **N**u sijn die Grieken alle moede /
 Si beghden eer swert van den blode /
 En Alexander hi geboet
 Datmen niemen en sla te doet.

- Hi hietſi tote den cobe vaen /
 460 En oec ten ſchatte gaen /
 En laden hem met goude ;
 Dat was in enen donſceen woude /
 Dace die hemele mettien buſen /
 En dace tjo haebe vele mulen
 465 Stoerden geladen metten ſchatte.
 Alexander hi wiſte al datte /
 En boec albace mettee ſpoet /
 En beilbe gelijc dat goet.
 Men loet peede en wagen
 470 Alſo veel alſi mochten bzagen /
 Dat waet ſat die bzake man :
 Men buſt die ſacie en allet dat men can /
 Si kneepen dace in al dat ſi binden :
 So vol waren ſi men en mocht ſi binden.
 475 Nochtan dat ſi ſo moede waren /
 En mochten ſijſ niet ontvaeren /
 Si en vulden eec conſen en eec bzake /
 Eece boefam ſpleten en die boſe ;
 So veel hadden ſijſ geladen /
 480 Si en conſtent gebzagen noch beſtaden.

*Wie die Grieken dier van Percen wive vercrachten,
en al eer goet beheilden.*

- D**ace na ghingen die keptibe
 En vercrachten die ſchoone wibe /
 Die comen waren met den hee ;
 Si mochtent wel doen ſondee wee.
 485 Auchſſen en gulden einghe /

- Hechsele en alderhande dinghe
 Dattie vzulwen scone maect /
 Al hebben sijt te hem gesact.
 Nochtan doz al dat dit gesceide /
 490 Algader Daris reisfeniede /
 Moder / suster en wijs /
 Kinde / knapen en joncwijs /
 Bleven algader in ere eer.
 Al dat got / no min no meer /
 495 Deegulde wagen en cieheit /
 Bleeften al / en so gereit
 Waeren si geboert int pzihoen /
 In die griexen paulioen.

*Wie coninc Alexander coninc Daris moder grote eere
boet, en dede oft sijns selfs moder were.*

- D**aris moder dede hi sulke eer /
 500 Alse ofte sijn moder waer ofte meer.
 Suster hiet hi Daris vzulwe /
 En sree suster hiet hi ioffronwe /
 Daris kint hiet hi al soene;
 Des was hi altoes gelworn.
 505 Dat kint was van .vij. iaeren.
 Soe gobertieren was hi / te waeren /
 En so hûscsch in siere locht /
 Waer hi bleven inder docht /
 So en wetic in mine gedochte
 510 Saken diemen eem lasteren mochte /
 Alse an enen heidenen man.
 Mar doe hi die rycheit gelwan

- Beide van Peccen en van Meden /
 En van al den eiken steden /
 515 Doe bekeerde sijn husefch sijn ;
 Die werlbeefheit en te groet gewin
 Daden een bozperheit bekefen,
 En sijn husefheit bekefen.
 Kirchheit en die husefche aventuee
 520 Daden bekeren sijn nature ;
 Bedi die tierft sine viande
 So husefch hadde in sijn hande /
 Hi waer daena sinen vrienden /
 Die alre boefheden verbeiden /
 525 So inzeet dat husefche ter doet.
 Dat was een mefdaet groot.
 Hi waende dat al were goet
 Wat so een stont en sinen moet.
 Bedi seegde hi al oppenbaer
 530 Dat Jupiter sijn vader waer /
 En hier dat mens geloken soude.
 Dat dede rijkheit van den gonde.
 Hi hadde kide van wiinfchen ;
 Hem verbzoet dat hi was mensche ;
 535 Nochtan dat hi die husefche was /
 Daer noet man af in boke las.

Wie Alexander Permenioen beval te Damafch te varen om coninc Daris fecat.

Hier binnen riep hi Permenioen /
 En geboet een te doen /
 Dat hi te Damafch soude varen

- 540 Om den ſcat met ſinen ſchacen /
 Die daer Dariſ hadde bꝝocht ;
 Mar die ſoudaen hadde gerocht
 Daer te bozen / dat hi die ſtede
 En oer al den ſchat der mede
 545 Alexander op geben ſoude.
 Bedi trac hi / alſe die boude /
 Met ſinen volc uter ſtede /
 Om dat hi waende daer mede
 Alexander ſuccureren /
 550 En ſyns heren cracht verkeren.
 Daerre ſo menech .M. bleef /
 Dat noit man tgetal beſcreef /
 Was hi daer verſlagen mede /
 En hi eem noit bekinnen dede.
 555 Dus was gehaelt in die ſtat
 Al ſonder wer al die ſchat.
 Dit es allene die troeft /
 Die Dariſ bꝝobe herte verloeft
 Van al den ſchatte den hi nam /
 560 Doe eem die niemare quam
 Dat die verrader doet waer /
 En verſlagen in die eerſte ſchaet /
 Die valsche ſoudaen van Damaſch.
 Dozwart meer ſo wart hi raſch /
 565 En pꝝijſde fere die aventure :
 Hi ſeide dat ſi ſom wille ter cure
 Den quaden ſijne quaethelt loec /
 En dat ſi nieman en beſcoent.
 Aldus vergat hi ſinen rouwe
 570 Om des ſoudaens ongetrouwe /

Al was eem sulke schade gesceit.
 En es niet so quaet et en doech ict.

*Wee Alexander, doen hi die heren begraven hadde.
 tot Saiet voer en tho hem wert crech.*

Doe Alexander hadde beg.aven
 Die grote heren metter haben /
 575 Die in den strijt waren beeslagen /
 Dieſe woude hi tallen stonden plegen
 Dat hi si groef na reere werden.
 Binnen .liij. dagen bzacht men si ter erden;
 En hi bozt dat hee bozt
 580 Cote Saiet ter ouder pozt.
 Feinſe hieten die lants liebe.
 Hi dwanc si al sondee meide /
 Dat si waren onderdaen;
 Dus en woude hiee geuen slaen.
 585 Alſe Saiet was gegaen in hant /
 En die Feinſe en al dat lant /
 Doe seinde die coninc boden bozt
 Cote Cyren in die gode pozt /
 Daer Appollinis in was hee
 590 Gewelbich en met groter eer.
 Hi ontboet eem ofte hi woude /
 Dat hi eem veraden soude
 Weder hi eem woude ontsaen /
 So met stride weder slaen.

*Wee coninc Alexander vor Tyren quam en die stede
med crachte wan.*

- 595 **U**twert hadden si die boden /
Bedi daeden si se boden.
Dat verhoert te hant Macedo :
Hi was der ozlogen wael bzo.
Mar sere rouwen een die liebe ;
600 Si peinsden dat si om gene miede
Tegen him en moechten verfoenen.
Hi liet die pozt van Cydonen /
En bozt te Lieren wart.
Die pozterg vant hi onberbaert /
605 En gevest met enen mure /
Getoznet en begraven ter eure /
En menegen man staende ten tinnen.
Blide was hi in sinen sinen
Dat hi daer berchten soude zege /
610 Die was hi seker alle wege.
Hi besach die pozte van bi.
Daer stoent menich degen bz /
Wael gewapent nae eer maniere /
En menich tozn starc en diere.
615 Deerhozt waren die canteel
Tegen tribuke en magnele.
Daer stelde men menegen pederiere.
Die van binnen bejingen sciere
Die mure met planken en niet seilden /
620 Die die woze wael ontheilden.
Met singeren street men vele daer

- En met bogen / dat es waer.
 So langhe vachten vo? die stede /
 Datmen daer menegen sterben bede.
 625 Nochtan en mocht mense niet winnen /
 So groet were was van binnen;
 Want si haben die were so groet /
 Dat si d'ze heren slegen doet.
 Die stede stont bi der ze :
 630 Daer bedemen den lieben we
 Met scryen / daer men mede vachste
 Op die pozte met groter crachte /
 En te laude vacht men mede
 Tho verbe es te voete op die stede /
 635 En men vzar den muer met crachte /
 Beide bi dage en bi nachte.
 Al dat volc sloech man ter doet /.
 Jonge es out / cleene es groet;
 Es geene genaden en woudeme plegen /
 640 Want si die goden hadden verslegen.
 Hier om bede die coninc verstaen
 Al dat men daer mochte vegaen :
 Sonder die die in kicken vloen
 Es woude hi geen quaet doen.
 645 Daer was harbe groet gecrac /
 Doen men die edel stede onstac
 Onder wint met grieyen hier.
 Die vzarnt was groet es ongehiere.
 Die vrouwen riepen lude met wenen.
 650 Het verbzant al / grote es cleene;
 Marc Appolinijs hi ontghinc /
 Por dat volc al die doet ontfinc.

- Daar was die doet meinger hande ;
 Som liepen si in die vande /
 655 Alsoe hi woude ontsien den slagen.
 Som si oec dat vree ontsagen /
 En lieten him niet swerden slaen.
 Die dit oec beide woude ontgaen /
 Si lieten him vallen in die zee.
 660 Dus was daer menegen vele wree.
 Som bleven si onder de marssieren :
 Dus waren die dode van manieren.
 Oec wasser veel / in waren dinghen /
 Die him oec niet stiecken hinghen.
 665 Sullie waeren oec van den
 Die niet altoes en wouden blien /
 Want het dochte him wesen schande :
 Si wouden doer die eere van den lande
 Weerende hant eere lijf verliesen /
 670 En een eerele inde kiesen.
 Men sloechsi doet / en si sloegen :
 Dit dochte een alder beste gebogen.
 Het dochte mi sijn die schoenste doet ;
 Beide si hadden eere veel geort.
 675 Aldus was die edel poer
 Tieren alsdaer gestorert.

*Wie si hieten, die ierst griexse litteren, hebreusche
en latijnsche vant.*

Du es geslicht menich tozn /
 Die wilsen maecte Ageno? /
 En Eheren ierst den naem gaf.

- 680 Wi binden wel gesereven daer af/
 Dat te Tjren in die gode pozt
 Eerste griexe litteren waren gehozt;
 Bedi Ageno? hadde enen soen/
 Hiet Catus/ dat was die goen
- 685 Die griexe litteren ierst wisseirde/
 Daer hi die werelt met versierde:
 Die weetmen wel dat waer es.
 En die yzophete Monse?e
 Hi vant ebyzuse litteren teerst:
- 690 Dus was dye wijsheit gemeerst.
 Carmentis/ ene maget sijn/
 Vant ierst litteren in latijn.
 Te voeren tot Tjren was gemaect
 So was tsolt al ongeraect/
- 695 En so luttel van byoden liden:
 Woude ieman anderen iet ontbeden/
 Wilde hi een pert/ hi sceef .s. part/
 En sendet oec dan ter bart;
 Woude hi anders? iet/ hi sceef des? gelike.
- 700 Dus was die seide in ertrike.

*Wie Alexander vort trac tot Jherusalem, dat ierst
 hiet Salem.*

- N**u es Tjren gebestruert/
 Tsolt verflaghen/ egoet vertert.
 Te bozen en conet noit man gewinnen.
 Nu doe ic u die waerheit kinnen
- 705 Dat si es gebest weder/
 Al was si gewo?pen neder;

- En si hiet Surſ hebben in den dage :
 Dat en es altoes geen ſage.
 Al was si heiden doen te tijden /
 710 Si es kerſten woorden ſiden.
 Daer dede ſiber wael groten ſtaet
 Die edel Marcuſ van Monſract /
 En die heren van Tabzie ;
 Dat si God gebenedie !
 715 Si ſtoffeerden oec Saladine /
 En oec die geſellen ſine.
 Doen Cyren buſ was teſtoert /
 Doen voer Alexander vozt
 Vaſtelike to Jheruſalem /
 720 Dat ierſtwerſ hiet Salem.
 Noes ſoen / Sem / die rike /
 Was die ierſte coninc van ertrike
 En oec die ierſte pape mede /
 Kerſtmen datſe ierſt maeken dede /
 725 Salem hiet si / en woende daer
 Menegen dach en menech waer.
 Welſcebech hiet ſie der oec mede /
 En alle die coninge van der ſtede
 Vieten langhe wile na hem ;
 730 En ſiber hiet Jheruſalem
 Die coninc Dabid / dor hjt wan
 Op dat volc van Chanaan.

*Wie coninc Alexander deſtrueren woude die tempel
 van Jheruſalem.*

An heest Alexander al daer byacht

- Zoet her / en heeft gebacht
 735 Dat hi die pozt sal onsteken /
 En dan ons Heeren Kerke vteken /
 Daer die Noden .lxvi. laer
 Over wachten / dat es wace /
 Eer sise mochten vol maken.
 740 Dit leestmen / in waren saken.
 Doe hi was in dit gedachte /
 En hi die pozte met reachten sochte /
 Omam die patelarche bozt /
 Die woende in die heilige pozt /
 745 Met al den papen die daer wacen /
 In dieer gelike / in diere gebaren
 Dat Alexandee onsen here
 Geleet sach / noch min noch meer
 Van als een bisscop es geleet /
 750 Also ast in dien ersten boke steet
 Dat Alexandee / daer hi sach /
 Ons Heren figure sach /
 Ouer twe laer here te bozen /
 Eer hi Leven dede te stozen.

*Wie coninc Alexander neder bete van sinen perde, en
 anbede Gode in gelikenisse dies patriarchen.*

- 755 **E**ersten dattien Macebo
 Sach / was hi haere vzo /
 En bete nedee op die eede
 Oetmadelike van sinen peede ;
 Ouer sine kinie hi nedee seech /
 760 En mettien hoede hi eem neech.

- Daer en was ridder noch baroen/
 Hi en moeste oec also doen.
 Dien ridderſ wonderde yptter maeten
 Dat hi eem woude ſo gematen;
 765 Want was van hogen ſede.
 Si bezachden hem war om hijt bede?
 Hi ſeide: » Dese hebet mi gegeven
 Al mijn macht en mijn leven/
 Die mi oec mede geben ſal
 770 Onder mi die werelt al. »
 Hi liet al tſolt buten die ſtede/
 Sonder al luttel/ die hi bede
 Met hem varen in die pozt.
 Hi merete al wat daer behoert/
 775 En wemen daer dreinde Gode.
 Hi offerde/ na die gebode
 Dat eem die patriarche ſeide/
 Selver/ gout en thierheiden/
 En gaf ſe van alle renſe bzi.
 780 Dese dogt die bede hi
 Den Joden doz onſen Heer:
 Daer aen bede hi Gode grote eer.
 Si bleven oer gebziet al duſ
 Toter tijt dat die here Antchioruſ/
 785 Die oer Epiphaneſ hiet/
 Den Joden bede hi groet verbziet/
 Dat es bi anderhalf hondert iaer:
 Dit weet men wael/ dit es waer.
 Doe ghinc verre die niemaere/
 790 Dat men doe ſagte al oppenbaere
 Ant geberrſte van Caſpi/

- Die legen int lant van Endi/
 Daer was dat volc van Israhel/
 Dat beinde Gode wilen wel/
 795 Van Salmanaſſar vrechzen/
 Die coninc was al ſijn leven
 Int lant van Aſſna.
 Hi hadde beere ende na
 Cſole van Israhel gebaen/
 800 En hadt in dit lant gebaen/
 Dat met bergen was beſtoeten.
 Daer waren ſi met eren roten/
 Si en mochten ute mer tenen gate.
 Doen ſi hoerden van beere baten/
 805 Die Alexander den Joden bede/
 Doe ſinden ſi oec hoerden mede
 Cote Alexandre/die eem hieden
 Dat hi him bede genaden/
 En hi ſi bade uter den pziſoen;
 810 Want ſi hoerden ten ioetſeen doen.

*We Alexander Gode bat die Iſraheliten int geberchte
 van dien lande Aſſna.*

- A**lexander hi bede doen vzaghen/
 Wie ſi weren en wies ſi plagen.
 Doe ſeidemen weder gereet/
 Dat ſi doezij hiler grote quaetheit
 815 Onſe Here dar om plagen liet;
 Want ſi op Gode en achten niet/
 Die ſi ute alre pinen vachte;
 Sebt verorhten sijt dus onſachte.

Sebi voer Alexander al daer :

- 820 Ic sage u dit al ober waer /
 Dat hi dat gat bermuren bede.
 Doe dorchte hen grote pynlicheide ;
 Want dat gad was harde wijs.
 Hi bat Gode ter selber tijt /
 825 Ofte hi die Israelsse roten
 Daer in woude hebben besloten /
 Dat hi die berge bi siere genaede
 Tegader beide comen dade.
 God gehoerde sijn gebede ;
 830 Want hi dat gat verheilen bede.
 Daer sijn si binnen noch gebaen
 .x. geslechten / sonder waen /
 En een half oec daer mede.
 Ocht onse Here so vele bede
 835 Doer enen heidenen man /
 Soe seg ic dat hi soude dan
 Doen doz eens kerstens bede
 Deel meer wonderlicheide.
 .ccc. iaer .xxx. en een /
 840 Dat en es logene engeen /
 Doech Alexander roen te bozen
 Ser Iesus Christus wart gebozen.
 Darom est also gescreit
 Dat hi Gode en kende niet.

*Wie coninc Alexander van Jherusalem voer toter
 stat van Gaza.*

- 845 **V**An Jherusalem gereide sine daet
 Alexander te Gazen waert /

- Daer willen Samson was beseten
 Van menegen Philiste bermenen.
 Men leest dat hi pozte nam/
 850 En op enen beech oer clam/
 Het was op een vercozen stede.
 So getruwe was si mede
 Dacise / eren eersten heer /
 Dat si om min noch om meer
 853 En wouden Alexander ontsaen /
 En gelobeden / sonder waen /
 Dat si doz eer getruwerhebe
 Behouden souden eer stede.
 Hi beleide di pozte al omme
 860 Met eerre hardec groter somme /
 En streec daer niet groten nide ;
 Men sloget veel an elke sibe.
 Metten dat men streec albus /
 Quam een van binnen / heet Becus /
 865 En waende den coninc doet slaen.
 Hi quam rechte ofte hi gebaen
 Dem den coninc woude geben /
 En upter pozt waer gebaen.
 Doe hi den coninc bi was comen /
 870 Woudi hi eem dat hif hebben genomen.
 Binnen dien schilde hielt hi dat smert /
 En reet ten coninc leert :
 Met crachte sloech hi eem opt hooft.
 Hi hebben doet / des geloeft ;
 873 Met di aventure weber stoet /
 Die eem dicke hadde gehoort.
 Bedi en hadde hi niet die machyt
 Dat hi den slach hebbe volbracht /

Alexander sloech te hant

880 Vecuse af die rechte hant.

Des hadde Vecus groten tozen /

Alst hi die hant hadde verlozen ;

Metter ander stat hi den here

In die lichter scouder sere.

885 En doe die wart die coninc gewont

Met enen steen / ter selver stont /

In die schene van den been.

Dar ommie gaf hi harde eelen.

Vecuse sloech hi / sonder waen /

890 En bede dat hi hadde bestaen :

Hi dozbac bi sterke scaren.

Die gene die in die stede waeren

Gaven op die goede stede /

Behoudelic lijf en lede.

*Wie coninc Alexander voer in Epyten lande , doe hi
Gaza hadde gewonnen.*

895 **D**oe Alexander / die vlide man /

Die stat van Gazen albus wan /

Sette sijn cure darin

Sulke als hi vant in sinen sin :

Doe voer hi te Egypten weert.

900 Al dat lant was so verbeert

Van den starken grieten her /

Dat si op gaeben / al sonder wer /

Altenen gader eerconinrike.

Doe bede di coninc coztelike

905 Da sinen wille besetten algabee /

Want hi sachte het was sijns vader ;

- Lebie waert sijn van rechter ure /
 En hi besettet in sine cure.
 Daer vant hi een scoen beelde /
 910 Gemaect na den edelen heelde
 Neptanabuse / sinen vader /
 Van bynen marbersteen afgader.
 Doe hi wiste wes beelde dat was /
 Verhoerijde hi sere was;
 915 Hi ruffet / hi helsset bede.
 Oer spzar hi ter selver stede :
 « Vader / du bist mi willecoem /
 Wient si scade ofte vzoem. »
 Daer bede maken ene stede /
 920 Di hi Alexandrien heite bede.
 Daer groef men den pzoephjet ons heren
 Jeremien met groter eren.
 Sider dat hi eem graben bede /
 En quam serpente engeen in die stede :
 925 Daer hadde te bozen so vele gewesen /
 Dat nieman coem en conste genesen.

*Doe die van Egypten sich in Alexanders gewalt
hadden gegeven, voer hi in Libien.*

- Metten reet hi sine vart
 Met haesten ten lande van Ejjbien waert /
 Dat een wonderlijc lant es /
 930 Sijt des seker en gewes.
 Het es so heet oer bi naturen /
 Datter nieman en mach duren /
 En et liget in Affrike /
 Int west ende van ertrike.

- 935 **T**ibien dat es een ander lant /
 Es es noch cozen west in dat lant.
 Daer es menich starr woem.
Weeltijt dat es een strom /
 So blieget lant in die gebare
 940 **O**cht in die wilbe zee ware.
 Daer en best dau noch regen /
 Nijm noch dau altoes engeen.
 Daer en es beke / noch ribere /
 Noch water in geinre manier /
 945 **S**onder een fontein / dat es waer.
 Noch mar een bosch es albaer /
 Noch ander hoem berre noch na
 So en es int lant van Sibla.
 In den bosch es een kerke
 950 **D**au harbe diren gewirke /
 Daer Jupiters beelbe in staet.
 Die coninc vant in sinen raet /
 Dat hi daer woube doen sine gebede /
 En bibben eem dat hi eem seide
 955 **D**e sijn gerechte vader waer ;
 Want hi en wistes niet oppenbaer.
 Oec woude hi weten / sonder waen /
 Weet eem in stride soube vergaen.
 Hi seinde sine beden tevozen /
 960 **D**ie hi int hadde vercozen /
 En seinde den pape groet goet te vozen.
 Selbe quam hi na gebaren
 Met eenre maecheliker scharen /
 Die starcste die int her waren.

*Wat coninc Alexander gesciede, doe hi in dien lande
van Libien was.*

- 965 **E**erstu dat si waren binnen den lande/
En si waren bukten den eylande/
Byaken die baren also hoge
Danden sande/ al waet dzoge/
Als ocht wees in die gerume zee.
- 970 Daer hadde menich vele wees/
Die versmoeden in den sande :
Si en vonden in den lande
Noch voetspoz/ noch enich lant/
Noch gras/ noch veemt/ elc niet van sant.
- 975 Vier dage en vier nachte
Aet die coninc dus onsaete/
Eer hi Amons busch vernam/
En in Jupiters sicke quam/
Daer hi van der fonteynen dzanc.
- 980 Daer as te tellene es harde lanc :
Si es lau tee sonner opganghe ;
Dat buyt daer also langhe
Coten midbage ; dan es si hout/
So dat ghys come geloken sout.
- 985 So weelken tijt die sonne es nebr'
So es hi lau wozen weder.
So heet es hi op die middenacht/
Dat hallet van groter cracht ;
So et naere den dage gaet/
- 990 So hi meere coelheit ontfact.
Dit es een wonderlike nature.
Het wart den Gzichten seer te succ/

Eer si dzonken van der fonteinen /
Die clacrt was en harde reine.

*Wie coninc Alexander in Jupiters kerke was, daer hi
verstoent dat hi in genen strijde sterven en soude.*

- 995 **A**lse Alexander hadde gebzonken /
 En sijn herte was gesonken /
 Ghinc hi in den monster staen
 Doer Jupiters gebede saen.
 Die asgot sachte al oppendare /
 1000 Dat Jupiter sijn vader waer.
 Maer der dubel can wael liegen /
 Alse hi den minschē wilt bedrogen.
 Hi sachte dat hi in genen strijde
 Sterven soude in enegenen tijde.
 1005 Hier om was die coninc blide /
 En keerde weder over sīde
 Metten selven die ontsaren
 Uten heten lande waren ;
 Want daer versmoerde menich man :
 1010 Te Damiere quam hi an.
 Hi hadde ger in Libia
 Te baren / en in Eutopia /
 Dat es der swarter moer lant.
 En danen woude hi alrehtant
 1015 Daren in Mennous conincrike /
 Dat es dat oesten inde van extrieke.
 Mer eem quam een niemare /
 Dattie coninc Paris ware
 Anderwerf gereet te wige
 1020 Met groten en met pzige.

Duſ moet ſijn wiſſe bliuen al /
Eiſt dat hi pꝛijſ beiaigen ſal.

*We ſich coninc Daris eechter gereide iegen Alexander
te ſtriden.*

- H**eeen binnen dat Alexandee wan
Saiette / Heen en al haer man /
1025 Heuſalem en Gaſa mede /
En in Egypten menige ſtede /
.C.M. bi getale /
Gebeſt uter maten wale /
Doe gereide Daeiſ echt ſijn hee ;
1030 Want hi eem woude doen tee wer
Al dueentuec ſijn coningeike.
Al dat volc van eeteike
Dorchten hee te gader comen :
Dat getal en can ie niet genomen ;
1035 Bedi dat ſegt mi mijn waen /
Die ſteeren die aen dien hemel ſtaen
Waen te tellene alſo goet.
Si ſcaembenſ hen in een moet
Dat thee veelwonnen waſ.
1040 Der hadden ſi achtinge daſ /
Dat ſi ſouden verchten zege ;
Alle die liede blouwen ewege /
Kibbeſ / doꝛppeſ en vaoen /
Knapen en ſceianten eoen.
1045 Men liet die lande moeſt bliuen /
Beide van knapen en van wiuen.
Men ſpein die offen in die wagen /
Die die wapen ſouden bzagen.

- Op buffele quam dat volc gebaren /
 1050 En oer op hemele / te waren /
 Op dzomibariſ en op olifante
 Quamen die in ſariantte.
 Die olifante dzogen caſteel :
 Ribberſ ſtoenden op die canteel /
 1055 Singende in diere gebaere /
 Alſe ocht een maiſſere waere ;
 En die ribberſ waren binnen
 Wael gewapent tot den timen.
 Cerceſ / die machtige wan /
 1060 Die wilen dat lant van Gziſien wan /
 En den berch van Ciſia /
 Die ter zee was harde na /
 Slichten dede in die ſee /
 En noch dede hi wonderſ niec /
 1065 Doe hi vander zee die helt
 Gebult hadde met gewelt ;
 Daer na debi herde ſaen
 Met ſcepen dat ander helt overſaen :
 Doze al dat eem dit geſiede /
 1070 Nochtan hadde Daris meer liede.

We vele volx Daris hadde in ſijn her.

- M**eucelaus oer van Gziſien /
 Die wilen Croien dede ſmieken /
 En ſijn hzober Agamenon /
 Ajax en menich coen baroen /
 1075 Doe ſi in een eylant lagen /
 Dat Aulis hiet nu bi dagen /
 En tot him quamen gelopen /

- En alle die liebt van Europen/
 Soe veel volk hadden si/ te waren/
 1080 Also si ten seepe souden baren/
 Dat sijt gescepen niet en mochten.
 Nochtan leestmen dat si vsochten
 So veel seepe/ dat dat merre
 Et nauwe was van dien sciphere.
 1085 Al dit volc/ dat's groet corm/
 Was vergadret om een hoerdom
 Te wylkene op Paelse van Teoien.
 Dies mochte dien menegen vernolen.
 Nochtan hadde Daeris liebe merre
 1090 Dan si baden dese tuer/
 Die hiele voz genoemt waren.
 Dies mogten die Gzicken hien verbaeren.

*He sere Alexander verwonderde van meincveldecheit
 Daris volc.*

- D**ien wonderes utermaten seer
 Alexander/ den geoken here/
 1095 Also hi hoerde die niemae.
 Hi waende dat dat volc waer
 Uter eerden al wedre comen/
 Dien hijt blijf hadde genomen
 In den steijt die leden was/
 1100 Als men hie te vozen lag;
 Also groet wonder hadde hi des.
 Also wisten hadde Herculeg/
 Doe hi Atheus hadde ter neber/
 En meerre en stackt op stont wede/
 1105 Dan hi was eer hi neber vel;

- Doe Hercules dat wiste wel /
 Heef hi en boven in die locht /
 En spzac : « Di en helpt geen blocht /
 En moetstu niet op die erde sterben /
 1110 Hier moetstu die doet her werken. »
 Hercules sloech enen serpent /
 Dat menich hoet al omtrent
 Hadde op sinen buke staende.
 Also hi si af houwen waende /
 1115 Quam er op eel gen struke beir.
 Doe verbozen si met griexen viere
 Seide serpente en maras /
 Daer die grote berste in was.
 Dies hadde wonder Hercules.
 1120 Also hadde Alexander des /
 Dat Darij anderwerf sulke here
 Tegen eem bzaecht ter wer.
 Mar hi hadde onwert tgetal /
 En alle bzese en ongebal;
 1125 Bedi voer hi sere straete /
 En hi voer ober Eufate /
 En dat griex here mede.
 Hi vant dozp en stede /
 Al verbzant en tekozen /
 1130 Dat opt lant stoent scoen te bozen;
 Want Marcus van Babiloen /
 Die wael geracst was en scoen /
 Hadde al verbzant / elene en groet /
 Want Darij dat eem onboet.
 1135 Dit dede hi doen / om dat hi woude
 Dat Alexander heren soude /
 En met eem dat griex her /

- Also hi die lande sonder lijfner
 Afgader bonden en sonder vzoet.
 1140 Mar hi en ontsach gene doet/
 Die edel man/ die edel here;
 Hi prinsde altoes om die ere.
 Hi bloech rechte also Eggreis/
 Dat een scoen ribeit es;
 1145 Si es so snel dat si die steen/
 Seide groet en cleen/
 Met huere dzybet in die zee.
 Hi bloech gelijc also die snee/
 Die comt geblogen metter blagen;
 1150 En dit waren gene sagen.
 Hi sochte Dacise/ sonder waen/
 Dat hi eem niet en soude ontgaen/
 Int einde van sinen eike.
 Dies snelde hi eem genendenclike.
 1155 Op die Albene quam hi gebaren/
 Dat een ribeit was/ te waren/
 Daer Dacis van sine lieben/
 Diene qualike beccieden/
 Was sint verslagen dopperlike.
 1160 Dat was Alexander/ die rike.

*We die maen vervoer, doe Alexander te strido varen
 soude, en hi verveert wart.*

- H**echt doe dach en nacht versceit/
 Alsmen dien maen op gaen siet/
 En oec was si waer ront;
 Doe si op quam/ ter selbec stont
 1165 Soe becloes si eer licht:

Anderwerf so wart si echt

Also coet alseen bloet.

Telic dat eec dat stoet.

Alexanders liede al

1170 Ontfagen hem van ongeval /

Doe si den maen sagen verbaren.

Het was den dage bi / te waren /

Datmen te strijde vacen soude.

Oec seide hi / dat hi hem woude

1175 Vertonen dat grote ongeval /

Dat het achter comen sal.

Hen verkeerde eec moet /

Die ten wapenen waren goet ;

Want die eerde si vercoet.

1180 Daer was die hese harde groet :

Si riepen alle eben sere

Tegen Alexander / den here ;

Si seiden dat sijn die scoude waren /

Dattie maene woude verbaren.

1185 Alexander woude si slaen.

Hen vernois / sonder waen /

Dat si met eem moesten vacen.

Si claechden dattie lande waren

Alle verarmt mettien bliere.

1190 Tant / bosch en ribrice

Hadben onwert dat si wouden

Die werest met crachte houden /

En alder liede heren wesen.

Si bewijstent oec in desen /

1195 Dat si dat om vertoznet waren /

Om dattie maen was verbaren.

Si sachten dat sijn die sterren volgen /

- Dat eec coem wolde volgen
 Nature en mifflicheide /
 1200 En hi cem anbeden bede.
 Men rouwet dat si so menich vzeft /
 En so menige fackie reife
 Doz finen wille harde befweet
 En fo duche geantuet. »
 1205 Mettien ghinc dat vol al uyt /
 En cief al ober luyt
 Dat si den coninc wouden flaen.
 Mar Alexander / sonder waen /
 Hi en hadt altoes geen bare :
 1210 Hi cief die wijske meefte daere /
 Diemen hier aftronomine /
 En geboet hem te befiene
 Wat die maen beebaren bede /
 En wat die goede wouden daer nebe /
 1215 En wat oec mochte bebiden /
 Dat sijt ferjten al den lieden. -

Wie Aristaldes dien lieden toe fprac van vergenckeniffe der maenen.

- D**ie aldee brste aftronomien /
 Die befte in sterren conste gefein /
 Dat was die alde Aristaldes.
 1220 Hi antwerde deem volc al bej :
 « Si liebe / laet u clagen staen /
 Die sterren moeten eeren ganc gaen /
 Den si van beginsel ghinchen.
 Ic segge u in waeren dingen :
 1225 Eeren wech en eec stede /

- En allet dat si bediede mede /
 Si houden alse hijt geboet
 Diet al geboet / cleen en groot;
 En si en gaen niet uten here /
 1230 Den hi en gaf / die grote here.
 Mar niet en segg ic dat ic weet /
 We die grote Heer heet /
 Diet al hebet in sijn gebot /
 En es Jupiter niet / onse got;
 1235 Wat so die Here van beginne
 Hebet versein in sinen sune /
 Soe weder die sal gaen /
 So die erde beven verstaen /
 So die sterren hen verdzagen /
 1240 Ofte blixene achter beide iagen /
 Ochte die donre ons verbaren /
 Albat met ic wael / te waren /
 Dat al doet die groete Here /
 En dar tho wonders veel meere;
 1245 Dan / rijin / hagel en snee /
 Regen / voyst en dar tho mee /
 Wat so in die locht gesceit /
 Dat gebelt alst hijt gebeit;
 Ic segge dat ertbeefinghe en bloet
 1250 Die cracht ons Heren algader doet;
 Plagen van sterren en dar tho groten wint /
 Al seg ic dat onse Here sint:
 Al dingen volgen na sijn gebot.
 Met rechte es hi der nature God.
 1255 En waer bi die soune vergaet /
 Dat seg ic u / hoyst herkwart:
 Men leest dat .bij. hemele gaen

- Daer die planeten binnen staen /
 En elc boven den anderen gaet.
- 1260 In den nebersten soe staet
 Die maen / die nu es verbaren.
 Dier hemele dat op / te waren /
 Steet die soune / die den dach
 In eerrike geven mach.
- 1265 Soe die maen meer lichts hebet /
 Soe die sonne meer beget;
 En so werltijt dat si ontfanghet /
 So machmen merken dat si hanghet
 Doz die sonne / en si ontsaet
- 1270 Ane dat licht dat van der sonne slaet.
 Also thynscen ons inder sonnen
 Eest dat wi iet merker couden /
 Wi mogen merken dat si doet
 Dattie sonne verbaren moet;
- 1275 En dat gesiet / na minen waen /
 Alroes in die nulve maen;
 Want en mach anders niet gescein.
 Dit machmen bi nature sien /
 Welcijt dat also gescein /
- 1280 So en eest sonder sake niet.
 Coninge en ander hoeghe liebe
 Hebben becocht alst geschebe /
 Want si heetten si sekerlike
 Sonne van al eerrike.
- 1285 Bedj wilbes eem onse Derc ouen
 Dat si betekent sijn bider sonnen. »
 « Du hozt / » spzac Kristalbes echt / »
 Waer bi die maen verleet eer lecht.
 Si en verbeet te geene stont /

- 1290 **S**onder dat si es al ront.
 Alsoe die sonne onder gaet /
 En die maen risen bestaet /
 So es die eerde daer thynscen recht;
 Dus verleeft die maen eer lecht /
 1295 **S**o welctijt dat al dus gesceit /
 Noch min noch me / noch anders niet.
 Hier bi eest in minen waen /
 Dat dus donker es die maen.
 Nochtan so en seg ic niet
 1300 **D**at sonder reden gesceit :
 Ic wilb u pzoen bi clergien.
 Oec so solen met mi lie
 Die meesterz van Egypten laut /
 Dien die sterren sijn becant.
 1305 **D**ie sonne hozt dien Gzicke toe /
 En ic sal u seggen hoe.
 Welctijt soe die sonne verbart /
 Dat Gzicken dan verwonnen wart;
 En alsoe hier maenen dat gesceit /
 1310 **S**o en salt achter bliuen niet /
 Die Percen en solen onder gaen.
 Bi reden doe ic u verstaen :
 Alsoe Cyrus van Percen dwanc
 Menich coningrike lanc /
 1315 **E**n hi woude der maegde lant
 Al bedwinghen mettier hant /
 Chamarij / die coniugine /
 Die fier was in eren sinne /
 En hzoutwe van Amasonien lant was /
 1320 **A**ls men heer tebozen las /

- Quam doe icken eem tee wece.
 Dieſ' aventſ' ſachmen in dat here
 Die maen verbaren alſt nu doet.
 Deſ' moꝝgenſ' ſtoꝝte menich ſijn bloet /
 1325 En Cyruf van Peccen oec mede /
 Hi bleef daer ter ſelver ſtede.
 Hier bi laet u clagen ſtaen :
 Die ſege eſ' onſe / ſonder waen. »
 Alle die ſiede die dat hoerden
 1330 Gelueſden Keiſtaldeſ' woꝝden /
 En leeten doe eer belgen ſtaen /
 En ſijn to den tenten weder gegaen.
 En Alexander bede bi nachte
 Die tenten op bzaken bi crachte.
 1335 Oec voer hi blidelike voꝝen /
 En ſanc datment mochte hoꝝen
 Bi eenre halver miſen ſanc ;
 Van iolen ſanc hi nuwen ſanc ;
 Ic ſegt u allen ober luyt.
 1340 Dit beede voer gaet heer uyt.

DAT VIERDE BOEC.

*Dit es dat vierde boec, en sprect in dien beginne van
coninc Daris vrouwen dode, en vort anderen ge-
scienez.*

- D**ien berden boec so stoet /
We die coninc en dat here te hort
Si nachte waeren op gestaen /
Alse die maen was vergaen.
5 Hi boec met enen bane hozen /
En sanc datmen mochte hozen
Al doz en doz int griexen here.
Dat lant was al sonder lijfsneer
En verhozant / als ic eere seide /
10 Dozp en pozt / busch en heide.
Op ene eibelec boer hi van pzijs /
Die comt uten paeabysse /
Die Cygeijs heet; dat wet ic wel
Dat si es so doz snel /
15 Dat in die croen van Francrije
Men es geen water eers gelike.

- Die roschē sijn aen beiden sijden
 So hoge/ die daer onder lijden
 Den duncken si ter wolcken staen
 20 Den den bomen/ diere op staen.
 Het was .iij. dage voꝝ die batalie
 Dat men voꝝfloech menige malie /
 Als ic hier achter sal beschiven /
 Dattie bloem van allen wijven /
 25 Die coninginne / Datis wijs /
 Dan ruwen verloes eer ijs /
 Dat si sach eer lant te stoꝝen /
 En eren man hadde verlozen /
 En banden strjbe oec die pine /
 30 Daer eer altoes stont in te sine /
 Die coztic / wanic / eere pine.
 Nu hoert Alexander's clage.
 Alexander Macebo /
 Was also vꝝobe en also vꝝo /
 35 Doe die vꝝoutwe versceden was /
 Alse ofte hi seker ware was /
 Dat sijn liebe suster veebe
 En sijn moder met groten lede
 Waren doet van sinen vanden.
 40 Hi wꝝant bloet uter sinen handen /
 En leet also heete traen /
 (Dat seg ic u / na minen waen)
 Als Datis laten mochte /
 Do men eem die meere vꝝochte.
 45 Die iongelin sat bi der daer /
 En versuchte herbe swaet /
 Als was hi wꝝeet; die grote boget /

- Die gi aen een merken moget /
 En sine grote edelheit
 50 Teerde een ontfarmherticheit.
 Hi leet menegen heten traen.
 Dan dien dat hi si hadde geuaen /
 Coter wifen dat si starf /
 En sach hi si mer een waf /
 55 Al was si een scoen wijs.
 Soe godertieren was sijn lijf /
 Dat hi eer geinre minnen en gewoeth :
 Hadde hi die ere / hi hadde genoeth /
 Die grote here diet al dwanc /
 60 Die mer bijf voete was iant.

*We Tyren, die spadoen, rouwen drees omme coninc
 Daris vrouwen doet, dat Daris versach.*

- D**oe liep een banden spadouen
 Uptten griexen paulionen /
 Die Cyren geheten was.
 Hi trat sijn hare als wast blas /
 65 En scoerde sine cleder mede ;
 Met sinen nagelen hi bloeden bede
 Harde sere sijn anscijte.
 Hi weende en riep gebichte /
 Harde lude : « O wi ! o wach ! »
 70 Doe Darij versach /
 Keep hi lude : « Du segge mi
 We du weens / en wat es di ?
 Wetstu iet wat meerren mach
 Pinen rukken ? seg mi dach.

- 75 Ic can wael wesen kegtijf /
 En routwiel wesen al mijn lijf.
 Die liede weten gerne te bozen
 Eeren rouwe en eren tozen :
 Du salt mi dingen te bozen leggen /
 80 Die ic selve niet en dar seggen. »

Wat Daris vraechde Tyren, en hi eem antwerde.

- T**yrriot antwerde te hant :
 « Alexander / dijn biant /
 Doet dien dinen also grote ere /
 Also ofte du weers sijn gerechte here.
 85 Mer wach arme ! kegtijf /
 Dijn vrouwe / dijn edel wijf /
 Die coninginne si es doet. »
 Dus andwerde Tyrriot.
 Metten so was so grote geslachte :
 90 Si riepen sere : « O wi ! o wach ! »
 Daris verloes al sine cracht /
 En viel neder in onmacht.
 Hi warp op sijn haer dat wri /
 En riep ocht hi waer dul.
 95 Hi waende dat si were verslegen /
 Om dat si niet en woude plegen
 Dies conincs Alexanders minne.
 Erhote riep hi inne ;
 Die ridders hi doe buten soet /
 100 En vracchte wie si weer doet.
 Die knape swoer datmen nie en bede
 Der vrouwen eneghe lelijchede /

- Al was si niet eem gevaen /
 En dat hi eer hadde gebaen
 105 Alse grote ere al sijn lijf /
 Ofte si hadde geknecht sijn wijs.
 Doen was Paris en groten vaer /
 En seide dat van minnen waer /
 Dat hi eer ere hadde gebaen /
 110 En si en oer minde / sonder waen.
 Oer seide hi : « Het es des heren seide /
 Waer dat hi comt to eneger stede /
 Daer hi enmer hebet amien.
 Si was die scoonste van al Perrien /
 115 Hi es een here / een iongellin ;
 Men mach pzoeken bi eere din /
 Dat hi eer bede hi mocht wael doen. »
 Doe swoer sere die spadoen
 Bi al den goden van der zee /
 120 En vanden hemelen / dat es mee /
 Dat Alexander sinen miide
 Doit lachter en bede van den liide.
 Doe swoer die knape dat waer is.
 Doe geluesdes die here Paris /
 125 En het was eem harde lief.
 Al wenenbe hi die hant op hief /
 Albus bede hi sine bede :
 « Vader » spzar hi / « en here mede
 Van den goden al te vozen /
 130 Daer ic oer af bin gevozen /
 En ulre maech van rechter ure /
 Al die werelt ducenture /
 En alle dinc die staen b u /

- Ierstwerf so bidden ic u nu /
 135 Ocht wesen mach / dat gi mijn rike
 Mi behout gestadelike /
 En ocht also es in ulwen moet /
 Dat ic's emmer derben moet /
 En aen sein moet dat verliesen /
 140 Soe bidde ic u dat ic moet kiesē
 Enen coninc doch na mi /
 Ic bidde dat Alexander si
 Na mi coninc / gehoort mi dat /
 Die hooeste vrant die noit was . »
 145 Dit waren des conincs Daris woort.
 En sine bede was gehoort :
 Die tranen die van eem liepen /
 Ic wacne dat si hoort gode riepen .

*Wee Daris driewerf heeft gesant om vrede an coninc
Alexander.*

- D**aris hadde elcwerf geseint
 150 Cote Alexander om parlement /
 En om te maken vasten vrede ;
 Mer et was om niet dat hi bede.
 Doz die bocht van sinen vrant
 Hebet hi derdewerf gesant
 155 Sinen vrede / om dat hi woude
 Datmen vrede maken soude.
 Het was ten tijden seide /
 Die so hebben woude vrede /
 Dat hi voerde enen tac /
 160 Die men van eere oshen vrac .

- Om den vreden boeren si tien
 Drove ribberſ en ſlene.
 En die vzoetſte die daer was
 Dat was die albe Achillaſ/
 165 En was van eade gemaect wale /
 En dae toe conſte ſine tale
 Utermaten ſcone togen.
 Dus ſpzar hi boz Alexanderſ ogen :
 « Hobefch coninc / herſtaet wel /
 170 Uwe hobefcheit / en niet el /
 Dat doet Daeſe / onſen here /
 Om vzebe vidden ſo ſere.
 En dat hi hier tot u ſeint echt /
 Dat en doet hi niet boz recht /
 175 Mar dattu ſne kinder /
 Morber / fuſter / meerre en minder /
 So hobefchlike hebeſ gebaen.
 Al hebden wie eer vzet / ſonder waen /
 Si en dunken onſ niet gebangen ſijn.
 180 Dieſ danct u ſere die here mijn ;
 Want du eer ſubeeſeit vewaeſ /
 Gelijc dattu eer vader waerſ.
 Alroes heetſe coninginnen /
 En ghi en doet hem niet bekinnen
 185 Dat gijſe haet ni eenger wijs.
 Dieſ gebe u God ere en pzijſ.
 U drove gelaet / u drove ogen
 Dunkent mi van buten togen /
 Dat ghi ſijt een hobefch biant :
 190 Datſ / die onſ heer heeft gefant /
 Docht mi come alſo drove ſijn

- Alsoe nu toget sijn anseijn.
 Nochtan weent hi om sijn wijf /
 Die hi minde alsoe sijn lijf;
 195 En ghi weent om ulwen blant.
 Ghi waert gewapent altesant
 Tegen ons / dat weet ic wel /
 En daet dit seet / en niet el.
 Daries doet u bidden harde
 200 Om getruwelike barde /
 En siere dochter biet hi bi /
 En alt lant ghijt en bzi /
 Dat leget vander nabel zee
 Tote der Eustraten / en dar to mee
 205 Dieer stene en dar to gout /
 En ander rhiereit menich bout.
 Hout sinen soen hi / te waren /
 Die gijfele / en laet met ons baren
 Siere moder en sine .ij. sufter mede.
 210 Diez bidde wi u op hobescede.
 En nemt van him bzien te lone
 .XXX. bosanten seone /
 En algaber gulden roet;
 Dat es een rhiereit groet.
 215 En hadden niet u die gode gegeven
 Gode aventure in u leven /
 Het were tijt dat ghi om vrede
 Heddet gebaen dus grote vrede :
 Nu rest so comen datmen u bit.
 220 En moechbi niet merken dit /
 De groten her Daries hebet ?
 Met een es alt isole dat lebet ;

- Hi hebet die zee bebert met strepen /
 En blant met tenten al begrepen.
 225 Nochtan es te nauwe dat mere /
 En dat lant te sinnen here ;
 Die rivieren sijn so besloten /
 Si en mogen niet ter sewert bloeten.
 Ic ween datti meer volcs heeft allene /
 230 Dan die werelt al gemein.

*Wat Alexander dede, doe coninc Daris vreden gesan
en begerde.*

- A**lse Alexander hadde gehoert
 Achilles tale en sine woert /
 Kiep hi in eene kienade
 Alle sijn hoegste liede terade /
 235 En bzaechde wat si eem rieden.
 Twivel was van sinen lieben /
 Wat hi heer mede woude doen.
 Doe spzar die hiere Permoen /
 Die hat ronste doen groete daer
 240 Van geben nauwen raet.
 Gebozen spzar hi : « Weest mijn raet ;
 Ic weent nieman en weer quaet
 Datmen die gebangen weder gawe
 Om schat en om have /
 245 Men hadder veel om gegeven :
 Du sijn si doet / som hier bleven /
 En som sijn si ontgaen /
 Daer wi af hebben scade ontsaen.
 Noch raede ic dat men die ioffrouwen

- 250 Varen laet mettier bzoutwen.
 Bedie wat soude onf een guren ?
 Men felse laten varen heen.
 Si quellet onf in meneger stat;
 Nu laet si varen om den scat. *
- 255 Ic raede oec mael ten hūweliike /
 Dattu hebben moges sulke .s. rike
 Sonder flach en sonder stoet;
 Ic waen geen lant en es so groet /
 Dat enen here hebet en nemmer /
- 260 Als vander nabel zee
 Al dat lant totter Enfraten :
 Dus mochtit al u bechten laten.
 Merct we ghi met ure hant
 Moget bedwingen al dit lant /
- 265 Die ghi begert na ulwen wille.
 Vacteren lant laet liggen stille /
 En oec Inden en Meden;
 Peinst we vele goder steden
 Ghi moget winnen met gemake.
- 270 Het es een sekerlike sake
 Na groten pzhē / na groten sege
 Te landelwert te varne ewege /
 Dan nacht en dach te sine
 In wapen en in grote pine. »
- 275 Swaerliche verdoech dat Marebo /
 Doe dat spzac Permenio /
 En antwerde also die coene :
 « Slacht ic dien here Permenione /
 So hebbe ic lieber allewege
- 280 Gzoten scat dan goden sege ;

- Mer/ bi trouwen/ neen ic niet.
 Mi es vele dat geseit.
 Ic bin quite van groten gode/
 En sicker in die armode/
 285 Die mi niet en laet aen geen sibe.
 Des bin ic uter mater blide
 Dat ic bin coninc/ niet coepman.
 Soude ic tgoet vercopen dan/
 Dat mi aventure gaf?
 290 Neen ic/ tharen/ dat doe ic af.
 In hebbe te rope engene dinc/
 Noch banden volke dat ic vinc
 Sal icker iemen af laten keren/
 Dien sal ic geben doz miere eren.
 295 In woude niet dat mi gesiede/
 Dat icker af hebbe eneghe miede.
 Gebe ic si om goet/ so weert die danc
 En die ere mede wel cranc. »
 Dor hi dit hadde geandwozt/
 300 So riepe hi Paris boden bozt :
 « Verstaet dat ic u segge wale/ »
 Sprac hi/ « en segget dese tale
 Wken hter/ den ghi dient :
 Dat ic albus sijn vziert
 305 Hobeschier hebbe gebaen/
 Dat en hebbe ic doz eem niet gebaen/
 Ic doet doz mijns selves docht/
 Het wijsde mi die hobesche bocht.
 Esi! soude ic oec rengen wibe
 310 Nxt oft vrese doen van den libe!
 Alexanders rechter hant

- En es dien vrouwen geen biant;
 Die gene en willic niet lagen
 Die gene wapen mogen dzagen /
 315 Die so cranc sijn van naturen
 Dat si en wapen niet en mogen duren.
 Es! soude ic legen hen ologen!
 Hi moet eem gewapent togen /
 Darr ic legen wille striden :
 320 Dieß will ic plegen tallen tijden.
 Waer dat sake dat u here
 Om vrede habe also sere
 Wse ghi mi nu doet verstaen /
 En moude hi uter werelt gaen /
 325 En geben lant en habe /
 In weet of ic eem olof gabe;
 Bedic hi carnt minen lieben
 Met scatte en met mieden
 Dat si mi nemen mijn leven /
 330 Oste met senine vergeben.
 Dieß bin ic dus sere verholgen /
 Ic sal eem toter doet na volgen.
 Hi en hart niet als een recht biant /
 Die bescremen wil sijn lant.
 335 Hi oert osti een verrader ware;
 Ja als een recht mozbennacre /
 Sal ic u die waerheit tellen /
 Doet hi mieden mijn gesellen.
 Mi en becomt wale niet
 340 Die bozwarde / die gi mi biet;
 Bedie gebe ic eem die harde /
 So lachterdic mi selven harde:

- Men mocht seggen dat ic weer verlaget/
 En dat hi mi hebbe verlaget.
- 345 Ghi biet mi goet utermaten/
 Dat eņ dat lant ober die Enscaten :
 Mi dunct gi sijt deņ mestraect ;
 Want ic hebt te mi gesact /
 En ghewonnen met miere doget.
- 350 Wzht mi upt of gi moget/
 Dat doch dat lant ulve si/
 Dan mochtijt wale geben mi.
 Zoet rest dat mi Daris sint/
 Dat hi mi geben wilt sijn kint.
- 355 Hi hadde Machuse belovet;
 Weest hi si eem nu berobet?
 Segt ulwen here/ al dat hi hebet/
 En al dat volc dat onder eem lebet/
 En so wat hi hebet verlozen /
- 360 En hi selve oec tehozen/
 Mi staet in miere ghewout/
 En al rest hier Gziehen sout/
 En loen van verre pinen. »
 Dus was die andwerde sine.

We Alexander coninc Daris vrouwe begroef.

- 365 Achilles hi nam ozlof/
 En rumebe Alexander's hof/
 En tellebe Darise alle die mozt/
 Die ghi te hozen hebt gehozt.
 Daris seinde mettiet haert
- 370 Machuse al darwart /

- Die die wege belighen soude /
 Daer Alexander baren monde.
 Metten bede Alexander graven
 Met ciergehen en met groter haben
 375 Paris wijs / Celico / die vrouwe /
 Dar om hi hadde groten rouwe.
 Hi bede maeken een graf van pize
 Op enen berch an een salise.
 Daer was Appelles meester af /
 380 Die Jobe was / en screef ant graf
 Die griex coning alle / waren /
 Die Alexanders bozbers waren /
 En eren naem screef hi mede
 Boven hen ter selver stede /
 385 En die hystorie we hemelrike
 Was gemact en retrihe
 Screef an den grave besiden /
 Al tote Alexanders tijden /
 Die ic u vertellen sal
 390 Met overslagender rimen al.

*Wee meester Apelles dier conninginen graf maecte
 an een sijde.*

- Apelles screef Gods gelike /
 Die alle dinc volbzingen mach /
 We hi hemel en eerrike
 En die ringele maecte op den sondach.
 395 Des mandags maecte hi tfirmament
 Ant water te middewarde /
 En ront al omtrent.

- Noeh dor was onbedect die erbe /
 Dies maecte op dien dijsbach
 400 Die see / en die erbe quam uut /
 Dat was dierste dat mensl sach;
 Hi screep oec boem en crucht.
 Dies godesbags maecti die sterren
 En die sonne / en oec die maen /
 405 Die ons lichten noeh van verren;
 Hi sette si in eren staen.
 Hi maecte op dien donnersbach
 Al dat in die rivieren lebte /
 En so wat vogel dat vliegen mach /
 410 En so wat die zee in hebet.
 Die besten hi vander erden /
 En dien minschen op den vzijsbach;
 Dan siere ribben maecti werden
 Eben / daer hi in slape sach.
 415 Hi ruste op dien fatersbach
 Dan allen werken die hi debe;
 Hi benedide al dat hi mach.
 Dus was daer bescreven mede.
 Appelles screef dien hemel blae /
 420 En die erbe was gescreven scier /
 Die zee hadde die varwe grae /
 Dan elken was gemaect dat vier;
 Die locht hadde die varwe groen /
 Sterren en sonne waren van goude /
 425 Eikerlijc van eren doen /
 Die maen van silber / als men woude.
 Die minsche hadde meer werderijede
 Dan alden dat Got geboort.

- Daer stoent dat serpent oec niebe /
 430 Dat ons b'zachte in grote noet.
 Daer bestoent bescreven we dat Eve
 Den appel hadde in eren mont /
 En Adam do? ere lieve
 Mede beet ter selver stont.
 435 Die engel b'zeef si / met baren swerde
 Al vernende / uyten paradijs.
 Eve sat en span op die erde ;
 Adam pijnde om die spise.
 Si en waren niet langher in dien paradijs /
 440 Van omtrent enen halven dach.
 Daer stont oec in welker wise
 Eve van Caym gelach.
 Darna lach si van Abele :
 Hi wacht die scaep en was goet man ;
 445 Mer Caym / die quade gefelle /
 Pijnde we hi rozen wan.
 Caym sloech Abel doet /
 En God vermaleblijden al daer.
 Des b'zeef Adam rouwe groet :
 450 Hi weender omme .x. iaer.
 Een teken gaf God Cayme /
 Om dat men eem niet en soude verstaen /
 Dat steet gefat in dese rime :
 Dat huert hadde hi iucatech / sonder waen.
 455 Caym blo ten oestenwert an /
 En wan een kint / dat Enoch hiet ;
 Daer af leestmen dat siber quam
 Tamech gehozen en ander blet.
 Tamech was een quaet heytijf /

- 460 Hi was die alre eerste man /
 Die te gader hadde wijs.
 Recht wast dat hijt veseoude.
 Van ouder verloes hi sijn sein ;
 Hi scoet nochtan al dat hi moude :
- 465 Caym scoet hi nochtan mettien /
 Daer hi en horede in enen moude.
 Sijn leidee sachte : « Het es ee mau
 Wattu hebes gescoeten / Here. »
 « Het es Caym / » sprac Lamech dan /
- 470 Du moets oec veeopen sere. »
 Sijnen liebere nam hijt kleben.
 Dus gesiet altonen gader.
 Caym es daer mede bleben /
 Lamechs biste ouderbader.
- 475 Noch enen son van Adam /
 Sijn naem was geheten Set /
 Daer een goet geslechte af quam /
 Die some heiden ons Heeren met.
 Ant graf stoent oec Enoch veseeben /
- 480 Die onf Here wech baren dede :
 Tote Antkerst tiden sal hi leben /
 En legen eem oec striden mede.
 Onse Heer stont daer in diez gelike /
 Also ocht eem leet hadde gesijn
- 485 Dat hi den man gaf sijn gelike /
 En hi liet die gebode sijn.
 Daer stont Noe / en maecte die aker /
 Also als eem onse Heer geboet ;
 Die bilubie ghinc so staeker /
- 490 Dat alle die lede bleben doet.

- Met si .viij. en beheilden blijf /
 Dat was .Noe en sijn d'ie kindere /
 En met hen ere d'ie wijs.
 Aldus wast bescreven ginder.
 495 .CCC. ellen was die arke lanc /
 En vijftich ellen was si hoge /
 En .xxx. wijs / des hebbe danc
 Die die screef en niet en loech.
 Een elle hiet in den tijden
 500 Dan den ellenboge vozt ;
 Menerch iacr so plachmens siden /
 Also als ic hebbe gehoort.
 Twe en .xx. iacr /
 En .liij. oer daer mede /
 505 Stont die werelt / dat es waer /
 Eer God die dilubie comen dede.
 Dagele noch dier mochten rnsaren /
 Si en verdzonken niet dier zee /
 Sonder die in die arke waren /
 510 Elkerhande twe on twe.
 Doe die dilubie was ontgaen /
 Plante .Noe enen wingart.
 Daer was gescreven dat hi saen
 Dande wine dzonken wart.
 515 .Noe lach en sief /
 En ontteet thynffen die been :
 Cham sijne soen stoende en riep /
 En besportent en green.
 Sijn anderen hzoderen riep hier toe
 520 (Die een hiet Sem / die ander Naphet) ;
 Si keerden daer af eer ogen doe /

- En berctene. Dirſ deden ſi ber.
 Dor .Dor dit wiſte waſ hi gram/
 En benedide die alſte tme.
 525 » Dermalcdijt ſo worſt Cham »
 Sp̄ac hi/ » nu en emmermeer. »
 Darna ſtoent die patriarchen
 Geſcreben an die ander ſide
 Met goudt/ datmen ſi ſoude ſcrijven.
 530 Abrahā haddt die ogen blide;
 Sara/ ſijn wijs/ ſtornt en ſorch/
 Want ſi tho hueren .lxxx. iaren
 Hſaac/ een ſon/ d'orch;
 Ere man haddt .c. iare/ te waren.
 535 Daer ſtoent Rebecca/ Hſacs wijs/
 Die tme kindt d'orch te gader;
 Die een waſ Eſau/ die kentijf/
 Die ander Jacob/ Joſeph vader.
 Eſau waſ en alſ een dient;
 540 Hſaac waſ daer oec beſcreben/
 We hi waſ van ouden blint/
 En niet langer en mochte leuen.
 Daer ſont geſcreben Eſau
 We dane wijs hi iagen lijp/
 545 En we ſi Jacob marctte en/
 Dorne ſijn moder tott riep.
 Jacob waſ gebenedijt
 Van den vader eec hi ſtarf;
 Eſau die bleef ontfreijt:
 550 D'g wernde hi lude menichwarf.
 Jacob bloe en werch/ dat waſ waer/
 In Mesopotania;

- Sinen oem diende hi .vij. iaer;
 Hi gaf eem siere dochter Tya.
 555 Nochtan geloefde hi eem daer
 Siere dochter Kachel;
 Daer blende hi omme noch .vij. iaer
 Getruwelike en wel.
 Alse Joseph was geboren/
 560 Woude hi te lande weder keren.
 Dat quam Esau te bozen/
 En hi wouden danen weren.
 Jacob hi quam met .ij. scaren.
 Te Rusa lach hi eenen nacht;
 565 Daer sach hi die Goeds cracht/ te waren/
 Daer hi legen den ingel bacht.
 Josephs boem stont daer bestreben/
 Daer hi om was bercocht/
 En in Egypten lant verdoeben/
 570 En teg conincs hobe bocht.
 Die vrouwe si was daer gemaect/
 Die Joseph daertoe dwinghen woude/
 Dat hi bi eere lege al nacht/
 En eere minnen plegen soude.
 575 Om dat hys niet en woude doen/
 Was hi langen tijt gebaen;
 Siden coninc Pharaon
 Was hi siber ute gebaen.
 Daer stoent oer die aventure/
 580 We hi weder quam te hobe/
 Om dat hi spelde al burenture
 Des conincs boem met groten love.
 Daer stoent oer we Jacob sende

- Sine kindere onne cozen/
 585 En we dat hi een bliende
 Dat Ioseph niet en was verlozen.
 Jacob nam al sijn kinder/
 En voer in Egypten lant/
 Beide meerre in minder /
 590 Daer hi Ioseph sijn kint vant.
 Jacob hadde veirre hande namen/
 Dat kint men bescreven wel/
 Van Gode si een beide quamen /
 Want hi hiet oec Israhel.
 595 Hi was nu Gode vercozen /
 Te tijden dat dan iemant el.

We dat graf an die ander fide gemaect was.

- I**n die ander sijde so stont Moyses/
 En Aaron / sijn broder / mede /
 We si Pharaoen baden des /
 600 Dat hi harde nobe bede.
 « Laet gaen tsole van Israhel / »
 Sprac Moyses / « dat heet di God;
 Hi sal wesen harde sel /
 En woultu niet doen sijn gebot. »
 605 Pharao in achte hier op niet;
 Bedie plaechden God / onse Here /
 Also als men gescreven siet /
 Met .x. plagen harde sere.

Dit sijn die tien plagen, daer coninc Pharao met geplaeht wart.

- T**Er eerste plagen wiert water roet /
 610 Beide in regen en in rivieren;
 Ter andere quam menige yedde groot /
 Die die liede quelden metten dieren.
 Hurselen waren die dirbe plage /
 Die die liede staken sere.
- 615 Vliegen in dien vierden dage
 Plaechden die liede vele sere.
 Die vijfde plage sloech al doet
 Die beesten van Egypten laet.
 Die sesste waren vlieinen groot /
- 620 Die him deden groten pant.
 Doe quam een hagel / die verterde
 Dat groen al vanden coningriek;
 Dus so waren si gesant /
 En tsolt verbeerde eem vreselike.
- 625 Die negende was duyfstrijde /
 Die men tasten metten handen.
 Die tiende sloech al te doet mede
 Die outste van Egypten lande.
 Moyses met sere roede
- 630 Beide tsolt met sere /
 Pharao volchde na met mode /
 Hem selven dede hi....
 Pharao verdzant als gader
 Met al sijne compagnien;
- 635 Moyses bleef al sonder vaet /

- En al onf Heren partie.
 Als hi quam in die woestine /
 Liegende op eem dat hemelfce vzoet.
 Dleefsch hadden si al sonder pine.
 640 Dat was een mirakel groot.
 Moyses was daer gescreven
 Op dien berch van Sinay /
 Daer eem die wet war gegeven.
 Dit was waer / geloves mi.
 645 Daer stont gescreven we hi sloech
 Op dien harden marbersteen /
 Die eem gaf water's genoegh.
 Dat en was logen engene.
 Si verslogen mael menegen man
 650 Sy die liebe van Esheen;
 Si sloegen den coninc van Basau /
 En dien coninc Amozzen /
 En bochten iegen die van Geseusen
 En iegen menegen cornen man /
 655 En iegen die Fersseu /
 En iegen blant van Chanaan.
 Doe Moyses verscrieden was /
 Doe wart eer leider Josue /
 Also als ic bescreven las.
 660 Hi bede den heiden vele we /
 Hi leide dat volc van Israhel
 Dzoeth's voets ober die Jozbaen /
 Dat water / wet ic wel /
 En ongescaet ghingen si daen.
 665 Josue hi deelde die lande
 Dru .xij. geslechten van Israhel;

Also hi veriaget hadde die viande /
 Elken gaf hi sijn recht wel /
 En elken gaf hi sine stede /
 670 En deileet eem met pinen.
 Selve starf hi oer daer mede.
 Debe hi wael / het sal eem seinen.

*We Sampson en oec sijn leven an dien grave stont
gemaect.*

Mogses en Josue
 Waren hertogen van Israhel.
 675 Rechteren hadden si bozt mee /
 Dat bint men bescreven wel.
 Die starste die eer rechter was /
 Dat was Sampson / die sterke man :
 Ic dar mi vermeten das /
 680 Dat eem noit man verwan.
 Daer stoent gescreven we hi vacht
 Tegen die Philisteen ;
 Hi sloech doet met sere cracht /
 En verwant menich een.
 685 Die Philisteen hadden beringt
 Eerre tijt in een woestine /
 Daer lichtelike gebint :
 Si waenden eem doen grote pijn ;
 Hi sloech met eem efsich kinnebac
 690 Mengren starken man te doet /
 Ander wapene noch ander sake
 So ne hadde hi ter selver noet.
 Poe hi van bozte was vermoit.

- Wap hi enwech dat dzoge been ;
 695 Daer quam water upt gebloit.
 Dat en was logene engene.
 Hi nam Dalibam te wiwe /
 Dat was eem groet ongeval.
 Dien liebart robebe hi van den libe.
 700 Albus bescreef Apelles al.
 Hi vant dien vos sfier in den stert /
 En onstar hier liebe rozen ;
 Dus hadde hi menege man verbeert /
 Die sinen wiwe baden rozen.
 705 Te Gazez in die gode stede
 Hadde hi sijn viande beleit ;
 Hi dzac die pozte en clammer mede
 Op enen hogen berch gereit.
 Doe Daliba sijn cracht wiste /
 710 Vant si sijn hande te samen /
 En scoet eem af sijn haer met liste :
 Mettien sijn viande quamen /
 Si staken upt sine ogen bede /
 En maecten mettien haer gile.
 715 Dat berochten si met lede
 Over een wael rozte wile :
 In een hupp heilden si feeste /
 Dat op twe columnen lach.
 Alle die hoerchste en die meeste
 720 Waren daer op den selven dach.
 Daliba was in die zele.
 Si riepen al te Samsone :
 « Coen ons een deil van dinen spele. »
 En doe bede hi als die coene :

- 725 Hi bzac die columnen beide /
 En die zael veil al te doet.
 Dus speelbe hi niet geoten lede;
 Het bleef daer al / reen en geoet.
 Na Samsone stont Ely /
 730 Die rechte was in Israhel;
 Ons Heeren pape so was hi
 En prophete / dat weet man wel.
 Daer stoent wie die Philisteen
 Ons Heeren aerle hadden gebaen;
 735 Dat veeogte menich een
 Metten lere / sonder wien.
 Dagon / een afgod / mede
 Was onthuet op die stille;
 Dat was dat den papen bede
 740 Seer hebben sinen onwille.
 Doe Ely hoert die nimace /
 Dat sine kinder wacen doet /
 En die aerle gebangen waer /
 Hadde hi den conwe also geoet :
 745 Vanden stoel veil hi nebee /
 En bzac den hals onwe.
 Nummeere veeceg hi weder.
 Ic waene menich omme stree.
 Na Elyen stoent Samuel /
 750 Die rechter was en prophete
 Ober dat tsolt van Israhel.
 Si bochten wael sinen beede.
 Hi was die achteeste balu
 Vanden lande van Israhel :
 755 Dat sal ic u hier tonen wel /

- Woedanen wijs dat so gebel.
 Die liebe quamen in Anata/
 En eischeben enen coninc;
 Des djobede Samuel barna/
 760 Doe hi verhojde dese binc.
 Doe was Saul coninc gemaect/
 Die goet was in siere soegt;
 Also hi ter outheit was geraect/
 Verloes hi al sijn docht.
 765 Doe coes Samuel Davide/
 Die in dien tijden was herde;
 Men leset daer in sine bite
 Dat hi eem dieuwile wael verwerde.
 Gethase den Philistee/
 770 Die .bi. slecht ellen was lanc/
 En ene palme dar toe mee/
 Dien sloech hi doet/ des hebbe danc.
 Daer stoent wie dat Saul vrees
 Op tien berch dan Gelboe/
 775 Dat sachte die geen diet bescreef/
 Dat David harde sere sere.
 David becmalebide die stede/
 Daer Jonatas/ coene begen/
 En Saul oec/ sijn hader mede/
 780 Danden heiden waren verslagen.
 Daer stoent gescreven Aael/
 We hi doet bleef en helpe riep/
 Die te bozen was so snel/
 Dat hi die zec achter liep.
 785 Abner/ Sauls conincs stabel/
 Was die gene dien sloech.

- Hi hadde daer om quaet gekel ;
 Want Jacob qualic dat verbzoech ;
 Jacob sloech Abner te doet /
 790 En waz den hoder Isael.
 Die hadde David rouwen groet ;
 Want hi vreedden als een sel.
 Daer stoent oec we David bede
 Hoerdoem met Urias wibe /
 795 En oec weet Urias mede
 Becopen moeste mettien libe.
 Daer stoent bescreven dat ozloghe
 Chusfscen Davite en Absoloen /
 En we hi beeweet hinc hoge
 800 Debo an ene eike groen :
 Jacob scotene daer te doet.
 Dieg weende David menegen dach ;
 Om sijn kint dreef hi rouwe groet /
 En riep o mi ! o wach !

*Wee oec an dien grave stoent, doe coninc David doet
was wat doe gesciede.*

- 805 **D**oe David / die coninc / was begraaben /
 Ontfeinc Salmon die croen ;
 Hi maecte met wel groter haben
 Dat alre eerste goeds hups scoen :
 Hi sloech Jacob op enen altaer /
 810 En waz den hoder / als die coene.
 Dar om diende hi menech iare /
 Dese dinc geheil Salomone.
 Eir was coninc .xl. iare

Over al dat israhël'sche doen.

815 Dit weetmen wel dat dit es waer.

Hier sat ic van Salomon.

Alse Salomon was doet /

Ontfinc die croen Rooboam;

Werringe en o:loge groet

820 Stoent daer die rozteliike quam.

Rooboam hadde onder hem

Jo:oboam / dat weet men wel.

Jo:oboam / dat es ware dinc /

Teefde utermaten wel :

825 Hi hiet van Israhel coninc /

Hi en was quaet noch oec sel.

Aherusalem / die heilge stede /

Was hieroden hoertstat.

Men leset van Rooboam mebe /

830 Dat hi coninc in Samarien sat.

Apelles liet achter bliiben

Die sonden van Samaria /

Die en woude hi niet bescriiven /

Omt wonder datter volget na;

835 Mer hi screef / we dane wijs

Elnas was op geb:agen

In dat ernste paradijs

Op enen bieregen wagen.

Die quade coninge liet hi achter /

840 Die waren in Aherusalem :

Dat debe hi om den groten lachter /

Diemen tellen mach van hem ;

Mer dien goden Ezechias /

Dien screef hi om sijn doecht /

- 845 Dat een heilich coninc was/
 Also ghij hier wale hozen moget.
 Hi tebzat te stucken die afgode/
 En verheef die wet op weder/
 Daer in stoonden Gorbis geboden ;
- 850 Alle quaetheit lachte hi neber.
 Hi lach seit / en sijn bleben ;
 Mer ic segge u over waer/
 God hi lingde een sijn leven
 Doze sine dogt .xv. iaer.
- 855 Die sonne keerde / alst God woude/
 Van den westen ten oesten wert/
 Om dat hi twivelen niet en soude/
 En om die doet niet sijn verbeert.
 Bi sere siben stoent Josias/
- 860 Die de Paschen sere vierde/
 Die een heilich coninc was/
 En die wet sere visserde.
 Daer stoent bescreven we en sloech
 Die coninc Zesac van Egypten lant/
- 865 Dat menich man qualet verdoech ;
 Dat es Jeremien wael bekant.
 Sonder dese twe allene
 En hadden die Ioden noit coninc/
 Si en lieten die wet algemeen ;
- 870 Dit was een onseinde dinc.
 Die propheten stoonden daer au/
 Elkerlike met sinen richter/
 Die Apelles/ die vzoede man/
 Met goude velseide licht.
- 875 In wat tijden dat si scraven

- Ere boke / dat stoent daer /
 En in wat einde dat si bleven /
 En eer naem oec daer stoent.
 Iſaias spzac te bozen
 880 Cote Klag / dat was waer /
 Dat een kint soude sijn gebozen
 Dat eenre maget / in waerre dinc.
 Jeremiaſ weende sere
 Omdat Joſias was doet ;
 885 Hi bozſachte dat onse Here
 Soude maken wonder groet.
 Jerzechiel stoent al daer /
 Doe die Joden waren gevaen ;
 Hi ſachte hi ſege / ober waer /
 890 Een pozte die noit was ontraen.
 Daniel ſachte / ober waer /
 Dat Christus soude sijn verſlegen
 Ober ſesjonbart iaer dar naer /
 Dibe min. Daer stoent iegen /
 895 We die Joden weder quamen
 Uyt den lande van Babiloe /
 En si maecten alte ſamen
 Onſ Heren kerke ſroen.
 Daer na stoende die ſcoene ierſte
 900 Van Aſſuerus / dien coninc /
 We hi maecte ſine ſeerſte /
 En ſine barone wael ontfinc.
 Doe dat hof vergabert was /
 Dede hi die coninginne ontueden ;
 905 Om eer ſcoenheit / sijn ſeker bas /
 Wolde hi si tonen ſinen lieden.

- Hi seinde darom tve spadoen ;
 Dasti balcher omme sere /
 Sebie had sijt onwert te doen ;
 910 Dieß balch hi eem / die grote heer :
 Hi nam ere die coninc's croen.
 Dasti moeste van eem scheiden /
 Al was si so doz schoen.
 Eer coenheit dede si eem verleiden.
 915 Hi nam tierst tenen wibe /
 Die Marchodeus nichte was /
 Daer ic noit bele abe las.
 Aman hi was al dzoffete
 In Asswerus conincrike ;
 920 Men dede al na sijn bejete /
 Int hof was niemant sijn gelike :
 Ten Joden dzoech si haetscap groet /
 En hi beiaegde an den coninc /
 Dat mense al sloech te doet.
 925 Dat was oec een waere dinc.
 Des coninc's wijs was ern gobinne.
 Doent Marbocheus wiste / her ome
 Was hi dzobe en sinen sinne :
 Hi weende sere / des nemt goem.
 930 Hi riep : « Here van hemelrike /
 Maect blijtschap van onsen rouwen. »
 En hi ontboet oec coztelike
 Dier coninginnen / siere dzoutwen.
 Si verbat an eren man /
 935 Den coninc / der Joden doet.
 Dieß was dzobe sere Aman :
 Hi makebe ene galge groet ;

- Daer ane soude hi bi siere sterre
 Hangen. Marborheus/ den Jode.
 940 Dit vislerde hi in sinen herte
 Aman/ die quade valschen roede.
 Hi was selve verhangen daer/
 En Marborheus wart ontsaen/
 Dieß conincs nebe/ dat was waer.
- 945 Albus so eest eem vergaen.
 An die ander sibe sat Tobias/
 Die sere gepzjst was in sinen leben;
 Om dat hi goet en heilich was/
 Was hi med Gode daer verheben.
- 950 Salmanaasar habdene gebaen/
 En oer geleit in dat pzisoen;
 Nochtan was hi onderbaen
 Gode altoes in sijn doen.
 Hi gaf sijn goet oer milbelike
- 955 Arnen lieden doz Gode;
 Altoes heilt hi getruwelike
 Ons Heren wet en sine gebode.
 Een swaelwe smalt eem in sijn ogen:
 Also was blent Tobias;
- 960 Hi woult gerne om Gode bogen/
 En dankebe eem al dag.
 Daer stoende mede sine goede hint/
 En dat hiet oer Tobias/
 We hjit in Meden heest gesint/
- 965 En Goeds ingel met eem was.
 Daer stoent oer hoe Raguel
 Siere dorhte gaf hi besen kinde/
 Dat maerte die ingel Raphael/

- Dien God met een dat sinde.
 970 **D**at stoent gescreven oer die dinc/
 Dat die vader bi genas/
 Van enen vische/ dien hi vlene
 Sijn sonc/ die ionge Tobias;
 Mettier gallen bestreec hi den vader
 975 **O**ver beide sijn ogen/
 Hi ontfinc sijn sijn allegader.
 Dat mocht men sine blijscap togen.
 Hi was out .iij. iaer/
 Alsoe hi ierst verloes sijn lecht/
 980 **E**n over .iiij. iaer dat naer
 Dat hi weder stende echt.
 .C. iaer so was hi out
 En oer .ij./ die gode man/
 Alsoe boer in die Gods gewout.
 985 **G**od die maker ons besachtich an!
 Die ionge Tobias/ sijn soen/
 Trede .x. iaer .j. min/
 Die alre doget was gewoen/
 En minde Gode in sinen sin.
 990 **E**n ander ieste stont daerbi
 Van Nabugodonoso bescreven/
 De Olifernes/ die ridder bi/
 Dien van Melon nam eer leven.
 Olifernes was die leitsman
 995 **V**an Nabugodonoso here:
 Daer stont gescreven we hi verman
 Menich lant met groter were.
 Hi quam gebaren an een lant
 Daer die Ioden wonden in;

- 1000 Hi woude stozen al dat hi vant /
 Duſ sel waſ hi in ſinen ſin.
 Hi beſachſte ene ſcone ſtede /
 Die men hiet Verullia.
 Wiſſ en man / en kinder mede /
 1005 Waeren verbeert verre en na.
 Ene weduwe waſ in die ſtede /
 Die geſeten waſ Iudit /
 Van heiligen libe en hoveſch mede /
 Dat den vrouwen wale ſit.
 1010 Si ghinc toten wgeden tyrant /
 En bat oedmoedelike
 Dat hi die pozt en bat lant
 Niet en ſtoerbe / noch dat rik.
 Alſe Oliſerneſ dat wiſſ ſach comen /
 1015 Vernde hi gelijc dien biere /
 Hi heife vzien ſine ſpadoenen /
 Dat ſijt hen geloefde ſciere /
 En dat ſijt dede alſe die coen.
 Si ſpazac eer enſontſ niet tonberene /
 1020 En in allen tijden dat te doen /
 Dat Oliſerneſ woude gerne.
 Hi waſ blide in ſinen ſin /
 En hi hiet ter ſelver ſtede /
 Dat ſi mochte ugt en in
 1025 Wandelen en doen ere gebede.
 Dieſ aventſ wart hi al vzonken /
 En ſoude met eer ſlapen gaen.
 Hi ſliep alſt were een ſwijn /
 En Iudit ghinc voer een ſtaen /
 1030 En ſi bat Gode dat hi hare

- Gebe cracht den man te slaen.
 Metten nam si sijn met vare /
 En sloech eem thut af / en ghinc daen.
 Si ghinc ter pozten en riep in /
 1035 Si tonet Olifernes hobet.
 Doe si sagen dat gewin /
 Waren si blide / des gelobet.
 Si staken dat huut op den mure /
 En ghincen doe uyt te wige.
 1040 Dor die ander wisten eer aventure /
 Begonsten si al blien te pzege.
 Dus was Brullia die stede /
 En al dat lant dat daer bi lach /
 Vider daet / die dat wijs dede /
 1045 Al verloest op enen dach.
 Dus bleef doet Olifernes.
 Dus hadde gescreven an dat graf
 Die hode Iobe Apelles /
 Daer ic ierstwerf telde af.

*Wele dat leste van dien scrifturen was , dat an dien
 grave stont.*

- 1050 **D**At einde van al der scrifturen /
 Die bescreven was an den grave /
 Was van Esdras die aventure /
 Daer ic een deel sal tellen ave.
 Also Nabugodonosor hadde te stoert /
 1055 Also alst dat ander boec vertelt /
 Hierusalem / die heilige pozt /
 Herke / huns en mure gebelt /

- Sijn mactscalc Nabufar dan
 Verhantde ons Heren hoke :
 1060 Het was een evelbich man/
 Die hadde hi vele swaerre bloeke.
 Doe die Joden weder quamien
 Uter geboenkennisse van Babiloern/
 Maecten si weder altesamen
 1065 Dozt en kirke harde scoen.
 Also stoent daer al bescreven/
 We men makede di scone tozze/
 Die ter neber waren gedzehen
 Van den coninc Nabugodonosozze.
 1070 Esdras screef algader weder
 Sider herten ons Heren wet/
 Die langhe lach gelozpen neber ;
 Die heeft sijne sele te bet.
 Dus so was dat einde vander scrifturen/
 1075 Die ant graf bescreven stoet.
 Nu hoert dozt die aventuren/
 Wat dat Alexander doet.

*Doe coninc Alexander die coninginne begraven hadde,
 wie hi doe voer iegen Daris.*

- D**oe Alexander hadde begraven
 Die coninginne met groter haben/
 1080 Debe hi op vzekken die paulione/
 En voer en wech/ als die cone/
 Tegen Darise/ sinen viant.
 Hi seinde ewech altesant
 Emenebuse met zenne scare/

- 1085 Dat hi soude nemen ware
 Waer Daris lege en sijn cracht.
 Doen quam hi met groter macht
 Daer Maceus hadde beleicht /
 Als ic te vozen hebbe gesricht /
 1090 Met sinen her al die straten.
 Maceus bloe uttermaten /
 Doe hi Emenebuse sach;
 Hi haeste eem al dat hi mach /
 En bloe met allen sinen her
 1095 Daer Daris lach wael ter wer.

*Wie coninc Daris te velde trac, doe hi coninc Alexander
 vernam igen hem comen.*

- A**ls Daris wist die nimare /
 Dat dat griece her comen ware /
 Trac hi op een slechte belte
 Met algabre sinre gemest /
 1100 En hi scaerbe sine liede /
 En gelobede eem grote miede /
 Op dat si niet en wren verbaert.
 Dus trooste hi si te stride waert.
 Mar doe Emenebus vertribe /
 1105 Waer Daris lrege op den belde /
 En met me groter hercracht /
 Want Alexander also gebacht /
 Dat hi drebe hi in al dat lant
 Daen die verster die hi bant /
 1110 Graep en coye / swijn en parde /
 Eselt / gepte / en hi scarde

- Doz sijn her geen diere.
 Nu hozt wonderlic maniere.
 Ken eer stroten/ en oer bozen
 1115 Ken eer huest en an eer ozen
 Bede hi en binden rise.
 Dus so quamen si in derre wise /
 Als ocht een groet miggel her ware.
 Si verbonkerden oppenbaere
 1120 Dat sonnenscijn met den gestoe.
 Dus quamen die heren met groten love
 So na dien Perren op den dach/
 Dat Daris en sijn her sach/
 Dat een anderen ropen mochte.
 1125 Dus waende Daris/ dat hi bochte
 Met een liede vele me/
 Van si beide hadden dese twe.

*Wie na coninc Alexander en sijn her comen was
 coninc Daris en sinen her.*

- A**lexander es so na comen
 Dien van Perren/ dat hi vernomen
 1130 Hebet eer pauwelioen /
 Som roet/ som groen /
 Som vernende van goude.
 Nu es Macebo/ die boude /
 So na dat men die banieren
 1135 Ken beiden sijden mach bisieren/
 Wat tekene die heren dzagen.
 Doen dat die Gziken versagen /
 Wouden si te stride gaen /

- En hadden wapen an gebaen.
 1140 Die van Perren an die ander sijde
 Waeren oec gereet ten strijde.
 Cume so mochte verbeiden
 Alexander sinen lieben /
 Si en wouden ongestart /
 1145 En sondec leitsman onbewaet
 Tegen Darise verchten gaen.
 Mae die sonne / sondec waen /
 Snelde eec te hobe waet.
 Ic wene dat si was verbart
 1150 Ic sien an also vele like /
 Alsoe daec moezden coztelike.

*Wie coninc Alexander sijn her hiel begraven alom,
 en ghinc Daris her bescouwen.*

- A**lexandee heet doen gereit
 Den Griecken graben een soffeit
 Al om dat hee haestelike /
 1155 En die erde inrepen tenen disse.
 Hi liep op enen berch siecc /
 En met eem menich ridde siecc /
 Daer hi den Perren was so bi /
 Dat Alexander / die degen vzi /
 1160 Bescouwen mochte die scaren /
 We dat si gewapent waeren.
 Daer sach hi meneger hande liebe /
 Die ic u al niet en bedide /
 Die eem algader gulden bochten
 1165 Vander siecheit die si bozchten.

- Daer hoerden si misselike tongen /
 En o:ffe van groten spzongen.
 Si maecten goet geschal
 Dit volc en dese wapen al.
 1170 Do:ste ic u seggen wel / te wacen /
 Ic wene sijt deden / om verbaren
 Dier lieben herten van dien man /
 Daer menige doget leget an.
 Hi riep tote een sijn baroene /
 1175 Alse ofte hem twivelde van den doene.
 Bar wan ic nochtran dat hijt dede /
 Om te kennen eren seide.
 Hi braechde wat men soude doen.
 Doe spzac die hece Pecmentoen /
 1180 Dat men se bi nachte soude bestaen /
 En al stilleken ter doet slaen;
 Want / hi seide / dat men bi nachte
 Scoffieren soude met clenec cracht
 Dat her / oft algader vaen :
 1185 Si souden algader sijn ontaen
 Seide van haere en van slape ;
 Men mocht si daer binden alse scape.
 Wilt men se oec bestaen bi dage /
 Die segg ic / val sonder sage /
 1190 Dat sijn die eiselike Siren /
 Alse oft si die liebe souden verbiten /
 En die wonderlike Anden /
 Die eer haer niet op en binden /
 En oec menich groet satiant /
 1195 Die wonende es in Bacteren laut.
 « Aldus beselike scaren

- Mogen ons/ » spzar hi/ » verbaeren/
 En oec mede/ sonder waen/
 We mochte dus veele volc bestaen/
 1200 Al dat volc dat ginder es.
 Sijt des seker en gewes/
 Dat Dacis op dat grote velt
 Bibi leget met siere gewelt/
 En op dese vrede campanie/
 1205 Om dat hi tusschen die nauwe montanie
 Van Cilicis was besloten/
 Dae to was met siere roten. »
 Al meest die dit hoerden/
 Wouden volgen desen woeden.

*Wat coninc Alexander sachte, doe eem fine ridder
 rieden Daris volc bi nachte te slaen.*

- 1210 **P**olipercen hi seide oec mede
 Doz den coninc daer ter stede/
 Dat men bechten souden zege
 Doere dat volc bi nachte en wege.
 Doen spzar die coninc altesant/
 1215 Die int heete was gngant/
 Al en was hi mae .v. voet lanc.
 Hi spzar : » Ja/ vrient/ geoten onbanc
 So moet hi hebben diet mi riet.
 Wee Polipercen/ dit en diet niet/
 1220 Dit es der moedeneen seide
 Dat ghi mi eact nu tee stede.
 Die emmee spien na dozperheit/
 Bedi minnen si demsteheit.

- Die ere en aventure /
- 1225 Die ons woerden es te suce /
 En wil ic niet dat enich lachter
 Eren name besmette hier achter.
 Die nauwe rochjen en die salisen
 En wil ic altoes niet pisen /
- 1230 Noch dat Paris voer mi bliet
 Dat en wil ic altoes loben niet /
 En oec en willic / sonder waen /
 Bi nachte enege dinc bestaen :
 Ic sal dit volc bi dage noyen.
- 1235 Die sege / daer wi op hopen /
 Die si eerlike ofte niet.
 Ic hebbe liever dat gesceit
 Dat wi alle bleven verslegen /
 Dan wi bi nachte souden segen.
- 1240 Mi en es niet so leet die sege /
 Dat ic wisse dat men in enege stede
 Dan mi lase / dat mijn pjs
 Mi mochte minderen in eenger wijs.
 Ja en seibi dat die Perren mede
- 1245 Gewapent hebben eer lede /
 En gemaect eer scilt warhte /
 Dat men se niet en sla bi nachte.
 Doet die heren wachten saen /
 En wi suelen rusten gaen.
- 1250 Peinst om den dach van moegen /
 En laet bliuen nu u sozgen /
 En en peinst niet alle wege
 Dan wi solen bechten sege. »
 Doen hi albus dese tale seide /

- 1255 Ghingen si binnen den soffeide.
 En Daris geboet sinen here
 Wapennen en doen ter were :
 Hi ontsach sere den raet /
 En Permentons baraet ;
 1260 Want hi waende / sonder waen /
 Dat men se bi nachte soude bestaen.
 Hi bede die ribberen varen wachten
 Op oÿffe van groter crachten.
 Selve voer die here mehr /
 1265 Daer men die seilt wachte bede.

*Wie coninc Alexander gerne heimelike hadde gesien
 Daris in andere gewael.*

- I**n dien tijden begerde sere
 Alexander / die grote here /
 Do? Darise te spyken / sinen blant.
 Hi riep tote een alchhant
 1270 Emenebus heimelike.
 Hi spae tote een roztelike :
 « Gesie al dat mach gesien /
 Ic moet immer Darise sien /
 En spyken mont legen mont. »
 1275 Hi gereide een in rozter stont.
 Si bozen enwech allene si twe.
 Met hen en bozen liede nemmer /
 Van allene Emenebus.
 Gereden quamen si alduß
 1280 Tenen gewade op ene riblere.
 Daer hiet Alexander / die siere /

- Emeniduse sijns ontveiden ;
 Hi boer selve in cozten tijden
 Allene onder esolt van Pecci.
 1285 Alse hi quam den here bi /
 Sach hi den coninc Daise riden
 Om sijn her ten selven tiden /
 En besette die selbe wachten /
 En hiet si wachten wel in dieze nachten.
 1290 Stappans doe dat sach Alexander /
 Die hobesceer was dan enech ander /
 Grote hi en in caldeusceer tale.
 Dais hi antwoorde walc /
 En hietene willecoem sijn.
 1295 « Here / sprac hi / die here mijn
 Alexander hi bzaget u bi mi /
 Welcht dat u wille si
 Datmen te stride wille waren. »
 Doen andwerbe Dais : « Ic wane / te waren /
 1300 Dattu selve best Alexander,
 Die hier dus sprac / en geen andee. »
 « Ic ben sijn hobe / » sprac hi / « te waren /
 En hiet mi tote di waren. »
 « Willecoem bestu mi dan / »
 1305 Sprac Dais / die edel man /
 « Du salt tabent met mi eten /
 En dan sal ie di doen weten ;
 Want het es nacht alrethant. »
 Mettien nam hien bi der hant /
 1310 En seiden int pauwelioen /
 En hiet die tafele greeiden doen.
 Enen knape hi beval

Te houdene sijn Bucisal ;
 Want hi seget dat hi sal
 1315 Na den eten weder waren
 Cote Alexander / te waren.

*Wie Daris coninc Alexander sat ter taffellen recht
 iegen hem, sonder hem te kinnen.*

De die tafele was gerecht /
 Nam die coninc Daris echte
 Alexander daer hi en vant /
 1320 En hietene sitten alre hant
 Ter tafelen / recht iegen hem /
 En seide : « Dient / nu nem
 Dit boerdel en dese ere
 Doer Alexander / dinen here ;
 1325 Want hi es die hoveste te bozen
 Die noit ter werelt was gebozen. »
 Aldus aten si te samen.
 Metten dies conincs scinkers quamen /
 Die scincten den colen wijn.
 1330 Alexander / die begen sijn /
 Nam elken nap / dien hi gaf
 Die coninc / en dzanc den wijn af /
 En stacken in sinen boescen dan.
 Dit mercte een hoge man /
 1335 Die boer des ronincs tafele stont /
 En maket sinen here cont.
 Metten alse de coninc soude
 Scinken enen nap van goude /
 En dien boet hi sinen gaste /

- 1340 Wi dzanc den wijn en hielt vaste
 Dieſ conincs cop in ſinen ſcoet.
 Des hadde Daciſ wonder groet /
 En ſeide : « Dient / hondſtu dinen ſcop ?
 Gef hee weder minen cop ;
- 1345 Elci wouſtu minen cop eoben ? »
 « Here / gi mogeſ mi geloben / »
 Sprac Alexander / « dat ict niene bede
 Doec gene ſake in doꝝpceiden ;
 Het eſ ſede in mijnſ heeren hoſ /
- 1350 Dien ghi gebet groten loſ :
 So we die ſijnee taſellen et /
 Eeſt dat hijſ niet en veeget /
 Dat alle die nappe ſijn eigen ſijn /
 Daer hi uyt dzinet dien wijn. »
- 1355 Doen sprac Daciſ tee ſelue ſtede :
 « Trouwen / datſ ene hobefede /
 En dieſ en pleget niemen el ;
 Hout bi dien cop / ic anſ bi mel. »

*Wie coninc Alexander becant wart in coninc Daris
 hove, en wie hi ontreit.*

- P**erſaegeſ quam daer mettien /
 1360 Die Alexander hadde geſien
 To den tijden dat hi was een ſint ;
 Want hi dicke was gſint
 Om dien cheinſ in Gzeke lant ;
 En teereſt dat hi en hadde becant /
 1365 Seide hijt enen die bi eem ſtoent.

- Doen dat Alexandere was cont /
 Spzanc hi op en nam sijn swert /
 En liep ter bozen wert /
 Daermen hield sijn Bucfal.
- 1370 Dir knapst moest becopen al /
 Die dat oys viden vriedel hieldt ;
 Dien sloech hi doet / en met geweld
 Ontreert hi albus sijn wiert.
 Des halp erm sijn gode peert ;
- 1375 Want niemen en mochte erm volgen.
 Die was Darijs sere verholgen /
 Dat hien dus hadde verlozen /
 Dien hi gebarn hadde te bozen.
 Mar Alexander boer albus /
- 1380 En quam albaer Emnidus
 Sijn ontbeit / toten gewade.
 Het was te dier tijt so sparde /
 Dat sijn ridder slapen gingen :
 Doen telde hi erm van dresen dingen /
- 1385 We dat hi met Darist at /
 En toende eem lichte dat /
 Die goede nappie die Darijs waren /
 En we dat hi was ontbaren
 Celde hi boer die varoent.
- 1390 Si waren blide van dresen doene /
 En gingen slapen met gemakke /
 Ontheit en si woorden in wakke.
 Aue Darijs sidt was grote vrese.
 So wast an Alexanders reise :
- 1395 Maccho ghinc alse hi woude

- Slapen op een bedde van goude ;
 Hien mochte niet geruften
 In sijn bedde met cenger lusten :
 Alse nu peinsde dat hi wilde
 1400 Beide met sper en met scilde
 Daren iegen die rechter scare/
 Doen peinsde hi dat beter ware
 Aen die sinke sijde te iagene/
 Om Paris her te versagene.
 1405 Dus menichfout was sijn gedochte/
 Dat hi niet slapen en mochte.

*Wie coninc Alexander wonderlike dingen sach op dien
lesten dach vor dat men striden soude.*

- D**en Alexander was in sozgen
 Om dien wezen dach van mozgen/
 Sach hi een wonderliche dinc/
 1410 Die grote here/ die coninc :
 Hi sach Cyberis/ die riviére/ staen
 Daer nu Roem es/ sonder waen ;
 In een eylant sach hi ene sael/
 Dye Cyberis hadde altemael
 1415 Omme lopen met eren stroem.
 Dit sach hi alse in enen dzoem.
 Die zale was hoge al toter mane ;
 Daer op sat/ na minen waen/
 Die godinne van den zege/
 1420 Die hi minde allewege/
 Victoria was eer naem :

- Si dorchte eem scoen en bequaem.
 Dat hups stoet op .iij. pylaer /
 Zoet en stont en oppenbaer.
 1425 Dye eerste pylaer hiet Wijsheit.
 Die moet sijn den genen gereit /
 Die sege willen sekerlike
 Gewinnen in die eerrike.
 Gerechtheit was dat ander.
 1430 Die hadde ober eem Alexander ;
 Treid so wan hi altoes sege /
 So waer hi quam allewege.
 Die derde dat es Geboerhsamheide.
 Dat hadde hi oec in sinen seide :
 1435 Sidelike geboeghe hi dat suer /
 Om die goede aventure.
 Die vierde pylaer dat es Lecht.
 Die hadde noit so grote mach /
 Dese heer / dese man .v. vorten /
 1440 Dien dofsene hadde waer gemoten.
 Dze dozen waren an die zale /
 Met dieren stenen hadde waer :
 Weletijt dat men voerde die here /
 Mochtment hozen harde beere.
 1445 Wat dat bediet moechdi kinnen :
 Also die liede zege gewinnen /
 Sprectmen beere van eren baden /
 En singt daer af in meenge steden.
 Op die sulle sit Gierheide :
 1450 Die es in der geure seide /
 Die strejt en ozloche bestaen /

- En dien zege willen ontsaen.
 Op enen solre in dien paleise
 Sit Dictozia mit peise :
 1455 Eer sijden sijn gvozien al /
 Si gebet mildelike ober al
 Mer bliden handen / als die milde ;
 Op eer huet stoent / alsijt wilde /
 Een hoedekin van laubwer blomen ;
 1460 (Dus sach sijt al in sinen dzomen) ;
 En eere suster saten oec daer /
 En souden sere al oppenbaer
 Tosen pzijs en werelt ere /
 En sien swegen minnere :
 1465 So wie dat hebet pzijs en sege /
 Van eem spzect men allewege.
 Naest eer sat die Mogenthebe
 Dertwenedelike op eer stede ;
 Noch heeft si in eer bedwane
 1470 Alder werelt omganc.
 Ontstienliehebe sat daer naer /
 Die dier maten doet groten vaer ;
 Dar na die Dzulwe van allen rechten /
 Die de gene willen lechten /
 1475 Sittet in die derde stede /
 En si hetet Narechderhebe.
 Godertirrenheit es daer bi :
 Si maect den contrike vzi /
 En si doet bliben gestade
 1480 Ewelike met eren raede.
 Richeit es daer bi geseten /

- Die luttel dâechden leert weten ;
 Si es moder van allen sonden /
 En maect werringhe tallen stonden.
- 1485 Dat sit die Vrouwe van eeden /
 Die vrede maect in allen steden :
 Si sit op enen setel hoge /
 En si es dat eende van ozloge.
 Wijtscap sit voz der vrouwen voete /
- 1490 Die allewege singet soete /
 En Smekinghe en Wale omen
 Singen scoen / na eee comen /
 Dore die vrouwe Dictozia
 Liebekine / die hier na
- 1495 Nemmermee en waeden verliet /
 Also langhe als die werelt steet.
 Dese ystozien die hier staen
 Moete hi hebben / sonder waen /
 In sijn herte allewege /
- 1500 So we die wille minnen zege.
 Dese vrouwe Dictozia
 Sach en sach verre en na.
 Cozteljc si versach /
 We dat Alexander lachj
- 1505 En sozge om die eee.
 Eere begonst ontsaemen sere ;
 Si dachste oec meche dat si wilde /
 Dat hi den zege altoes behielde ;
 Beide ontsach si dattie vrese
- 1510 Van der vreeslikee rese
 Dien edelen vozken quetseu mochte /

- Om dat hie hie vele om dochte.
 Si rumede stappans eer zale/
 Met euen geswerke gebert wale/
 1515 En doe ghinc si althant
 Een huse/ daer si den Slaep vant.
 Aldus was eer tale algader :
 « Stant op / hoerstut / liebe vader /
 Daer daer Alexander leget /
 1520 Dien die sozge so verweget /
 En doe eem mit binen lusten
 Albat vergeten en rusten. »
 Ditozia spzar dese tale /
 En si hoer weder toe eerre zale.
 1525 Coem mochte die Slaep opstaeu :
 Hi vloech entwege / sonder waen /
 Soe waer hi biden sterren vloech /
 En si dat sake dat hi loech
 Die geen diet scrcef in latine.
 1530 Si lieten eren ganc al sijne /
 En bleven slapen van der cracht /
 Die hi hebet met eem vacht.
 Crachtlike quam hi gebaren
 In dat griexe her / te waren ;
 1535 Op diez conincs bedde hi seech
 Tussen eem in dier weech.
 Metten liet hi die sozgen baren /
 En sliep sotelije / te waren /
 Al tote die sonne op stout /
 1540 Dat hi niet en coerde dan den mont.
 Metten quamen die baroen

- In dies conincs pauwelioen :
 Si hadden wonder dat eer heer
 So vaste sleep en so seer.
 1545 Hi was gewoen te teekene
 Trage volc en op te weckene ;
 Nu als die sozgen sijn alder meest /
 En beide die hieren sijn gebzeest /
 Teget hi en slacpt al sachte /
 1550 Ocht hijs een twint niet en achte.
 Si weenden som dat hi van vace /
 En niet van slape so stille waere ;
 Nochtan en dozt / sonder waen /
 Niemen in sijne camec gaen :
 1555 Noch die ridderc / noch die knapen
 En dozsten heem nochtan niet wapen /
 Si en hadden dies conincs mozt.
 Permenio quam do dozt /
 En hiet die liebe eten gaen /
 1560 Eer men ten wapen soude vaen.

*Wie Daris gewapent was en weder striden woude, en
 Permenio Alexander daer vor waernde en uten slape
 wecle.*

- D**oe quam een meere /
 Dat Daris gewapent were /
 En hi stride soude varen.
 Die conincstabel seide / te wacen /
 1565 Dat weec vele meer dan tijt /
 Dat men ngt te stride cijt.

- Permenio genende eem tet dine /
 Te gane daer stiep die coninc.
 Hi riep / en consten gewecken.
 1570 Doen ghinc hi en nopen en trecken.
 « Coninc » riep hi / « Het es dach /
 Wat slaep eest datti houden mach ?
 Die van Perren en van Meden
 Comen herweert gereden.
 1575 Taet dijn slapen wesen doch ;
 Dijn holt es ongewapent noch :
 Op dijn gebot beiden si alle.
 Bi wat groten ongevalle
 Hestu die snelheid van dier doch /
 1580 En dine cracht en dine ioecht /
 Altegader dus verlozen ?
 Du weers gewone heit te vzen /
 Die eerste te sine diere op stoet. »
 « Geloves mi / » sprac die degen goet /
 1585 « Dat ic geslapen niet en mochte /
 Eer ic die sozge van mi vzochte. »
 Permenio hadde wonder dag /
 Dat hi sonder sozge was ;
 Mar hien dozste eem vzagten niet /
 1590 Bi wat saken dat geschiet.

*Wat Alexander antwerde Permenio, doe hine utien
 slape wecte.*

Alexander seide tehant :
 « Alse Darius hadde verdzant

- Dozp en pozt / bosch en stede /
 En hi eem niet ter wer in bede /
 1595 Noch genen strijt en dozt bestaen /
 So mocht ic sozgen / sonder waen ;
 Maer nu es hi hier voz mi /
 En al sijn volc so tonet hi /
 Noch hien mach niet ontvlien.
 1600 Wat dinghe soude ic dan ontsien ?
 Gaet / doet onse gesellen wapen /
 Beide ridderz en knapen. »
 Doen die coninc albus hiet /
 En wouden si laugher letten niet :
 1605 Men blies een busine saen /
 Dat men ten wapen soude vaen.
 Sijn selfs lichaeme herft hi bewact :
 Mettien sat hi op sijn paert /
 Dat rijckelijc ozz Bucisal /
 1610 Het was weert der werelt al.
 Doen hinc hi aen eem sinen scilt /
 Daer hi voz die tente dor hielt :
 Daer stoent in .j. lyon rapant /
 Van helen roet / alst were .j. bzant ;
 1615 Anderz was die scilt van goude.
 Die coninc reet henen / al die boude.
 Doen sagen die barone
 So blide wesen en so roen /
 Dien genen dochte die en sagen /
 1620 Dat hi sege bzacht gedzagen.
 Hi besette sine scaren /
 En beval hen / te waren /

- Dat si en wachten van den wagen /
 Daer si die sekelen ane sagen /
 1625 Dat si se niet ontfue en suiden.
 Hi hiet en dat si tem niet en vermiden
 Dieſe waganers en dier verden /
 Si en badense ballen tote der erden ;
 Want Paris hadde voꝝ sijn her .
 1630 Wagene geset ter wer /
 Daer scarpe sekelen ane wazen /
 Die dat volc souden verbaren /
 Om dat sijt souden ontfue suiden
 Al dat were aen eeren siden.
 1635 Mettien quam ter selver steden
 Een man gebloen van Meden ;
 Hi seide dat Paris / in waren saken /
 Hserkine hadde doen maken :
 Welke wijs dat mense warpe /
 1640 Dat emmer op quam dat scarpe /
 En dat si van .iiij. poente waren :
 Om dat hi niet en mochte / te waren /
 Die Ezicken mit crachte veriagen /
 So woude hi se met luste versagen.
 1645 Die roninc bede dien genen vaen /
 Dat hi geen loefheit in bede verstaen.
 Men speker om / en het was waer :
 Paris hadde gesait albaer
 Hserkine ter selver stede /
 1650 Die ierst Ulixes maken bede :
 Doer ene pozte waz hise te Croien /
 Dat bede dien menigen vernoen.

- Aldus hadde oec gedaen.
 Alst Alexander hadde verstaen /
 1655 Doerbe hi dat her al een ander staete /
 En liet die stede van barate.
 Aldus troeste hi sine liede /
 Eer die sterke strijt gesiede.
 « Gefellen / » seide hi / « desen arbeit
 1660 Sal dat inde sijn / God weit /
 Nemmermeer en verchti hier na.
 Den strijt van Cilicia /
 En den gi bocht op die grammike
 Tegen Memnone wel eerlike /
 1665 Sine sijn nietwerint toe goet /
 En si dat gode inde doet.
 God en die gode aventure
 Make onse einde goet ter rure ;
 Want die aventure en eer gewout
 1670 Hebet mine blijffscap menichfout /
 Dat ic bin here boven hare /
 (Dat wet ic wael al oppenbare)
 Dan dat si vrouwe wesen moet
 Over menegen princen goet.
 1675 Sider dat si gesach /
 Dat Gzicken an mi gelach /
 Hebet si gebozbert mine liede.
 Al were dat sake dat gesiede /
 Dat si mi deren vroude in raede /
 1680 Si en were so coen niet dat sijt bade.
 Dit volc van deser groter scare /
 Dat en es mar pozzinge van bare :

- Die abouture pijn dat omme /
 We si mi mach te eente somme.
- 1685 Wat ic blie enegen man /
 In tozne mi niet / al bliebi dat;
 Dit goet en diefe diere stene
 Es algader ulme gemene.
 Ic baer bozen / mi volget mi. »
- 1690 Mettien reet die bergen by /
 En dat her wael te samen.
 Sulke gecrac was baer si quamen /
 En die een na den anderen niet en duerde /
 Also oft die hemel te stukken schuerde /
- 1695 En die eerde / water en die locht
 Ce stucken byaken mettier blocht /
 En al werden soude te niente /
 Man en verft / velt en bliete :
 Dus bacht men ginder met genende.
- 1700 Die vierde boec neemt hier einde.
 Some iesten / diere in staen /
 Ic rade dat si ten genen gaen /
 Diet can en hem mach wisen /
 So sal hi die materie pzen.
- 1705 Dese boec / en die derde mede /
 Die sijn swaer in sommeger stede.
 Dat hebbe ic verbe gebaen /
 Dat geen tiefe solen verstaen
 Die gode boeke ontwert maken /
- 1710 Als in die rime mesraeken.
 Der boeke solen noch .b.j. wesen /
 Dat men in sal mogen lesen

Wijfheit en dochrozinghe
Dat Alexander / de coninghe /
1, 15 Om dat si segt dat es gort
Die scone / die mi pisen doet.
Al lachterent bander / mi en roet.
Nibus begint dat vijfte boec.

DAT VIJFTE BOEC.

Hier begint dat vijfde boec, en sprekt wie coninc Alexander vacht iegen Daris, en weelke tijt van dien iaer was en van dien dage dattie strijt begonste.

Nec bliuen we dulle wozt/
En hozt die tale wozt/
We dat die strijt verginc.

Ac segge u dat in ware dinc/

5 Also als ic in latine las/

Dat dit in dien meye was/

Dat men te scribe was gegacn.

Chblich wast oec/ sonder waen/

Noch doe lach die bouwe op die erde/

10 Do men treckede die swerde.

Daer wenic wel dat gesciede

Op diez conincs Daris liede/

Dat die pphete Daniel

Dofsegde te hozen wel:

15 Hi seide dat een hoc soude comen

Het Gentsch fragment heeft:

Vs. 11. Daar wanie wel dat et gesciede
Up des conincs Daris liede
Dat die profete Daniel

Hadda voorseit te voren wel
Hi saide dat en huc souda comen

Ute nozdoesten/ en soude verdomen
 Die twee hoene van den weder /
 Die sal hi breken ter neber.
 Die bor dat es Alexander /
 20 Die onwaenlike van een ander.
 Daries hi bediet den ram /
 Die den groten scaden nam.
 Sine twee hoene sekerlike
 Bedieden sine twee coninclike /
 25 Dat was Perren en oec Meden /
 Die de Grieken alsoz reeden.
 Dit was Gods wraake/ wet ic wel /
 Want het segde Daniel.

Wie die ierste was die iegen Alexanders liede street.

Aristonimes van Anden /
 30 Seiden diene kinden /
 Was die die ierste iaeftede
 Iegen Alexanders liede.
 Hi was een ridder vermeten /
 Op enen olifant geseten.
 35 Met eenre swepen met .xx. knopen

Uten nardoesten ende verdomen	Die de Grieken al dorerden
Die twee hoene van den weder	
Die sal hi breken al ter neder	 (1)
Die twee bediet Alexander	Aristonimes die Inda
20 Die onwaenliker was dan en ander	30 Seiden de gens die ne kinden
Daries die bediet den ram	Was die derste joeste dede
Die groot was ende scade nam	Iegen Alexanders liede
Sine twee hoene sekerlike	Hi was en ridder vermeten
Bedieden sine twee coninclike	Op enen olifante geseten
25 Dat was Perren ende Meden	35 Met ere geselen van .X. knopen

(1) Vs. 27 en 28 zyn in 't geschrift achtergelaten.

- Debe sijn knape die beeste loepen.
 Met enen geveijnde spere
 Stac hi den coninc boz dat her/
 Dat boer al boz den scilt/
 40 Den Alexander boze een hield;
 Mar hien mochten niet gewonden.
 Die coninc stacken weder tien stonden
 Sinen olifant boz die sijden :
 Doen begonften eem die been te miden/
 45 En hi gaf enen groten val.
 Astronimes hi becocht al :
 Die coninc maectene hoesbeloef.
 Dits die eerste diere dijs verloef.
 Die Grieken die riepen : « Die sege es onse ! »
 50 En es so menich stae te Douse
 Alse daer spiete en schigte
 Na den coninc vloegen gedichte.
 Hi sloech nochtan aldurenture :
 Daer was met eem die aventure.
 55 Hi dorstac oer Elifas/
 Die des conincs Pharoenz soen was.
 Enen sloech hi metten swerde/

Dede hi gene beste lopen
 Met enen geneadegen spere
 Stac hi den coninc vor al dat here
 Dat het voor al dor den scilt
 40 Die den coninc voor hem hilt
 Mar hine mochte niet gewonden
 Die coninc stac weder tien stonden
 Dien olifant al dore die lanken
 Doe saelgieden hem die scranken
 45 En gaf enen groten val
 Aristomias becocht al
 De coninc makedene hoesdeloes

Die Grieken riepen : Den sege es onse !
 50 Enac vloech noit soe te gemen stonden
 So dieks als daer die spiete en die
 Na den coninc vloegen gedich. (sechich..)
 Hi sloech nochtan al doere en doere
 Dar halpen sere die Anatin . . .
 Hi ginc smeden alse met an . . .
 En het ginc daer harde ban . . .
 55 Hi dorstac oer Elifas
 . . . nines Faraoz soen was
 Enen anderen sloech hi met . . .
 En reed over hem metten . . .
 Dat was Oranis sone Far . . .

Eñ overrieten metteem peede /
 Dat was Oceanis / soen Pharoës;
 60 Dien made hi oec hnebeloës.
 Dan Egypten was Elyphas;
 Ic wene dat Phozas van Sueien was.
 Dat sant / dat lange was beezoget /
 Waer met roben vloede gesoget.

65 Aen beiden sijden bleef menich man /
 Die ic genomen niet en can.
 Doen stoeden daer .ij. Daries man /
 Enon en Caynan :
 Enon sloech met sinen swerde

70 Enen Griec al toter eeden /
 Dat hi ginder bleef aldus /
 Eñ die hiet Ecifilus.
 Caman sloech Tamedoen
 Met eenre handar / als die corn.

75 Doen Tamedon was verslegen /
 Quam Philotas oec daer iegen;
 Enon en oec Caynan
 Sloech hi te doot / die edel man.
 Mettien quam daer een gulant

80 Tegen Alexandere te hant /

60 Dien makedi van den hofde . . .
 Van Egypten was Elifas
 Ic wane Faros van Ciren was
 Dat lant dat lange lach ver . . .
 Wart metten roden blorde . . .
 65 An beden siden lach menich . . .
 Die hie niet genomen ne . . .
 Die stonden dar Daries man
 Enos en Cainam
 Enos sloech met sinen swerden
 70 Enen Griec toter eerden
 Dat hi ginder bleef aldus

Eñ hi hiet Ecifilus
 Cainam sloech Lavoemedoene
 Met ere hantax alsoe die coene
 75 Doe Lavoemedoene was ver . . .
 Quam Filioas dar der jegen
 Cainam en oec Enos
 Makedi van den live los
 Mettien so quam een gigant
 80 Tegen Alexandere al te hant
 Een van der roder . . .
 Hen sin so lant niet si . . .
 Thuseen hie enter Solanen

- Geon vander eoder zee ;
 En sijn so lelic niet si tme
 Tusschen hiee en die Tosane :
 Sijn moder was / na minen wain /
 85 Een gngantime / ene sloze /
 En si wannen bi enen moze.
 Hi was geot gelije dee modet /
 Al en was hys niet te vobee.
 Van hude was hi swaet al gadee :
 90 Dus gelijet hi sinen vadee.
 Some ontfagen si sijne gebaen /
 Some die reecht van sinen lichgaem.
 Dese hadde Alexandere doet /
 Maet dat die aventuee verboet.
 95 Enen colven hadde hi van .iij. enopen.
 Dijstien heeft hier nu belopen /
 Van den Gzicken nu verslegen ;
 Doen gnam een die coninc legen.
 Goet wonder hadde Alexander das /
 100 Dat die viant so groet was.
 Die colve heeft hi op mettien /
 Alsoe hi den coninc heeft versien /
 En si was roet van den bloede.

Sin moeder was na minen wane
 85 Een wule sloze
 En sone wan bi enen moer
 Hi was groet gelije der moe . . .
 . . . hi en tuint niet te vroeder
 . . . hude wan bi swaet al gader
 90 . . . us gelsee hi sinen vader
 . . . e bontsagen si sine gedane
 . . . e de eracht van sinen alane
 . . . hadde Alexander doet
 . . . dat d'aventure verboet
 95 . . . colve hadde hi van .iij. enopen

. . . en hevat hire mede belopen
 . . . den Gricken en geslegen
 . . . quam Alexander tegen
 . . . t wonder hadde die coninc das
 100 . . . die viant so groet wan
 . . . selve hief hi op mettien
 . . . bi den coninc hadde gesien
 . . . was roet van den bloede
 . . . riep Geon, met groten moede
 105 . . . ander grote here
 . . . waerstu verwoet so sern
 . . . lu tegen enen gigant

Geon ciep met groten moede :

105 « *Alexandee / edel heer /*

We wecestu brenuet so sere /

Dattu legen enen ggant

Comen sout? / die e? dijn viant?

Du heb? gelesen dat mijn geslachte

110 *Dien hemel winnen woude met crachte :*

Jupiter hi ontvloecume. »

Dit sp?ac hi / en eem liep die schume

Over sijn lippen bede.

Die coninc lonet hem met lede :

115 *Hi stacken soe ter selve stont*

Mettien spere in den mont /

En nageide eem die tonge

Aen sinen roest ten selven spzonge.

Geon stont en beet den scacht.

120 *Die coninc steren metter cracht*

Metter bo?st van sinen perde /

Dat hi veel neder op die erde.

So groten val viel hi / te waren /

Alse een eike van .c. iaeren /

125 *Die met een telgeren ballet.*

Die Gzicken quamen to gewallet /

... comen die es dijn viant

... ves gelesen dat min geslachte

110 ... hemel wilde winnen met crachte

... er ontvloecume

... hi dit seide liep hem die seuma

... sine lippen bede

... oninc lonet hem met lede

115 *Hi roetens ter selver stont*

Metten spere in den mont

En nageide hem die tonge

Sinen roest ter selver tonde

... sine hortene met cracht

120 ... stoet en beet den scacht

... er borst van sinen parde

... hi viel neder op die arde

... groten slach gaf hi te waren

... e eike van .c. iaeren

125 ... et aen telgen vallet

Die Gzicken quamen toe gewallet

En dorstakene hondert saut

En doedean met gewoot

De rechter seure vaecht aldus

130 *Aen de luehtere vaecht Clitus*

En de beste van sinen live

Eñ do:stakene menichfout.

Du:st moeste hi sterben met gewout.

*Wie Clitus, coninc Alexanders ridder een, vacht an
dier linker zijden.*

Die rechter scaer vacht aldus.

- 130 Aen die sinke vacht Clitus /
Een dier bester van sinen libe /
Di nu gebozen was van wibe.
Sijn scoen suster Maccine
Soegde Alexandere met pine.
135 Der Perren sloech hi menech een /
Die van Darise heelden leen.
Een van Damasch / hiet Sanga /
Die was Clitus comen so na /
Dat hi eem sach slaen sinen broder /
140 Sijns vader kint in sijne moder /
Eñ hi suchte sere dylewarf.
Alf hi sach dat zijn broder stac /
Hi scoet op Clitus dyle spiete ;
Nochtan pijnde hi al me niete.
145 Metten stoent een op ten wagen /

Die hoint geboren wart van wive
Sin suster sogede den coninc
Ie wane his quaden loen ontine
135 Der Perren slaech hi menech en
Eñ gaf hem en quaet leen
En van Damasch hiet Sanga
Hi was Clitus so na
Dat hi hem sach slaen sinen broeder
140 Sins vaders kint en sine moeder
Eñ hi versuechte sere drie warf
Doe hi sach dat sin broeder staerf
Scoti up Clitus drie spiete

Nochtan pinedi al met niete
145 Metten scoet hi up den wagen
Eñ hevetene metten suerds dorslagen
So dat de helm was geclovot
Die eolke bescermet thoret
Anders ware hi daer bleven
150 Clitus hevet hem gegeven
Metten suerde enen slach
Dat hi voer sine vorte lach
Meta harre tuier vailer
Hi sach die al tenen gader
155 Hi wart van rouwen so out

- En heefstene met deme swerde geslagen /
 Dat een die helm was gecloeft ;
 Mar die cospie bescermet thobet /
 Anders weer hi doet bleven.
 150 Clitus hebbe eem gegeven
 Metten swerde enen slach /
 Dat hi boz sijne voete lach.
 Maer eerre beider vader
 Di sach dit al tenen gader /
 155 Hi wart van rouwen so cont /
 Dat hi verloef al sijn geknout /
 Noch hien mochte wenen niet.
 Dicke eest also gesiet :
 Die rouwe die den menschen deert /
 160 Dat hi al die traene verteert.
 Die oude man versuchte sere /
 En wart bleec so lanc so mere ;
 Hi hadde den rouwe boz groet /
 Dat hi veel na was bleven doet.
 165 Doch dat hi te hem selven quam /
 En spzac ofte hi were gram :
 « Weet keytijf en weet lybart /
 Ja en hebbe hier dijn swart
 Twe scone kinder tenen gader
 170 Te doet slagen bi eren vader /
 En die ontfamet niet mijne oude.
 Du wistef dat die moder soude

Dat hi verloef al sine geknout
 Na hien mochte wenen niet
 Dicke eest also gesiet
 Den rouwe die den mainsee dert
 160 Dat so de trenen al verweert

Die nudo man versuchte sere
 En wart bleec in lanc so mere
 Hi hadde den rouwe so dore groet.

- Sece wenen om die minare :
 Dar om bid ic di / conu hart
 175 En nem mi met hem mijn leuen /
 Dar minc kindt mede sijn bleuen ;
 Soe heesture genomen byle.
 Datti nemme goet en gsele !
 Soe mach die weduwe wenen dan
 180 Om twe kindt en enen man.
 Heesttu kindt oft modre /
 Ofte enech wijs ochte voder /
 Noch moten si om diu doet
 Kuwe byben albus groet ! »
 185 Clitus en achte sijnre blocke niet /
 En Mora scoet enen spiet ;
 Mar Clitus ontfinc lichte
 Gammelike op sijn ansechte /
 Op sinen seilt te midden werde /
 190 En hi sloecht af metten swerde.
 Clitus ghinc eem vat naecte /
 En recht daer eem sijn grouwe haere
 Op die scouderu nieder hinc /
 Stac hi den ouden erminc
 195 Doet den halß met sinen swerde.
 Doen veit hi nebet op die rede /
 Onder sine kindt vedr.
 Hi helsefe met groten lrebe /
 En vort ewerget met groter baect
 200 Hem verder ter hellen waert.

Wie coninc Daris in quam geslagen met sijne scaren.

- M**etten quam Daris gebaen
 Djeselike met sinen scaren.
 Bidee reecht vanden stenen/
 En bide vanden kuzenen
 205 Mocht men weten dat Daris was.
 Michano? hadde wonder was/
 Die die conincstabelle
 Hield an die lichter partie/
 En keerde darneet sijn her/
 210 En sette eem ter wer.
 Die aventure/ die greene lieget/
 En den minscen dieke bedreget/
 Gae eem tieft goet gebal:
 Hi diet voer eem vallen al/
 215 So wat so quam in sijn gemoet;
 Hi dozzet dat her te voer/
 Alse ocht scape hadden gewesen.
 Come mochter een genesen.
 Soe mentich sloech daer sijn heer/
 220 Dat hi veel na sonder were
 Darise selve hadde gebaen.
 Doen quam eem tontmote saen
 Kenon van Arabia/
 En eem volchden mede na
 225 Riddeen goet in eer doen.
 Hi troeste die Perren die bloen/
 En maecten hen moet/ so dat si staen/
 En ter wee sijn gebaen.

- Men scoet veel scarper scijfte ;
 230 Die stene blogen wel gedichte /
 Die men mettien sfingeren warp.
 Daer was die scijt wzebe en scharp :
 Met hacht met colven en met swerden ;
 Men sloech die liebe van den perden.
 235 Die kettele wozden vol van zelen /
 Die metten helsen peke velen.
 Die doet hadde so vele te doen
 In Paris paulweltoen /
 Dat si come alt tsole verbeet /
 240 Dat te sterben was gereet.
 Het bleef in beide siden doet
 Jong en out / cleen en groot.
 Mar Michanoz / die edel begen /
 Heester so veel verslegen /
 245 Dat hi den pyjs heeft ontsaen
 Van beiden siden / sonder waen /
 Alse een ridder fier en coen.
 Doet al dat volc dat voz eem stoet /
 Sijn doen doechten voze goet /
 250 Al mochte hi al die liebe slaen /
 Soude hen duy die here ontgaen.
 Mettien rumben si eem dat velt /
 En Kenon / die voze hem hest /
 Quam Micanoze te gemoete.
 255 Die een star den anderen onsoete.
 Die trenstone vielen int gras /
 En si bleven beide charz.
 Si liete te gader gaen die perde /
 En si bingen beide ten swerde ;

- 260 Men sloech die sterke helme dure /
 Daer dat bloet leep uyt ter eure.
 Niehano? sloech so dicken /
 Dat Kenon? seilt doer te stikken.
 Ere perde slozten mettien /
 265 Dat si bielen op die knien.
 Hi star sijn swert in toter hielten /
 So dat eem moet al doz die milte.

*Wie dat volc vloec van Arabia, en oec die Grieken
 liepen na.*

- D**oe bloec dat volc van Arabia /
 En die Grieken liepen na.
 270 Mettien quam tsoelc van Uranie /
 (Dat sie God vermaledie!)
 Wale gewapent / met ere scaren;
 Si bzingden her ende dare
 Niehano? met eeren lieden.
 275 Sine cracht en mocht niet biben
 Regen al die grote somme.
 Hi was beringt al om en omme.
 Aest was hi gebelt met spieten /
 Dies en mochte hi niet genieten
 280 Op sinen helm so belen steene /
 Bide groet en elene /
 Soe dat hi al te stueken bzac.
 Men leest dat in den seilde star
 Dree quarelen menich een /
 285 Dat hi gelijc enen voffte seene.
 Doen fallieden eem die arme /

Hi wart gestoten doz die darne;
 Sijn bren en mochten eem niet dzagen.
 Dat seegden die geen die dat sagen.

- 290 Dat gemant bloet en sweet
 Van sinen libe liep gereet.
 Nochtan was sijn edel moet
 So onberbaert en so goet /
 Dat menne niet en mochte baen.
- 295 Dorn ghingen si eem met colven slaen /
 En die edel Miranoz /
 Diez conincs Alexanderz toz /
 Hi viel neder en bleef dort.
 Nochtan bede hi scade groet
- 300 Dien van Perren / eer hi doet vrees.
 Dat selde die gene diet screrf.
 Miranoz Permenionz sone /
 Die alre doget was gewoen /
 En marstalc van der rechter side /
- 305 Es verslagen in desen strijde.
 Die Gzielen dzeben groet mesbaer.
 Alexander quam dat naer
 Verfolgen als heren inzaker;
 It segge u dat in waerre sake /
- 310 Hi quam verfolgen als ren lion /
 En eem waren die gene ontbloen /
 Die sinen marstalc hadden doet.
 Dat holt bloe al doz die noet;
 Si hadden lieber te blien enluegt /
- 315 Van te bechtene om die zege.
 Een varjelert bleef daer allene /
 Doen dat holt al giment.

- Mennon/ die op die Szammilke
 Was beeslagen iammeelike/
 320 (Dat andee boec vertellet allegadec)
 Die was bes eibderz ouder vadee :
 Fiadas hiet hi/ ic wane.
 Scoen was hi van gedaen ;
 Oer was hi van Cyrus geslachte.
 325 Deewent was hi in sijn gedachte ;
 Want hi soude sekerlike
 Hebben gehad in huldelike
 Dactz suster/ hebt so veegaen
 Dat hi den zege hebbe ontsaen.
 330 Doet dat beheet van deser een
 Quam hi iegen die wazake onf Veen.
 Mac en es gene scoenheit/
 Noch edeldom/ noch eijheit/
 Die de doet beedziben mach.
 335 Een bachseleer/ claer as die dach/
 Des conincs gespele/ Eufecio/
 Maecte sijn heete onbzoe.
 Al waren si scoen bede tee curen/
 Si hadden twifelije aventuren.
 340 Enen scilt hadde Fiadas/
 Daet ane gescreven was
 Een tyger capant van goude
 In selen staen/ als men woude.
 Eufecio reten al boze/
 345 En gaeerten wael tee roze
 Doet die bozke ten scoudeeen ont.
 Nien lietz niet boz sine bzunt/
 Die Fiadase was besjeten :

- Hi slozte neder sonder breken;
 350 Hi sliep den langen slaep.
 Die Hercanoise bloen alse scarp.
 Ricano? was gewroken wrl.
 Hem was gescrict al sulken spel /
 Dat si die Gieken al ontfagen :
 355 Si blulwen en lieten hem lagen.

*Wie een heiden prophete leit Alexandere verstaen, dat
hi Daris niet doet en soude slaen.*

- D**us bacht men in dat rechter hert.
 Permenio dede grote wer /
 En die int slinkie her waren.
 Machus quam daer gebaren /
 360 Die legen eem bacht niet pzig.
 Daer was die parse van den wijs.
 Een quamten mede te gemort
 Die van Bacteren harde onsorte /
 En Versus eer herre mede /
 365 Die groet verdziet den Gieken dede.
 Arabesnes / die moedmare /
 Quam daer oec met sijne scare.
 Want geslach en iammer groet
 Was daer en meingerhande not ;
 370 Men sloech daer meingen slach.
 Talre ierste dat een pphete sach /
 Een wort man van der hiden wit /
 Die sere met blorde was beset /
 Sprac hi te sijne sarn :
 375 « Sufter » sprac hi / « gi sult garn

- Cote Alexandere int rechte her /
 Dace hi verht met groete wec /
 En segt eem al dese wozt :
 Alexander / heestn gehoert /
 380 Het es om niet dattu dus loeps /
 En om Paris doet dus hoeps.
 Die quaetheit en saltu niet doen !
 Du verft so edel een baroen.
 God en wil es niet gefingen /
 385 Noch dee quaetheit volbzingen ;
 Want du dese werelt sal ernen an /
 Dattu souds slaen enen ouden man.
 Paris sal steeben anders sijn /
 Ovec enen cozten tijt dat gins ;
 390 Dan solen eem sine liede slaen.
 Des en sal hi niet ontgaen.
 Segt eem dat hi succereet
 Met geotre haest dat geiere here ;
 Bedi Machreus van Babylone
 395 Vegaet die Ezelen haede onvroene :
 Hi nemt hen lijf en goet.
 Al cest dat Permenis doet
 Grote were / hi en can geslaen
 Die Perren al die boz eem staen. »

*Wie die suster dies propheten quam tot Alexandere .
 en seide eem dese boetscap.*

- 400 **A**lsc die hece hadde geseit /
 Sijn suster boec enwech gceit
 Tec rechte sijden / dace si bant

Alexandere alte hant.

Die voetscap die eer was geheten

405 Seide si saen; al sonder beten
Keerde vrouwe gereet.

Die tale was den coninc leet.

« Vrouwe/ wan so gi comt/ »

Szac hi/ « moet sijn verboemt

410 Seide hiet en ober al/

Die loept om sulke gebal:

Paris en sal mi niet ontgaen.

Al queme mi voetscap/ sonder waen/ ,

Dat mine lieve suster bede/

415 En mijn moder oec met lede/

Danden Perren weren gebaen/

Mocht ic Parise alleen verslaen/

Daer ic minen hope toe vage/

Soe bede ic harde rene clage;

420 Om dat ic hebbe verlozen/

Nummermeer en hebbe ics tozen.

Slae ickene doet/ sijt seker des

Dat hi mi buetet al mijn verles.

Dat verluyt acht ic dan cleue/

425 Dat hi mi bueten mach allene.

Noch sege ic u meer/ lieve vrouwe/

En sweret u in rechter trouwe:

Al weer Paris in enen casteel

Van marbersteen al geheel/

430 En .vij. mure van claren staele

Dar omme weren gemaect wale/

En Acheron/ die helse riviere/

Die altoes bernet gelijc den viere/

In die graven seben bout
 435 Alomme liepen met gewout /
 En eec oever van sulfur waren /
 Die altoes brnen sonder sparen /
 En die casteel vol were van spisen /
 En van ribberen in alre wisen /
 440 En gewapent oec ter cure /
 Nochtan en mochte rem die aventure
 Van wi altoes niet bescremen /
 Dat ickene dan leet gescremen. »

*Wie coninc Alexander te stride voer, doen hi dier
 vrouwen hadde antwerde gegeven.*

Dat was Alexanders tale /
 445 En hi herwapende rem wale /
 En hi hiet sijn oes vergozden
 Quastelike met cozten wozen.
 Hi spranket op al daer ment hielt.
 Doer die bozstr hinc hi den scilt /
 450 En hi nam enen starcken scacht.
 Doen tret hi met groter cracht
 Ouder menegen biant.
 Daer wart sulke gestof int sant /
 Men mochte mercken daer bi wel
 455 Dat hijt was en niemant el.
 Affer / een heer van Tibia /
 Was Alexandere alre na /
 En vacht op enen wagen /
 Almen doe plach in dien dagen.
 460 Craterus stakene met crachte /

- En den wagen om mettien sechte :
 Daer was hi geerdrn te stieken /
 En dozzeden heede dieken.
 Amictas / Alexanders degen /
 465 Hebet Tislafe te doet geslegen
 Met sinen sweerde degentliker.
 Al was Tislafe rike
 En van .vij. conincen herte /
 Hi moestet daer vrecpen sete ;
 470 Al was hi hert van den Siten /
 Amictas swertt mochten wel biten.
 Alexandre sloeger beir :
 Amilonc stae hi do? sijn kele /
 Sor dat hi moest bliben /
 475 En sinen rouwe dzyben.
 Antigonus was harde geam ;
 Dat becochte Baradam.
 Cholosmeus sette dat o? te lope /
 En dozzet die grote hope
 480 Van den Perren als een degen ;
 Enmenibus heeft oec vreslegen
 Mentgen man met sinen sweede ;
 Cenos reet met sinen perde
 Die van Perren al te stieken ;
 485 Meliagar sloech wel dieken
 Mettien swerde op Paris her ;
 Perdica sette een ter mer
 Tegen die Perren / al die goen
 Die tweeder was dan hi was gewoen ;
 490 Polipereen / die tiersten moude
 Dat men bi nachte vechten soude /

- Debe seker we bi dage /
 Dat men pisen soude diet sage.
 Dus ghinge die Gzielen iagen /
 495 En quamen echst boec Darijs wagen.
 Dace si quamen bochten si soe seer /
 Ele was gelijc sinen here.
 Hebbe hijt gesien oec Macebo /
 Hi soude gewerft hebben wel vzo /
 500 Dat metten eibderē en metten andec
 Was so mechtich Alexander.
 Qualike mocht Darijs behagen /
 Alse hi die Gzielen hoerde iagen /
 En sine liede ondec gaen :
 505 Die hoene hebte hi beestaen /
 Dat getrac van dec battalien /
 Dace men dofsloech menige makien.
 Die Gzielen sijn oec so na comen /
 Dat sij blijf hebben genomen
 510 Den eibderē / die in allen tijden
 Hielben neven Dacjs tijden.

*Wie coninc Daris en alle sine liede dien strijt verloren
en vrouwen.*

- W**E mach iemen tee nouwee noet /
 Alse hi voer eem sijt die doet /
 Nutteliken eart bisieren /
 515 En eerlike in alce manieren /
 En alse sijn selfs sin fallieet !
 Darijs peiset en bisieet
 Wat hi best mach ane baen.

- Mi wil hi die vlocht bestaen /
 520 Darr en niemen die en troest /
 .Doch dien uter vzesen loest.
 .Soe menich .M. als hi te vozen
 .Kibberß hadde upt verkozen /
 .En seriante in sijn here /
 525 Come stoenter daer ter werr
 Dufent legen die viande.
 Die groete oncere en die scaude
 Dadrn hem die wile swaer versuchten.
 Oer hadde hi grote vurchte.
 530 Else hi was in deser vrese /
 .Zacken die Perren eer rese /
 .En ghingen alle blien.
 .Dartß / die dit heeft verstu
 .Dat si lopen eerre straten /
 535 En si rem in bier vzesen laten /
 .Kumde hi sinen wagen /
 .Diene dar vzarht gebzagen /
 .En hi beilagebe doch een pert :
 .Doen ghinc hi blien mettier bart.
 540 .Du blet die coninc sonder err /
 .Die verboemet es harde sere.
 .Hi blet enen hobeschen blant /
 .En hi sal comen alrehtant
 .Onper die quaetste viande /
 545 Die sijn binnen sinen lande.
 .Hi blet den hobeschen inbart /
 .En blet ten serpente wart :
 .Hi en sal eem niet wachten beg.
 .Besing en .Darvesingß /

550 Die wilen aem waren en naert /
 En nu heren sijn gemaect /
 En dien hi goet hadde gegeven /
 Si solen nemen bleben.
 Oec sege ic u oec waer /
 555 Si solen kinnen sijn geauwe haer.

*We Alexandere die meer quam dat coninc Daris
 gevrouwen weer.*

Mettien quam die niemare
 Dat Daris ontreden waer /
 En Alexandere heeft dat gehoert /
 En helwe mettien spozen hoert
 560 Oec die edel baroene /
 Die daer opten selbe groen
 Tegen doet in een bloet.
 Come hielt hem ieman voert /
 Daer hi volgde den coninc.
 565 Ic segge u in waere dinc /
 Dat hi vloech in diere manieren
 Also .j. steen upt eenre pederieren.
 Geliker wijs als men siet
 We dat een steere sciet
 570 Tegen stoem in die lucht /
 Also voert hi met groter vlucht.
 Mac Daris was haestelike
 Gebloen met haeste oec die Tike /
 Dat was ene scone flume.
 575 Hi was oec comen rume /
 Doe hi peinsde dat hi woude

- Die bꝛughe bꝛeken; for en soude
 Alexander erm niet volgen/
 Die achter rem quam for brꝛvolgen.
- 580 Marr / wetgod / hi ontfach
 Dat Alexander op den dach
 Altoes niemant lirt ontfaren
 Dan bien / di ane dander side waren.
 Hadde hi die bꝛugge te bꝛoken /
- 585 Hi hadde eem selven wel gewoken;
 Sebi so waren dander blicken /
 Dit eem siber namen bleven.
 Dus hadde liever / die keytys /
 Sine lide dan sijns selves lijfs.
- 590 Die Perren begonsten te blien
 Coter bꝛughen weret mettien.
 Die grote hitte en dat swert
 Debr hen utermaten leet.
 Daer bleef menich doet van dozst /
- 595 Om dat hi waters hadde dozst.
 Si lirpen ten fonteynen wart
 En ten beken met groter baert /
 Si dzonken dat water vngl en claer.
 Menich bleef lichende daer
- 600 Van groter gulscechriden steen doet;
 Want hem dwater den geest versloet.
 Some dzonken sijns so vele /
 Dat hem keerde nter kele;
 Som dozsten si ore entwe:
- 605 Nochtan wonden si dits waters me.
 Daer viel ore in die ribirre
 Menich ridder goet en diere.

- Die binghe en was niet wijs genoegh/
 Dieg hadden si groet on geboech.
- 610 Soe veel vielte in die Eike /
 Dat ic u seghe sekerlike /
 Segtdemen u daer af tgetal /
 Si en soudeſ come geloven al.
 Alexander sach wel / te waren /
- 615 Dat eem Darius was ontfaren /
 En hi sach sijne liede mode /
 En bespient met deem bloede /
 En het ghinc ten avende waert.
 Doe boer hi met groter baert
- 620 Te sinen ribberen harde blide /
 Die waren an die luster side.
 Doe hi comen was daer bi /
 Permenion / die begen bi /
 Hi seinde enen vode entwege /
- 625 Die seide mere vanden zege
 Dattie Perren bluchtich waren /
 En dattier luttel weer ontfaren.
 Doe hozen die Gieken ter vart
 Blideliike ten tenten waert.
- 630 Stappans sagen si oppenbaer
 Comen een ander scate
 Uten dale ten berge waert.
 Helm en scilt / wapen en swert
 Dochtem hem vernen van gonde.
- 635 Si baden stuben oec die moude :
 Het waren Perren datter guamen.
 Tierst dat si die Gieken vernamen /
 Doen begonſten hen wanſagen ;

Maer doe ster so luttel (agen/
 640 Setten si hen al ter wer
 Tegen Alexanders her.

*W'e coninc Alexander weder sloent die scare, die na
 coninc Daris vlien iegen Alexandere quam.*

Die coninc boert na sijn maniere/
 Blijbelike boz sijn baniere/
 Also ofte hi om die battalie
 645 Niet en gebe een malie.
 Die edel coninc en die milde
 Decte eem met sinen scilde.
 Die aventure was eem hout.
 Hi reet stappang met gewout/
 650 En bozkar dien conincstabel:
 Alexander hadde den besten cabel.
 Eem volghde Tisonatus/
 Permentio en oec Clitus/
 En alle die andern ribbers mede.
 655 Die coenheit/ diemen ginder bede/
 Dat were te telne al te lauc.
 Het bleef daer beide starc en cranc;
 Daer was menich swert te vzoeken;
 Diemen en starf daer ongewzoken.
 660 Soe langhe wile hadden si gebochten/
 Dat si den dach ten about vzochten/
 En die sonne die was onder.
 Doen docht den Perccen wesen wonder
 Dat die Gzicken niet en welen;
 665 Doen ghingen si eer schachte vzenen!

- En ghingen blien en wege.
 Nemmeer en streben si om die zege.
 Ober die byugge vander Like
 Blonwen si al gemeenlike.
- 670 Het was harde na midbernacht
 Eer si ontblouwen der Gzielen cracht/
 Cote dat si quamen tote Arboele.
 Daer bonden si op sinen stoel
 Dien dzoben Darise/ teren heet/
- 675 Menende uter maten sere/
 En die gene die met eem waren
 Ontreeden der Gziezer scaren.
 Daer saten si en spzaken alle
 Van den groten ongeballen.
- 680 Kenlijc reft en oppenbare/
 Soe wie .ij. warf verwonnen ware/
 En soe vele hadde verlozen/
 Dat hys soude hebben tozen.
 Si Darise so wast also :
- 685 Hi sat int herte wel onbz;
 Dzoeflike besach hi die scaren/
 Die met hem ontreeden waren/
 En hi spzar met dzoben moede :
 « Het behozt ten werenlike goede
- 690 Alse nu te wesen groet here/
 En te lebene met groter ere/
 Alse nu verwinnen/ alse nu verliefen/
 Alse nu welbaren/ als nu riesen/
 Alse nu qualer/ als nu wel/
- 695 Al reft hier aventuren spel.
 En was die coninc Cresus niet so rike/

- Dat men nie weren sine gelike
 En wiste / verre noch na /
 Die here was van Epydia ?
 700 En sijder wat hi so heytijf /
 Dat hi verloef gorb en lijf.
 Cypri oec / die edel lants here /
 Nam sijn lijf eem selver en ere ;
 Ja en was Cypri daer na
 705 Verwonnen in Amasonia /
 Die grote heerre / die edel man /
 Die de werelt al verwan ;
 Ja en nam eem oec sijn lijf /
 Een coninginne / een trauc wijf /
 710 Chamaris was si genant /
 Ene hrouwte hander maegden lant
 Men machti bi Cerrese merken /
 Die met cogen en met beken
 Al die zee beken ober dede /
 715 Daer hi Europen dwant mede.
 Doe quam hi bozt te Mosile.
 Dat ene stat die staet op die zee.
 Hi hadde met .x.^m strepen
 Ter zee wart die stat begrepen /
 720 En te lande wert beseten
 Met menegen degen vermeten.
 Doen baeden si raet aen eren afgod /
 En hi gaf eem dit gebot :
 Dat si met honten en perden
 725 Dichten souden / en met swerden.
 Doe verstoonden die heren wel
 Dat sepe diebe / en niet el.

- Doen hoert dat volc van Mosilee
 Met eren scpen op die zee /
- 730 En versloech Cerses her
 Op dien lande en op dien meer.
 Selve moechte hi / sonder waen /
 Met enen scpe come entgaen.
 Aldus ontsoe die tyuant /
- 735 Die te bozen dwant al blant.
 Dat omme hebbe ic dit geseit /
 En u tebozen geleit
 Dat gi niet en sult wanhojen /
 Al hebet u die aventure besopen /
- 740 Die allewege es ongestade /
 En nu doet vrome en nu scade.
 Al sijn wi nu gestoffiert /
 Wat helpt anders gebisect /
 Dan te pisene alle wege
- 745 Dat wi noch solen bechten zege ?
 Nochtan en twisfel ic niet des /
 Et si gelwin ocht verles /
 Alexander hi en sal moegen
 Dit lant vzingen in groter soegen.
- 750 Hi en vint genen wederstoet ;
 Want die lede sijn al doet ;
 Hi sal die rikeit in dat gout
 Algader nemen met sere gewont.
 Dan solen gierige Ezelen
- 755 Eet wonden met goude wieken ;
 Dan solen si hen allen laden
 En eet gierige herte saden.
 Nu danket mi die beste raet /

- Na een dat albus staet /
 760 Dat wi hen laten winnen die steden /
 En haren int lant van Meden /
 Die noch ten strijde niet en quamen /
 En van den strijde niet en vernamen.
 Ic sal versamen coztelike
 765 Die wonen int inde van den rike /
 En berde werf den strijt bestaen.
 Ic hope wi solen zege ontsaen. »

*Wie coninc Daris an coninc Alexandere feint een saluyt
 en beede, en wat Alexander antwerde.*

- A**lbus liet Daris sine tale.
 Nochtan seinde hi gebicht wale
 770 Ken Alexandere een saluyt /
 Dat gy moecht hozen overluyt.
 « Daris enboet sinen heere
 Alexandere saluyt en eere /
 En bit dien edelen baroen
 775 Dat hi doz doer wel doen /
 En hi ontfarme dier keptive /
 Die behoudeliken eren libe
 Dier aventuren sijn ontgaen /
 En hise eem late te deinste staen.
 780 Sindet mi weder mine kinder /
 Mober / amien / meere en minder /
 Ic sal di geven al den scat /
 Die mijn vozberg hebben begraven /
 Dar to dat rike lant van haben
 785 Bedi Perren en oec Meden /

- Met allen minen riken steden. »
 Maer Alexander / die edel baroen /
 Seide hi en wonts niet dorn.
 Gepoet es hi mettier bart /
 790 En boert toe Arhole wart ;
 Want eem was gesegt boert waer /
 Dat hi Darise soude binden daer.
 En alse Daris dat verfloet /
 Hoerde hi met groter spoet :
 795 Doen eumde hi Arhole bi nachte.
 Eem was te mode haede onsfachte
 Dat hi eumde sine steden /
 En boert int lant van Meden.
 Leersten dat te dagen begonste /
 800 Quam Alexander al dat hi conste /
 En alle dat hi met eem vsochte /
 Cote Arhole / en sochte
 Daris / die eem was ontfaren.
 Gzoten fræt wan hi / te waren /
 805 In dien strijt en in die stede.
 An hoert wat die heer bede :
 Wi gaf milbelike dat gont
 En ander eijheit menichfout ;
 Die vzecke heeten maect hi sat :
 810 Soe milbelike gaf hi den scat !
 Wi hadde p:ij: en werelt eec /
 Wi en achte op ander eijheit meec.
 Alle die steden die hi vant /
 Ghingen willerlicj in hant.

*Wie Daris seinde tote Poruse van Endi, dat hi eem
hulpen woude.*

- 815 **D**en sende Daris/ die coninc bzi/
 Cote aen Porus van Endi/
 En seide : « Porus/ liebe bziemt/
 Dirke hebestu mi gedient
 Getrouwelike van minen leue ;
 820 Want dijn macht en es niet cleue :
 Com mi te helpen met dijne cracht/
 Over dach en over nacht.
 Elken ridder willir en soude
 Geven .v. gesante van goude /
 825 En elken voertganger bzie.
 Daertoe will ir geven die
 Alexanders goede Bursal/
 (Het es wert der werelt al)
 Met alde cierheit diet hebet :
 830 Ic ween so goet geen en levet. »
 Dus bede eem Daris echter ter were
 Iegen Alexandere/ den here.

*Wie coninc Alexander voer ten lande van Surien wart,
en eem ghinc in hant.*

- A**lexander voer metter bart
 Ten lande van Surien wart.
 835 Alle die poztene deden eem ere/
 En ontfingen over here/
 Sonder slach en sonder stoet.

- Ders was sine bliffchap geoet.
 Metten hadde hi int gebochte /
 840 Dat hi woude ochti mochte /
 Meet met ftride oft met minnen /
 Die stat te Babylonon winnen /
 En die tigelinen muer /
 Die wilen maecte die aventure
 845 Die coninginne Semeerianiſ /
 Also oft beſcreven es /
 Dies conincs Ninus wiſſ / die vzoede.
 Si bede temperen met vloede
 Dien mozte / daer alle die maiſiere
 850 In waren gemzacht / goet en diere.
 En noch ſteet daer eee zale /
 Hoge en ſcoene gemaect wale.
 Die hoge tozn hi ſteet daer mede /
 Die wilen Menſtroet maken bede.
 855 Dae gaf Gob .Ixxij. ſpzaiken
 Den genen dien wouden maken.

*Wie coninc Alexander Babylonien heeft gewonnen ,
 en wat dar na geſiede.*

- D**ie coninc quam van Babylon
 Gebaren utermaten ſcoen /
 Alſe verre alſt es vande zee
 860 Cote Weſtphalen ofte me.
 Doen quam genaen alſ een vzynt
 Die ſoudaen Macheng vnt.
 Tettel liebe quamen daer mee /
 Van met eem ſiere kindre twe.

- 865 Hi was van Parise gebloen.
 Te hoert quam die edel baroen /
 Die in die vrede striede te voren
 Die volk hadde verlozen.
 En oec en friet hi niet banen
- 870 Sonder pijn / na minen wanen.
 Doe quam Macheus dat hoert /
 En gaf op die poert
 Den coninc / en alle sijn kinder /
 En al dat volc meerre en minder.
- 875 Alexander ontfieint dien heerre
 Blijdelike met groter eere /
 En rustene ane sijn mont;
 Hi bedene riden ter selver stont.
 Hi en woude niet oppenbaren
- 880 Sine grote loir / te waren;
 Hi was soe blide dat hi .j. woert
 Come mochte vzingen woert.
 Wat wonder wast dat hi was vroe /
 Dat Macheus quam alsoe
- 885 En eem genade dat /
 En eem opgaf die gode stat /
 Daer so menich conincrike
 An hadde gemeest getwelbelike!
 Bedi het meer groet arbeit
- 890 Te winnen al sulke rierheit /
 Daer so menich edel begen
 Dan binnen woude striden iegen.
 Het soude werden se te sure
 Eer men die tigelinen mure
- 895 En den roden moeter stoede /

Dat meneger beesten bloet betozde.
 Daer moeste menige verbiere
 Werpen een op die maistere;
 En enen man van sulker cracht
 900 Also Machreus was geacht/
 Daemen in dien seide te bozen
 Gzoten p:ijss af mochte bozen/
 Ander heren mochten bele
 Den castien van den spele/
 905 Dat si hen nemmermee
 En setten iegen beh ebelen here.
 Doen bede hi sijn her scareu/
 En die Peeten achter wacen/
 Die reden onder sine banieren;
 910 En hi maecte scareu hier/
 En quam in die edel pozte/
 Daer ghi eer af hebt ghozt.

*Wat vreuden en blijfscap binnen Babilonien was, doe
 coninc Alexander dar binnen quam.*

Moecht ic getellen al die seesten/
 Die de hoegsten en die meesten
 915 Binnen Babilonien bezien/
 Also als ict vant bescreven
 Van meester Wouteren Castelion/
 Soe soude ict harde gerne doen.
 Daer was van bezenden groet geluyt;
 920 Men hinc daer die pellen uyt
 En die eijcheit/die hier te bozen
 Menich coninc uytberhozen

- hadde gewonnen en gecocht /
 En met crachte dat gezocht.
 925 Met ghinnen en met diece ware
 Waren verciert die outare.
 Doz die huse op die pleine
 Stoenben veelben groot en cleine /
 Alse die liede allegaber
 930 Maecten na een vader :
 Som waren si silberijn /
 Som van goude / som yserijn /
 Som van houtc / som van metael /
 Gescepen utermaten wale :
 935 Eelc / na dien dat hyl was rike /
 Hadde hyl gemaect sijns vaders gelike.
 Daer waren dantse veel geleit ;
 Die straten waren alle bespzeit
 Met peine en met singlatone /
 940 Bedi scarlaken en oec grone ;
 En samijt met goude beslegen
 Vrachtmen albaer gebzegen.
 In diere manieren van Babiloue
 Hinc menige guldene crone.
 945 Die rike pozteren van der stede /
 En die hoge vzhouwen mede /
 Hadben cleeder nyt gehangen /
 Daer bzaken in stoenden en slangen /
 Elkerlijc na sijn maniere.
 950 Die salamandzen / die bilben diere
 Tebet sonder ander spise /
 Die stont daec na eec wise.
 Daer stont oec doer enture

- Van den Iybart die adventure /
 955 Die eſ wonderlike groet;
 Want die ſchwinne werpet al doet
 Eer iongen alle d'ie te gader;
 Dan coemt daer thoe die vader /
 En belectet alle ſijn iongen
 960 Al omme eſ om mettier tongen /
 En hi geet ropen eſ gronteren
 Eſelike / na ſijn manieren :
 Mettien lude onſaenſi bleven.
 Dit ſtont in die pelne beſcreven.
 965 Die nature ſtont daer na
 Van enen ſerpent / hiet vipza :
 Men vinter nietwer mee
 Van eerre naturen dan twee.
 Eer nature eſ buſ gebaen :
 970 Alſi ſolen genoten gaen /
 Dan coemt ſtappang dat wiſſ
 En ontoet den mont wel riſ /
 En die man ſtirt ſijn hoet darinne /
 En ſi bitet eem af van groter minne.
 975 Albuſ blijft daer die man doet :
 En ſi blibet van den twe iongen doet;
 Want alſi geueſt / ſplijt ſi ontwe :
 Albuſ en blijſter maer twe.
 Die pellicaen ſtont daer beſcreven :
 980 Sine ionge en mogen niet leven /
 Si en hebben therte bloet
 Van der moder / die ſi zoet.
 Daer ſtont we die moder pickebe /
 En eers ſelfs herte uyt treckede :

*Wie die van Babilonien die wege geciert hadden, daer
in Alexander reet.*

- A** dien wech / dien Alexander
Quam gereeden / en menich ander /
- 1015 Was geciert met sconen blomen /
Die ic niet wel en can genomen.
Dan hoben wast met sconen eisen
Al verbeet in diece wisen /
Dat eem van den sonnen scine
- 1020 En mochte comen enege pine.
Als hi was binnen dier cleefheit /
Was daer menich reunt gereet /
Timiane en wiroc /
Dat utermate wale coec /
- 1025 Staken / muet en sinamoma /
Sagana / casta en acoma.
Dat beeden si doz sijn eec /
En harde veel meer.
Tygten / ioncen en inpacde
- 1030 Toende men eem en inhacde /
En menege beeste / na minen waen /
Die genoet es in Verrane.
Op die huse saten kinapen ;
Drouwen ghingen ten beinsteen gapen
- 1035 Om dien edelen man te siene /
Die nie wille en hadde te bliene.
Die monestrebele quamen daer mede
Doz dien coninc in die stede /
En loefden met een sanghe.

- 1040 Daer was menich trompe langhe /
 Ordeln / harpen en symphonien /
 Cytoelen die warl leren hzen /
 Salterien / orgelen en seiben.
 Men speelde niet swerden en met kniben.
- 1045 Daer was menich astronomijn /
 Die in die sterre conste sien
 Wat geschien soude daer naer
 Over menich .c. iaer.

*Wie noit here gesiet die ere, alſ Alexandere die van
 Babilonien deden.*

- N**oit en was in eertrike
 1050 Man ontsaen so reclike;
 Noit ontfinc dat volc Rome
 Met so recliken gome
 Erre kysser Octabiane /
 Die oer Augustus hirt / ic wane;
- 1055 Noit en was so wael ontsaen
 Julius / dat es mijn waen /
 Dor hi dien hertoge van Swaben
 Schoffierde en alle sijne graben
 Cote Lyon op die Roene.
- 1060 Hi quam achter harde stene /
 En wan Burgondien en battangij;
 Daer hadde Julius den pzijs.
 Doe barht hi te Dole in Roene;
 Daer hadde hi den zege alleine.

Het Gentsch fragment heeft :

Vs. 1063. Doe vachte hi te Tolette in Lo-
 [reine

Dar hi den pris bejagete alleine
 106b En verwan den hertoge echt

- 1065 Hi verwan den hertoge echt/
 Doe toezeden hen ridder en knecht/
 En versloegen den hertoge;
 Dies was Julius verheben hoge.
 Julius was / binnen .x. iaeren
 1070 Dat hi van Noem was gebaren /
 Al dat lant dat leget nu
 Bi nozden berge van Moniou.
 Doen keerde hi te Rome wezt :
 Pompeus hi was verbeert /
 1075 En vloet tote Brandijs.
 Dus hadde Julius dien pzijs;
 Want hi volchde eem met crachte.
 Pompeus vloet echt met nachte
 In Epiron en die Romeine.
 1080 Julius sach dat hi alleine
 Mochte hebben Noem en Lombardien/
 En al dat lant van Romanien :
 Hi keerde weder in die stat /
 En nam al Pompeus scat /
 1085 Dien hi in Rome hadde gelaten /
 En boer en wech siere straten
 Int lant van Spanien / daer hi bacht

Het volgen ridders en knecht
 En versloegen heren ere
 Dus hedde Julius die ere
 Julius was binnen dien jare
 1070 Dat hi van Rome was gevaren
 Al thant dat leget nu
 Benorden brugge Mongu
 Doe kerde weder te Rome wart
 Pompeus die was vervart
 Hae dorste niet ombeiden
 No jegen hem ter were ruden
 1075 En vloet tote Brandis

Dus hadde Julius den pris
 En volgde met crachte
 Doe vlo Pompeus bi nechte
 In Egipten in die Romeine
 1080 Julius sach hi alleine
 Mochte ebben Rome en Lombardien
 En al dat lant van Romanie
 En al dat lant van Romanie
 En kerde weder in die stat
 En nem al Pompeus scat
 1085 Die hi binnen Rome hadde gelaten
 Darna vor hi siere straten

- Echt tegen Pompeius cracht.
 Daer verloes so menich bleven /
 1090 Dat ict getal noit en sach bescreven.
 Pompeius was vermonnen echt :
 Fortunus / Choloenus knecht /
 Nam Pompeius sijn leven /
 En hebet sijn hoet gegeven
 1095 Julius / den hogen man.
 Julius / die keiser / wan
 Met groter cracht Egypten lant /
 En maecter voutwe inne altehant
 Cleopatren / dat schone wijsf.
 1100 Daer nam hi menegen sijn lijf;
 En int layt van Affrike
 Sloech hi menegen degenlike /
 Want si Pompeius bochten /
 Dat si alle zere becochten.
 1105 En oer den coninc Juda
 Volchde hi lange wile na.
 Doen voer hi in Spanien weder;
 Daer sloech hi menegen neder :
 Pompeius swager nam hijt bleven.
 1110 Dus effer menich bi eem doet bleven /

In lant van Spengen dar hi vacht
 Echt tegen Pompeius cracht
 Dar verloes so menich bleven
 1090 Dat niet tgetal so was gescreven
 Penpanis was verwonnen echt
 Fortunus an onwert knecht
 Nam Penpanis sijn leven
 En hi evet sijn hoet gegeven
 1095 Jelsee den groten man
 Julius die keiserike wan
 Met groten cracht Egypten lant
 Hi makede vrouwe elteast

Cleopatren dat seone wif
 1100 Darna nam hi managen lijf
 In dat lant van Afrike
 Die tegen hem adde crachtlike
 Met Pompeius gevochten
 Dat si alle zere becochten
 1105 En dan coninc Juda
 Volgedi harde verre na
 Doe vor bi te Spangen weder
 Daar sloech hi menegen ter neder
 Penpanis nam hi oec lijf
 1110 Dus makede keitid

En al do: sijns selves vrome.

Dit was die eerste keyser van Rome.

*Wie die keyser Julius doet bleef binnen dier stede
van Rome.*

Doen Julius dit hadde gebaen /
Keerde hi weder te Rome saen /
1115 En was ontsaen heerde scone;
Maec die eerste van Babilone
Si was scoene .c. waef.
Nu hoert we die keyser staef.
Hi dede Rome groten lachter;
1120 Want hi dreef die vzeleheit achter:
Daerom balch eem die senaet sere.
Doe hi .ij. iaer oft meere
Hadde in Rome stille gelegen /
Maec hi jammerlike verslegen:
1125 .XXXX. do:gaende wonden
Gas men eem ten selven stonden.
Sutus deet en Cassius;
Want die senaet wout albus.
Si blouwen en weech in Mutina.

En al dore sins selves vrome
Dit was derste keiser van Rome
Doe dat Julius adde gedaen
Kerde hi weder te Rome saen
1115 En was ontalt harde scone
Na ware die fete van Babilone
Die was scoene hondert warf
Nu hoert hoe dat die keiser staerf
Hi dede groten lachter Rome
1120 Dar men outhalde in so scone
Daeromme balch dat herschap sere
Doe hi .ij. jar en nemmero

Hadde in Rome stille gelegen
Was hi jammerlike geslegen
1125 .XXXX. groter wonden
Waren hem gegeven ten selven stonde
Calterus deet en Cassius
Die hoge heren wildent aldus
Mettien vloen si in Mutina
1130 Antonis die volgede na
En hadde dar beseten
Doe lieten sit te Rome weten
Doe coes men Octavane
Dat keiserike tontfane

- 1130 Antjonis hi voelchde na/
 En hadde si daer beseten.
 Dit lieten si te Rome weten.
 Doe hoefmen daer Octaviaen
 Dat grote heerserike te ontsaen /
 1135 En men seinde Irene en Panisa
 Toter pozten te Mutina/
 Dat si Antjonise sonden verdriven.
 Ircus moeste ginder bliven /
 En Panisa wart soe gewont /
 1140 Dat hi stierf in cozter stont.
 Antonijs voer in Egypten lant/
 En liet sijn selves wijs te hant/
 Augustus suster Octavia.
 Die nam coztelike daer na
 1145 Cleopatren tenen wiwe :
 Dat becocht hi metten liwe;
 Want Augustus voelchde eem achter/
 En dede eem groten lachter.
 Hi scoffterde eem alle sijn here /
 1150 Beide bi lande en bi mere.
 Cleopatra / die scone vrouwe /
 Hadde dat om soe groten rouwe /

1135 En men sende Ircus en Pansa
 Toter port te Mutina
 Der si Antonise sonden verdriven
 Ircus moeste ginder bliven
 En Pansa vaert dur gewont
 1140 Daer hi stierf ie eortier stont
 Antonis voer in Egyptenlant
 En liet sin selves wijs te hant
 Augustus suster Octavia
 Hi nam cortelike darna
 1145 Cleopatrem tenen wiwe
 Dat becochte hi metten liwe

Want die keiser volgedem na
 Al toter port Mutina
 En dedem groten lichter
 Dit gesiede menich jar ir achter
 Hi seonfide al sin here
 1150 En al dat hi brochte ter were
 Cleopatrem die scone vrouwe
 Hadder omme so groten rouwe
 En was ven herten oec so gram
 Dat so .ij. serpente nam
 1155 En dede se hare selven swelgen doet
 Antonis hadde den roue so groet

- En was van herten oec soe gram /
 Dat si twe serpente nam /
 1155 Die dede si eer sugen te doet.
 Antonijs hadde den rouwe soe groot /
 Dat hi eem dode met venine.
 Albus cozte hi sine pine.
 Augustus boer te Rome weder /
 1160 En leide al ozioge neder /
 En was van al der werelt heerre
 .XV. iaer ocht mere.
 Doen hi quam te Rome binnen /
 Was hi ontfacen met selker minnen /
 1165 En die stat gemaect so scone /
 Sonder tote Babilone /
 Daer ic u tierst af liet bliben /
 En sach nieman die feestste drijven ;
 Al weren bi fersten al te samen
 1170 Die noit binnen Rome quamen /
 Ochte ic weren binnen al eertrike /
 Si en waren sekerlike
 Algader niet also scoon
 Also die feestste van Babilone.

Hi dede hem selven met venine
 Aldus ende sine pine
 Doe kerde hi te Rome weder
 1160 En leide alle erloge neder
 En was here .XL. jar
 Sonder erloge det was war
 Doe hi te Rome quam die here
 Wes hi ontfacen met sulker eren
 1165 En de stat gemeet so scone
 Sonder tote Babilone
 Dar die tersten el liet bliben
 Ne sech noint man die feste driven

Al waren die festen elle te samen
 1170 Die sint binnen Rome quemen
 Of hiewer binnen el erderike
 Sine waren sekerlike
 Algader niet so scone
 Also die feste van Babilone
 1175 Het dochte mi recht wesen
 Wil men elle bouke lesen
 En den genen niet pris geven
 Die mest dede in sin leven
 Alder hogen conine gesten
 1180 En el el si mochten gelesen

Wie dien meester recht dunct wesen, dat men Alexandere vor allen heren prijs sal geven.

- 1175 **H**et dochte mi oec recht wesen /
 Wilt men alle boeke lesen/
 En den genen meest p:ijs geven
 Die meest dede in sinen leven/
 Alder hoger coninge geeste /
 1180 En al dat si moechte geleesten /
 Dat en es mac eens kind's spel
 Tegen dat desen man gebel.
 Seide te sinen .xij. iaeren
 Begerde hi o:loge / te waren;
 1185 En alse hi was .xliij. iaer out /
 O:logebe hi met siere gewout.
 Het es recht dat's elken man wondert.
 .X.X.M. ende vijf hondart
 Hadde hi volcs to:js en te voet/
 1190 Doen hi striden ierst bestoet
 Tegen die heren van rectrike /
 En hise dwanc gewelbelike.
 Hi en was herte maer .xij. iaer ;

Dat nes mar en spel
 Tegen dat desen man gariel
 Bede te sinen .xij. jaren
 Begonsti orlogan te waren
 1183 En als hi was .xij. jar out
 Vachti met groter gewout
 Het es recht dat hele man wondert
 Dat Alexander niet hondert
 Man en hadde tors no te voet
 1190 Doe hi vechten erst bestoet
 Tegen die heren van erderike
 En hi se duanc gewelbelike

Hine was hout mar .xij. jar
 Bedi seggie u over war
 Wille men merken sine joget
 En die korenheit van sijn doget
 En met ho ctenre heretrucht
 Hi de scerelt al vercrucht
 1193 Al de pris die Julius wan
 En Augustus die edele man
 En alle die keisere van Rome
 Dat es gelie enen drome
 Dar men noemet dasen here
 1200 Bedi hebben sis cranche ere

- Bedi wetic wael boz waer.
 1195 Al den prijs die Julius wan /
 En Augustus / die edel man /
 En alle die keyseren van Romen /
 Dat es gelijc enen dzomen /
 Daer men noemt desen here.
 1200 Daer bi hebben sijn cranke ece
 Die bouke maecten van Arture /
 Van Pactonopeuse / van Soznagure /
 Si en hadden des mans daet bescreven /
 Een groten prijs gegeven.
 1205 Hedde hi gelebet / dat es mijn waen /
 Also langhe als dede Octaviane /
 Hi hadde den dubel uler hellen /
 Lucifere en sine gesellen /
 En dien sellen Mobicae
 1210 Gebaen so geote ongemac /
 Dat si souden hebben genegen
 Alexandere / dien iongen begen.
 Were sulc een coninc te Parijs /
 Hi soude beiaegen geoten prijs;
 1215 Al heidenisse soude hi dwingen :
 Men soude van siere doget singen
 Al van daer die sonne op gaet
 Tote daer si weder neder staet.
 Were oer die hertoge van Zabant
 1220 Sulke een ridder wael becant /
 Dien coberen te Rippelmonde

Die bouke makeden van Arture
 En van den coninc Soznagure
 Sine hadden des mans daet gescreven

En hem groten prijs gegeven
 1205 Hedde hi gelebet na minen wane

Sonde bunten grote sonde
Col te niemene niet gewelt
Den genen die baren op die Seelt.

1225 Die vijfte boec geet heer uyt.
God geve eer also menich saluyt
Alse woxt in dien boeke staen /
Die mi dic te diebsche bede aubaen.

AANTEKENINGEN.

AANTEKENINGEN.

Dat ierste Boec. — De aanwijzingen der zangen hebben alle tien het woord *boec* in het onzijdig geslacht. Ook in den text der vier eerste zangen vinden wij dit geslacht gehuldigd :

- I. 1400, *Dus nemet inde dierste boec.*
- II. 1346, *Dat ander boec nemt hier einde.*
- III. 1340, *Dit derde boec gaet hier uyt.*
- IV. 1718, *Aldus begint dat vijfte boec.*

Het eerste voorbeeld mag betwijfeld worden, of het niet staat voor *die eerste*, ja zelfs of *dierste* niet het mannelyk geslacht aanduidt, wat trouwens nog in de algemeene uitspraak ligt. Doch reeds van in den vierden zang wordt het mannelyk geslacht voorheerschend en later uitsluitelyk gebezigd :

- IV. 1700, *Die vierde boec neemt hier einde.*
- 1705, *Deze boec en die derde mede.*
- VI. 1247, *Die sevende boec geet hier wt.*
- VIII. 1269, *Die .vijf. boec nemt hier ende.*

Het onzijdig geslacht zal wel den afschryver toebehooren, wiens onregelmatige spelling de hier gegevene regelen genoegzaam aanwijzen. In den *Spiegel historiael* bezigt Maerlant het woord mannelyk, wat mij doet gelooven dat *dierste* niet voor *tierste* = *dat eerste* staat. In gemelde rijmkronijk zegt onze schryver :

Deerste boec neemt hier ende.

Volkomen volgens de nog huidige vlaamsche uitspraak.

1. *Het es costume en sede* : — gewoonte en mode. *Sede* staat bij onze middeleeuwsche schrijvers volkomen gelijk met der Latijnen *mos* in deszelfs verschillende schakeeringen. In den zin van *mode* ontmoeten wij het nog B. IV, v. 1549 :

Het es *sede* in mijns heren hof.

Ook in het spreekwoord : *ieder steē heeft zijn (haar) zee*. Voor bijzondere doenwijze of gedrag, B. IV, v. 1177 :

Om te kennen eren *seden*.

en v. 1220 : Dit es der mordencereu *sede*.

In de tegenwoordige opvatting van *zede*, B. IV, 1454 :

Dat hadde hi oec in sinen *sede*.

en 1450 : Die es in der geenre *sede*

Die strijt en orloghe bestaen.

2. *Iet neues* : iets nieuws. Zoo ook v. 994, die *neuwe*, B. III, v. 1276 *die nuce*. — Van de menigvuldige letterverwisselingen in ons Hs. voorkomende, bevat de inleiding eene lijst.

4. *Some sijn si also verdoert* : Sommigen zijn zoodanig onzinnig. — *Some si*; op v. 8 : *Some die liede* = sommige lieden. Zie daarover Ten Kate, II, 745 en volg., op het worteldeel *zaem*, *zem*, *zam*, waarvan hij de grondbeteekenis acht te zijn *vereeniging*, *overeenkomst* en *gelijkheid*. *Sommigen* zijn dus eigenlijk : eenigen in éene stoffelijke of zedelijke werking gelijkelijk, en daarom als 't ware gezamenlijk, handelende. Er is iets meer samenhangends in het oude *somme* dan in het hedendaagsche *menigte*, gelijk in B. III, v. 860 :

Met eere harder groter *somme*.

B. V, v. 276 : Iegen al die grote *somme*.

Ten Kate zegt ook dat *zaem* overdrachtelijk den ijslandschen zin heeft van *geschillen te vereffenen*. Zoo wordt het AS. *som*, *some* door Bosworth vertaald door *agreement*, *judgment*, *concord*, *peace*, *concordia*. Ook Maerlant kende nog het woord in dien zin, I, 727 :

Hem dochte die werelt alomme en omme

Bescreven staen in sinen *somme*.

6. *Dat* = *dat t*, d. i. *dat het*.

7. *Eñ* lees *en*, expletivum. Uit deze aantekeningen zal blijken, dat de stordige afschrijver meermalen zich misgrepen heeft omtrent het expletivum *en* en het voegwoord *en*, *eñ* (*end*, *ende*).

9. *Die hovesch sijn eñ wel geraect*: Die beleefd zijn en wel begaafd. Op v. 106 van dit boek klinkt het: *geraect van hovescede*, begaafd met beleefdheid. « *Geraect en wel geraect*, zegt Huydecoper op Melis Stoke (II, 472), plag men te zeggen van alles wat fraai in zijn soort was; als of men zeide *wel getroffen*, daar niets aan gebreekt. » Over dit woord verder op B. IV, v. 347. — *Hovesch* = hoffelijk, stond tegenover *dorperlec* = boersch; het is dus zoo veel als beleefd, welgemanierd, fatsoenlijk, zoo als op v. 897 van dit boek, de *hoefsche* de fatsoenlijken, de aanzienlijken der plaats beteekent. Het is ook één met het tegenwoordige *heusch*, welke form langs den oostkant tot ons moet gekomen zijn. Reeds in ons Hs. ontmoeten wij B. I, v. 532, *hoeuscede*, B. III, 515 *hüesch*, en v. 518 *huescheit*; overal elders in B. I, IV en VIII, is het *hovesch*, *hovescheit*, *hoveschlec*, enz. Vergel. Clignett, *Bydragen*, bl. 373.

11. *Hem*, namelijk den verteller.

13. *Dat Got alle dinc machte goet*. — In de middeleeuwen schreef men vrij regelmatig *God*, tegen den algemeenen spelregel in, volgens welken de sluitconsonans scherp was. De kopist past hier, en op enkele andere plaatsen, den algemeenen regel op het woord toe, schoon hij meestal *God* schrijft. — *Machte* = maakte, en zoo verder.

19. *Hen*. — Er staat *hē*; doch dewijl in de drukkerij eene beestreepte *ē* niet voorhanden was, heb ik het woord steeds met de *n* aangevuld. Er diende *hem* te staan, zal men zeggen. Ik beken dat hier, en op menige andere plaats, de taalregel gekrenkt schijnt; doch men gelieve in acht te nemen dat de afschrijver steeds *hem* voluit, of dialektisch *eem*, *eim* stelt, daar waar geen twijfel bestaan kan. Het loopend gebruik in Vlaanderen laat beden nog hieromtrent eene groote speling toe tusschen de schier toonlooze *n* en de nadrukgevende *m*, wat een merkkelijk verschil

van snelheid bij het uitspreken aanbiedt. Zoo zegt men los weg : *als g'en eenige kunst leert; indien g'en iets geeft*; doch bij nadere bepaling klinkt het : *als g'em e. k. l., indien g'em i. g.*

Enkele malen staat *hen*, ook voor het enkelv., voluitgeschreven : er zal telkens melding van gemaakt worden.

Ik moet doen opmerken dat in woorden, omtrent de schrijfwijze van welke geen twijfel mogelijk is, eene enkele maal *e* voor *em* staat. Zoo schreef de kopist v. 514 *nē* = *nem*; v. 1570 *soē* = *soem* (zoom).

26. *Ans mi God, ic saelt colleesten* : Indien God het mij vergunt, zal ik het (gedicht) voltrekken. — *Ic an* is het praes. van *onnen*, thans *jonnen*, *gunnen* (in kortrijkschen tongval *jeunen*), met de zwakke vervoeging. Het Angelsaksisch had mede *unnen*, praes. *ic an*. Deze wijde verwisseling der vokalen heeft niets bevreemdends in; wij kennen ze nog in *kunnen*, *konnen*, *ik kan*. *An* aspireerde al vroeg tot *gan* en *jan*, en *onnen* tot *jonnen*, waarvan men voorbeelden vindt aangehaald bij Huydecoper in zijne *Aant. op M. S.*, III, 309 en volg. Zie mede Ten Kate, *Aenl.* II, 641 op *Gunn*. — *Volleesten*, meer nadrukkelijk dan het enkele *leesten* en *geleesten*, AS. *laestan*, *gelæstan*, door Kiliaen en Bosworth verklaard door *perficere*, *perform*. Elders (v. 1180; VIII, 979), gebruikt de dichter *geleesten*, in de eerste plaats in den zin van verrigten, in de tweede in dien van bijeen brengen. Voor dit laatste heeft de schrijver van de *Kronijk van Vlaenderen*, uitgegeven door de vlaamsche Bibliophilen, *verleesten*, d. I, bl. 165 : « Met al dat sy van volke consten *verleesten*. » Te Kortrijk klinkt dit *verleeschen*.

35. *En nie ontfinen tijf* : En ooit het leven ontvingen. — *Nie* voor *ie* = ooit. De *n* is er ingeschoven om de horting of de versmelting voor te komen, in welk laatste geval anders het vers mank ginge. Zoo vinden wij om dezelfde redenen *nooit* voor *ooit*, I, 116 : *die beste* die nooit *was gesien*, even eens op onderscheidene plaatsen, in de woordenlijst aangeteekend. Hetzelfde heeft plaats wanneer het voorgaande woord met eene *n* sluit, als wanneer er natuurlijk maar éene gehoord wordt, b. v. VII, 827, *En*

silverre (zilverhelderer) *dan noit water was*; IX, 802, *die beter was*, dan nooit *enege daer ic af las*. Even zoo, en om bij sneluitspreken de horting te vermijden, vinden wij *noch noit* = ooit, II, 1229 :

Die die aller rijeste was te voren,
Die *noch noit* was gehoren.

Zoo spreekt men nog in Vlaanderen.

Minder verklaarbaar schijnt dit *noit* = ooit achter de *r*, gelijk III, 536 :

Nochtan dat hi die hoeschste was,
Daer *noet* man af in boke las.

Noet, en nog eens I, 58, doe aldaar voor *nooit*, is enkel een dialektvorm. Zie over het onderwerp een belangrijk artikel in Clignett's *Bydragen*, bl. 276 en volg.

57. *Gemaecht* rijmende op *geracht*, voor *gemaect* : *geraect*. — Overlandsche uitspraak. Wij zagen reeds *machte* v. 15.

40. *Heir* = hier; ook v. 52. Op v. 56 leest men *hier*, en in denzelfden regel *neit* = niet. Zulke onregelmatigheden komen veelvuldig voor.

41. *Alexander*. — Tussehen v. 41-65 ontmoet men deze schrijfwijze vier maal; elders komt ze niet voor. Ze schijnt veroorzaakt te zijn door kopieeren op voorlezing, over welke bijzonderheid eens nader.

42. *Hijstoriën*. — De westvlaamsche uitspraak vordert de dubbele *ii* = *ij* ter uitbeelding van den grondklank der *i* vóór eenen medeklinker; zoo dat dit bastaardwoord hier wel gespeld is volgens de uitspraak van Maerlants vermoedelijken geboorte grond. Deze aanmerking zal in den loop onzer aantekeningen meermalen hare toepassing vinden.

46. *Hij* = *hi*. Ook v. 59, 77, 88, enz.; doe *hi* v. 115 en *hie* v. 122. Dat door een loopen vindt men in al de tien boeken.

53. *Ettels orloge van den Hunen*

En mochte hier iegen niet gestunen.

— *Gestunen*, gerucht maken. Het A.S. heeft *gestun*, *trepitus*. Van het gedicht *Van Ettels orloge*, het Nevelingen lied, zijn tot nog

toe slechts twee kleine brokstukken gevonden, welke door Ser-rure thans uitgegeven zijn in het *Vaderlandsch Museum*, en waarop Heremans eenige kritische aantekeningen heeft gemaakt, te vinden in hetzelfde tijdschrift, 3^e deel.

58. *So groet dat binnen XXIJ iaren.* — *Dat l. daet*, daad. — XXIJ l. XIIJ. Zie B. V, v. 1431.

61. *Mijn sijn*, l. *mijn sin*. — Dezelfde verkeerde schrijfwijze ontmoet men v. 67; ze zal mede door den afschrijver onder voorlezing begaan zijn.

65. *Biddix*, inkrimping van *bid ic des*.

66. *Bides* = *bid des*.

81. *Hoet man*, l. *hoetman* = hoofdman. De Brabander zegt nog *hoot* voor hoofd.

82. *Hi stout te siene en al sijn rike*

Dien groten heir van Persi.

— *Stout* = *stoet*, imperf. van staan, thans *stond*. Dit laatste vindt men soms ook in ons gedicht. Zie B. IV op v. 517. — *Te siene*, daarvoor zal wel *te seins* (op cens) dienen te staan, zoo als later uit v. 420 en volgende genoegzaam blijkt. Men leze dus :

Hi stout te seins en al sijn rike

d.i. « hij, en geheel zijn rijk, betaalde den cens » aan den grooten Heer van Persië.

86. *Hi hadde die zee met siere cracht*

Harde na doen vullen die helt.

— *Zee*. Ook voor de woorden *zege* en *zere*, staat in ons Hs. de *z* in plaats van de zachte *s*. Dit komt te zonderlinger bij den afschrijver voor, dewijl hij elders de overlandsche *z* voor onze *t* stelt, blijkens, onder anderen, v. 1558 van dit boek, B. II, op v. 95 en 197. — *Harde na*, zeer na, thans bijna. Over *harde*, zie op v. 216. — *Vullen*. Men weet dat de Overlanders *u* en *û* onderscheiden : de eerste dezer twee letters klinkt als bij ons *oe*; de andere heeft nagenoeg den klank, dien wij aan de op zich zelve staande *u* geven. Volgens dezen regel klonke hier het woord *vuullen*, wat met de Nederlandsche uitspraak geheel tegenstrijdig

is. — *Helt* = helft. Zoo ook v. 417, in beide gevallen als rijmwoord gebezigd. B. VIII, v. 1190, staat er buiten het rijm *hilt*, geheel overeenkomstig de westvlaamsche uitspraak. Vergelijk Clignetts *Rydragen*, bl. 251 en mijne *Bydragen tot de kennis van den tongval en het taeleigen van Kortryk*, in het *Belgisch Museum*, d. VIII, bl. 187, op het woord *Niltens*.

89. *Sceppen*, l. *scepen*.

94. *Dus stoūt te gavel die grave Philip*. — *Gavel*, wat men onder Boergonje uitdrukte door *bede*, schatting, impost. Het woord [*gafel*] komt voor in de Londensche wetten; anders klinkt het meestal in het AS. *gafol*, *gaful*. De wortel is *gaf*, præt. van *geven*. Zie Bosworth's *Anglo-Saxon Dictionary*, op het woord.

97. *Lat ic*, l. *latic*; en zoo wordt de eerste lettergreep lang; anders diende er te staan *laet ic*, gelijk men later schreef, sedert dat dergelijke ineensmeltingen niet meer geduld werden. De afschrijver, die het afscheiden voor regel schijnt genomen te hebben, bewees dat hij de wetten onzer spelling niet begreep.

102. *Dat ons vele te orconder*. — *Vele*, misschien te lezen *helet*, ten ware het woord, goet of slecht geschreven, hetzelfde ware als *wiele*, van *wielen*, omsluijeren. — Voor *te leze* men *die*, en zoo hapert er niets aan den zin. Men versta het zoo: « Het is dus geen wonder dat de verhaler ons verheelt wie Alexanders vader was. » — *Orconden*, bekend maken. In de heerkunde van Jan Iperman, lees ik van « een exempel dat meester Galienus *orcont*. »

157. *Dat si ghincgen alt gronde*, uit te spreken: *al te gronde*. — Dergelijke inkortingen werden bij de lezing te regt gebragt. En dit dient in acht genomen bij 't beoordeelen van rijmregels. Zoo ziet men staande en loopende verzen op elkander rijmen, die de lezer wel zeker in gelijke maat opsneed. Dergelijke vindt men veel in den *Alexander*; de eerste komen voor B. I, v. 205-6.

Eenigzins in betrekking hier mede is het geen Van Mussem, in zijne *Rhetorica* (Antw., 1555), omtrent de maat in de liederen zegt: « Men sal oec noteren in liedekens te dichtene en mate van tijde ende syllaben te houdene, dat twee corte syllaben voor een langhe gherekent worden, also werden dese naervolghende

woorden even lanc van tijde gherekent. Inghels inghelen, apostels apostelen, dochters dochteren, moyaert ionkere, scrijveyen scrivere, lijdens lijdene. »

141. Lees dit vers aldus :

Aldus so sat hi langen tijt.

142. *En, l. en.*

143. Opschrift. *We* : In dit en de volgende opschriften, wel eens ook in ten text, staat *we* of *wie*, in vervanging van het nederlandsche *hoe*.

147. (*Liede*) *die geheten sijn Alane*. — Het noordelijk gedeelte van het Uralgebergte, dat Europa van Azie scheidt, heetten de ouden *Alani montes*. Zie Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*. Leipzig, 1844, II, bl. 57.

148. *Seres*, in den tweeden naamval. Er is dus te verstaan : « *Seres' Persen*. »

150. *Agarene en Nabaciene*. — Wat voor een volk hier onder den naam van Agarene moct verstaan worden, weet ik niet. In Gelukkig Arabië was de stad *Nagara*; welligt is daar de naam van bedoeld volk te zoeken. — *Nabaciene*, misschien *Nabatiene* : *Ναβατιοι*, was de grieksche naam van het voornaamste volk van Steen-Arabië. Zie Forbiger, II, 744.

183. Dit en de twee volgende verzen vertoonen elk eene onbeschrevene plaats, voorbedachtelijk zoo gelaten, hetzij dat de kopist den text moeijelijk kon lezen, hetzij dat gelijke gapingen in het voor hem liggend Hs. bestonden. Wij kunnen, om den zin te raden, ons tot de *Alexandreis* niet wenden, dewijl het latijnsch gedicht geene melding maakt van Neptanabus. Het is nogtans duidelijk dat v. 184 met een punt mag sluiten; het volgende vers gaat zonder aanvulling in het geheel niet mank :

Dien genen diët [*het kind*] sal winnen,
Seldi sien en oec bekinnen.

Winnen, lat. *gignere*.

188. *Dit seggie u in warre sake*. — *In warre* = in warer. Deze letterverdubbeling, die eigenlijk maar eene letterverplaat-

sing is, ontmoet men meermalen in het gedicht bij verbogene adjectiven en bezittelijke voornaamwoorden. Zoo lazén wij reeds v. 177, *met harre minnen*.

189. *Andworde*, in praet. In het opschrift staat *antwerde*. Zie ook v. 891.

192. *Goede* = *Gode*, Goden.

199. *Mocht geschien* = mocht 't g. — In onze hedendaagsche uitspraak klinkt het nog : *mogt tgeschien*. Dit geldt mede overal, waar de sluitende *t* het opvolgend lidwoord opsloopt.

202. *Huys*, rijmende op *Neptanabus*. — Men ziet dat de schrijfwijze van *uy* = *ui*, zeer oud is en misschien van Maas of Rijn naar de zeegewesten is overgegaan. Deze schrijfwijze vindt men meermalen in ons Hs., zoo ook in *Sinte Servatius legende* van Heynriich Van Veldeken, waar B. I, v. 437, *huys* rijmt op *Servacius*. De uitspraak zal in die tijden wel niet gelijkkluidend met de hedendaagsche geweest zijn, en weinig met die van *uu*, verschild hebben. In 't vierde boek vinden wij v. 400 en 402, *uut* rijmende op *cruyt*. Wat het teeken op *û* betreft, voor den klank *uy*, heeft de afschrijver volstrekt er geen regel voor. Vergel. de aant. op v. 86, 303, 621 en 634.

207. *Diere* = die er.

212. *Dat* = dat t.

214. *Met Alexander*. — Voluit geschreven. Anders staat de naam des helds steeds verkort : *Alex*. In de vier eerste boeken liet ik dan ook dien naam onverbogen, waar ik later van heb afgezien.

215. *Gewar*, 1. *geware* of *gewaer*. Zie de aant. op v. 157.

216. *Was si harde sere in vare*. — Vroeger was *harde* het gebruikelijke versterkingswoord, zelfs vóór het liefste epitheton; ja, gelijk hier het geval is, vóór *sere*, dat thans de plaats van het eerste geheel heeft ingenomen. Ook in het angelsaksisch in gebruik, was het bij Kiliaen nog goed bekend; doch de vertalers van den Staten Bijbel bezigden *harde sere* niet meer: men vindt bij hen, volgens Weiland, *gansch zeer*, *bovenmaten zeer* en *uitermaten zeer*.

In den *Alexander* vinden wij *harde* vóór een groot getal bijvoeglijke naamw. en hijw. geplaatst: alleen in de vijf eerste

boeken, dus in dit eerste deel, ontmoet men : *h. sachte*, l. 808; *h. werde*, l. 1287; *h. stide*, III, 158; *h. grote*, III, 860; *h. cleen* (zeer weinig), III, 888, v. 419; *h. diere*, III, 930; *h. lanc*, 980; *h. reine*, III, 994; *h. na* (digte bij), III, 1062; *h. na* (lang na), V, 670; *h. swaer*, IV, 46; *h. lude*, IV, 69; *h. sere*, IV, 67, 776, v. 541; *h. lief*, IV, 125; *h. saen*, IV, 1167; *h. wael*, IV, 1440, 1442; *h. verre*, IV, 1444; *h. onsoete*, V, 563; *h. dicken*, V, 465; *h. gram*, V, 476; *h. blide*, V, 620; *h. onsachte*, V, 796.

Zoo wel bij ons als bij de Angelsaksen, was het door de toonlooze *e* van *hard*-*heard* (niet zacht) onderscheiden. Deze fijne schakeering, die in den grond geene was, blijktens de paring met een ww., waar het telkens *hard* klinkt; *hard vriezen*, *hard loopen*, enz., deze fijne schakeering was misschien oorzaak dat het vroeg aan de boersche spraak prijsgegeven, ja, door de stedelingen niet meer verstaan werd. Dewijl thans ten platten lande de *e* afgesleten is, wordt het ook daar, behalve in de gewesten die het oude Brabant uitmaken, niet meer zonder omzichtigheid gebezigd. Doch is het in Vlaanderen nagenoeg weg, zijne equivalenten leven bij den grooten hoop voort : wij hooren nog van *stijf groot*, *straf veel*, *geweldig schoon*, enz.

Het middelhoogduitsch kende in de zelfde beteekenis *harte*, het oudhoogduitsch *harto*.

217. *Coning*.—Het sluiten met de zachte *g*, is opmerkelijk, en tegenovergesteld van hetgeen de kopist op v. 15 en elders met het woord *Got* doet. Zie mede v. 800, ja v. 815, waar in *tachgene*, de *g* voor overgangsfletter dient.

218. *Neman* = *nemen*. Volgens hetgene wij op v. 157 aantekenden, is dit vers wel aldus uit te spreken :

Dat hi haer nemen soud haer ere.

221. *So moti mi raet gegen*.—Moge men des noods in dit vers de noodige heffingen vinden, het volgende heeft er gewis éene te kort. Misschien diende er gelezen te worden :

Men sal saen mi nemen dleven.

Wat v. 224 betreft, men vindt in den *Alexander* meer voorbeel-

den dat de zin met een korter vers sluit; en dit schijnt wel eene kunstgreep van den dichter, eene herinnering misschien aan vroegere vormen. Vergelijk Van Veldekens, *Sinte Servatius legende*, I, v. 1977 en Bormans' aant. op dat vers.

225. *Hi*, namelijk de koning. — *Di l. die*.

244. *Messceit* = messciet. — De zin is : « Al verging het u gedeeltelijk kwalijk. »

246. *Qwam*. — Gelijk op eene andere plaats de *uy*, zien wij hier de *qw* (later *kw*) voor *qu* opkomen. De afschrijver wankelt tusschen beide schrijfwijzen. Zie v. 226, 260, 700 enz.

250. *Weltijt*, eigenlijk *welctijt*. — Beide schrijfwijzen ontmoet men in ons gedicht, de eerste echter menigvuldiger. Zie v. 1500, B. III, v. 918, B. IV, v. 1297, 1445, enz.

255. *Doen claech sijt Neptanabuse*. — *Cloech*? Althans heeft in Westvlaanderen, ook in Antwerpen, *klagen* de sterke vervoeging.

263. *Van enen drake*. — In Westvlaanderen is *drake* van 't vrouwelijk, ook te Gent, doch te Antwerpen van 't mannelijk geslacht.

264. *Waree*, l. *ware*.

266. *Eene*. — Eene vroegere poging om de scherplange *e* uit te drukken. Zie ook v. 294.

272. *Aller*, l. *alle*.

275. *Doen sceip hi hem, te varen*, l. *Doen sciep hi hem, te waren*. — *Sciep* voor *hersciep*.

285. *Terre stede* = *teenre stede*.

289. *Eñ scael brac en twee*.

Men kan dit vers lezen als of er stonde :

En de scale brac en twee.

Wat toch voor mij bevalliger klinkt dan het hortende « ende die scael », zop als het anders diende aangevuld te worden. Overigens is *en de* enkel het van een gescheiden *entie*. Dat de slordige kopist het niet nauwkeurig geschreven heeft, moet niet verwonderen. Doch dat men niet altijd *ende* of *end* uitsprak, bewijst het nog al veelvuldig bezigen in dit gedicht van *in*, dat de kopist op voorlezing voor *en* schreef, gelijk o. a. in dit boek v. 592, B. IV,

v. 589 :

Beide meerre in minder,

B. VIII, v. 815.

Om dien hals in om die voete.

Een niet onaardig gebruik van de verschillende vormen van het koppelwoord vind ik in de heilkunde van Jan Yperman, van omstreeks het jaar 1528. In het hoofdstuk « dits van Spasmus » staat er letterlijk het volgende : « *Ende smeert den hals enten nacke en trugge been entie occele entie liesche met olien van lauriers* ».

De tweevoudige wijze van schrijven (*ende, en*) ontmoet men meermalen in de gewrochten der XVIe eeuw.

292. *Doppe*. — Waarschijnlijk schreef Maerlant *toppe*, gelijk trouwens de vlaamsche uitspraak eischt.

296. *Maer dat hen die doet benam*. — De gaping staat in het Hs. Omtrent het eerste woord twijfelt Schmeller in eene kant-aanteekening of niet een stipje onder *ae* bij den middeleeuwschen afschrijver het inzicht eener correctie verraadt.

Gelijk het vers daar staat, hapert er niets aan ten opzichte der maat, wel aan den logischen gang van den zin; doch zulke elliptische vormen zijn niet ongemeen. Ik denk dus niet dat er een woord is uitgevallen.

Wat betreft *dat hen*, het zij het op voorlezing neêrgesteld, of op een ander Hs. genomen is, Maerlant zal wel *datten* geschreven hebben, gelijk op v. 556 staat, en gelijk het hier te lande gebruikelijk was te schrijven. Bij onzen afschrijver is de poging om elk woord op zich zelve te stellen zeer duidelijk, wat ik reeds op v. 97 deed opmerken. Opzichtens *hen* = *he*, verwijs ik naar de aanmerking op v. 19.

303. *Vrûwe*, vroeger *vrouwe* en later v. 327, *vrouwe*.

310. *Vrint*, l. vint.

312. *Als worden es*. — Het persoonl. voornw. *hi* is hier en in het volgende vers verzwegen, over welke bijzonderheid zie Huyd. op Stoke, B. III, bl. 220.

315. *Alse hi hem pijnde das*. — Mij dunkt dat des afschijvers zucht voor woordenafscheiding *alsi* (= als hi) veranderd heeft in *alse hi*; even zoo ook op v. 318.

319. *Eñ weder waent keren.* — *Eñ* laat zich gevoegelijk veranderen in *end hi*. Er staat ergens in het gedicht *endi* = *end hi*.

327. *Der* = *daer*.

332. *Dat hi dies conincs Philippus kint*, i. *dat hi was coninc Ph. k.* — De verbogene form *conincs*, met den verkortingsvorm *cos.*, vordert echter het behouden van het lidwoord; doch dan gaat het vers mank. Wat deze verkorting betreft, op de andere plaatsen van het gedicht staat er voor alle naamvallen steeds *co*. Het is ook de eenige maal dat de naam *Philippus* voluit geschreven is.

355 *Seget*, lees als of er stond *seg et*, nog volgens de heden-daagsche uitspraak.

357. *Zoo wie hen wan.* — Deze woorden teeken ik aan om te doen opmerken, hoe volkomen *hen* (acc. sing.) onze uitspraak afbeeldt.

345. *Blixinde.* — In den *Spiegel hist.*, d. I, bl. 264, leest men *blexemde*. Het eerste is nagenoeg de uitspraak der stedelingen in Westvlaanderen, het tweede die der plattelandbewoners van dat gewest.

346. *Vele* = *viel*, zoo als één regel verder, waar men daar tegen het ondietsche *hizmele* ontmoet.

353. *IJ arme*, i. *ij aerne* = *arenden*. Zie *Sp. hist.*, d. I, bl. 264.

361. *Datter* = *dat 't ter*; zoo ook in 't volgende vers: *deet* = *deed 't*.

365. *Sijn machtoge was Leonides.* — *Machtoge*, in den *Spieg. hist.*, I, bl. 265, *maghetoghe*. Kiliaen schrijft *maghd-toghe*, en heet het woord verouderd. In de plaats heeft hij, en ook Junius, *tocht-* of *tuchtmeester*, *pædagogus*. Leonides, vermaagschapt aan Olympias, was niet Alexanders pedagoog, maar hij bestuurd des jongelings opvoeding. Zoo meldt de scherpzinnige De Ste-Croix, in zijn *Examen critique des anciens historiens d'Alexandre*, bl. 108. De bediening van Pedagoog was toevertrouwd aan Lysimachus, een ellendigen vleijer.

In het vierde boek v. 508, spreekt Maerlant van Alexanders « hovesche vocht », dat mij schijnt eerder op Aristoteles dan op den vroegeren Leonides te passen.

366. *Gestien*, l. *gesien*. — Dit vers eindigde beter met een komma-punt.

367. *Ooc was hi goet clerc ter curen*
Vanden vij arten en van naturen.

In *Een schoone historie van Mariken van Nimweghen*, zegt Moenen van de heldin des romans :

Die vry consten en zy alle seven :
 Astronomia ende Geometria,
 Aritmetica, Logica en Grammatlea,
 Musien, ende Retorica is die alder-outste,
 Zy sou derren staen tegen dalderstoutste
 Clerc, die in Parys oft Loven studeren.

In den *Spieg. histor.*, d. I, bl. 263, vermeldt Maerlant alleen *letteren* (grammatica), *musike*, *rectorike*, *geometrie*, *philosophie*, *die const van sterren*, waarin hij de onderwijzers vermeldt. — « *Die arten van naturen* » zijn de natuurlijke wetenschappen. — *Clerc*, geleerde. Zie op v. 880 en 912 van dit boek.

369. *Het*, namelijk het kind Alexander. En daer op volgt *hi* : « *Het ghinc... tote dat hi...* » Thans zou men *het* herhalen.

374. *Dedemen* = dede m'en, d. i. dede men hem.

378. *Vraechte*. Drukfout, l. *vraechde*. — In Westvlaanderen, bepaaldelijk te Kortrijk, wordt dit ww. somtijds zwak, doch meestal sterk (*vrieg*), verbogen. Ook te Gent klinkt het *vrieg*.

379. *Ochte* uit te spreken *ochté* d. i. *ocht he*, of *hi*.

» *Voren sein*, voorzien.

384. *Iai* = ja *hi*, en dient hier zoo uitgesproken, schoon de Vlamingen er meestal éene lettergreep van maken.

392. *In* = en. Zie de aant. hier boven op v. 289.

394. *Mochtan*, l. *nochtan*. — Tusschen dit en het volgende vers moeten twee regels verdweneu zijn, waar het antwoord van Alexander op past :

« Eest ware,
 Mochtsdu dan zijn mijn vader? »

In den *Spieg. hist.*, I, bl. 266, staat het geheele volgender-

wijze uitgedrukt :

Je kende wilen, nu wettiet bet,
Dat mi doden soude mijn sone,
Alexander vragede omme lghone,
Of hi dan sijn vader ware?

598. *Neptanabus hi seide*. — Het volk in Vlaanderen spreekt nog zoo.

404. *Te raede*. — Ons Hs. is mede een vroeg toonbeeld van dubbele vokaalspelling, waarvan het menigvuldige teekenen draagt. Zie v. 455, 441, enz.

417. *Helt* = helft. Zie hier voren op v. 87.

420. *Tsins*, l. *tseins*; zoo ook v. 424. Zie op v. 82.

451. *Derre* = dezer. In het Hs. staat *d're*.

455. *U wach* = o wach! De *u* heeft hier den overlandschen klank van *oe*. Vergelijk v. 86, 505 en 654.

448. *Leestinen*, l. *leestmen*.

455. *Eñ*, l. *en*, expletivum.

458. *Mins*, l. *mijns*.

459. *Alse Hercules dede*. — Indien men dit vers leest gelijk het daar staat, zoo is er eene heffing in te kort. Drukt men echter op de laatste lettergreep van Hercules, en ze als het ware verlengt, dan hapert er niets aan :

Alse Herculesse dede.

Verg. de aant. op v. 157.

464. *Alse*, l. *also*.

468. *Die het niet en dar bestaen* : Die het niet durft aan te tasten. Verg. Huyd. op Stoke, I, 424 en verd. Zie verder v. 1226, B. IV, v. 1180, 1188, 1261, enz.

500. *Hen* slaat op Aristoteles, in v. 501 en 503 op Alexander. Voor *hi hen*, zal Maerlant geschreven hebben *hien*, gelijk III, 580, IV, 1292, enz. In de « Heelkunde » van Jan Yperman lees ik *wien* = wie hem, *dien* = die hem. « Maer hien wiste niet *wien* so sere hadde gequetst.... ende versoende iegen den genen *dien* hadde geslagen. »

511. *Wellier*, l. *welker*. Schmeller zal verkeerd gelezen hebben.

512. Men zal dit vers wel volgenderwijs mogen aanvullen :

Du moges beïagen lof en prijs.

515. *Als men dinc bi raede doet*. — Lees als of er stonde : *als m'en dinc*, d. i. « als men een dinc. » Er is een nadrukkelijk onderscheid tusschen het telwoord *een* en het niet bepalend lidwoord. Dit laatste wordt bij de Vlamingen uitgesproken *M. ne, nen*, *V. en* : *O. e, en* : *ne vader, en moeder, e kint; nen erpel, en akster, en ei*.

519. *En*, l. *en*, expletivum.

522. *Die gewassen es niet reine*. — Zeker dient er gelezen te worden : *met reine*, d. i. met (door) regen. De figuur moet immers dienen om het spreekwoord te bevestigen : « wie komt van niet tot iet, die kent zich zelve niet. » De westvlaamsche platelandbewoner zegt nog *riunen* = regenen.

525. *Scirre*, zeerder, sneller, spoediger. Vergelijkende trap van *sciëre*. Het woord komt in deze beteekenis bij vele middeleeuwsche schrijvers voor.

525. *En*, aldus.

528. *Biden meret dat zere*, l. *biden cnechte m.* enz.

531. *Beide*, l. *bede*.

532. *Hoeuscede*. — In deze spelling zien wij als 't ware den overgang van het oude *hovesch* naar het nieuwe *heusch*, indien het al niet eene door onoplettendheid begane plaatsverwisseling is tusschen *e* en *v*. Zie de aant. hiervoren op v. 9.

537. *Werpert*. — Ik zou in bedenking geven, of dichter of afschrijver niet werkelijk *werpent* in plaats van *werpet* geschreven had, zoo niet elders in dit hoofdstuk de *r* misselijk ware ingeschoven, gelijk in *herllen*, l. *hellen* v. 552, in *bredrieget*, l. *bedrieget*, v. 553.

550. *Souden* = *soud'en*, d. i. soude hem.

554. *Also*, l. *alse*.

556. *Vierseirt*, l. *versiert*.

567. *Dor vrinscap*. — Het werkwoord ontbreekt. Men kan

lezen : *doet dor vrinscap*, zonder *t*, gelijk de vlaamsche uitspraak meebrengt.

568. *Gerande*, l. *generande*, d. i. geener hande.

569. *Heirscap* = *herschap*, meesterschap.

571. *Diin*. — Deze form der dubbele *i* schijnt hier onder de misgrepen te mogen gesteld worden. Er zijn middeleeuwsche Hss., waarin de *ii* in zekere woorden bestendig voorkomt.

575. *Dats rechts vele blivet achter*. — *Dats* = dat des. Ik stel voor den zin met dit vers te sluiten. De daarop volgende regel is uitgevallen, dien men, met *siene* van v. 575 in *si om* te veranderen, misschien volgender wijs kan herstellen :

Men mach hem geven lachter,
Dat si om cleine miede
Verdomen onnosel liede.

576. *Weltijt soe die vrechheit comt*
In smenschen, si verdoemt,
Met gerechtegeiden sine docht.

— l. in *smenschen sin*, en verander *gerechtegeide* in *gierecheiden*. Merk daarbij het indringen op der *g*, waarvan reeds vroeger v. 217.

586. *En doet geerne oft es recht*. — Het is nog volkomen de volksspraak : *En doet 't geerne of 't es recht* : En doe niet geern dan wat regt is.

589. *En dan besette dine scaren* — Men zal bekennen dat het vers vloeiender is, dan indien er *ende* gelezen wierde. De volgende regel begint mede met *en*.

595. *Te stride wart*, l. *vart* = vaart.

597. *Te ionc* rijmende op *te ionc*. — Dergelijke zonden van 's dichters jeugd zullen wij meer tegenkomen.

598. *Tdoen*, l. *te doen*. — Zeker onder voorlezing, of liever onder voorspelling, geschreven.

606. *Het heeft dicke gevromt dem here*
Dat hi vacht met beide sere.

Het heeft dikwijls den heere (den meester, opperbevelhebber) goed gedaan dat hij met *beiden* (namel. met *bidden* en *vermanen*)

streed. — *Gevromt*. Thans bezigt men nog *vrom* (vroom), kloek, sterk, met zijne afleidingen : *vrommen*, kloek worden, *vervrommen*, verkloeken, enz. Doch in den zedelijken zin wordt het thans in Vlaanderen uit den mond des volks niet gehoord. — *Dem* overlandsche form van den dativus. Doeh zie B. V, v. 146.

608. *As* = *als*. — In het kortrijksche spreekt men het woord nog zoo uit.

609. *Di*, l. *die*.

611. *Si*. — Het Hs. heeft bij misgreep *hi*.

612. *En hi si troest*. — *Si* = *se*. Deze schrijfwijze komt op vele plaatsen voor.

614. *En hen wasset haren moet*. — *Hen*, aldus in dat. plur. Volgens het toenmalig gebruik zou het *hem* dienen te zijn. Men bezigde *hen* in acc., gelijk in het Hs. zelf staat, v. 617 :

Vore hen allen wes (*wees*) hen bi,

en v. 621 : Si sulen hen seamen.

— *Haren*, l. *hare*. Enkel eene schrijffout misschien; doch de vlaamsche uitspraak stemt er meê in.

616. In 't opschrift. *Aristoles*, l. *Aristoteles*. — *Sich*; anders *hem*, gelijk nog in de volksspraak, die *zich* volstrekt niet kent. Wij ontmoeten het woord nogmaals in het naastvolgend opschrift boven v. 676; het komt dus niet van den dichter, maar wel van den overlandschen overschrijver, die het in een vers wist in te dringen, B. III, 1197. Anders is het gelegen met *sich* = elkander, B. III, 3. Van *sich* = *sie* (vide) geeft Hallerksma een voorbeeld op Aant. v. 24, bl. 20.

620. *Blinden*. — Blinde strijders, dat kan er niet door. Misschien schreef de Overlander *bluiden*, willende op zijne wijze *bloden* verbeelden. Er dient althans *bloden* gelezen te worden. Vergel. v. 649.

621. *Sulen*, onvlaamsche uitspraak, l. *sullen*. — Met ontmoet ook *sulten* (zult hem), v. 200, *seten*, v. 694, *solen*, B. II, v. 946, enz.

628. *Oft di dunct dat si sijn bloet*. — Er zal wel dienen gelezen te worden : *of di ne dunct*.

645. *Uf*, overlandsche uitspraak voor *of*.

653. *Was* = *wes*, d. i. *wees*, zij; fr. *sois*.

654. *Dû*. Indien het *Hs.* niet zoo vele sporen van stelsel-loosheid verried, zou dit er zeer voor pleiten dat de ouden niet *doe*, maar *du* uitspraken. Toch moet men in aanmerking nemen dat de Overlander niet gantsch doelloos handelde, en *dû* schreef om eene andere dan zijne uitspraak aan te wijzen. Zoo doet hij mede op v. 670. Op andere plaatsen daarentegen laat hij den dietschen tot den overlandschen klank verloopen. Zie op v. 621 en lager op v. 685.

Dat men *du* en niet *doe* uitsprak, bevestigt de schrijver van de *Twee-spraack der Nederd. Letterk.* Leyden, 1584, bl. 21. In Antwerpen evenwel, spreekt men heden nog uit *doe*.

659. *Vreken*, l. *vrecken*.

663. *Gere* = *geene* (geener).

671. *Die di mach davanture*. Men zal wel te lezen hebben :

Die di maeh geven d'aventure.

mach is toch geene schrijffout voor *macht*, maekt.

685. *Du en salt gere orloge plegen* : Gij en zult geen en oorlog voeren. — *Plegen*, doen wat zijn vak is, of wat men gewoon is te doen. Wij zagen reeds op v. 663, rakende de mildheid :

Men plechter vele nu bi dage.

later vinden wij het nog verscheiden malen, en wel :

B. I, v. 684,	<i>Pleegstu minne en dronkenseap.</i>
I. 697,	En rechts <i>plegen</i> in allen dingen.
II. 288,	Als zulke alse vrouwen nu <i>plien</i> .
IV. 320,	Dies willie <i>plegen</i> tallen tijden.
IV. 574,	En eerre minnen <i>plegen</i> soude.
VII. 1849,	En hiet dien lieden dat si <i>plagen</i> eers gemax.
VII. 1854,	En eers gemax <i>plagen</i> .
VIII. 207,	En siere orlogen <i>plegen</i> .

Iemands plegen is : zijne pligt jegens iemand vervullen, bekeefd zijn. Van daar het nieuw ingevoerde *pligtpleging*, fr. *compliment*. Het woord had twee formen : *plegen*, *plege*, *plach*, *geplo-*

gen; en *plien*, wij *plien*, wij *ploen*, *geploen*. Zie Huydecoper op Stoke, III, bl. 297 en volg.

689. *Die*, l. *di*.

703. *Weest*, elders *wes*. Zie v. 600, 653, 689, 707, enz.

712. *We Aristoteles vort sprac*. Dit opschrift betuigt van des overschrijvers slordigheid: immers spreekt Aristoteles niet meer voort.

713. *Wan ic*, l. *wanic*, volgens de reeds gedane aanmerking.

717. *Niet el*, d. i. niet wat anders. *Iet wat*, te Kortrijk uitgebreid tot *iets of wat*, wordt nog op vele plaatsen gehoord, en *wat el* is te Gent dagelijks in gebruik.

De zin is: Alex. overdacht dat hij niet anders doen en zoude dan wat hij (Aristoteles) hem ried.

721. *En*, aldus; doch er kan even goed, om de versmelting met de *h* misschien beter, *en* staan. Hetzelfde geldt voor v. 749.

722. *Wijc was hi altoes in sinen sin*. — Men kan kiezen tusschen:

Wijc wassen altoes

* was hem a.

Of " haddi a.

Het latijn heeft: *Germinat intus amor belli*.

725. *Hem dochte hi altoes den zege*.

misschien aldus te verbeteren:

Hem dochte hi erege a.

739. *En*, l. *in*.

742. In het opschrift. *Pausanias*, l. *Alexander*. Het vers zelf dient te worden verwisseld met het naastvolgende. Lees:

Sine eerste vromeheit was:

Doen die coninc Pausanias

Olimpiase, enz.

751. *Volgde hi naere*. Daar zal wel hoeven te staan v. *hien* (= hi hem, nam. Pausanias) *nare*.

752. *En brachte dien vader gevaen*. — Indien Maerlant vader schreef, dan zal er ook *brachten* = bracht hem, te lezen

zijn. Misschien dient er te staan *verrader*. De Westvlaming krimpt dit woord in tot *vrader*, ja tot *vräre* en *vräer*.

753. *Dit was waerheit, sonder waen*. — Wanen, eene valsche, ijdele meening hebben, beteekende voorheen eerder; eene onzakkere meening hebben, ja eenvoudig meenen. Alzoo v. 781: *dus wanic dat bescreven staet*, B. II, v. 540:

Ten derden dage brachte hi poison,
Daerhi hem met waende doen genesen.

Id. v. 759. te waen dat ghi wel merken moget.

B. III, 200: Dat hi den slaeh waende outfaen.

En zoo op menige andere plaats. — *Sonder waen* is een laprijm, aan de juiste beteekenis waarvan men niet al te veel hechten moet; trouwens het viel uit de pen, volgens de noodzakelijkheid van het rijm, even als *sonder wanc*, *sonder sage*, *sonder falen*, *sonder beswiken*, met welk laatste het wel eens eene belangrijke overeenkomst heeft. Verg. de aant. op v. 20, B. V.

770. *Hi spien crone*, i. *hi spien* DAER *crone*, namelijk te Corinten. — *Spien*, praet. van *spannen*; en zoo vond ik het, met Clignett en anderen, bij alle middeleeuwsche schrijvers, schoon Ten Kate (Aenl. II, bl. 400) *spoen* of *spen* opgeeft. De form schijnt zelfs regelmatig te zijn geweest voor de ww. uitgaande in *annen*; zoo lezen wij *biene* van *bannen* in het *Leven van Jesus*, uitgegeven door Meijer, bl. 561. In ons gedicht ontmoette ik *spien* vier maal in den zin dien wij nog aan *spannen* hechten. (Ook in het middelhoogduitsch zijn form en beteekenis bekend.) Anders is B. IV, v. 1212:

Die enmer spien na dorperheit,
Bedi minnen si demsterheit.

Waar *spien* een praes. is en beteekent op iets uitzien, gelijk trouwens Kilian ook opgeeft.

772. *Wo* = *we*, d. i. hoe.

777. *Vaent*, i. *Waent*.

778. *Dat coren stont in sine aren*. — Beter B. II, v. 589:

Dat coren stont in sinen are.

779. *In* = en. — Zie de aant. hier voren op v. 289.

786. *Di*, l. *die*.

796. *En*, aldus.

801. *Sat en merte alse dese dinc*, l. *sat en* MERCTE ALSO d. d.

813. *Tarle stont*; bij letterverwisseling voor *talre s.*, gelijk *strac* = *starc*, v. 791.

815. *Mote*, l. *mochte*.

816. *Hadde*, uit te spreken *haddē*, d. i. had he = had hi.

820. *Meede* = mede. — De klank is bij den Vlaming niet scherp.

824. L. *Die ridders* waren van *prise goet*.

851. *Soe we soe daer van ere partie*

Conincstavel was, wet voer waer

Dat hi was out .LXXX. iaer.

— *Conincstavel*. Dit woord staat hier als vertaling van *ductor princepsque cohortis*. B. V, v. 207, is Nicanor de koningstavel van den regteren vleugel: *in dextro cornu dux agminis*, en op v. 307, heet hij « *marscale* van der rechter side ». Koning David beloofde de *conincstavelye* aan hem die in de vesting Syon het eerst eenen vijand versloeg. Joab behaalde die eer: « *exigens militie principatum*. » (Zie Rijmbijbel, I, bl. 445. v. 10013 en 10016). Wij zien hier den titel van koningstavel opvolgelyk toegekend aan den bevelhebber van eene kohorte ⁽¹⁾, van een geheel legerkorps en van al de troepen eens rijks, welke laatste titel de werkzaamheden van opperbevelhebber en van minister van oorlog in zich besloot. Wij zien het daarenboven voorkomen als synoniem van *marscale*, gelijk wij zoo even ten opzichte van Nicanor opmerkten. Dit stemt tamelyk wel overeen met de woorden der oude engelsche tsarters: « *Latine dicebantur ductores exercitus; apud Gallos, capitales constabularii vel marescalli*. » Elders geeft Maerlant aan eenen tienmanden naam van *conincstavel* (B. VI, v. 86), en zegt dat die titel gelijkstaat met het fransch *baroen*. Onmiddelyk daarop volgt « dat over duizend

⁽¹⁾ Zoo veel als een bataillon. Doch de uitdrukking, die enkel tot het romeinsche krijgswezen behoort, is onjuist ter aanduiding van welke grieksche krijgsofdeeling ook.

barous een *conincstavel* coen het bevel zal dragen, welke graad in het grieksch heet *Cyliarken*. » Over dit alles later in het tweede deel.

Over de oorspronkelijke beteekenis van het woord heeft men veel geharreward. « Om den twijfel op te helderen », zegt Bardin te regt, « zou men de onderscheidene (nieuwere) talen moeten raadplegen; want bijna allen hebben het woord gebezigd. » De latijnisten zijn in twist om te weten of het *comes stabuli*, stalgraaf, dan wel *comes stabilitatis*, garnizoens graaf, is. Kiliaen schijnt geneigd den oorsprong van het woord, althans gedeeltelijk, in het duitsch te zoeken: de eerste verklaring welke hij van *coninckstabel* geeft, is *comes stabuli* RECH, en verder geeft hij het gevoelen op van Becanus, die zegt: « koninck-stapel dicitur quasi Columen Regis, et ejus statum conservans. » Als men het belangrijk artikel van Bardin over *Connétable* gelezen heeft, dan is men geneigd aan te nemen, dat ons nederlandsch woord niet louter eene verbastering is van het latijn; en bij eene nadere beschouwing van de plaatsen in den *Alexander*, waar het woord voorkomt, bemerkt men dat Maerlant het bezigt telkens dat hij van eenen bevelhebbenden officier gewaagt, ongemerkt den graad dien deze bekleedt, als zijnde op dat oogenblik wat men thans met een fransch woord zeggen zou: de luitenant des konings. Zoo heldert de duisterheid op, welke in 't gebruik van dit woord bij Maerlant schijnt te bestaan. Reeds de afschrijvers van den Rijmbijbel begonnen den vreemdeling na te volgen en het woord in te krimpen tot *constavel*. Zie dit werk uitgegeven door prof. David, dl. I, bl. 471. In den *Spiegel historiae*, aan Van Velthem toegeschreven, komt mede de form *conincstavel* voor. — LXXX iaer, l. LX. In de *Alexandreis* leest men:

*Ductor princepsque cohortis
Nullus erat qui non sexagenarius esset.*

Curtius geeft denzelfden ouderdom op: « Ordines quoque nemo nisi sexagenarius duxit. »

858. *Gysarmen* droegen si en staren. — *Gysarme*, de *Ripen-*

nis der Romeinen. Het was eene pijl van geheele of halve lengte, wier uiteinde eene tweesnijdende bijl was. Later bekwam dit wapen den naam van *Hallebarde*, eigenlijk *Helmbarde* volgens Kiliaen, d. i. Barde of Axt om den helm te doorklieven. Deze verklaring komt goed overeen met de woorden van Wouter: *Nunc vero bipenni excruciat cerebrum*, waarvoor Maerlant heeft B. III, 176:

Met dier gysarme sloech hi harde.

Zie Kiliaen op *Helmbarde*, en Bardin, *Dict. de l'armée de terre*, op *Guisarme*. — *Staven*. Kiliaen vertaalt *Stave* en *Staf* door *Baculus*, *Scripto*, waarop hij volgen laat *Staf-sweerd*: *Sica dolium*. In den Sporenslag werd Raveel van Gaucourt gewond

Met enen stave met ere pinnen.

Op eene andere plaats (bl. 233), zegt Van Velthem of wie voor hem doorgaat:

En gingen houwen te prige,
Al met enen starken stave.

Ook in de *Kronijk van Vlaenderen*, uitgegeven door de Vlaamsche Bibliophilen leest men dl. I, bl. 162, van Willem Van Saef-tingen, dat hij zijne vijanden « velde met sinen stave, ... en die hi vant ghevelt, *stouch* hi met sinen stave de hersenen in. » Dit wapen diende dus te gelijk om te steken, te houwen en te kneuzen. De stave zal wel de *Goedendag* zijn, gelijk Huydecoper (III, bl. 83 en volg.) te regt aanmerkt, en die bij de fransche schrijvers zoo zeer besproken wordt. Ik zeg fransche, en men vergeve mij dit uitstapje buiten het gebied van onzen roman. Bij de vlaamsche schrijvers toch uit de middeleeuwen komt de naam van *Goedendag* niet voor, en ik betwijfel het grootelijks of de Vlamingen wel ooit dien naam aan eenig hunner wapenen gaven. De Franschen zullen eene uitdrukking van voldoening genomen hebben voor den naam van het wapen. Heden nog wanneer men een stevig stok in handen krijgt, zegt men wel schertsend: *Goën dag!* of meer nog *bonjour!* of « wat zou ik daarmee bonjournen! » enz.

Het zal ook wel met hunne *stalen* geweest zijn dat de overwinnaars van Groeningen praalden, toen zij eenige dagen na den slag aan de vlaamsche partij te Gent de hand gingen drukken :

Si brachten alle die wapen an,
Daer si den strijt met wonnen dan,
Om dat te seouwen den andren mede.

VAN VELTHEIM, bl. 268.

Volgens hetgene de vroegere schrijvers bijzonders over den sporenslag vermelden, komt het mij voor dat het hedendaagsch stokspel of *batonneeren* het strijden met den stave volkomen terug geeft. Zie verder de aant. op v. 984.

842. *Si wapent, i. si waren gewapent.*

843. *Dat men heet westfeilsce platen*

Hadden si ane en oec parpoente.

— In den tijd van Maerlant was het stalen borstbeschutsel, dat den malienkolder begon te vervangen, samengesteld uit twee platen, welke boven het wambuis met haken en oogen of met knopen aan een gevoegd werden. Een bevelschrift van den koning van Frankrijk, van het jaar 1551, maakt van de platen melding. Boven dat onvolmaakt kuiras droeg de krijgsman een' wapenrok of *poerpoint*, een kleed dat van den hals tot aan de heup ging.

Waarin de westfaalsche platen van andere onderscheiden waren, heb ik niet kunnen ontdekken; misschien werden zij het eerst in Westfalen vervaardigd.

843. *Hen*, dat. plur.

846. *Helme hadden si en bekenenele.* — Het bekkeneel werd onder den helm gedragen en was van metaal, het was zelfs een onvolkomen helm. In 't verbasterd latijn heette het *cervellarium*, in 't fransch *cervellière*. Het kan niet zeer verschild hebben van de *coyffe*, waarover zie B. III, v. 194.

847. *En selfscotte en quorete.* — In onderscheiding van den boog (handboog) werd de stalen of voetboog *selfscot* en *armborst* geheeten, gelijk men zien kan bij Kiliaen op beide woorden, en in de *Horae belgicae*, VII, bl. 15, op *Balista*. Zelfschot, dewijl

bij het afschieten de schutter geene armkracht te bezigen had. — *Quoreel* beter *quareel*, bastaardw., was een zware bout of pijl, uit de zelfschotte gejaagd, B. V, v. 285 en volg. zegt onze dichter :

Men leest dat in den seilde stac
Der quarelen menieh een,
Dat hi gelije enen bossee seen.

De kareel was dus van een' stalen punt voorzien, gelijk thans nog de bout die door de stalenboog-schutters bij het doelschieten gebezigd wordt. Later als de zelfschotte grooter werd en op de affuit geraakte, vermeenderde de kareel in evenredigheid, ja ging de naam over op zware steenen.

830. Opschrift. *Dis boecs*, l. *des b.* of *deses b.*

833. *Welt men* = *wilt men*. Zoo ook v. 838.

839. *En*, l. *en*.

863. *Eñ*, drukfout, l. *en*, explet. — *Heeriegen* = *hier iegen*.

870. *Vehoede*, l. *verhoede*.

874. *Heen* = *hen* (zich).

876. *Di*, l. *die*. — Zoo ook v. 881, 886.

878. *Riep rade*, drukfout, l. *riep te r*.

880. (*Die hoefsce*) *beide porters en clerke*. — De klerk behoorde tot den aanzienlijken stand, doch was van den poorter onderscheiden. Hij hield zich nog, met het latijn voor taal, bij het romeinsche regt, terwijl de poorter volgens het duitsche regt leefde. Zoo stelden onze voorouders de geleerden die in het latijn schreven, met de vreemdelingen gelijk. De kasteleinij van Brugge hield den latijnschrijvenden klerk voor eenen Romein, en schatte' hem maar op de helft van eenen poorter of vrijen burger. Zie de verschillende bepalingen daaromtrent aangehaald bij Kervyn van Lettenhove, *Histoire de Flandre*, II, bl. 9 en 20.

881. *Panas kerke*, l. *Pallas k*.

882. *Gi hi heren*, l. *gi h*. — Duidelijk op voorlezing geschreven. De voorlezer zal *gi* — *i* uitgesproken hebben, misschien om aan te duiden dat het woord de toonverheffing eischte.

883. *Wie*, l. *wi*.

886. *Igen* = *iegen*. — Dit laat vermoeden dat men niet *jegen* met de slepende *j* uitsprak.

892. *Hi scout Domestoen sere* : Hij bestrafte Demostenes zeer. In dienzelfden zin vinden wij nogmaals het woord, B. II, v. 460, 1174, *scelden*, praet. *scout* = *scold*, waarvoor *scald*, B. II, v. 1174 in 't opschrift. — *Domestoen*, zoo ook v. 890, 892; *Domestone*, 868, l. *Demostoen*.

895. *En genen tijt*, l. *in g. t.*

897. *Hebben geweest*, gelijk thans nog in de volksspraak.

909. *Hen*, dat, plur. Zie v. 845.

912. *Hi liet di[e] clerke ter scolē gaen*. — In de *Kronijk van Vlaenderen*, uitgegeven door de Vlaamsche Bibliophilen, I, 172, leest men dat : « De coninc Lodewijc te Parijs zijnde, wart soe vergramt op de Vlaminghe dat hi alle de Vlaminghe dede bannen uut de croene van Vrankrijke, alsoe wel de *meesters*, *clerken*, ende *scolieren*, die te Parijs ter scholen laghen, als de lieke lieden. » Deze dwangmiddelen, welke later nog tegen de Vlamingen gebezigd werden, zullen wel op vroegere voorbeelden gesteund hebben, en het is niet onwaarschijnlijk dat ze Maerlant, onder 't schrijven zijner verzen, voor den geest zweefden, gelijk trouwens de geheele *Alexander* de middeleeuwsche zeden en gebruiken terugspiegelt.

913. *Die*, het Hs. heeft *di*.

925. *Hem*, dat. plur., gelijk in de beide Hss. zoo ook v. 927, 1076. Vroeger teekenden wij *hen* aan. Zie v. 845 en 909.

925. *En*, aldus.

929. *Qwijt*, elders *quit*, *quiten*. — Zie hiervoren op v. 246. Zie mede B. IV, v. 285; B. VI, v. 745.

932. Maerlant zal wel geschreven hebben :

Eñ sine wapene en sine cracht.

937. *Di*, l. *die*, alsook v. 970 in 't opschrift.

940. *Hier* = hi er.

943. *Oic*, vermoedelijk aldus geschreven om de westvlaamsche uitspraak der scherpe *o* af te schilderen.

952. *Siere moder nam hî te wive*. — *Siere* = *sijne*, *zijner*. Opmerkelijk is de genitiv. in plaats van den acc. meestal bij een persoonl. voornw. vóór een vrouwl. zelfsuw. Ons gedicht toont dit verschijnsel op verscheidene plaatsen. Zie v. 203, 952, 1063, III, 420, 426, 455, 502, IV, 201, 209, 554, 556. Verg. Huydecoper op Stoke, I, 479.

956. *Wijste*, I. *wiste*. — *Eñ*, I. en explet.

957. *Sijn*, drukfout. Er staat *syn*.

958. Het uitgevallen zelfsnw. is gewis *sonen*.

960. De afschrijver zal den voorlezer kwalijk verstaan hebben. Ik meen toch dat men lezen moet :

Si daden hem in dese port
Onderlinge menege mort.

966. *En*, aldus.

976. *Doen quamen die voetgangers fel*

Met taertschen overdeet wel.

— *Taertschen*, *elders targe* (B. IX, v. 596). Over den oorsprong van dat woord zijn de gevoelens zeer uiteenlopend, en de eer er van werd voor bijna alle talen bedongen. De *targe* was een langwerpige-vierkante, trogvormige schild, welken men boven het hoofd hield bij het bestormen eener vesting, of waar men in een gevecht eenig getuig van boven neêr op het hoofd kon krijgen. In het negende boek laat de dichter de Grieken *targen* boven het hoofd houden tegen de soldaten van Porus, die op olifanten streden. In het werk van Justus Lipsius, *de Machinis*, euz., B. I, bl. 25, is eene plaat, welke het gebruik van dit wapen aanwijst.

Op v. 980-981 ziet men hetzelfde manueuvr met schilden gebeuren :

Sone was tfole verdeet met scilden,
Die si boven haer hoeft hilden.

In bovengemeld werk van Lipsius ziet men eene ineengeschaarde kohorte dermate met schilden bedekt, dat er ruiters en wagens over heen snellen.

In den *Spiegel historiel*, welke aan Van Velthem wordt toe-

geschreven, zegt de dichter (bl. 249) dat in de eerste ontmoeting den Vlamingen doorschoten waren

Bokclare, targe, helme, seilden.

Ieder van die wapens: beukelaar, targe en schild, waren zeker elk afzonderlijk het wapen van een bijzonder soort van krijgslieden.

978. *Doen bracht men die evenhogen,
Daer vele quarelen uyt vlogen.*

— De naam van Evenhoog is van eene sprekende beduidenis. Het was een houten stormtoren op rollen, die tot tegen den vestingmuur gebragt werd, en waaruit men met zelfschotten kareelen tegen de verdedigers van den muur zond. Huydecoper in zijne aantekeningen op Stoke (d. III, bl. 295) haalt onder anderen het volgende aan uit eene rekening van het jaar 1551. « Item wtgeven by jannes wtten Lardier van eenen *Evenhoge*, diemen *timmerde* in den Hage opt Hof, Polanen mede te stormen. » Bij Van Hela (v. 5160) wordt dit stormtuig, zeker door dwaling van eenen afschrijver, genaamd *Ewenhode*.

Ter aangehaalde plaats tracht Huydecoper te betoogen dat men ook Evenhoogen van aarde maakte.

Lipsius in het boven aangehaald werk, bl. 108, en Schrant in zijne *Lofrede op Godfried van Bouillon*, bl. 106, geven afteekeningen van stormtorens.

984. *Met piken braken si die veste.* — Het Houweel heet te Kortrijk nog *Piikhouweel*, hetzelfde als het middeleeuwsch *Pichoyau* der Franschen, dat tot *Pioche* inkromp. De *Pike*, het tegenwoordig breekijszer, is geheel onderscheiden van de *Pike*, de lans van het voetvolk, waaraan de Vlaming zijn' naam hechtte. Het schijnt dat Van Velthem *Pike* en *Stave* voor een zelfde wapen hield. Zoo zegt hij onder anderen van de Vlamingen :

Si sagen wel dat viende waren,
Dus was gereset menige *pike*.

En eenige regels verder van de vijanden :

Van die *stave* dat si beven.

Ja deze dichter schijnt het zelfde wapen ook den naam van *Martse* te geven. Bl. 254 sprekende van den graaf van Artois :

Hi sach al om; wat hi scout
Waren alle gepijnde (gepinde) *martsen*...

Elders gewaagt hij van *gepinde staven*. Zie hiervoren bl. 278. De aanhalingen uit den *Spiegel historiael* bewijzen dat Bardin in dwaling verkeert, wanneer hij zegt dat het woord *Pike* eerst na het midden der XV^{de} eeuw opkwam.

987. *Si scuylden in daer hagedochten*. — Misschien schreef Maerlant *si scuulden daer in h.*: althans zoo is de wijze van spreken; ten ware men verkoos te lezen *in haer h.*: in hunne schuilplaatsen, in hunne krochten, overwelfde kelders. — *Hagedochte*, een saamegesteld woord. Volgens Kiliaen en Bosworth had in overoude tijden *hage* de beteekening van *huis*. Het huis is immers bij uitnemendheid de plaats van beschutting. Over het tweede lid van het woord: *dochte* wijdt Halbertsma uit in zijne *Aant.*, bl. 60-61. Het Angels. *Dufan* beteekent bedekken: *Hagedochte* is dus de bedekte plaats eener woning, *der innerste heimlichste sitz im hag*, zegt J. Grimm. Op de hier besprokene plaats past de ontleding volkomen wel. In Gauthiers gedicht leest men: *Seque in secreta receptant*. In den zin van spelouk komt het woord nog al voor in de middeleeuwsche romans. Kiliaen verklaart het door *Hypogaeum, locus subterraneus*, en *Agetucht* door *Cloaca*.

De volgende plaats uit den *Spiegel historiael*, aan Van Velthem toegeschreven, werpt eenig licht op de beteekenis die men in 't begin der XIV^{de} eeuw aan het woord gaf. Het is de dag van den Sporensdag (1302). Bij 't opgaan der zon doet de bevelhebber van het kasteel te Kortrijk een' uitval, ten einde aan Robrecht van Artois de stellingen van het vlaamsch leger bekend te maken, en alzoo zelf ontzet te worden. Vuurpijlen wijzen waar de vijand ligt:

Recht ter Grauwen nonnen iegen
Seoten sijt neder iegen hagedochten,
Alse verre als tscieten mochten.

Die hagedochten zullen wel niet anders dan de verschansingen (schuilplaatsen) der Vlamingen zijn.

Zie nog over *Hage* de *Nieuwe Bydragen*, Leyden 1766, dl. II, bl. 380 en volg.

996. *Ere* = *eenre*. — Ook v. 1071.

1001. *Du beest allene, engeen ander*. — *Du beest*, l. *du best*, of *du bist*, gelijk men op andere plaatsen aantreft.

1014. *Te storen aldus*. — Dit vers te kort in de maat, heeft een voortreffelijken val, des te nadrukkelijker als slotregel eener krachtige apostrofe. In ons gedicht bevinden zich meer korte verzen, bewijzen misschien dat het geschreven is in een' tijd van theoretischen overgang. Zie hier voren op v. 921.

1017. *Wigart*, l. *wijngart*.

1025. *Anfloen*, l. *Anfoen* = *Amphion*.

1024. *En*, aldus.

1033. *En*, l. *ende*, eindigde. — Ook hier zal het afschrijven op voorlezing gebeurd zijn.

1040. In 't opschrift. *die Romen*, l. *die van Romen*, gelijk overigens blijkt uit v. 1045.

1041. *En*, l. *in*.

1045. *Erntschén* = *ertscen*, aardschen. — Zoo ook B. VII, v. 666, en *ernsce*, IV, 857; doch *ertsce*, B. VII, v. 844.

1048. *Hie*. — Ten gevalle der toonverheffing. Zie v. 882.

1050. *Ansien*, l. *Asien*, gelijk mede v. 1112.

1052. *Bedi sciet hi sijn here*

Die bloet waren, enz.

— L. *Bedi sciet hi van sijn here*.

Alexander scheidde de bloodaards van zijn leger af. Het latijn heeft :

Minus ergo peritos

Armorum, minus audaces, paulumque rigores

Segregat.

1056. *Si* = *se*, in acc. — Deze schrijfwijze, in 't gedicht veelvuldig, vermijdt hier zeer wel de samensmelting.

1061. *Wise*, drukfout, l. *wisen*. — *Genre* = *geenre*.

1063. *Siere scepen*. — Zie de aant. op v. 952. Hier echter geldt het den nom. plur.

1067. *Provetshe*, B. VI, v. 181, *provetse*; doch meestal *provetsche*, bastaardw. voor heldendaad, fr. *prouesse*.

1077. *Datter lettelt soudē ontfaen*.
doch twee regels verder :

Daer lettelt soudē keren.

Beiden zijn in den aart der taal.

1093. *MAER seide dat hi noit en vant*

Also groet lant als Brurambacht.

— *MAER* voor *Maerlant*. Dergelijke naamverkortingen hebben onder ons dagelijks plaats. — *Brurambacht*. In het Hs. is het woord duidelijk geschreven, zoo als het nevenstaande facsimile getuigt. Ik stel echter voor te lezen *Brucambacht*, of *Bruzambacht*, d. i. Brugsch ambacht of het Vrije van Brugge. Dat de slordige afschrijver eene *r* voor eene *c* of *x* stelde, moet niet zonderling schijnen, wanneer men de menigvuldige schrijffouten in aanmerking neemt, waarmede het Hs. is doorzaaid. Daarover nader in de inleiding.

1093. *Hem*. — Zoo staat er bij *Schmeller*; doch het Hs. heeft *he*, gelijk uit het facsimile, dat ik bij het drukken nog niet bezat, blijkt.

1098. *Beidej*, l. *bedi*. — De zin is : Daarom prijst hij (*Maerlant*) het zelve (nam. het Vrije van Brugge) boven alle andere landen.

1101. *Nochtan stoenden si opt boort*

En sagen.

— *Boort*, hier genomen voor het geheele schip, gelijk in de spreekwijze *aan boord zijn*; anders de kant van het schip. Zie *Windschootens Seeman*, op het woord. — *En*, aldus, beter *eñ*.

1105. *Dor at*, misschien als *at dor*; en dan is *at* pleonastisch te beschouwen, gelijk het thans nog in de spraak veel gebezigd wordt.

1104. *En waren gevaen* : Niet waren bekommerd. — *Gevangen*, benauwd, bekommerd, thans *bevangen*, in de vlaamsche

sprek wijze *bevangen zijn* of *het bevangen hebben*, het op de borst benauwd hebben.

1107. *Altoes met*, l. *altoes niet*, in geen geval.

1109. *Leide* = leidi, met den accent op de e.

1113. *Staven* = steven. — Hier wordt bepaaldelijk de voorsteven bedoeld.

1144. *Hiem* = hem. — Het is de overgang naar *eem*, welke spelling wij meermalen zullen aantreffen.

1145. *Te dien tijden dat hi dede coren*

Die coninc Clause van Atervaen.

— Voor *coren* zal wel te lezen zijn *toren*, leed, verdriet. — *Die*, l. *dien*. Of er dient misschien te staan: *dat hem dede toren*. — *Clause van Atervaen*. In B. X, v. 161, staat Clause van *Atracervaen*. De eerste krijgstogten van Alexander waren in Mæsië en Dalmatië. Hij versloeg opvolgelyk Syrme, koning der Triballianen, en Glaucias, koning der Taulantianen, welke veldtogten bij Arriaan tamelyk breedvoerig beschreven zijn. Deze historische namen, zoo wel als de feiten, werden welligt reeds door den pseudo-Kallisthenes vervalscht. In het achttiende hoofdstuk overwint Alexander, in de olympische spelen te Pisa, Nicolaus koning van Akarnania. Het komt mij voor dat Maerlant op deze episode zinspeelt, en dus dat *Atervaen* en *Atracervaen* schrijffouten van een' kopist zijn.

1153. *Dat men in dien dage heden*. — Thans spreekt men van den *dag* van *heden*, doch men zegt *hedendaagsch*.

1159. *Tho* = toe. — Deze schrijfwijze zullen wij meermalen ontmoeten.

1160. *Dat si hare botschap wale*

Consti si seggen in griexer tale.

— *Consti si seggen*, misschien *conste geseggen*. Doch de herhaling van het pers. voornw. kan wel met opzet gedaan zijn. Vergel. B. II, v. 4.

1164. *Teere amien* = teenre a., d. i. tot eene.

1165. *Hi deedse sinen knapen vrien*. — Op eene andere plaats (B. IV, v. 1016), heet het van Holofernes en Judith:

Hi hietse vrien sine spadoene.

hetgeen in den *Rijmbijbel* (v. 17606-7), uitgedrukt is door :

Holofernes haer bidden dede,
Dat soe hi hem slapen soude.

Naar aanleiding van de woorden der *Hist. scholast.* : *Et dixit ad Vago eunuchum : Persuade Hebraeae illi ut sponte consentiat mihi.* In de middeleeuwen had dus *vrijen* ook wel bepaaldelijk de beteekenis van eene vrouw tot zich over te halen, wat in den grond niet anders is dan vrij maken van alle banden. Doch zie Halbertsma, *Aant.*, Inleid., bl. 102 en bl. 38, 122.

Wat de uitspraak betreft, dat was *vri-jen*, gelijk te zien is uit de aanhaling bij Halbertsma, Inleid., bl. 102, waar het rijmt op *Mari-en* bl. 102.

In Westvlaanderen spreekt men nog uit *vri-jen* (amare), behalve te Kortrijk, waar het *vreijen* klinkt, wat mij omtrent de gepaste schrijfwijze van het woord lang in doling gehouden heeft.

1179. *Eñ*, l. *en*, expletivum. Men zou thans *indien* bezigen.

1185. *Doen die ridders dat versagen.* — Clignett (*Bydragen*, bl. 129), zegt dat door dit voorzetsel (*ver*) somtijds de beteekenis van het woord meer wordt uitgebreid, zoo als dit, naar mijn inzien, het geval is met het verouderd *versien*, dat is *iets bij den eersten opslag van het oog vernemen, iets dadelijk ontdekken*. Dezelfde beteekenis heeft hier het woord, ook III, 124, 204; IV, 1137; V, 555. Op andere plaatsen heeft het den zin van *voorzien* :

I, 587.

En *versages* du niet dit ongeval,
Dattu....?

III, 1255.

Wat so die Here van beginne
Hevet *versien* in sinen sinne.

Hem (zich) *versien*, is : op zijne hoede wezen, alzoo B. II, v. 550:

Hi sereef dat hi hem soude versien van Philippe.

1191. *So dat hi op was gestaen.* — *So dat* = zoo haast dat. Zoo spreekt men nog in Vlaanderen.

1195. *Do* = *doe*, d. i. toen. — Ook deze schrijfwijze zullen wij meermalen aantreffen.

1202. *En oec menige prairie*. — Men mogt ligt denken dat hier spraak is van menige priorij (bij Reinaert, v. 1700, *prioreit*); doch het zal aan den afschrijver haperen dat er niet staat *prairie*, een bastaardwoord om het rijm voor *weide*. Wij lezen bij Galtherus :

Tot PRATA virentibus herbis

Lascivire videt.

1207. *Min gevoech, l. mijn g.*

1225. *Dijs was, l. dies w.*

1229. *Dat hi gerne nam die vaerde, l. dat si gerne namen*; ten ware men het gene voorgaat liever in het enkelvoud stelde. — *Vaerde* = *varde* vrede, bij letterverwisseling.

1250. Opschrift. *Di, l. die*. — *Asien, l. Cilicien*.

1255. *Dede hi dat her vorwart telden*. — *Telden*, op tel gaan, d. i. op getelde stappen gaan. Het woord is zeer gelukkig om de marsch van een leger te beschrijven.

1245. *Popeliere*. Of *pepeliere*, teekent Schmeller op den kant aan.

1245. *Die minne dedi hadde bedreven, l. die minne die (welke) hi h. b.*

1252. *Thussen Venus ende Pallas*. — *Thussen*, elders *tussen* (v. 1240), *tuyssen* (II, 54). *Tussen* is de vlaamsche uitspraak. — *Ende* voluit geschreven.

1275. *Hoe*. — De overlandsche afschrijver verandert doorgaans dit woordjen in *we* of *wie*, gelijk reeds is opgemerkt.

1282. *Neder*, drukfout. Er staat *weder*, wat meer nadrukkelijk de worsteling schetst.

1287. *En*. — De afschrijver zal het streepje vergeten hebben. — *Harde werde* : zeer waardiglijk.

1500. *Sulge een cleerc*. — *Sulge* = *sulcke*. De met onze taal onbekende afschrijver verkeert in de meening dat de sluitende *c* in de verbuiging steeds *g* wordt, gelijk in *coninc* : *coninge*. Verg. v. 217. — *Cleerc* = *clerc*. — Te Kortrijk hoorde ik altijd *kleirk*; doch de afschrijver zal het hier op de latijnsche uitspraak gebootst hebben.

1502. Geheel deze zinsnede tot op v. 1513 is door den afschrijver onverstaanbaar gemaakt en door Schmeller nog verergerd. Vooreerst in plaats van *Alle de werelt*, lees : *Als alle de w.* In het volgende vers wankelde Schmeller tusschen *t* en *c* en schreef *wec geic*, waartegen ik niet aarzelde *wet geit* (gaat) te stellen, verzekerd zijnde dat de misslag niet den middeleeuwschen afschrijver te wijten was. — In den zelfden regel (1505) staat *inde* voor *en*. — V. 1507 l. *als daer* in plaats van *aldaer*.

Zoo wordt de zin duidelijk en redelijk. Alexander heeft immers nog niets bijzonders op Aziatischen bodem verrigt, om zich zoo overmatig te beroemen. Onze lezing komt daarenboven gantsch overeen met de woorden van Galtherus :

*O utinam nostros resoluto corpore tantis
Laudibus attollat non invida fama triumphos.
Nam cum lata meas suscepit arca leges,
Cum domitus Ganges, et cum pessundatus Atlas,
Cum vires Macedum boreas, cum senserit hamon,
Et contentus erit sub sole principe mundus,
Hoc solum soli, unumque deesse timebo :
Post mortem cineri ne desit fama sepulto.*

Zie *Alexandreis*, lib. I, v. 485-490.

Misschien zou v. 1510 beter met een komma eindigen.

1514. *Ich were mir des lever wijs*. — Dit overlandsche zou oorspronkelijk moeten geklonken hebben :

Ic ware mi des liever wijs.

Doch « zich eener zake wijs zijn » zal zoo min vroeger als thans in gang zijn geweest. Ik vermoed dat in plaats van *mi*, Maerl. *nu* geschreven heeft. De geheele zinsnede is dus eenvoudig over te brengen door :

*Ic ware nu des liever wijs
Dan te warne int paradijs.*

Ik wist dit nu liever dan in 't paradijs uit te rusten. Men zou anders kunnen zeggen : « dan in 't paradijs in garnizoen te lig-

geu. » Voor den krijgsman immers (schoon eigenlijk het garnizoen de beschuttende *grens*plaats is) is het garnizoensleven, op zijn best genomen, een leven van uitrusten, en zoo waar als poëtisch zou in den mond van een heidenschen krijgsman de trek zijn, van den hemel tot eene garnizoensplaats te maken. Overigens staat het romaansch *garnizoen* in betrekking met *warnen* gelijk *guerre* met *war*.

Warnen, bij KIL. *waernen*, A.S. *warnien*, eng. *to warn*, waarschuwen, gelijk B. II, v. 518 in 't opschrift, en VIII, v. 365 bewijzen; doch het beteekent ook uitrusten, gelijk Ziemann in zijn *Mittelhochd. Worterb.* een voorbeeld aanhaalt uit der *Troj. Krieg.*: « *Spisen unde warnen.* » Het latijn heeft:

Etiscisque velim solam praeponere campis.

1522. *Die niet besurt niet besoet.* — Voeg het expletivum *en* vóór *besoet*: gebruik en analogie pleiten er voor.

Dit en de twee volgende regels zijn zoo vele spreekwijzen, die men nog uit den mond van 't volk hoort.

1551. *Middach*, l. *midnacht*.

1558. *Zo* = *te*, overlandsch.

1542. *Die nacht teghinc*: De nacht verging. Zoo vinden wij *te storen* = verstoren, B. III, v. 1129; *te stoert* = verstoord, B. III, v. 389, 717; *te brac* = verbrak, B. IV, 847. Zie mede Huydecoper op Stoke, d. I, bl. 170 en volg.

1546. *Dat* = dat t. Zoo ook v. 1567.

1549. *Henu. Hen*, gelijk veelal vroeger, kwame beter met de vlaamsche uitspraak overeen.

1555. *Scone* = *scoene*, schoenen.

1560. *Hadde*. Spreek uit *haddē* = *haddi*.

1566. *Dat ic litteren nien en gelas.* — Waarschijnlijk schreef Maerl. *dat ic die letteren*, enz. — *Nien* = *ni en*, d. i. *niet en*, westvlaamsche uitspraak. Ons *nini* = neen neen, is tot de Franschen overgegaan, die (en natuurlijk hunne belgische napoléoniers) met *nenni* veel ophebben.

1567. *Bedi dat geen griex en was.* — Op onderscheidene plaat-

sen van den *Alexander* zinspeelt Maerlant er op, hoe natuurlijk het is enkel zijne moedertaal te kennen.

1368. *Hovet* rijmende op *forhoeft*, dat is *hoofd* op *hoofd*. Dergelijke arme rijmen vindt men meer in ons gedicht. Reeds op v. 1026-29 zagen wij dezelfde rijmen, en ja met herhaling van hetzelfde woord.

1369. *Goutspanghe*, gelijk thans nog goudstuk, koperdraad, enz.

1374. *Actinghe* = *achting*, meening. — Thans is nog enkel het ww. *achten* in den zin van meenen, voornemens zijn, in gebruik.

1384. *So waer dattu in eertrike*

Enen sias in mijn gelike.

— *In mijn*, l. *en mijn*.

1385. *In* = *en*?

1386. *En doe hem niet*: doe hem niets, doe hem geen leed. De spreekwijze is nog in gebruik.

1387. *En*, aldus.

1389. *Rikeden*, præf. van rieken. — De Westvlaming spreekt nog uit *riikte*; doch hij bezigt meestal *rook*, schoon hij geen inf. *ruiken* of *ruken* kent.

1398. *Ocht sijn die daer quam,*

Doen hi de gewalt af nam.

— Het ontbrekend woord in den eersten regel zal *bode* of *engel* (de bode Gods) zijn. — *Doen*, drukfout, l. *daer*. — *Gewalt* = *gewout*, d. i. magt, gezag, heerschappij. De zin is: « (het was gewis God zelf) of zijn bode die daar kwam, van wien hij (Alexander) het gezag ontving. » Maerlant zinspeelt op het goddelijk regt der vorsten.

1401. *Weire* = *wiere*, d. i. wie er. — Thans zou men zeggen: « Zoo iemand er een laprijn aan naaide. » Ondanks zijne vermaning, hebben de afschrijvers Maerlants gewrocht niet weinig verknoeid. Evenwel zijn er in den *Alexander* menige rijmen, welke te geenens tijde voor goed hebben kunnen doorgaan, en toch bezwaarlijk voor insehufels zouden aan te geven zijn.

BOEK II.

1. Opschrift. — *We si sich*. Maerl. zou geschreven hebben : *hoe sien* = hoe si hen, d. i. *hoe zij zich*, gelijk B. IV, v. 1623.

4. (*Dat*) *hijt allet dwonghe metter hant*. — *Hijt allet* = hij het al het, voor : hij alles. Misschien een toenmalige spreekform, gelijk nog in de dagelijksche spraak 'k ik, bv. : *als 't 'k ik zeg*, als ik het zeg. Thans zou het in Westvlaanderen klinken : *hijt al*.

16. *Dochs*, voor *dochts*, gelijk lager v. 662 (op de uitspraak) *kinsheit*. Op v. 20 lezen wij echter *hi dochts* = hij dacht des.

29. *Gebeden* = gebieden.

31. *Seven dusentich baroene*. — Het volk spreekt nog uit *duzentig*, *duustig* of *duust*, voor duizend. Daar een baron over tien ridders bevel voerde (zie de aant. op B. VI, v. 84). Zoo schat Maerlant het leger op zeventig duizend man. Het latijn heeft : *ruit omnis in arma Juventus*. De aanvuller van Curtius zegt : « *Magna manu, videlicet viginti millibus peditum, et pari equitum numero (lib. II.)* »

50. *Eā*, l. *en*, expletivum, voor *en.. niet*.

52. *Dū bes*, l. *du best*. Drie regels lager staat : *du en bist*.

53. *Die vrocht die noch niet es ripe*,

Die es quaet gepluct van zijne pipe.

— Men mag het in twijfel trekken, of Maerlant er schuld aan heeft, dat *vrucht* (*frux*) hier in 't mannelijk geslacht gebezigd wordt.

55. *Stoet*, voor *stoetbal*, kaatsbal; in het antwoord (v. 98), bezigt de schrijver het woord *bal*. Misschien gebruikte men onverschillig het een en ander deel van het samengestelde woord.

62. *Mir*, insgelijks eenige regels verder, als mede *ich dich*, *ich dir*. Men wordt hier een honderdtal verzen ver den Overlander bijzonderlijk gewaar.

63. *Eā en*, l. *eñ in*.

71. *Ende*, aldus.

80. *Mer mer*, l. *mer* (maer) *met*.

83. *En*, aldus.

89. *En luttelken* = een l. Zie B. I, v. 515.

90. *Pijsde*, l. *peisde*.

95. *Brochten-sochten*, en dertig regels lager : *brachte-onsachte*.

95. *Aldus sprach he zo dien luden* :

« *Huert, ic sal uch bas beduden*,

Wat betekent uys heren present.

— *Zo* = tot : elders (v. 132 en 141), *Zo* Eufraten = ten Eufr., gelijk Maerlant zal geschreven hebben. Zoo lezen wij nog (147) *zalte*, telde; (152) *gezalt*, geteld. Deze zucht om onze *t* door de hoogduitsche *z* te vervangen, deed den afschrijver dom weg schrijven : *ziden* = tijden (v. 102) en *zijt* = tijd (v. 115). — *Uch bas*, het hoeft geene opmerking dat Maerl. *u bat*, d. i. *u beter* zal geschreven hebben, alsmede *lieden*, *bedieden*; doch of *uys* = *uurs* hem toebehoort? Had Maerlant drie eeuwen later geleefd, men zou het kunnen nemen voor de verkorting van *ulders* (= uwer), den tweeden naamval van *ulder*, het meervoud van het bezittelijk voornaamw. *uw*. Dit *ulder*, tot de platte taal in Vlaanderen behorende, is zelf de verkorting van *ulieder*. Doch *Uys* is duitseh en heden nog aan Maas en hooger op in gebruik. In het middelduitsch *iuwers*, in het gotisch *izuaris*.

107. *Haven* = hebben.

118. *Dat*, l. *doet*, dood.

126. *Nottan*, l. *nochtan*.

136. *Ich souls come*, te verstaan : *ic souls* (sou des) *cume*.

139. *We here* = hoe hare.

142. *Met zo sein*, l. *mettien*.

145. De echte lezing zal wel wezen :

Verhief hi sere sinen moet.

146. *Ik waen hi anders niet en doet*. — *Dede* zouden wij zeggen, en twee regels lager *vaerde*, in plaats van *vaert*. Zoo ook B. IV, v. 741 *hoert*. De ouden mengden in hunne verhalen meermalen het præsens met het imperfectum. Bormans deed dit reeds opmerken. Zie *Leven van Sinte Christina*, bl. 587, op v. 1441.

149. *Eerces*. Drukfout, l. *Cerces*.

132. *Da voor daer* — *waren da gestelt*. — Zoo spreekt men nog te Kortrijk; doch het is ook overlandsch.

133. *Bleeft hoer*. — *Hoer* = hier, namelijk binnen de verschan-sing. Zie verder op v. 433.

161. *Di.... di...., I. die.... die....*

163. *VIe M*, d. i. zes honderd duizend. — De *Alexandreis* heeft *millia sexcenta*; doch er dient opgemerkt dat dit getal veelal (en ook hier) voor een onbepaald getal staat, gelijk wij weleens van duizend spreken.

164. *Ende*, aldus.

168. *Wer* = waar (verum). — Dit vers zou beter met een dub-bel punt eindigen.

171. *En*, aldus.

173. *Rieke*, i. rike.

179. *Gordia hiet wilen die zale*. — Op v. 93 zagen wij de *t* tot *z*, op zijn overlandsch vervormd. Hier, en enkele malen elders, ontmoeten wij onze nog hedendaagsche *z*, waarvoor de ouden gewoonlijk de *s* bezigden. Zou Maerlant die reeds in zijne jeugd gebruikt hebben, en heeft de afschrijver, er geen weg mee we-tende, den voor hem onvervormbaren klank laten staan? Zie mede v. 190. B. III, v. 364; ook *zee*, I, 86; VIII, 591; IX, 1475, enz.

183. *Daer comen ij zee te samen*,

Die Narvel ende Oceanus.

— Het eerste dezer twee verzen bezit geen tegenrijm; in het tweede zal *ende* dienen veranderd te worden in *entie* (= en die, zie v. 234.) — *Narvel*, ook *Narvel zee* (VII, 1468); elders *Navel zee* (IV, 203 en 260), de Dardanellen, der Ouden Hellespont. Niet deze plaats duidt het bevattelijk aan; want onmiddelijk laat Maer-lant volgen :

Een fluvie, heet Sagnarius,
Vallet daar in beide die zeen
Ten hoke daer si worden een.

Doch hij vertaalde getrouw het :

*Hic ab utroque mari distans Sangarius aequae,
Littoribus tamen alterius communicat undas.*

Maerlant, zoo min als Galtherus, wist wat de Sangarius was, de rivier welke, langs de plaats waar het oude Gordium stond vloeiende, in de Zwarte Zee zich werpt, en bij de Turken bekend is onder den naam van *Ayala*. Welligt had Curtius eerst den latijnschen dichter in de war gebragt, met te zeggen dat de hoofdstad van koning Midas evenwijdig van de Pontische en van de Ciliciaansche zee was. Galtherus maakte van Gordium eene zelfde stad met Sardes, waar de Paetolus door vloeit, een riviertje dat boven Smyrna in de Egeesche Zee valt. Het is duidelijk dat onze middeleeuwsche schrijvers deze plaats voor oogen hebben; doch dan nog is hunne beschrijving verre van nauwkeurig te zijn. Dit bewijst dat men dragelijke landkaarten miste, zoo dat Maerlant de Dardanellen wat langer maakte en den geheelen Archipelagus er in betrok.

Doch er moet betoogd worden dat de *Narvel*, *Narvel-* of *Navelzee*, de Hellespont is.

In het vierde boek van de daden van Alexander, laat Curtius drie brieven door Darius aan Alexander zenden. In den derden brief biedt hij hem tot huwelijksgefte zijner dochter aan, al de landen gelegen tusschen den Hellespont en den Eufraat. « Nunc, quidquid inter Hellespontum et Euphratum est, in dotem filiae offert. »

*Inter fracti littoris oram,
Euphratemque.*

Zoo klinkt het bij Gauthier, hetgeen Maerlant vertaalt door:

Al lant...
Dat leget vander Navelzee
Tote den Eufraten.

Bilderdijk ⁽¹⁾ en Halbertsma ⁽²⁾, houden de Navelzee voor de middellandsche zee, « die als een navel tusschen Europa, Asien en Africa inligt », zegt de geleerde Fries; en den form *Nervel* (= *narvel*)-zee legt hij op rekening der afschrijvers « wegens de gelijkheid tusschen *n* en *en*, wanneer de twee deelen der *a* iets

⁽¹⁾ Verklarende Geslachtlijst der nederl. naamwoorden, op *Navel*.

⁽²⁾ Aant. op den *Spieg. hist.*, bl. 27.

wijd van elkander staan. » Intusschen vinden wij in ons gedicht tweemaal *narvel*, en Kiliaen geeft onverschillig *narue* en *uerue* op. Wanneer men de etymologie raadpleegt, ziet men dat *naue* verwantschap is met *nauw*, ook met *nagel*, iets dat twee dingen aan elkander bindt; dat ons *nauw* één is met het AS. *nearew*, *nearw*, het eng. *narrow*, hetwelk met *nerue* alleen in uitspraak verschilt. Dit laatste staat in onze woordenboeken aangeteekend in den zin van lidteeken, verheelde scheuring. Navelzee kan dus beteekenen én nauwe zee, én engte die twee zeeën aan elkander hecht; en zoo kan Maerlant, met zijne beperkte kennissen in de aardrijkskunde, de straat van Gilbraltar en de Dardanellen met een zelfden naam bestempeld hebben, indien er tegen de beteekenis van *Maroch* voor Marokko niets af te dingen valt. (Zie verder B. VII, v. 1734 en 1766). De uitgevers van het vierde deel van den *Spieg. hist.*, bewijzen mede dat er van de middellandsche zee geene spraak kan zijn. (Zie aldaar bl. 40). Misschien had Maerlant hij het tweezijdig schrijven van *navel* en *naruel* (*ueruel*), het denkbeeld van nauwte en van verhouding beurtelings voor den geest. De middellandsche zee heet onze dichter hier *Oceanus*.

200. *We* = wie.

202. *Hine en soude*. — *Ne* en *en* zijn beide dezelfde negatie. Thans zegt men enkel *hi en*. Doch over de herhaling van een woord zie hiervoren v. 4.

203. *Heir van al Asia*, l. *Heer wesen v. a. A.*

206. *Dat hi knoop woude ontstriken*

l. *Dat hi den knoop woude ontstrecken*.

Aldus rijmt het laatste woord op *trecken*; en zoo brengt ook de westvlaamsche uitspraak meê, schoon vier regels lager *outstricken* rijmt op *gemicken*.

225. *In*, l. *en*.

223. *Eire* = hare, hunne.

224. *Te seirre vele* = (zoo) veel te zeerder.

226. *Rochen* = rotsen. — Dit woord vinden wij in den *Alexander* op menigerlei wijze geschreven. De hier opgegevene ontloet

men nog VI, 559; VII, 487; X. — *Roetschin* : II, 608; — *Roke* : III, 122; VI, 173, 188; — *Rochgen* : VI, 209; — *Rogge* : VI, 592. Wat is hier de uitspraak? Ik zou niet wankelen aan de *ch*, onzen keelklank toe te kennen en Huydecoper (Stoke, I, bl. 551) bijtreden, indien niet *Roetschin* in den weg stonde. Wat betreft *Rochgen*, rijmende op *Bochgen*, men zou in dit laatste eene schrijffout kunnen zien voor *boschgen*, en dus beweren dat ook hier *roschgen* zou uit te spreken zijn; doch het is de verbogeu casus van *boch*, waartoe het hedendaagsch *bocht*, *bucht* behoort. Zie daarover B. VI, v. 210.

In den *Rijmbijbel* ontmoet men v. 8099 *Rootse*, waarvoor de varianten hebben *Roche* en *Roetse*. Huydecoper geeft, ter reeds aangeduide plaats, mede onderscheidene schrijfwijzen van het woord op. In de omstreken van Gent sprak mij een boer van *Rogeerde*, d. i. *roch-* of *rokaarde* (ijzeraarde).

Uit dit alles is blijktbaar op te maken, dat in het woord nu eens de *k*, dan eens de *ts* den hoofdklank gaf.

258. *Hi*, l. *hem* (zich), namelijk Darins. — De afschrijver zal *he* (*hē* = *hen*) gehoord of gelezen, en dialektisch *hi* geschreven hebben.

247. *Cicilien*, l. *Cilicien*. — Zoo ook in de twee op elkander volgende opschriften.

253. *Ende*, aldus geschreven op 't gehoor. — Hetzelfde geldt voor het hier naast volgende

254. *En die steen*. Zie *Aant.* op v. 185-186. — *Docten*, l. *dochten*.

261. *In casse*, l. *in ene c*.

265. *Ende*, aldus.

266. *En* = een. — Dit laat vermoeden dat het Hs., waar ons afschrift op is genomen, wezenlijk *en* voor een had, of dat de voorlezer zoo sprak. Zie B. I, v. 515.

268. *Ij witte perde*, de vertaling van *alba series equorum*. — Indien Maerlant werkelijk het getal twee aangeduid had om *series* te vertalen, dan ware deze plaats eene belangrijke bijdrage tot de kennis van de gebruiken onzer voorouders; doch welligt stond er : *ij paer w. p.*

270. *Van dijren stenen.* — Te Kortrijk spreekt men uit *diere* (kostelijke) en niet *dire*.

271. *Daerna quamen hare corenen*

Eñ .xij. manieren volcs geuaren.

Wat zijn dat *Corēnen*? Het latijn geeft er geen licht over; wij lezen daar :

*Tam cultu variae quàm linguâ et moribus, uno
Agmine bis senae comitantur in ordine gentes.*

Misschien muzikanten, die of achter het heilig vuur of aan 't hoofd der twaalf volkeren gingen. In het eerste geval zou de naam komen van *Choor*, in lat. *Chorus*, een soort van Citer, waarover Hoffmann van Fallersleben, VI, bl. 196. In het tweede geval kwame het van het fransch *Cor*, hoorn, hazuin. Ik denk toch niet dat het *Torēnen* (strijdtorens) kan zijn, met een valschen accent.

273. *Tfolc van die lande van Triualle,*

Die soe dorlanghe leuen

Dat si groter ouder streuen.

In 't latijn :

Quosque immortales mentitur opinio vulgi.

— Deze troep werd de *onsterfelijken* genoemd, om dat men ze steeds voltallig hield. Onze dichter maakt er een eigenzelvig volk van, zeker met het oog op de Triballen, die bij de mondingen van den Donau thuis behoorden, en die hij naar zekere overlevering zoodanig oud laat worden, dat zij enkel onder de slagen hunner nakomelingen den dood vonden. — *Streuen*, Kiliaen heet het oud hollandsch, en verklaart het voor *simul deambulare*, te samen gaan wandelen. Doch ik geloof eerder dat wij hier te doen hebben met eene omzetting van *steruen*, gelijk v. 292 *sproten* = *sporten*, en *sterre* = *strot*, B. IV, v. 938.

282. *So quamen der sciere.* — *Der* = *daer*; nog in de vlaamsche uitspraak, wanneer het woord geen bepaalden nadruk vereischt, gelijk hier wezenlijk het geval is.

300. *Zo waren* = *te waren*, gelijk op v. 333.

304. *X^m man.* — Galtherus geeft een duizendtal op :

Hunc allata duces præcedunt millia.

306. *Haer schachte waren silverin*

Ende ere yseren sijn goudin.

Het latijn zegt :

Quorum

Aurea cuspis erat, argentea candet arundo.

Waaruit men ziet dat door *ijseren* de spits der speer bedoeld wordt. *Schacht* staat in hare natuurlijke beteekenis voor *stang*, de letterlijke vertaling van *arundo*, elders komt het woord voor het wapen zelf.

307. *Ende*, aldus.

310. *Conincs kinder*, voor het latijn « *Præclaros sanguine Regum contiguos.* » De aanvuller van Curtius heetze « *nobilissimi propinquarum.* » *Een conincs kint*, is dus eens konings bloedverwant.

314. *Voetghenghers*, bij Schmeller verkeerdelyk *wet ghen-gers* geschreven, ten ware de *w* voor *vu* = *voe* stonde. Men leest *voetganger*, v. 823 en elders.

317. *Sijn ionc wijf.* — Ik vermoed dat er dient te staan *haar jonc w.*, namelijk de vrouwelijke stoet zijner moeder. De geheele plaats klinkt in het latijn :

Subsequitur Medi plenus genitricis Tyranni

Currus, et uxor adest, natiq; et tota suppeller

Regia.

Wat het ongelukkig rijmen van *wijf* op *ionc wijf* betreft, het behoort tot de *licentiæ poeticæ* van die dagen. Zie verder v. 428 en volg.

319. *V. vrouwen*, l. *vijsich*, gelijk trouwens Galtherus aanduidt:

Peticibus totidem sub pondere tanto

QUINQUAGINTA fere suspirant plaustra vehendis.

De aanvuller van Curtius telt er drie honderd zestig, wat beter met de oostersche pracht overeenkomt.

322. *Gevuerde cnapen.* — Bij Schmeller staat *geveerde*. De

twee u's kunnen ook een *dubbel u* = *w* zijn. (Zie op v. 314), zoo dat er te lezen zou staan *gewerde* = *geweerde*, wien de teeldeel en *gewerd* zijn, en een wederen *ram* ook het tegenovergestelde van wat er *Bilderdijk* onder verstaat, zou kunnen beteekenen.

Doch men dient wel degelijk *gevuerde* te lezen. Te Kortrijk, is onder de vleeschhouwers het woord *veuren* nog bekend in den zin van « het vet uitsnijden », en zal vroeger dus wel het eigenlijke woord voor het latijnsch *castrare* geweest zijn.

525. L. *Die men ten tide* NIET *spadone*. — *Spadoen* is een bastaardw. in het lat. *Spado*.

525. *Do*, d. i. toen = destijds.

527. *Wetijt*, i. *welctijt*.

530. *Wijf quamen en kinder*. — Dat *quamen* moet een zelfst. nw. en van een komma voorafgegaan zijn. Maar wat dient er in de plaats te staan? Gewis *quenen* = oude vrouwen. Lees dus :

Wijf, quenen en kinder.

532. (Opschrift). *Cunne liede*, i. *coene l*.

534. CC. *kemele*. — Het latijn heeft *tercentos*.... *camelos*; bij Curtius loopt het getal er van tot drie honderd zestig. — *Kemel* is de echte uitspraak bij de Vlamingen en was ze vroeger overal. *Kameel* zal met den Statenbijbel zijn ingedrongen.

536. *Eene scare quam te wers dar an*

Meer da[n] c. dusentich man.

— Op het eerste zicht is men nog al geneigd aan eene misstelling van den kopist te gelooven en voor *te wers* te lezen *te ors*. Doch Gauthier rept niet van ruitery, wel van slingeraars, gelijk onze dichter zelf, en deze waren, vermeen ik, ten allen tijde voetgangers. Ten andere in welke vlakte zouden honderd duizend paarden genoegzaam voeder vinden. Wat beteekent dan *te wers*? Te Kortrijk gebruiken wij *te wers* in den zin van *te traag*, *te lui*, en dit woord zou wonderwel passen op eene zoo ontzachtelijke legerbende, die tot het bewaren van den tros gesteld was. Het woordje *te* staat evenwel in den weg om een zuiveren zin te geven. Ik geloof inderdaad dat de woorden des dichters verdraaid

werden, en dat in plaats van *te wers* hij *te ware* schreef, zoo dat men best lezen zou :

Ene scare quam, te ware, dar an.

340. *En* = een. (Zie hiervoren v. 266). — Het Hs. heeft verkeerdelijke *en*.

348. *Voere*, l. *voeren*, d. i. *voer hen* (na), trok hem achter na.

349. *Cicilia*, l. *Cilicia*, alsmede in 't opschrift.

352. *Tho* = tot.

353. *Cyrus pauleioen*. Cyri castra. Overdragtig.

354. *Voeren* = voren. — Aangeteekend om alle verwarring te vermijden met *voeren* van v. 348 en 352.

358. *Di*, l. *die*. — Ook v. 564, 570 en 577.

360. *Heer* = hier; v. 502 *heir*.

366. *En*, l. *in*.

370. (Een riviere) *Die Signus heet : na minen waen*

Dat bedijt in dietsce een suaen.

— Ook Gauthier heeft *Cygnus*, voor den Cydnus (ò *Kidn*), *3* *buden*.

374. *Sect* = zegt. — Zie de vroegere aantekeningen over de *g*.

394. *Van deem veilde* van den velde. Overlandsch.

405. *Beide*, l. *bedi*. — De zin is : « Dus verkilde Alex. onmiddelijk, om reden dat de geest (het leven) niet éene ader vond, waar hij henen kon trekken. » Dit is geheel overeenkomstig met de physiologische begrippen der middeleeuwen.

410. *Die riddere si trokken eem uyt*. — Elders zou staan : *Si trocken*. Later zullen wij dat *eem* ook *hem*, zoowel wederkeerig als betrekkelijk ontmoeten.

415. *Tie*, l. *te*.

416. *Sûnder wapen aldûs nacgt*. — *Sûnder* = sonder. Op deze bladzijde krijgt het overlandsch nogmaals de overhand, wat het eenige bladzijden vroeger verloren had. — *Nacgt*, l. *nact*, naakt.

417. *Wat ongeval hevestû gestact!* — Zou er niet hoeven te staan *hevet u*, en het uitroepings- in een vraagteeken veranderd te worden? Galtherus heeft :

Quis casus inopia morte subegit?

— *Staken*, aldus in activen zin gebezigd beantwoordt volkomen aan het hedendaagsch *stuiten*, fr. *arrêter*.

419. *Du bis teinwerf*, l. *du bist tenewerf*.

422. *Tesipoen* = *Tisiphone*.

424. *Dûvel also vel*. — Opmerkelijk is het dat te Gent, ook te Antwerpen en door geheel Brabant, waar *uu* steeds *ui* klinkt, men *dûvel* uitspreekt. — *Vel*, l. *fel*.

426. *Doestu*, l. *doetstu* = doodt gij.

428. *Tote uu so weerstu alse moder*,

Waer bi so bestu alse stiefmoder?

— *Atse*, l. *als e* = als een. Zie hiervoren B. I, v. 515.

450. *Want du hads beheten dexe* : Want gij hadt hem toegezegd. — *Heeten* is zoo wel noemen, zeggen, als gebieden. Te Gent en te Antwerpen zegt men *iemand heeten liegen*, te Kortrijk *iemand leugenachtig maken*, d. i. iemand voor leugenaar doen doorgaan. Wij vinden het woord meer in den zin van toezeggen, beloven ;

B. V, v. 348 : Die *Fiadase* was *geheten*.

Zoo ook *beheten*, B. II, v. 926 :

Den *sege* dien si u *behiel*.

B. X, v. 558 :

Segt wat gi mi *beheet*

Te togene.

Ook het zelfst. nw. *Beheet* voor belofte, B. VIII, v. 855 :

Want het was in mijn *beheet*

Dat ickene soude den hoechsten maken.

Doch in den zin van *bevel*, komt het voor B. IV, v. 752 :

Si volchden wael sinen *behele*.

Id. v. 920 :

Men dede al na sijn *behele*.

Vergel. Halbertsma, *Aant.*, bl. 116.

454. *L. waer sal varen die griere scare*.

D. l.

455. *Hare* = hier. — Wie eenigen tijd in de Kempen heeft doorgebracht, kent het *hot-hari* der wagenmenners aldaar. Zie hiervoren op v. 152.

441. *L. nieman es werdich.*

445. *Hi*, namelijk Alexander.

452. *Wan*, i. *want*. — Wanneer eene sluitletter van een' anderen medeklinker voorafgegaan is, wordt ze in sommige volkspraken meestal niet gehoord. Wij teekenden daar reeds eenige voorbeelden van aan.

455. *We*, *wic*, en niet *hoe*. — In het volgende vers *wein* = *wien*.

457. *Eren zeken* = hunnen zieke, namelijk Alexander.

462. *Lide*, en v. 468 *tijde*, i. *liede*. — Een bewijs te meer dat de afschrijver uit onze klanken niet goed wijs kon worden.

465. *Wernoien*, i. *vernoien*.

468. *Onsegen* = ontzeggen.

471. *Werpen*. — De *n* is te veel.

472. *Daer ic een brochte*, i. *Daer icen* (d. i. ic hem) *b*.

478. *Beide*, i. *bedi*.

482. Opschrift. *Wat Alexander sprac*. Het Hs. heeft *Want A. s.*

486. *Oygen* = oogen. Zie *Aant.* B. I, v. 945. In Veldekens *Sinte Servatius Legende* staat *Goids* = *Gods*, B. I, v. 171.

487. *En*, aldus.

492. *En et*. — Uit te spreken *end et*.

495. *Biden* (= beiden), rijmende op *tijden*. — In Maerlants tijd klonk *beiden* met zijne composita veelal, zoo niet altijd, *biden*. Op v. 602-5, zien wij *tijden* — *ontbeiden*. Opmerkelijk omtrent deze klanken is het intusschen dat de Westvlaming ten allen tijde schijnt te hebben uitgesproken *eiselijk* = *ijselijk*, en dat te Kortrijk, waar van geheel Westvlaanderen de *i*-klank het regelmatigst met de geschrevene taal overeenkomt, het ww. *vrijen* met deszelfs afleidingen *vreijen* klinkt, terwijl men te Brugge, Veurne, enz., *vrien* uitspreekt. Zie hiervoren I, 1163. Omtrent het eerste dezer woorden mag de kortrijksche uitspraak voor de echte doorgaan. *Eiselic*, dat niets gemeens heeft met *ijs*, is de verkorting van *egislic*. *Agis* beteekent in het gothisch *vees*. De

gothische *ai* is onze *ei*, de *ei* onze *ij*. In het *Glossarium Bernense* leest men *Eisen*, lat. *horrere*.

501. *Lighen*, l. *ligghen*.

514. Misschien schreef Maerlant:

Een corte wile noch gestaen.

517. *En Grieken sonder vechten iegen*. — In plaats van *en* zal wel te lezen zijn *en de (entie)*. — *Sonder* is welligt eene schrijffout van Schmeller voor *souder*. Ik lees dus het vers:

En de Grieken souder vechten iegen.

522. *Philip hiet zijn FISICIJN*.

Also hi die orine hadde BESIEJN, enz.

— Op v. 505 staat buiten het rijm *fisicine*, doch v. 495 en 551 *fisicein*, rijmende op *onsein* en *versein*. Het is waar dat deze laatste woorden *outsien* en *versien* moeten geschreven zijn; doch het is niet minder blijkbaar dat onze afschrijver de klank *ie* in *ei* opzettelijk vervisselt. Verg. de aant. op v. 493.

525. *Drien*, l. *drie*.

526. *Hem seinde een par letteren do*. — Zeker zal Maerlant geschreven hebben *doen* in plaats van *do*, en in den opvolgenden regel, rijmshalve, *Parmenioen*; schoon v. 546 en 598 *Parmenio*, eveneens om het rijm.

538. *Beide*, l. *bedi*.

540. *Poison*, zoo ook v. 577; v. 535 *pusoen*, bastaardw., het fr. *boisson*, drank, en niet *poison*, vergif.

554. *Sijnken*. — Echte spelling naar de uitspraak der Westvlamingen. Wanneer de *i* vóór twee consonanten staat, is ze in 't vroegere bruigsche en veurnsche steeds lang, in 't kortrijksche niet altijd. Van de zee tot aan de Leije spreekt men eenparig uit: *ziinken*, *driinken*, *kiind*, *riink*; doch in 't kortrijksche zegt men *wind* en niet *wiind*. *Blind* daarentegen klinkt overal *blend*, terwijl de werkwoorden *schenken*, *wenken* uitgesproken worden *schinken*, *winken*.

565. *Tijet*, spreek uit *tiët*.

575. *Quijt*, zoo *quite* v. 677. — Deze *ni* veranderde in *wi*,

terwijl ze elders de verwisseling was met het oudere *nu* b. v. *buycck*. Over *qu* zie aant. B. I, op v. 246, 929.

576. *Hi hen* = *hi hem*. — Het Hs. heeft *hi he*.

585. *The* = *te*.

588. *Sat hi op sine snelle wreen* : Zat hij op zijn snel paard. *Wreen* hier vr., elders mannel., dat wel het echte geslacht is. Inderdaad *wrenis ros* was in 't oud duitsch een springhengst; en thans nog heet in 't platduitsch *wrenskén*, het nijen van dat dier wanneer hij tot de merrie gebragt wordt. Reeds vroeg, bij verloop zeker der oorspronkelijke beteekenis, werd het woord, onverschillig in welk geslacht, gebezigd in den zin van fier, moedig paard. Vroeg ook verwisselde bij ons *w* in *b*, en kregen wij *brieschen*, van waar (meest figuurlijk) *brieschende hengst*.

605. *Wer*, weér = of. — Thans nog in gebruik voor *hetzij* : *weér hi dat doet of niet*. Voor het hier besprokene bezigt men thans *of*, gelijk in de geschrevene taal.

609. *Alleins* = al eens.

618. *Eñ*, l. *en*, d. i. een. — Zie hier voren B. I, v. 515.

622. *Nema*, l. *nemen*. — Misschien sprak men in Maerlants tijd somwijlen de *a* uit in plaats van de doffe *e*, gelijk men nog wel uit den mond van plattelandsbewoners hoort. Vroeger zagen wij *neman* B. I, v. 218. Zie mede B. III, v. 478.

626. *Souden si hebben EEREN wille*. — Naar aanleiding van hetgene vooraf gaat, zoude er dienen te staan :

Soude hi hebben sinen wille.

628. *Een* = *en* of liever *eem*, d. i. hem.

629. *Dat* = dat 't.

651. *Te doen sinen gerechten heere*. — Waarschijnlijk te lezen : *te doen quaet*, of *leet sinen g. h.*

654. *Eñ was*. — Ik vermoed dat er gelezen werd : *end he (hi) was*.

657 *Ridders .y.* — vijf? Gauthier geeft geen getal op; hij zegt alleen « *Equitatus... duce Timode.* » Curtius (lib. III, c. iij), spreekt van vreemde soldaten, op welke Darins zijne grootste

hoop stelde, dus van een zeker aantal. Het zullen dus meer dan Timodes neven geweest zijn, zoo als Maerlant, volgens roman-schrijvers-wijze uit de middeleeuwen, zegt.

640. *Om tsout*, om de soldij. B. VI, v. 81-85, zegt onze dichter over Alexander :

Hi woude dat die sondenieren
Elkerlike na sijn maniere
Wisten eer seker *sout*.

en v. 97-98: Hi woude oec elken gerne *tsout*,
Na dien dat hi were bout.

Dat hier aan geen zout moet gedacht worden bewijst (v. 1220 van 't zelfde boek) de verbogene form van het woord, indien men met dergelijke bewijzen uit dit misselijk afschrift moge voorkomen. Daar wordt gesproken van een' man die anders niet en heeft :

Dan hi bi sinen *soude* levet.

642. *Dat hi woude*

Dat hi weder keren soude.

Dergelijke herhalingen vindt men meer bij de middeleeuwsche dichters. Zie den brief van De Vries aan Jonckbloet over *Karel den Groote*, bl. 11 en 12.

643. *Eñ eem dūchte wesen scande.*

Galtherus heeft :

At si degenerem pudeat retrocedere regem.

Eñ is hier de vertolking van *at*, en wij vinden het mede eenigzins in den zin van *maar*, I, 950; II, 181 en 537. Op deze laatste plaats is het vooral treffend.

650. *Helt* = helft. Zie hiervoren B. I, v. 86-87.

652. *Te vullen* : ten volle, ruim genoeg. — De uitdrukking is nog niet verloren; doch men bezigt meestal « te vullen genoeg. »

653. *Daer hij die mede verdreve,*

1. *Daer hi die viaude (of Griekr) m. v.*

653. *Groet*, 1. *goet*.

657. *Dit es die raet die sere wach*

Den ribbers die daer hoerden tho.

— Zulke harde verzen zullen wij, ook in dezen zang, meer aan te teekenen hebben. — *Wach*, imp. van *wegen*, in den zin van onaangenaam drukken. *Hoerden toe*, toeluisterden.

659. *Si rieden haren heer doe.* — Men zal wel uitgesproken hebben *here*. Zie hiervoren B. I, v. 157. — *Rieden* = raadden, leeft nog in den mond van 't volk. Wat *haren* betreft, dat behoort Maerlant toe, terwijl het reeds vermelde *hunne* van den afschrijver is.

665. *L. Dat si den coninc wouden roven.*

667. *Er* = hi. Overlandsch.

678. *Woude* = woudi, namelijk Darius.

679. *Onheeren*, l. *oneeren*.

680. *Weeste.* — Zeker te lezen *meeste*, misschien *weerdste*.

685. *Seede.* — In het bezigen der scherplange *e* heeft de afschrijver volstrekt geen regel gevolgd.

695. *Ende*, aldus.

695. *Al voerre si.* — Dit *si* slaat wel op de aarde, en niet op den laurierboom; daarom meen ik te moeten lezen *vroece* = vroor, vrees; en dan ware de zin: Al vervroos de aarde door en door.

711. *Sijt di*, anders *siti*. — Over het ontvoegen der samengestelde woorden, zie B. I, v. 97. — *Di*, in 't meervoud achter het ww. was in de middeleeuwen algemeen. Het steunde echter niet op de westvlaamsche spreekwijze, welke thans nog *je*, *jou*, vordert.

721. *Wat*, l. *was* of *wart*.

725. *Want die knechte die willen pryck*

Houden iegen sinen here.

— Mij dunkt dat het eerste dier twee verzen zijn moet:

Want die knecht die wil en (= *een*) prijch.

728. *Et* = het.

751. *Bluwet*, uit te spreken *blouwet*.

755. *Ik wane die keytijf mene gehermet*: Ik geloof dat de ellendeling meent verongelijkt te zijn. — *Mene*, een misschreven

woord voor *meent hem*: *menē* = *menem*? Misschien vindt men de constructie te jong voor het gedicht, en leze men liever:

Hi waent, die keitijf, men hem gehermet.

Doch al is het waar dat een werkw. het augmentum *ge* aannemende, daarom zijne beteekenis niet verliest, dient toch aangetekend dat Maerlant op andere plaatsen van zijn gedicht *gehermen* bezigt, waar de zin door *benadeelen* niet goed te maken is, dat Kiliaen de vormen opgeeft *harmen*, *beharmen*, *geharmen*, van elkander zeer verschillend in beteekenis. *Harmen* is volgens onzen taalkundige *nocere*, *obesse* (schaden, benadeeligen). Het Angs. heeft *hearm* in den zin van schade, belediging; in het engelsch beteekent *to harm* leed, ongelijk, schade aandoen.

734. *Die quade bastart*. — Zinspeling op Alexander en het gewaande vaderschap van Neptanabus.

738. *Dat reet een die ionghe ioget*. — Wij ontmoeten hier het ww. *reden*, waarvan het verbale *rede* = koorts bekend is. De zin is: daar drijft hem de jonge jeugd toe. Het latijn heeft:

Fervore juventa

Ducitur.

740. *Ende*, aldus. Ook 902.

741. *Dinche*. — *ch* = *c* = *g*. Zie hiervoren B. I, v. 217, B. II, 256.

744. *Eñ al nu so eest hoeffen toes*. — *Hoeffenloes*, hopeloos. — *Eest* zal in *essi* (= *es hi*) moeten veranderd worden; althaus staat bij Galtherus:

Et jam spe vacuus, animo lentescit inani.

752. *Winschen gewout*: Magt van wenschen. — De zin van Darius' woorden is: « Och arm, dat kwade knechten, die steeds arm en ellendig waren, meenen regt te houden tegenover heeren, die gantsch hun leven magt van wenschen hadden. » Galtherus drukt dit volgende wijze uit:

Proh pudor! in rerum dominos quibus omne metallum

Servit, servi inopes, pauci, sine viribus audent.

754. *Winnen weens*, I. *du winnen waens*. — Daar deze zin-

sneede eene verzuchting is, dient regel 764 met een uitroepings-
teeken te sluiten. — *Coninrike*, l. *conincrike*.

757. *Geweldenclike*, geweldiglijk. — Schmeller wankelt tus-
schen *c* en *t*.

770. *Wie*, l. *wi*.

774. *Tijgelen*. — Een Westvlaming zou, volgens zijnen tong-
val, *tichelen* of *tigchelen* schrijven.

776. *Bedi bidde ic u dat gij doet*

U vorders en uwen moet.

— *Moed doen* is moed aan den dag leggen, dus moed toonen.
Darius wakkert de zijnen aan den moed hunner vaderen, die
nog de hunne is, aan den dag te leggen. Bij Galtherus :

Ergo agite, ó proceres, proprium revocate vigorem.

— Voor *bidde ic* zal Maerlant waarschijnlijk geschreven hebben
biddic.

784. *Dat niet en sal*. — Onder verstaan : gebeuren.

785. *Of Got wilt en goet geval*. — Het artikel, dat het zelfst.
naamw. hier eischt, vermoed ik te schuilen in het voegw. *en*. De
afschrijver hoorde *en tgoet*, maar verstond *end goet*; vandaar
zijne schrijfwijze.

786. *Ymen*, anders *iemen* = iemand.

787. *Gij, hij*. — Deze spelwijze heerscht voortaan een tijd
lang. Wij zagen ze reeds B. I, v. 46.

788. *Piese* = peise.

790. *Veliesen*, l. *verliesen*.

796. *Bernen die griexe paulione* : De grieksche teuten ver-
branden. — *Paulioene* zoo ook B. IV, v. 1080, doch vroeger
v. 691 *Pauwelione*. Daarom mogen wij veronderstellen dat men
niet, gelijk thans, *pavlioen* uitsprak.

797. *Dulcone*, spotnaam door Darius aan Alexander gegeven.
Het woord, samengesteld uit *dul* en *koen*, beteekent dus zoo
veel als *roekelooze*. Gauthier heeft *vesanus dur*.

799. *Ili voer in die port van Prise*, drukfout, l. *van prise*,
d.i. kostelijk, prachtig.

800. *Brachtmen* = bracht m'en, d. i. bragt men hem.

803. *Gottigheide*, voor *gottlicheide*.

810. *Doe hi stoent in dese tale* : Toen hij bleef staan in zijne woorden. — Hij had namelijk nog niet uitgesproken. Het latijn zegt :

Plura loquuturo, ceteri pede munitius affert.

Nog zegt men : « hij stond van spreken » voor hij hield op. — *In deze en niet in dezer*. Er ligt een groot onderscheid, b. v., in de zegwijzen *in de minne* en *inder minne*.

814. *Gevluwen en ghinc dalen*

Over berch en buschalen.

Gevluwen. — In het opschrift van dit hoofdstuk *gevlouwen*, vroeger *gevlūwen*. Een ander bewijs van de onvastheid van des afschrijvers spelregels. Op v. 816 staat *gevloen* als rijmwoord. Verg. B. I, v. 86. — *Dalen*, l. *dicalen*. — *Buschalen*, het latijn heeft *per compendia saltus*, langs boschwegels.

819. *Over berch en over dale*

En over berch en over steene

Ghinc dat volc vlien algemene.

— Een van de twee verzen is duidelijk bedorven. Bij Galtherus staat :

Ergo

Flumine transmisso per saxa, per invia raptim

Quacril iter.

Misschien zal men in v. 820 *berch* in *stroem* mogen veranderen. — *Vlien* kan niet in den zin van vlugten worden genomen, wel in dien van *zich spoeden*.

836. *Also na waren si nu comen*

Daris scaren, dat si vernamen

Varen in die diepe dale.

— *Vernamen*, l. *vernomen*.

849. *Des blider was*, l. *die des b. w.*

851. *Wapen u*, l. *wapent u*.

853. *Die den eersten stac*, Die eerst stak. Het volk spreekt zoo.

835. *Scat*, l. *scacht*.

839. *In* = en (ende). Zie nog 917, en hiervoren.

868. *Vor* en *achten*, voren en achter. Zie de aant. B. III, v. 245.

887. *Amictas*, l. *Amyntas*.

890. *Leitsman*, lat. *dux*, hetzelfde dus als *conincstavel*; doch geen hertog, de leidsman van een gantsch volk.

891. De aanvoorders van den linkeren vleugel brengt Maerlant tot zes, zeker om een rijm te hebben, terwijl Gauthier van Tenos (l. *Cœnos*) en Eumenius zwijgt. Onze dichter haalde den eersten dezer twee uit den regteren vleugel van Q. Curtius. De romeinshe geschiedschrijver gewaagt van slechts twee veldoversten: Parmenio en Craterus.

894. *Aen*, gewoonlijk *an*, gelijk men nog in de dagelijksche spraak in Vlaanderen hoort.

895. *Mij her* = *Mijnheer*. — Deze edelmans titel kromp weldra in tot *Mher*.

912. *Hi makede sinen lieden moet*: Hi gaf zijnen lieden moed in. — Wij ontmoeten de uitdrukking nogmaals B. V. v. 227. In dien zin geeft Kiliaen op *eenen moed scheppen*, *ANIMOS ERIGERE*.

914. *Eigen lieden* = *lijfeigenen*. — Het latijn heeft:

Spe libertatis SERVOS TENUES....

Invitat precio.

924. *Der*, l. *daer*.

926. *Den*, l. *dien*.

953. *Sijnt*, l. *sijn*.

941. *Dat si en durren gene soene*

Houden iegen die scarpe swerde.

Dat zij met de scherpe zwaarden geen' vriendschap durven houden. Thans zou men zeggen: « Dat zij met het zwaard geen' kennis durven maken. » Het latijn heeft:

Molles deliciae gladios et vulnus abhorrent.

944. *Inden ruche*. — Spreek uit *ruc-he*, overlandsche uitspraak van *rugge*.

945. *Qver buysch en over ruc*. — *Buysch*, l. *busch* = bosch.

— *Ruc*, l. *Ruuc* (*ruyc*), als moeiende rijmen op *Buuc* (*buyc*). Kiliaen verklaart *Ruychte* door *Tesqua*: *difficilia et inculta loca*: *locus hispidus spinis, herbis aut fructibus*, dus eene onbebouwde, woeste plaats. *Ruyc* (*Ruuc*) staat tot *Ruychte*, gelijk hiervoren *Boch* tot *Bocht* (*bucht*). Voor Maerlants woorden zou een hedendaagsch dichter zeggen: « door bosch en braam. »

948. *Eñ ghi mint*, l. *eñ of ghi m*.

949. *Briect* = breekt. — Nog hedendaags de uitspraak in Westvlaanderen. — *Di*, l. *die*.

953. *Verwint tfolc, het es verwonnen*. — Het latijn heeft: *Vincite jam victos*.

961. *Dan*, samentrekking van *da en*, westvlaamsche uitspraak van *dat en*.

962. (Opschrift.) *Hoemoets* = hoogmoeds. — *Ho* voor *hoog* is in Vlaanderen nog niet gantsch verdwenen. Tot vóór weinige maanden las men nog, buiten de Dampoort te Gent, voor den gevel eener herberg: in den *hoveere* (ooivaar), eene bijzonderheid die laat nadenken omtrent de afleiding van dezen vogelsnaam.

962. *Ducken* — *te stucken*. — Maerlant zal *dicken* — *te sticken* geschreven hebben, gelijk de westvlaamsche uitspraak medebrengt.

968. *Kindere*. — Eenige verzen vroeger las men *kinden*.

974. *Modes*. — Gelijk Maerlant vroeger naar het epitheton *Vesanus dux* den spotnaam *Dulcone* maakte, zoo vervormt hij hier den volksnaam *Medus* tot een' persoonsnaam, in den zin misschien gelijk men spreekt van *John Bull* = den Engelschman, *Lieven* = den Gentenaar, *Signoor* = den Antwerpenaar, enz.

976. *Die Grieken groten deden*. — Er is een woord uitgevalen, ik vermoed *lachter* = ongelijk. Men leze dus:

Die Grieken groten lachter deden.

Doch men lette op de voorgaande aantekening. Bij Galtherus luidt het:

Medus cum Dario Xerxis commissa piabit.

983. *Dinche*, spreek uit: *dinc-he*, verg. v. 944. Dat gaat

langzaam naar *Dinghe*, gelijk *bruc* naar *Brucghe*, *Brugghe*. Zie v. 256.

985. *En*, aldus.

994. (Opschrift) *We coninc Daris scilt gewapent was*. — In het Hs. ontbreekt het woord *schilt*, doch enkel bij misgreep van den afschrijver.

1000. *Gulden goet ter curen*. — De uitdrukking *ter keure* is nog in den kleinhandel gebezigd. Iets is *ter keure*, dat is, dat er niets op af te wijzen valt, dat het op goede trouw aangeboden wordt. Het is eene omschrijving van den overtreffenden trap, gelijk wij thans het bijwoord *voortreffelijk* bij een adject. zouden voegen, en zoo zou men de besprokene plaats goed kunnen vertalen door: voortreffelijk goed van goud. Verg. Bormans, *Christina*, bl. 346 en volg.

1003. *In eerre* = in harer, in hunne.

1006. *Memfroet*. Lat. Nembroth = Nemrot.

1012. *Caynis*, l. *Cayins* of *Cayms*.

1013. *Dat* = dat 't. — In den naastvolgenden regel *wout* = wou 't. — *Den hogen*, namelijk *toren*.

1028. *Voeren* in plaats van *voer*. — Misschien schreef Maerl. *voere*, rijmende op *toren*, dergelijke kunstgrepen meer ontdekt worden.

1056. *Geblijnt* — *gesint*. — Maerlant zal geschreven hebben *geblent* — *gesent*.

1040. *Intie*, l. *entie* = en die.

1041. *Gesticht*, l. *geslicht* = geslecht.

1045. *Eñ voerde si siner strate*: En voerde ze weg. — Men zel oulings: *siner straten varen* = zijns weegs gaan, d. i. weg gaan; *siner straten voeren* = zijns weg voeren, d. i. weg voeren; *siner straten lopen* = zijns weegs loopen, d. i. weg loopen; *de vate haerre strate dragen* = de vaten huns weegs dragen, d. i. de vaten weg dragen, enz. Thans bezigt men enkel nog weg gaan, weg voeren, weg loopen, weg dragen, enz. De andere wijze bleef echter nog bestaan in het onbeleeftde *zijnen weg gaan*, voor henen gaan.

1055. *Ende*, aldus.

1057. *Eñ die scouderen in die arme groet.* — *Scouderen*, en niet *scoudren*: wij teekende die schrijfwijze reeds vroeger aan. In plaats van *scouderen* leest men in den *Rijmbijbel*, v. 16524 (dl. II, bl. 197), *Borst*, naar de Vulgata, die *Pectus* heeft; doch in de *Hist. scolastica* staat er *Collum*. Men mogt dus vermoeden dat Maerlant eerst later de Vulgata kende, zoo al uiet de plaats bedorven is door de kopisten, wat men uit v. 1065 zou mogen opmaken. — *In*, l. en.

1062. *Van erden waren die voeten sijn,*
Eñ gemanc oec silverijn.

Zijne voeten waren van aarde, te zamen ook van zilver. — *Gemanc*, zegt Leendertsz (Woordenlijst op de *Minneloep*, bl. 220), naar Dejager, is eigenlijk adj. *gemengd*, verder adv. *te gader*. Bosworth verklaart de Angs. prap. *Gemang*, door *Among*, *inter*; en het subst. door *mixtura*. Bij Kiliaen leest men *MANCK*, *inter*, *interim*, en *manc-ander* = malkander. De andere plaatsen in onzen roman bevestigen volkomen de verklaring van Dejager en Leendertsz:

B. V, v. 290:	Dat <i>gemanc</i> bloet en sweet
Van sinen live liep gereet.
IX, 156,	Sine wapene waren <i>gemanc</i>
Beide van silver eñ van goude.
IX, 600,	Eñ enen knijf, die was <i>gemanc</i>
Van goude te samen eñ van stale.
X, 585,	Dat (venine) salmen eem geven <i>gemane</i>
Mettien elaren wine <i>gemanc</i> .
X, 1516,	Brachten <i>gemanc</i> in dien wijn
Dat onverwinlee venijn.

Ook de *Rijmbijbel* bevestigt zijdelings de verklaring van het woord; wij lezen daar v. 16527:

Die voete zom erden, zom yscrijn.

1066. *Gehouden* = gehouwen, gekapt.

1067.

*Dat metter vart**Geent beilde aen sinen voet smect.*— Geent. In den *Rijmbijbel* klinkt het v. 16551 (II, bl. 158):En sloech *ghent* beelde an den voet.

en in de varianten staat het gespeld: *geent*, *gond*, *ghint*. Dit werd later *gindsch*. Op andere plaatsen vinden wij *geen*, en wel I, 291, 293; IV, 1112, waarvan Huydecoper op Stoke, I, 404, verscheidene voorbeelden aanhaalt. *Geent beelde*, dat beeld.

1069 *Al gereet*, onmiddellijk. — *Gereed* wordt nog in dien zin gebezigd.

1070. *En vert te niwete alse gestof*: En ging te niete als stof.

— *Vert* (*vart*, *vaert*), praes. voor imperf. van *varen*, gaan, trekken, geleiden, aanvoeren, elders *vort*:

B. III, v. 579. En hi *vort* dat her *vort*
Tote *Saet*.

Id., v. 603. En *vort* te Tieren wart.

Imperf. *voer*:

B. III, v. 123. Die *voer* hi troesten.

B. IV, v. 588. En *voer* in Egypten lant.

Over *vert*, verg. Meijer: *Leven van Jezus*, § 72.

1076. *Dat gulden beelde dat du sages*

Daer du in dijnen broeme lages.

— Misschien een naklank der allitteratie, doch niet weinig hard. Reeds vroeger haalden wij een voorbeeld aan op v. 657.

1084. *Partien*: beter *Parceen* = *Persen*.

1088. *Een*, vereischt den klemtoon. Het drukt volkomen het *quidam* der latijnen uit.

1092. *Geliicher wijs* = gelijker wijs.

1096. *Varen*, l. *voren*.

1098. *En*, aldus.

1102. *Dat keytselkin dat du sages*

In vinen broem, daer du lages.

— Vergel. met v. 1076.

1109. *Eenne*, l. *ene* of *eene*, gelijk hier meermalen de scherpe *e* gebezigd staat.

1121. *Gars* = gras. — In Vlaanderen zegt men nog algemeen *gars* en *gers*.

1131. *Hi dede sinen sone vaen*. — Volgens Schmeller staat er *waen* met een punt onder de eerste helft der *w*, een bewijs van uitschrabbing. Zoo dat er inderdaad gelezen moet worden *vaen*. Dit bewijst ook de *Rijmbijbel* v. 16393:

En sijn vader hadde gevaen.

Er is sprake namelijk van Evilmerodachs vader, Nebucadnezar, die Joachim Jeconias, der Joden koning, gevangen had. De plaats is geheel bedorven, en verscheidene verzen zijn door een kopist achter wege gelaten.

1136. *Doen dede hi*, namelijk Evilmerodach.

1137. *In twee sniden*. — De *Rijmbijbel* (v. 16626) heeft, naar *Hist. scolast.*: *In .ccc. sticken*, die hij gaf *.ccc. ghieren*. Maerlant zal hier, gelijk B. IX, v. 680, *ontwee* geschreven hebben, waar over zie Clignett, bl. 123. Het woord is in Vlaanderen nog niet geheel vergeten, doch het klinkt *in twee* (kappen), waarvoor men ook, en wel het meest, *van een* bezigt. Dat Maerlant niet gedacht heeft aan twee stukken, bewijst dat er op dit *in twee sniden* onmiddelijk volgt *in clenen stucken al te gader*.

1136. *Gescreven*, l. *beschreven*, gelijk op v. 1153.

1162. *Heem*, l. *hem*, zoo als het rijm vereischt. — Twee verzen lager leest men *eem*.

1171. *Eñ*, l. *en*, expletivum.

1174. (Opschrift) *Alexander*, l. *Balthasar*.

1187. *Dine*. — Het teeken boven de *n* lijkt meer naar een kapje ñ. Doch wat beduidenis kan het hebben? — *dinge*?

1189. *Du en doet di dienen met vaten*,

Die rijn onder vader nam.

— Zie op v. 1076 en 1102.

1197. *Du sals verliesen dat du honts*.

De *Rijmbijbel* (v. 16769) heeft :

Du salt min leven dan es dijn waen.

— *Du sals*; twee regels lager *du salt*.

1206. *En*, aldus.

1212. *Si daden hun ontleiden die riviere*. — Maerlant zou in plaats van *hun* geschreven hebben *hem*. Dit mag, onder het dubbel opzicht van menigvuldig gebruik der *u* en van verbuiging, gebragt worden tot de wijzigingen, welke de taal na Maerlant ondergaan heeft. — *Ontleiden*, afleiden.

1215. *Dure* = door. — Het rijm bewijst de westvlaamsche uitspraak; te Kortrijk en elders klinkt het *meur* — *deur* in plaats van *muur* — *door*.

1217. *Van*, l. *wan* = won.

1229. *Noch noit*, ooit. — Thans nog algemeen in Vlaanderen gebezigd. Ik merkte het reeds aan.

1231. *So menich lant, so meingen man*. — De laatste spelwijze is duidelijkshalve vóór de contractie. Zoo ook v. 1224.

1254. *Eñ mogende wijf eñ vermeten*, l. *Eu* (= een) *mogende*, enz., vergl. B. I, v. 515.

1257. *Amasomen*, l. *Amasonien*.

1259. *Eñ heet eem dat huet af geslegen*

l. *Eñ heeft hem* (of *heesten*) *dat hoeft afgeslegen*.

— *Heet* is vlaamsche uitspraak. — *Huet*, in Brabant zegt men *hoot*, *hoet* voor *hoofd*. Zie hierna B. III, v. 101.

1243. *Bestu es*. — Dit dient in éene lettergreep uitgesproken te worden: *Bestues*, zijnde de samentrekking van *bestu des*. *Et* = het, gelijk vroeger reeds.

1244. *Aldus was geen schilt gedaen*. — Zeker te lezen *was tgescil*.

1246. *Dat ander boec nemt hier einde*. — Op deze verklaring volgen nog een twintigtal verzen over de onstandvastigheid der wereldsche zaken, vrij naar het slot van het latijnsch model gevolgd. Ondanks deze overeenkomst, ben ik nog al geneigd aan te nemen, dat bij het opstellen Maerlant gemeend heeft het

derde boek met v. 1250 te mogen beginnen. Of hij niet lang hij deze opvatting gebleven is, dan of v. 1269-71 toevoegsels zijn, daar zal ik maar niet in den duistere naar tasten; ik zal hier alleen den grond mijner gissing bloot leggen.

Op het slot van den tienden zang zegt Maerlant, dat hij zijn werk bestond ter eere zijner Beminde. Hoe men haren naam kan kennen, wijst hij in de volgende rijmen :

Die ierste littere van .vi. boeken
Seggen eren name, min noch mee,
Beginnet hi ter ierster G.

Wanneer men de eerste letters der zes eerste boeken, zoo als zij thans verdeeld staan, bijeen voegt, bekomt men het niet nit te sprekene *Ghile*, terwijl men, volgens mijne veronderstelling, er *Ghoile* uit samenstelt. Neemt men, met in acht neming dezer veronderstelling, naar welgevallen uit de voorletters der tien boeken, dan vindt men nog (behalve *Ghoeda*) de vormen *Ghodet*, *Godile* en *Godela*, welke alle ons op *Goedele*, den naam eener bekende brabantse heilige, brengen.

1254. *En*, aldus.

1256. *Clerus*, i. *Cyrus*.

1258. Laat de komma weg, en zet ze op het einde van den volgenden regel. Deze misstelling is veroorzaakt, doordien ik onder het drukken met v. 1260 geen weg wist.

1260. *Al onscherlecht sine naem*. — Ik voege mij geern naar het gevoelen van mijn' vriend, professor De Vries, die lezen wil : *Al es onsterflec s. n.*, beantwoordende aan :

Quem fama locarat in astris.

1265. *On*, i. *ons*.

1269. *In dierden boeke*, i. *in dien derden b.*, gelijk B. IV, v. 1.

BOEK III.

1. (Opschrift) *in deim beginne*, l. *in den b.*

2. *Tho* = ten.

3. *En*, aldus.

6. *Dat stride*, l. *dat striden*.

9. *Daer vlogen so veel schechte*. — De schicht is de handboogpijl, gelijk de kareel tot den voetboog behoort. De schrijver, die onder den naam van Van Velthem doorgaat, bezigt *Pilen* en *Sichte* in éenen adem voor hetzelfde wapen bl. 249 :

Die *pilen* vlogen op genen dach
Datmen den hemel eume van dien
Van dickeden niet conde gesien
.
.
.
.
.
.
Men conster niet ane bekinnen
Al vanden hoeften toten voeten
Dan *schichte*.

15. *Die eerste ioeste, die ter selver stede*

Ane enege selve dede,

Dat was die coen Macedo.

De zin is verminkt; in den tweeden regel moet iets uitgevallen zijn. Het latijn zegt :

*Primus in oppositos praeventia cuspidē Persar,
Ocius emissio tormenti turbine Saxo
Torquet equum Macedo.*

— *Die coen Macedo*: uit te spreken *die coene M. Vergel*. vroeger B. I, v. 137.

16. *Die noit vrese en vlo*, die nooit gevaar ontweek. — « *Vrees* en *gevaer* beteekenden van ouds beide, 't geen wij nu onderscheidelijk noemen, *Vrees*, *timor*, *metus*; en *Gevaar*, *periculum*, » zegt Huydecoper op Stoke, B. II, v. 295. Voor het hedendaagsch *vrees* bezigt onze dichter *trucht* (v. 12, B. V, v. 529) en *vrees*

staat bij hem in de beteekenis van gevaar: de zin laat niet den minsten twijfel toe:

- B. V, v. 520. Daer en [es] niemien die en troest,
Noch die en uter *verren* loest.
Id. 529. Oec hadde hi grote vruchte,
Alse hi was in deser *verre*.
Id. 533. Daris die dît heeft versien
Dat si lopen erre straten,
Eā si een in dien *verren* laten.
B. X, 1475. In die zee doechtmen *verre* groet,
Gelije oft tfole ware verwoet.

Deze regel zou beter met eene komma sluiten.

17. *Daer hi sach dat menech scilt*

Wel bedect met goude hilt.

— *Hilt* = zich hield. Hetzelfde ontmoeten wij nog eens in dezen boek v. 340:

Hi scoet dien conine op dien scilt,
Daer hi vor den wagen *hilt*.

52. *Euen witten vaen.* — Thans is *vaen* vr.

54. *En*, aldus.

56. *Het es die eerste man die let*

Alexander mettien spere.

— « Hij is de eerste die Alex. tegenhoudt. » In denzelfden zin vinden wij het woord:

- B. VI, 155: Die wech was oec so nauwe mede,
Dat een man van cranker were
Daer *letten* mocht een conines here.

B. II, v. 382, ontmoeten wij *lettinghe*, een oponthoud in 't voortstreven, dus hindernis, tegenslag, hetzelfde als bij Kiliaen *letsel*, omstreeks Kortrijk nog gebezigd in den zin van schade; zelfs door geheel Vlaanderen is *letten* schaden. « Iets hebben dat u *let* = dat schaadt, hindert, zeer doet » is van dagelijksch gebruik.

Anders beteekent *letten* vertoeven, zoo wel bij de ouden als in de thans gesprokene taal. Voorbeelden vindt men o. a. in *Sinte Servatius legende* van Heynriek van Veldeken, 1ste B., v. 1218 en 1425.

59. *Ateras*, l. *Arethas*, gelijk op v. 50.

42. *Op die bulle*. — Volgens de westvlaamsche uitspraak zou het dienen te zijn *bule* = buil, wat uitpuilt. En zoo schrijft Maerlant zelf eenige regels verder (v. 465) van « die kemele mettien *bulen*. » Doch in hetzelfde Westvlaanderen, ook elders, in Antwerpen b.v., bezigt men ook *bulte* (vr.). Men spreekt er van « een land vol bulten = ongelijkheden, van « eenen boom vol bulten en knodsen. »

47. *Die da starf*. — De Westvlaming spreekt nog zoo. Men dient het dus niet te beschouwen voor het werk des afschrijvers. Zie hiervoren B. II, v. 152.

51. (Opschrift) *Groten schaden*, l. *grote scade*.

55. *Dodone van Percen*. — Bij Galtherus is hij een Mediër :

Hic Ptolomeus equo medium Dodonta supinat.

59. *Ardofilon*, *Arthophilon* — Gauthier, fol. 21, v. 25.

60. *Stag* = stac. — Een bewijs van blinden ijver om in elk geval dē c door de g als sluitletter te doen vervangen. Zie hiervoren B. I, v. 217, en op meer plaatsen.

65. *Tsockeerden* : Tegen elkander stootten. Als krijgsterm uit het fransch overgenomen.

72. *Hi*, namelijk *Ardofilon*.

74. *Die here Macheus*, *herde scoen*, l. *die herde scoen*. — *Macheus*, Gauthier heeft *Mazeus*. Men zou hier kunnen uit afleiden dat de *ch* soms op zijn fransch werd uitgesproken. Zie vroeger over *roche*, enz., II, v. 256.

77. *Jolas* = *yola*.

86. *Die van Ierconie*, l. *Yrcanie*, gelijk v. 95 *Yrcanoise*. In 't latijn *Hircani equites*.

90. *Veel na*, zoo ook v. 163 *veil schere* = *veel sciere*. — In andere werken van den tijd klinkt het *wel na*, *wel sciere*.

92. *Createrus* = *Cratèrus*. *Alexandreis*, fol. 21 verso, v. 10.

97. *Fear* = *Philax*. *Ibid.* v. 14.

99. *Lude* = *liede*. Zoo ook v. 255, doch *liede* v. 228.

101. *Hâet*. — Dat Maerlant *hoeft* schreef, bewijst het tegenrijm *gecloeft*.

104. *Eñ*, l. *en*, expletivum.

106. *Anfilocus*, l. *Antilochus*, Gauthier, fol. 21 verso, v. 13.

110. *Die van Perceu niene en vermiden*. — Nogmaals zal de afschrijver onder het voorlezen in de war zijn geraakt en op goed geluk geschreven hebben. De zin is gemakkelijk te herstellen :

Permenio die in genen tiden

Die van Perceen nie en wilde vermiden.

112. *Schachten*, werpspiesen. Gauthier gebruikt *hastae*, fol. 21 verso, v. 20.

114. *Mar en mochte eem niet scaden*, l. *mar en mochten hem n. s.*, namelijk de twee ridders; ten ware men liever laze : *Mar ten mochte h. n. s.*

115. *Ysamnes*, l. *Ysannes*. Gauthier, fol. 21 verso, v. 19. Doch Ysenna, vier verzen lager.

120. *Een ander ridder was gevloen*

Van den Grieken, hiet Orestes,

Die op een roke gevlunen es,

Die voer hi troesten.

— De zin is: Een ander ridder van de Grieken, met name Orestes, die op eene rots gevlugt was, dien ging hij helpen. — Stel eene komma achter *gevloen*. — *Orestes*, hij Gauthier Orestis. — *Die voer*, l. *dien voer*. — *Troesten*. Door het hulp toebrengen troostte Parmenio Orestes in zijn leed.

127. *Die ewech was gevloen* : (troostte) die weg was gevloeden.

— *Ewech*, nog in 't Brugsch en in 't Ypersch, doch niet in 't Kortrijksch. Ook te Antwerpen is het in gebruik. B. IV, v. 1081 staat *en wech*.

130. *Dimuse sloech hi te veert*

Sinen arm af.

— *Te veert* = *te vaert*, in de vaart, d. i. terwijl hij in gang was. Het latijn heeft : *instantemque Dimum* : den naderenden Dimus. B. III, v. 1167 : *si doden mengen an die vert*, d. i. in den loop.

134. *Elame, Helon*. Gauthier, 21 verso, v. 27.

135. *Cirifon, Cherippus*. *Ibid.*

138. *Eñ die strijt was herde stide*. — Huydecoper (Stoke, III,

19), zegt dat *stide* geen woord is, maar bij misgreep voor *tide* = tijdig, ras. De groote taalkundige moge in de uitlegging der besprokene plaats gelijk hebben, hier kan van geen *ras* gevecht spraak zijn. In het *Leven van Sinte Franciscus*, leest men van eene vrouw, die hare devotie voor den heilige verwaarloosd had, dat zij het gebruik van haren arm verloos. V. 9323 :

Daer bleef hi staende stide.

Wat Leendertz verklaart door *stokstijf*, terwijl hij *verstijden* = verstijven ontmoet v. 10055 :

Daer worden hare *verstijt* die hande.

In het gedicht van W. van Hildegaertsberge, *Van den Ghesellen die omzeylden* (uitg. door jonkh^r. Blommaert, achter de nieuwe uitgave van *Theophilus*, Gent 1858, bl. 85) leest men v. 47 :

Sy en hadden ballast engeen,

Dat hoer scipken mochte *stiden*.

Dit is eveneens *stijven* in den zin van bevestigen. Voor *harde stide* zou men in Vlaanderen thans zeggen *stijf hard*. Het Angels. heeft *stide*, dat Bosworth vertaalt door *firm, fast*; en *styde*, stijfhoofdig. Men hoort nog dagelijks spreken van *stijf techten*. De zin van het vers is dus : « En de strijd was zeer hevig. »

141. *Swerde* — *derde* (deerde). Thans spreekt men nog uit *swërde* — *dërde* (met de fransche *è*). De spelling schijnt hoe ouder hoe korter. Men denke maar aan *an* — *aan*.

143. *Eu*, aldus. — *Met speten*, lat. *missilibus*, met werpspiesen. Hetzelfde geldt voor v. 538, en B. V, v. 186. Men vindt *spiet* als vertaling van *jaculus* v. 278, VII, 399, en van *spiculum*, VIII, 146. Dit *spiculum* schijnt VII, 399, overgebragt door *Cere*. Doch zie de aant. aldaar.

Op. v. 148 van dit boek komt *spiet* voor als vertaling van *Telum* (Telum); doch dewijl er staat *SCOET met enew spiete*, schreef misschien de dichter *scichte*. Zie op v. 9 van dit boek. »

147. *Eudochiun* = *Eudochioen*. — *Un* is overlandsche uitspraak. *Eudochis* bij Gauthier, fol. 21 verso, v. 50.

148. *Steen doet*, steendood. — Nog dagelijks in gebruik.

150. *Eñ roet doer, eñ quam weder.* — Hij zwermde door (den vijand) en keerde terug. — *Roten*, fr. *roder*, is volkomen hetzelfde als *zucermen*, in alle rigting loopen of vliegen, gelijk de hijen doen. Stoke heeft het woord eigenaardig verklaard, wanneer hij zegt :

De pile vlogen, dat si *roten*
Ghelike recht oft waren bien.

Zie Huydecopers uitgave dl. III, bl. 253, en des uitgevers aant. op v. 998. Kiliaen schrijft *Roteyen* en verklaart het door *Concursare, pervagari terras*.

151-54. Deze vier verzen hebben hetzelfde rijm, dat reeds in v. 147-48 voorkwam. Deze dichterlijke vrijheid komt nog voor III, v. 525-528; VI, v. 1016-19; IX, v. 575-576, enz.

154. *Dede hi een hem ontmoet.* — Letterlijk: dede hij zich eenen ontmoet, d. i.: « trok hij eenen te ontmoet. » Zie Bormans, *Leven van Sinte Christina*, bl. 365 op v. 1533. Wij vinden nog B. IX, v. 959: *doet vele ontmoete*, had vele ontmoetingen.

155. *Een bacheleer... scone eñ edel van geslachte.* — Het latijn heeft: *juvenis facie dives, sed ditior ortu.* — *Bachelier*, is een jongeling, een leerling in de wapenen, kunsten, wetenschappen of eenig ambacht, een man wiens opvoeding nog niet voltrokken is. Over dit bastaardwoord Verg. Roquefort's *Glossaire*, vooral Gachet's *Glossaire* op *le Chevalier au Cygne* op *Bachelor*. Het woord komt nog voor B. V, v. 316 en 355.

160. *Dien op die side hilt.* l. *dien hi*, enz., of wel *dien* moet in twee lettergrepen gelezen worden en zeer slibberig met herhaling der *i* (hi): *die — i — en*. Zoo spreekt men te Kortrijk.

164. *Visere* = *visiere*, en zoo ook *schere* = *sciëre*. — Merk nog bij dit laatste het overheerschend *sch* voor het oudere en zachtere *sc*.

168. *Vor, en al blint.* — *Vor*, voorover. Misschien schreef Maerlant *voren*, *al blint*; doch de woorden zijn duidelijk van elkander gescheiden.

177. *Alse nu vocht hi metten gescotte,*
Nu metter az, gelijc den Scotte.

— Huydecoper haalt een vers van Stoke (1, bl. 410) aan, waaruit blijkt dat de ouden *Gescot* gebruikten voor *het geschotene*, dus voor *pijlen*. B. VIII, v. 964, verdraagt het woord mede deze verklaring, zoo ook *Scutte*, hier onder v. 250. — *Ax* staat hier voor het lat. *Ensis*, gelijk v. 185 (*Armogenes*) *hi was geslagen mettien ax*, waarvoor bij Galtherus staat :

Ense

Fuderat Hermogenem caesa cervice securi.

Doeh eenige regels vroeger is *Ensis* duidelijk door *Swerd* overgebracht. Wij hebben overigens reeds gezien dat onze dichter zich niet getrouw aan zijnen voorganger gehouden achtte. De *Ax* is ook trouwens de bijl of hap, het geducht wapen, waarnaar Boudewijn, de dertiende graaf van Vlaanderen, den naam kreeg van Graaf Hapken, bij welken naam hij nog in de gedachtenis der Westvlamingen leeft. B. V, v. 74 spreekt de dichter van een gevecht van man tegen man, waarin de *Handax* eene rol speelt. Welligt was deze voor de twee handen niet geschikt. De form der Hap of Ax bleef misschien dezelfde tot op onze dagen. Door vereeniging der hoedanigheden der *Ax* en der *Barde* (soort van hap) ontstond de *Bardax*. De *Barde* wordt besproken B. IX, v. 972. — *Gelijc den Scotte*. Met deze vergelijking geeft Maerlant te keunen dat, ten zijnen tijde, der Schotten voornaam wapen de *Axt* was. Van ouds was dat volk bekend als zeer behendig in het zwaaijen van gemeld wapen.

180 *Dorilas hads quade hure*. — Dorilon, bij Gauthier, fol. 22, v. 16. — *Hure*, ure, rijmende op *dure* = door. Schreef de Westvlaming zoo, hij sprak zoo niet uit. Onder ons klinkt het steeds *deure-cure*.

181. *Dien hadde hi met deem swerde doet*. — *Hadde*, l. *hacte*. Het latijn heeft *Dorilon humero viduaverat*. — *Deem* = dem, Overlandsch voor *den*. In het formulier van Leptines, van 't jaar 745, was de *m* nog het teeken van dat. en abl. enkelvoud. « *End ec forsacho allom diabolos wercum end wordum*. »

182. *Armogenes* = *Hermogenes*, Gauthier, fol. 22, v. 17.

184. *Dese die hadde, deze hadden.* — In Vlaanderen spreekt men nog zoo. Misschien is er te lezen *dese drie*.

185. *Eñ alle .iij. so warent Grieken.* — Daar zijn er slechts twee vermeld: Dorilas en Arnogenes; doch het latijn noemt Elis, dien zijn vijand met eenen spiet doorschoot: *Jaculo perforat Elim*. De overschrijver moet dus iets achterwege gelaten hebben.

186. *Si en dorften eer wonden wicken.* — Zij hoefden hunne wonden niet te verbinden. — *Dorften* imp. van *Derven*, nood, behoefte hebben. Angs. *Thearfan*. Ten Kate neemt aan dat deze de grondbeteekenis en het hedendaagseh *durven*, vroeger *derren*, de overdragtelijke beteekenis van het woord is. Zie *Aenleiding*, enz., II, bl. 148. Zie mede Terwen, *Etymologisch woordenb.* bl. 116, op *Derven*. — *Wicken*, met wicken (fr. *plumasseaux*), verbinden; de Vlaming zegt *vermaken*. Kiliaen geeft het ww. *wicken* niet op, al was het in de middeleeuwsche heilkunde van algemeen gebruik. « Daer wonden sijn, daer sceert ierst thoef, ende daerna *wiecke*, » zegt Yperman in 't hoofdstuk « *Van bulen gevallen*, » en op onderscheidene plaatsen meer.

189. *Dies hi iegen die Grieken was gespaer*; letterlijk: dus hij iegens de Grieken gesparig was, d. i. « hij (Philotas) spaarde den Grieken » de noodzakelijkheid om zich met Nigusar te meten.

194. *Helm eñ steen heeft hi gecloven.*

Nochtan die coyfie wederstoet

Dien slach.

— Men droeg somtijds een kostelijken steen op den helm. De romandichters spreken gaarn van dit versiersel. — *Coyfie*, lat. *Coffia*, was eene metalen muts, welke onder den helm gedragen werd, en niet een sieraad dezes, gelijk Huydecoper ten onregte meent. De anders nauwkeurige schrijver las ook in den *Walewein* verkeerdelijk *tufie* voor *cufie*. Zie Aant. op Stoke, II, bl. 141.

197. *Becohte, l. becochte.* — *Den smete*, in Vlaanderen is thans *smete* vrouwelijk.

198. *Dat zijn swert*, namelijk: om dat *Philotas* zwaard.

200. *Ontfaen*, i. *ontgaen*.

207. *Aex*. In het afschrift staat *aer*. Vgl. deze belangrijke schrijffont met het *Brugambacht*, B. I, v. 1094.

208. *Daeren* = *daer hen* (hem). — *Amictus*, bij Gauthier *Amintas*.

215. *Alzo hans* = al te hands (waaruit later althans), welhaast. Op v. 452 is dit woord *al to hans* geschreven, in het vierde boek *al te hant*. Vergl. Bormans, *Sinte Christina*, bl. 235, v. 790.

221. *Jolas voer op eem ter neder,
En eer hi op mochte comen weder,
Was hi dorscoten en sijn wreen.
Negusar oec.*

— *Eer hi*, namelijk *Negusar*. — *Was hi*, te weten *Jolas*. Bij 't springen uit den wagen kon *Negusar* natuurlijk niet regt op den grond blijven staan. Vóór hij op kon, waren beide kampers en *Jolas* paard door de zwermende schichten neêrgeveld. Het latijn zegt het duidelijk: *tresque ruere simul*. *En eer*, aldus. — *En sijn*. Indien *Maerlant* niet *en* schreef, dan leze men *sine*. Reeds B. II, v. 588, was *wreen* vrouwelijk gebezigd.

258. *Hun*. — Hier, gelijk in het opschrift van het hoofdstuk, wankelt *Schmeller* tusschen de lezing van *hun* en *him*. Het is mogelijk dat ook de afschrijver wankelde, en daarvoor in dat. plur. *hē* stelde, dewijl *hen* nevens *hun* opkwam.

245. *En sloech achte*, en sloeg achterna, d. i. vervolgde, namelijk de vluchtende Persen. — *Achte* = achter, reeds B. II, v. 868, aangeteekend. Men ontmoet het woord nogmaals in het tegenwoordig boek v. 449, en *achtenden* = achtersten, v. 500. Eene buurt der gemeente Oostacker, op een half uur benoorden Gent, heet de *achten-driesch*. Langs de oevers der Leije, tot binnen Gent, klinkt het *bachten* (verkorting van *beachten*) *bachter Leije*, *Bachten-Maria-Leirne*. Te Kortrijk heet men de achterplaats van een huis « den bachten. »

255. *Oxateus*. Gauthier schrijft *Oxatres*, fol. 22 verso, v. 15.

257. *Ruwe* = rouwe. — Overlandsche schrijfwijze en uitspraak.

265. *Som hadden si di scoete entwe*, den schoot aan stukken.

— Het woord *scoete* is hier vrouwelijk gebezigd. — *Di* = *die*.

263. *Som met colven geslagen doet.* — De kolve is het alloudeste onder de bekende wapenen; ze was onderscheiden van de stave, inzonderheid daar deze laatste aan haar uiteinde van een ijzeren pin voorzien was. Ook was der kolve beneden einde dikker dan het handvatset. Schoon ze over het algemeen het wapen was der dienstbaren, onteert ze echter de handen niet van hooge personen. Zoo zegt onze dichter B. IX, v. 597, van koning Porus :

Ht hadde in sine rechte hand
Ène colve van latone.

Men had dus dit wapen ook in metaal; het gemeen had er enkel houten. B. V, v. 95, heeft een reus er een *van .iij. cnopen*. Dit herinnert in 't groot onze knodsestokken.

268. *Selc hadde die pine leden* = had de pijn geleden, d. i. was dood. — De uitdrukking is bijna spottend, gelijk vroeger v. 186; doch de gedachte komt van den latinist, bij wien wij lezen : « ille quiescit. » — Bij Schmeller staat er *pine*.

269. Opschrift. *Vroeste, l. vroetste, wijsste. Die vroetste van sterren*, de ervarenste starrewichelaar.

273. *Soroas.* — Bij Gauthier Zoroas, fol. 22 verso, v. 26.

278. *Conste*, spreek uit *consté*, d. i. *const he*.

280. *Welke tijt dat coren soude geraken* : Welken tijt het koren zoude treffen, d. i. goed gelukken. — Het latijn heeft « quis frugifer annus. » *Welke tijt*, op andere plaatsen *welctijt*, *weltijt*. — *Geraken*. Zie B. I, v. 9 en IV, 347.

281. *Dure* = diere. — Thans ook in de geschrevene taal, in tegenoverstelling van *lude* = liede, v. 255. Zie hiervoren v. 99.

385. *Eñ wat nature die lentijn*

Doet groene eñ soete sijn.

— *Lentijn* = lente. Vr. In Yperman's *Heelkunde* altijd *Linter*. « Maer in den linter ende in den herfst saltu netten dijn yieke », en elders in hetzelfde werk : « Daer boven een plaester van stoppen genet in dwit van den eye in den zomer, ende in den linter ende in den herfst ge minet dwitten metten dodre. »

Dat *Linter* is wel het verbale van *linderen*, door Kiliaen verklaard door *linire*, *mitigare* — *t* en *d* verwisselen onderling veel. Zoo is de lente zoo veel als het zachte, het *zoete* jaargetijde. In de *Tweede proeve van Oudheid-, Taal- en Dichtkunde*. Utrecht, 1782, bl. 202 en volg., worden voorbeelden van dat *Linderen* aangehaald. Bilderdijk, Terwen en Weiland, geven een anderen oorsprong aan het woord *Lente*.

Bij de Vlamingen zijn *Lente* en *Herfst* weinig in den mond: men bezigt meestal *Voor- of Vroegjaar* en *Najaar*.

292. *Heet*, *l.* heeft. Zie B. II, v. 1257.

294. *Hi kende die hemelsche dingen*. — Dat slaat allezins goed; doch het rijmt op *wonderlike DINGEN*. Vermoedelijk schreef Maerlant *hemelsce cringen*. Vgl. v. 511.

297. *Die sevene hemele kende hi wel*. — Volgens de begrippen dier tijden zijn dit zeven kringen boven de gewone starren; immers op v. 501, spreekt de dichter van « *die hemel, daer die sterren in staan*. » De zin in v. 297-299 uitgedrukt, klinkt bij Galtherus:

*Novit quis sedera septem
Impetus obliquo rapiat contraria mundo.*

298. *Iemant el*, iemand anders. — Zoo mede v. 508; *niement el*, niemand anders, v. 545; *niet el*, anders niet, IV, 170; *els niet*, anders niet, III, 974. Te Gent en omstreken zijn deze spreekwijzen nog van algemeen gebruik.

504. *Allege ten oesten wart*. — *Allege*, misschien te lezen *al tegē*. Of zou *allege* eene verlenging wezen van *alle*, dergelijke onder de Vlamingen meer in gebruik zijn?

505. *We* = hoe.

511. *Die sterren die hier boven liden*

Die wi sein hier heir boven liden.

— Het *hier heir* schijnt wel te bewijzen dat de voorlezer het woord eerst op zijn echt dietsch uitgesproken en dan op zijn overlandsch herhaald heeft, en dat de domme kopist beide vormen als onderscheidene woorden neërschreef. Rijm en zin laten daarboven vermoeden dat één van beide verzen verminkt is.

317. *Conste* = consti.

324. *So wat so an den heu hemel staet*: Al wat aan den hoogen hemel staat. — *So wat so*, schijnt eene verlenging te zijn van *so wat*, ten gelieve van den val; althans de twee malen dat ik het tegenkwam, begon er gelijkelijk het vers mede. Zoo staat B. V, v. 215:

So wat so quam in sijn gemoet.

Integendeel lezen wij:

B. IV, v. 359.	<i>En so wat hi hevet verloren.</i>
" v. 409.	<i>En so wat vogel dat vliegen' mach.</i>
" v. 410.	<i>En so wat die zee in hevet.</i>

— *Hew*, hoog. Indien het al niet een inschuifsel is; voor de maat althans is het er niet noodig. Zie B. II, op v. 962.

326. *Beter*, l. *bitter*.

331. *Dat*, d. i. dat 't.

340. L. *Daer hi hem (zich) vor den wagen hilt*.

343. *Hi en verspraken oec aldus*. — De form dezer zinsneede is nog levend in gebruik. *En* heeft hier de kracht van *voor dat*, *ten ware*. — *Verspraken*, sprak hem toe.

355. *En*, aldus. Ook v. 566.

355. *Astronomijn: gesein (gesien)*. — Dat slecht rijm is op rekening van den afschrijver. *Beter* III, 1217:

Astronomien — gesein (gesien).

365. *Daer*. — Het IIs. heeft *dae*, gewis volgens des afschrijvers overlandschen tongval; doch er dient opgemerkt dat men in Westvlaanderen *da* uitspreekt, wanneer het opvolgende woord met eene consonans aanvangt. Zie hiervoren II, 152 en III, 47.

566. *Des bes seker*. — *Bes*, elders *bis*, doch minder juist volgens de westvlaamsche uitspraak.

568. *Hirnen*, overlandsch. — *Maerlant* zal wel geschreven hebben *herssen*.

371. *Die helle dus haen verkoren*: dus de hel [te] hebben verkoren. — Schreef de jonge *Maerlant* *haen* of *hebben*? Een en

ander is mogelijk, het zij de dichter zijn vlaamsch dialect bezigde, of in het een of ander oostelijk gewest der Nederlanden *zich* bevond. De Westvlaming kon *haen* schrijven en *hein* uitspreken even als in *paerd* — *peird*, enz. Doch dan zou hij tegen de regels van zijnen tongval gezondigd hebben, die een onderscheid maakt tusschen *hein*, verkorting van *hebben*, en *haen*, verkorting van *hadden*. Het is waar, men vindt dit *haen* voor *hebben* mede in de *Oudvlaemsche Liederen en andere Gedichten der XV^{de} en XVI^{de} eeuwen* uitgegeven door de Vlaamsche Bibliophilen, bl. 58.

Ich aen gegeven hertze ende zin
An eenē vrouwe.

bl. 94 :

Hoe soudie yemen vruechden geven
Of ie selve ghene en aen.

Maar deze liederen hebben stellig den invloed eener maas- of rijnlandsche pen ondergaan.

388. *Coen degen*. Uit te spreken *coene d*.

411. *Tumelde*, rijmende op *rumede*: Eene assonans; doch daar *tumelen* een frequentativum is, zoo kan Maerlant wel *tumede* geschreven hebben. In 't Angels. is het *Tumbian*. Het oud fransch kent mede *Tumer*; in *le Chevalier au Cygne* komt het meermalen voor.

415. *Hie en satte eem nummeer te wer.* — Hie — hi, elders om 't rijm, v. 578. — *Nummeer*, l. *nimmer*, d. i. niet meer. — *Te wer.* « Zich te were stellen » voor « zich te verdediging aanstellen » is onder ons, Vlamingen, nog van dagelijksch gebruik.

419. *En.* — Men dient *en* te lezen, ten ware uit den regel een woord ware weggevallen.

421. *Metteir* = *metter*, d. i. met der.

425. *Tote dien dat eem seinde .1. part*

Een ridder die hiet Ansoen.

Ter vlocht begonste hi eem te doen,

Daer hi wiste die van Eufrate.

Hi voer henen siere strate

Te Babilonien in die stede.

Deze verzen staan voor de twee volgende bij Galtherus fol. 25 vers., v. 13-16:

*Donec ei sonipes ablatus ab Ezone, magnum
Transtulit Euphratem : ac se Babilone recepit.*

Men ziet hoe weinig dit eene vertaling mag heeten. — *Ansoen*, lat. *Ezone*.

458. *En al dat her dat hi brochte,
Ridderen, knapen en baroen,
En schaemden en niet ter vlucht te doen.*

— *En* van den eersten regel kan wel *en* geweest zijn, terwijl in den derden regel *en* eene schrijffout is voor het expletivum *en*. — *Schaemden en*, d. i. scaemden hen (zich). — *Ter vlucht doen*, in de voorgaande regels 424 en 451 is de form *eem ter vlucht doen* (zieh op de vlugt begeven), welke ook de eenigē goede is.

441. *En et*, uit te spreken *end' et*. — De aspiratie wordt hier weggelaten, gelijk in *eem* voor *hem*.

442. *Nature — aventure*. — In deze woorden kwam mij de *n* nooit geteekend voor, gelijk in *huet*, enz.

444. *Onder die brake*, l. *Sonder die b*. — In Vlaanderen is *brakke* (brakhond) van 't vrouwl., in Antwerpen van 't manl. geslacht.

* 453. Opschrift. *Totte dien scatte vaen*. Naar den schat grijpen; zoo ook v. 459 *tot den rove vaen*, op den roof vallen; B. IV, v. 1606, *ten wapen vaen*, naar de wapens grijpen. — Gelijk meermalen elders heeft de steller der opschriften getracht hier een' rijmslag in te brengen.

456. *Vechden*, d. i. veechden = vaagden.

464. *Mulen* : Muilezels. — Nog zegt men in Westvlaanderen *muul*, schoon langs de schrijftaal de *muulezel* eenig burgerregt verkregen heeft.

468. *Gelijc*, dadelijk; thans nog in gebruik. In 't duitsch *Gleich*.

471. *Vreke*, l. *vrecke*.

472. *Allet* = al het. Thans *alles*.

474. *So vol waren si men en mocht si binden*. — Thans zou

men zeggen, en 't vers ware er beter om, *ni'en mocht*, enz. Waarschijnlijk schreef Maerlant *meu mocht*. — *Si* in aec. voor *se*, komt veelmaal voor, even als *wij ze* in beide gevallen bezigen.

475. *Nochtan dat si so moede waren,*

Eñ mochten sijs niet ontbaren

Si en vulden eer cousen.

Ofschoon dat zij zoo vermocid waren, onthielden zij zich niet hunne kousen te vullen. — Over *Nochtan*, dan nog, evenwel, zie Halbertsma *Aaut.* bl. 48. — *Eñ*, l. en explet. — *Ontbaren*. Het relativum *hen* is weggelaten. Zie verder B. VI, v. 1013, en vergel. Halbertsma *Aaut.* bl. 291.

478. *Boesam spleten* : Boezemspleten. — Onze hemden zijn met *boezemspleten*. De twee kleedingstukken in het voorgaande vers genoemd, zijn de *kousen* en de *broek*. In de middeleeuwen was de broek spannend en ging tot aan de voeten, nagenoeg gelijk de tegenwoordige onderbroek. De kous werd over de broek getrokken, en ging veelal tot over de knie. Wat de uitspraak betreft van *boesam*, ten platte lande hoort men veel nog de hoogklinkende *a* voor de doffe *e* : *Mavrouw, bamijnen*. Ik ken een verdienstelijken letterkundige, in Oostvlaanderen thuis hoorende, die steeds *boezém, blixém*, enz., uitsprekt.

485. *Nuchssen en gulden riughe,*

Hechsele en alderhande dinghe

Dattie vrouwen scone maect.

— *Nuchssen*. In 't middelhd. beteekent *Nuosch* eene pijp. Misschien heette zoo het halssnoer. Wat betrekking dit woord met het nog voortlevend *noesch* = schuinsch, zou kunnen hebben is niet te bepalen. — *Hechsele*; Kiliaen geeft *hecksel, haecksel* onder de vlaamsche woorden op. Het gebruik van dat toiletstuk is genoegzaam bekend.

488. *Te hem gesact*, in hunne zakken gestoken. — Men spreekt nog in triviaalen zin van *iets zakken*. Het voorgaande rijmwoord staat *maect*. Maerlant zal geschreven hebben *maet*, zoo als men thans nog in Vlaanderen uitsprekt.

489. *Nochtan dor al dat dit geschiede* : Terwijl dat dit tegen

allen geschiedde. — Over *nochtan* leze men het hier boven besproken artikel van Halbertsma in zijne *Aant.* op den *Sp. hist.*, bl. 46 en volg. — *Dor* = *vor*, tegen.

494. *Got* = goet.

500. *Alse ofte sijn moder were.* — Maerlant zal geschreven hebben : « Als oft [of 't] zijn moeder. » Wij spreken in Vlaanderen nog zoo.

502. *Eñ siere suster hiet hi ioffrouwe.* — Dit slaat op de zuster van Darius. — *Juffrouw* was in de middeleeuwen de eertitel aan eene ongetrouwde vrouw uit den adelstand gegeven. Toen hoogmoed en vleijerij de burgerdochter in den titel deed deelen, liet de adellijke dochter zich *joukvrouw* heeten. In Noordnederland was het onderscheid nog niet scherp genoeg, en het klinkt daar, sedert bijna eene eeuw, *freule*, eene verbastering van het hoogduitsch *fräulein*. Dat schijnt een geretrantseerd kamp te wezen, waar de burgerdochter niet zoo spoedig in zal dringen.

506. *Was hi*, namelijk Alexander.

526. *Das was*, l. *dat was*. — Nogmaals in vier achtereenvolgende regels hetzelfde rijm.

528. *En sinen moet*, l. *in s. m.*

529. *Seegde*, l. *segde*.

533. *Kûr van wiûschen*, l. *keur van wenschen*. — Het tegenrijm is *mensche* (nom. enkelv.), een onvolmaakt rijm, dergelijk een wij reeds tegenkwamen.

542. *Mar die soudaen hadde gecocht*, l. *hadde GEDOCHT*. — *Soudaen*. Thans heet die persoonadje *Bassa*, wat door de gazetschrijvers, tegen beter weten aan, in navolging der Franschen, in *Pacha* vervormd is. En sommigen, spelling en uitspraak in regelmatige betrekking willende houden, spreken de nederlandsche *ch* uit, zoodat het nu nagenoeg *Pachga* geworden is. — *Gedocht* = voorgenomen; nog gebruikelijk. Het latijn heeft *Censebat*.

548. *Om dat hi waende daer mede*

Alexander succurreren

Eñ sijns heren cracht veruieren.

Omdat hij meende Alexander daarmede hulp toe te brengen

en de kracht van deszelfs leger te *vermeerderen*. — Althans geloof ik dat *veruceren* eene schrijffout is, en er *vermeren* dient gelezen te worden. Ook zijn v. 555-54, zoo als ze daar staan, niet goed te maken.

553. *Dus was gehaelt in die stat*

Al sonder wer al die scat.

— *In die stat*, l. uit d. s., immers was aan Parmenio de zending gegeven zich meester te maken van de schatten te Damas vergaderd. — *Sonder wer*, ongehinderd, eigenlijk zonder verdediging, verwerping, gelijk nog v. 484, en 902, v. 357 en 487. Het klinkt *were*, gelijk thans in Vlaanderen, v. 626 en 627. Verg. *Nieuwe Bydragen*, Leyden, 1773, I, 388 en volg.

564. *Forwart meer so wert hi rasch*: Voortaan werd hij levendig. — Jonckbloet schreef een belangrijk artikel: « Over de oude Nederl. bijwoorden *Saren*, *Saermeer*, en eenige andere composita met *meer*, » in den *Algemeene Konst- en Letterbode*, van 1843. — *Rasch*, drukt den toestand uit van levendige beweging, wanneer ons de vreugd overmeestert. « Artuur was fro ende *rasch* » leest men in den *Spiegel hist.*, waarover zie Halbertsma in zijne *Aant.* bl. 224.

572. *En*, l. en expletivum.

573. *Doe Alex. hadde begraven*

Die grote heren metter haven.

— *Metter haven*, met wat zij bij zich hadden; met hunne onroerende goederen, *bona mobilia*, gelijk Kiliaen het woord *Haue* verklaart. Het was in de middeleeuwen de gewoonte de gesneuvelden met hunne uitrusting en kostbaarheden ter aarde te bestellen.

575. *Waren verslagen*. — Het opvolgend rijmwoord bewijst, dat Maerlant schreef *verslegen*, gelijk nog in Vlaanderen de uitspraak is.

579. *Hi vort dat her vort*: Hij voerde het leger voort. — *Vort* het praes. in plaats van het imp. Zie de aant. B. II, v. 1070. Dezelfde verwisseling in de tijden is in den *Alexander* niet ongemeen. Zie onder anderen I, 146, III, 599, IV, 741.

580. *Saiet*, latijn *Sidon*, en zoo lezen wij ook v. 602, *Cydonen*.

581. *Lants liede*, lieden des lands, landzaten; elders uitgedrukt door *Lanteole*. VI, 57.

584. *Slaen* = verslaan, dooden. — In Vlaanderen zegt men nog « eene koe slaan, » voor slachten.

591. *Hi ontboet eem* : Hij zei hem aan. — Elders *gebood*, beval. III, 1154 : « Want Daris dat eem onboet ». Enkel hoodschappen, IV, 952 :

En hi ontboet

Dier coninginnen, siere vrouwen.

596. *Sise*. — Hier staat *se* om de herbaling van denzelfden klank te vermijden. Wij zagen reeds dat het *Ils*. in acc. meestal *si* heeft.

602. *Hi liet die port*. — *Liet* = verliet. Zoo spreekt men nog veel.

607. *Staende ten tinnen* : Staande op stads muren; namelijk ter verkenning van den vijand en ter verdediging der plaats. — *Tinne*, bij Kiliaen hetzelfde als *trans*, *kanteel* : de borstwering op de wallen eener vesting, het tandvormige beschutsel op het hoogste der muren, zelfs op de daken van bijzondere huizen. Overdragtig het hoogste van een gebouw, b.v., de tiene des tempels. Zie Weiland op het woord.

609. *Vechten soude zegen*. — Thans zegt men « de zege be-vechten. »

615. *Veerhort waren die canteel*

Jegen tribuke en magnele.

— *Veerhort*, l. *verhort*, beschut. Vergel. Ziemann op *Hort*. — *Kanteel*, de tinne van een slot. — Op *Tribock* geeft Kiliaen dit woord op voor oud germaansch, en verklaart het door « *Springhael*, *Blije*, vulgò *Tribucetum*. » En *Sprinck-hael*, *Springael*, *Sprinck-hael*, *Springhel*, vertaalt hij door *Catapulta*, *Balista*, en *Blije* door *Ballista*, *Petrobolicum*, *Petraria*, enz. Dit alles is tamelijk verward. De *tribok* was een oorlogstuig om zware steenen tegen of in eene vijandelijke vesting, of mit deze, tegen de belegeraars te werpen. Het was eene wip gemaakt van eenen balk, in 't latijn *Trabs* genaamd, in 't midden rustende op eenen

paal. De dienst der *magnelen* was veelvuldiger: schichten en vuur zoo wel als steenen, werden er mede geworpen. Zie Kilianen op *Mangheneel*. Junius geeft het spaansch *Trabuco* op als eenzelvig met het *Balista* van Livius, dat hij vertaalt door *Muurbreker*.

617. *Pederiere*: geschreven *Perdieriere*, v. 897; *Perderen* (l. *Perdieren*), VI, 222; *Pardiere*, VI, 194, fr. *Perdriau*, van het latijn *Perdrix*, patrijs. Dit engien, zegt Bardin (*Dict. de l'armée de terre*), wierp schrootsgewijs eene groote hoeveelheid steenen. Het was niet ongelijk aan den *Onager* der Romeinen, aldus geheeten naar het grieksch *Ονυπας*, wilde ezel. Zie het besproken woordenboek op *Onagre*, maar bijzonderlijk op *Machine*.

620. *Die die worpe wael ontheilden*: Die de worpen wel beetenden. — *Onthielden* imperf. van *onthouden*, bij Kilianen bekend ook in den zin van *moderari*, *coercere*, *temperare*. In denzelfden zin spreekt men van den *slag breken*. — Het rijm met *scilden* schijnt niet zuiver; doch de Vlaming spreekt *hilt* (hield) uit, en zoo zal Maerlant *onthilden* geschreven hebben.

628. *Drie heren*. — Waren dat drie bevelhebbers of zoo veel legerscharen, welke de Tyriërs deden sneuvelen? Noeh Gauthier, noch Curtius maken er melding van.

634. *Tho perde en te voete*. — Men ziet dat *tho* en *te* door den afschrijver onverschillig gebezigd worden.

635. *En men brac den muer*. — *En*, aldus, en zoo mede in 't navolgende vers, welk laatste door Maerlant wel zeker *en* zal geschreven zijn. — *Muer*. Schmeller vond het woord onduidelijk en teekende het af naar het Hs. De twee eerste beenen van de *m* nam hij voor eene *v*, en dan stelde hij eene gestreepte *ii*, en vond aldus het onding *viier*. De geleerdste staat wel eens voor het eenvoudigste *pal*.

637. *Man*, l. *men*.

639. *Woudeme plegen*, voor *woudmen*. — Misschien is enkel het streepje boven *mē* vergeten. De Vlaming echter spreekt nog zoo.

644. *En*, l. *en*, expletivum.

645. *Gecrac*. — Schmeller schrijft *getrac*; doch hij wankelt meermalen tusschen *t* en *c*, gelijk wij reeds zagen.

647. *Onder wint*.—Men stak namelijk der wijze het vuur aan, dat de wind het over de gantsche stad dreef. — *Griexen vier*. Voor dat het buskruid was uitgevonden, maakte men in de oorlogen veel gebruik van het zoogenaamd grieksch vuur, dat zich door het water niet liet blusschen en, wat de wijze betreft om het te behandelen, veel overeenkomst moet gehad hebben met onze vuurpijlen.

653. *Alse hi woude*, l. *alse si wouden*.

658. *Woude*. Het enkelv. voor het meerv., gelijk elders meer.

661. *Marsieren*, l. *maisieren*.

662. *Dus waren die doden van manieren*. — De zin is : Dus kwamen zij op velerlei wijze om, of, triviaal doch nader bij den text : daar waren dooden bij soorten.

665. *Van den*, l. *vandien*; ten ware men verkoos :

Sulke oec waren van den lien.

669. *Weerender hand*. — Thans nog gebezigd.

672. *Gevogen* = *gevoegen*. — Schmeller wankelt tusschen *gevoegen* en *genogen*. Een en ander past in den zin.

674. *Beide*, l. *bedi*.

684. *Catus*, l. *Cadmus*.

690. *Dus was die wijsheit gemeerst* : Dus werd de kundigheid vermeerderd.

695. *So luttel van vreden liden* : Zoo arm aan wijze lieden. — *Liden*, rijmende op *ontbeden* (ontbieden). Maerlant schreef dus *lieden*. De *u* staat ook hier geteekend met twee streepjes, gelijk op v. 653. Zoo ook op v. 553.

705. *Conet*. — Schmeller stelt (*conic*) zonder stip op de *i*, en op zij' teekent hij na *comt*. Er dient wel degelijk gelezen te worden *conet*, d. i. *con et* = kon het, namelijk Tyr. Het gantsche vers luidt dus :

Te voren en conet noit man gewinnen.

707. *Surs*, zoo ook *Spiegel hist.*, I, bl. 280, v. 20, *Sur* (Soer uit te spreken) volgens Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, II, bl. 669.

712. *Marcus van Monfraet*. — B. VII, v. 1156 staat *Markaris van Montfraet*. — Maerlant zal volgens zijne uitspraak *markiis* (markgraaf) geschreven hebben. Er is hier spraak van Koenraad van Montferrat, die in den derden kruistogt, ten jare 1187, de stad Tyr zoo schitterend tegen Saladijn verdedigde en behield, kort na den noodlottigen slag van Tiberias en de verovering van Jerusalem door den dapperen Soudan.

715. *Die heren van Tabarie*. — Dit kan slaan op Hughe van Tabarie, wien wij eene voornamelijke rol zien spelen in *Dystorie van Saladine*. De stad Tiberias (= Taburia, Taberria, Taberya), behoorde anders toe aan Reimond III, graaf van Tripoli, van wege zijne huisvrouw, die ook Vrouwe was van Galilea, zegt Huydecoper, op Stoke, I, bl. 419. Indien deze laatste persoonsaardje bedoeld wierde (in welk geval te lezen ware *die here*), zoo ware de wijze hoe Maerlant er over spreekt, alleropmerkelijkst, dewijl door andere schrijvers aan Reimond de schuld wordt opgelegd, dat de zaken der Christenen zoo achteruit liepen. Huydecoper heeft dit algemeen gevoelen, hetwelk nog dagelijks nageschreven wordt, beduidend tegengesproken.

Zoo min over Reimond als over Hugo zijn mij bescheiden voorgekomen, waaruit blijken kan, dat hij te Tyr zich zou onderscheiden hebben.

De naam van Tabarie is in onze letterkunde bepaaldelijk bekend door het gedicht op den gemelden *Her Hugen van Tyberien*, door Hein van Aken uit het fransch vertaald.

715. *Saladine*. — Op den beroemden musulinanschen held van den derden kruistogt bezit onze letterkunde den boven aangehaalden roman getiteld: *Dystorie van Saladine*. Omstreeks 1480 werd dit werk voor het eerst gedrukt te Oudenaarde, bij Joannes (Arend) De Keyser. Onlangs werd er, voor de vlaamsche Bibliophilen, eene nieuwe uitgave van bezorgd door prof. C.P. Serrure.

722. Het ware beter dat dit en het volgende vers tusschen twee haakjes stonden, als bevattende een' tusscheuzin.

727. *Sie*, voor *xi*. — Deze verlenging komt in dit woord minder voor dan in *hi*.

750. *Hiet* = hiet 't, heette het. — Bij den Vlaming heeft *heeten*, noemen, nog meestal de sterke verbuiging.

In het Hs. sluit het hoofdstuk met dit vers. Eene duidelijke misgreep van den afschrijver, die de verdeeling maakte. Ik moet hier nog doen opmerken, dat de stof van dit en van de drie volgende hoofdstukken, handelende over Alexanders togt naar Jerusalem en zijn gedrag jegens de Joden, in het werk van Gauthier niet behandeld is.

741. *Gedachte*. — Volgens het rijm zou er dienen te staan *gedochte*; doch dit laatste wordt bij Maerlant vrouwl. gebezigd gelijk op v. 509, terwijl het eerste bij de Vlamingen onzijdig gebruikt wordt. Men kan veronderstellen dat de volgende regel om het rijm verdraaid is, en dat er diende te worden gelezen :

Eñ hi die porte sochte met crachte.

750. *Also a[ls]t in dien erste boken steet*. Zie B. I, v. 1548 en volg. — Het visioen, waar Alexander den hoogpriester, hier bisschop geheeten, in zag, is daar breedvoerig beschreven. Tweemaal (v. 747 en 750), komt hier *Ons Heren*, en B. I, v. 1572, *Grote Here* voor, waar de hoogpriester door bedoeld wordt. In die hooge persoonadje zag Maerlant den stedehouder Gods, den voorganger des Pauses, volgens de Roomsche begrippen. Men merkt het uit v. 767-770 en 781.

760. *Hoede* = hoofde, hoofde. Daarover reeds vroeger.

763. *Want was*, i. *want hi was*. Er is hier toch geene verzwijging van het pers. vnw., waarover Huyd. op Stoke, III, bl. 220.

767. *Seite* = seide.

773. *Wemen* = hoe men.

780. *Dese dog die dede hi*, i. *dese docht*, d. i. *deugd* = goed; weldaad. Wij zeggen nog : zich deugd doen, voor zich goed, zich wel doen. Wat de spraakwending betreft : « deze deugd die dede hi, » wij merkten ze reeds op.

786. *Den Joden deden hi groet verdriet*.

i. *Den Joden dede gr. v.*

787. *Dat es bi anderhalf hondert iaer*. — Namelijk sedert der Joden vrijmaking door Alexander.

789. Met dit vers moet een nieuw hoofdstuk beginnen, dat gevoegelijk met het volgende zou vereenigd zijn.

791. *Int geberchte.... die legen*(liggen).—Daar *gebergte* een concretum is, voor « verscheidene bergen, » zoo stelt de dichter het ww. in 't meervoud, zoo als geschiedt in de schrijfwijze : « daar is er die zeggen. »

797. *Asina*, i. *Asiria*, *Assyrien*.

798. *Ende*, aldus voor *en*.

800. *En hadt in dit land gedaen*.—En had het (namel. het volk van Israhel) in dit land gevestigd. In dien zin is *doen* eigenlijk *besteden*, dat nog dagelijks onder de Vlamingen gebruikt wordt. « Een' ongelukkige in een gesticht doen; zijn kind op school doen. »

803. *Si en mochten ute mer tenen gate* : Zij konden slechts langs ééne opening er uit. Het dal was namelijk langs alle zijden, behalve op eene plaats, door onoverkombare bergen omsloten. — *Gat*, elke opening langs waar men door kan trekken, poort, gelijk het engelsch nog heeft. Voorhenen had men te Gent het *Engelant-gat* (de Engeland-poort), welke naam aan eene straat nog is gebleven. Het *scheijer-gat* is er mede nog bekend.

810. *Ten ioetschen doen*, elders : *Dat israhelsche doen*. B. IV, v. 814. Bij de middeleeuwsche schrijvers meestal *died* = volk, geslacht. *Doen* is voor *gedoen*, gelijk *died* voor *gedied*.

811. In 't opschrift. Het werkwoord is achterwege gebleven. *Te bestutene?*

812. *Wes si plaegen* : Wat zij pleegden, d. i. bedreven. — In den *Spiegel hist.*, IV, bl. 204, vindt men *wies hi plach*, door Halbertsma verklaard in zijne *Aant.* bl. 162. Verg. Huydecoper op Stoke, II, bl. 202. *Plegen* is bij den Vlaming nog van de sterke vervoeging.

813. *Seide men weder* : Antwoordde men. — De zegwijze is nog veelvuldig in den mond.

814. *Dorch*, hetzelfde als *dor*, voor, om. Wij kwamen het reeds tegen B. II, v. 911.

850. *Verheilen* = verhalen, genezen; dus hier *toesluiten*.

845. In 't opschrift. *Stat van Gaza*. Wanneer iemand uit de volksklasse, die enkel zijne moedertaal kent, zich toelegt om wél te spreken, dan hoort men niet zelden uit zijnen mond, « de stad van....., het dorp van....., enz. »

849. *Dat hi porte nam*, l. *dat hi die p. n.*

856. *Geloveden*, beloofde hem, d. i. aan Darius.

859. *Di*, l. *die*. Zoo ook v. 875, 891.

860. *Met eerre*, l. *met eenre*. — *Somme*, menigte, eigenlijk hoeveelheid. Verg. B. I, v. 4.

864. *Becns*, beter *Betus*; trouwens bij Curtius heet hij *Batis*. Zie lib. IV, 6. Gauthier geeft geen' naam op; dus heeft Maerlant nog andere werken dan de *Alexandreis* ter zijner beschikking gehad.

870. *Wondi hi*, l. *woude hi*.

874. *Hi hedden doet*, hij hadde hem gedood.

879. *Te hant*, armliik rijmende op *rechte hant*.

885. *Doe die wart die coninc gewont*, l. *Doe wart die c. g.*

887. *In die schene vanden been*. — Men spreekt meermalen nog van *de schene van 't been*, doch zonder de oorspronkelijke beteekenis van *schene* te verstaan. Het beteekent *huid*, eng. *skin*. Het scheenbeen is dus eigenlijk het huidbeen, of het been waar enkel de huid over ligt.

888. *Dar omme gaf hi harde cleen*: Daar gaf hij zeer weinig om.

895. In 't opschrift *Epyten*, l. *Egypten*.

897. *Sette sijn cure dar in*: Vestigde hij daar zijne wet in. — *Sette* = *Setti* d. i. sette hi. — *Cure* bij Kiliaen keuren en breucken, « leges et consuetudines, » en ook « summa pecuniæ quam patrono præstat novus vasallus, beneficii agnoscendi causâ. tributî genus quibusdam Brabantie locis, quod cliens tanquam hominî symbolum præstat patrono. » Door geheel het werk zien wij, dat Maerlant de zeden en gebruiken die hem omringen op de wereld van zijn gedicht toepast.

906. *Hi sachte*, hij zeide. Overlandsch, zie verder 909.

919. *Daer dede maken* = daer dedi (deed hi) m.

920. *Heite*, i. *heiten*, noemen.

925. *Sider dat dat hi eem graven dede*. — Over dit vervoeren van des profeten Jeremias' lijk naar Alexandriën, zie den *Rijmbijbel* cap. CCCXIII (d. II, bl. 151 en volg.).

925. *Daer hadder te voren so vele gewesen*. — *Hadder* = *had* er, voor *hadden* er (waren er). Deze spreekwijze is nog niet ongemeen: wij merkten het gebruik van het enkelv. voor het meerv. reeds op. — *Gewezen*, geweest, in het rijm, gelijk B. V, v. 217. Bij Stoke (B. II, v. 1564) vindt men het ook buiten het rijm; doch de variante heeft daar *gesijn*, wat men bij meer schrijvers aantreft, ja in ons gedicht, B. VII, v. 59-60, waar wij lezen:

*Daer ic hebbe menegen dach
Coninc en here gesijn.*

Men weet dat *bennen*, *wezen*, *zijn*, alle drie het hunne in de verbuigingen van het hulpwerkwoord, dat het bestaan van iets aanduidt, leverden. Vroeger moet elk van die woorden bij onderscheidene stammen afzonderlijk bestaan hebben; het nog levend gebruik in sommige streken der Nederlanden bevestigt dit. Inwoners uit het Brugsche of Ypersche zeggen nog: *ik zux uut Vlaanderen*, terwijl men uit den mond van Hollanders hoort: « wij *bennen* *Amsterdammers*, zij *bennen* uit Brabant, » enz.

926. *Coem* = *come*, *cume*, nauwelijks.

950. *En*, beter *en*.

955. *Et liget*, i. *het ligget*.

941. *Dau noch regen*, en in 't volgende vers *Rijm noch dan*. *Schmeller* wankelt tusschen *dau* en *dan*; doch daar kan geen twijfel oprijzen: de herhaling getuigt alleen van Maerlants dartelheid in 't schrijven. Het rijm *regen* — *engeen* is een assonans.

948. *Bibia*, i. *Libia*.

952. *Vant in sinen raet*, vond het raadzaam.

955. *We*, i. *wie*.

958. *Weit*, *we it* = *we et*. — In Vlaanderen schreef en spreekt men nog uit *hoet* = *hoe* 't.

959. *Hi seinde sine beden voren,*

Die hi uyt hadde vercoren.

— *Rede* is verzoek. Alexanders uitgekipt verzoek was om te weten wie zijn wezenlijke vader was, en hoe het hem in den krijg vergaan zou. Ik meen echter dat men lezen moet *boden*.

De zes hier achtereen volgende verzen, 959-964, rijmen drie aan drie, zoodat er voor allen slechts twee rijmklanken zijn. Dat dit niet bij misslag, maar eerder uit eene toenmaals voor fraai gehondene rijmweelderigheid geschied is, laat zich geredelijk aannemen. Ik zel reeds een woord over die kunstgrepen.

965. *Maecheliker scharen, of maetheliker s.* — Schmeller wanfelt. Het epitheton *starste*, in 't opvolgend vers, verwijderd elke gedachte van matig. Ik houd mij dus aan den ersten vorm. Gelijk het woord daar staat, kan het voortkomen van *maeg*, en de beteekenis hebben van vergramd, gestoord (waarover zie Bormans, *Leven van Sinte Christina*, bl. 285), of van *machel*, groot. Misschien is er te lezen *machteliker*; en inderdaad dit laatste schijnt mij met het epitheton *starste* het best in verband te staan.

Wat betreft het enkelvoudig *eenre scharen*, hetwelk door een in het meervoud staande ww. bepaald wordt, daarvan zagen wij bereids een voorbeeld. Zie ook v. 970 en volg.

966. *Eñ si waren buyten den eylande.* — Maerlant bedoelt de Delta van den Nijl, althans Neder-Egypten. Volgens Arriaan trok Alexander langs de zee tot aan Paretonium, van waar hij zich kortom in de zandvlakten van Lybiën wendde.

Maerlant spreekt van een eiland, veronderstellende dat Alexander van hetzelfde punt uitgegaan was, waar hij terug kwam. Curtius maakt melding van het eiland *Pharos*, waar de veroveraar bij zijn' terugtogt eerst besloten had Alexandriën te bouwen.

Van het ongelukkig rijm *lande-eylande*, zal ik, na de reeds gedane opmerkingen, mij vergenoegen met het aan te stippen, en in éenen adem nog aan te wijzen voor dit boek v. 971-974, 1005-1006, 1177-1180.

975. *En*, aldus.

977. *Busch*. — Vlaamsche uitspraak. Op v. 949 lezen wij *bosc*.

981. *Ter sonner opganghe*. — In het volgende boek, v. 286, *uter mater*. Twee gevallen van verbuiging van vrouwlijke z. nw. op de wijze van bijv. nw. Of deze vormen bij opzet zijn ingedrongen, dan voor schrijffouten moeten aangezien worden, zal ik niet beslissen.

986. *So es hi lau*, en in het volgende vers *So heet es hi*. — In beide gevallen moet gelezen worden *si*, als terug ziende op fonteyne van v. 979. Men merkt wederom dat de kopist op voorlezen heeft afgeschreven. Hetzelfde geldt voor v. 990.

988. *Dat vallet van groter craht*.

1. *Dat wallet van (der?) groter cracht*.

— *Wallen*, koken, is hier genomen in zijne etymologische beteekenis van opwellen, borrelen.

Deze beschrijving van Ammons bron is bij Gauthier overladen van mythologische krullen, waar Maerlant niet de schaduw van overgenomen heeft.

989. *So et*, aldus.

990. *Weerre* = weder, wederom, nogmaals. Thans nog in Vlaanderen bijna *were* uitgesproken.

994. *En*, aldus; beter *en*. Zoo ook v. 996 en 1045.

1001. *DER duivel*. — Overlaidsch. Maerlant schreef *die duvel*. Verg. B. II, v. 424.

1005. *Wilt*, thans *wil*. — In *enegene tijt*, 1. in *enegen* (of *enege*) *t*.

1010. *Te Damiete quam hi an*. — Die stad was ten tijde van Alexander nog niet bekend. Volgens Ptolomeus, wiens gezag hieromtrent thans algemeen aangenomen is, kwam Alexander te Memphis in Egypten terug. Gauthier zelf zegt: *Regreditur Memphim*. Maerlant spiegelde zijne christelijke wereld af, en bezigde dus den latijnschen dichter slechts voor leiddraad.

1020. *Met groten en met prigen*. — Er is iets achter wege gebleven. Men zou kunnen lezen: *met groten nide*, enz.

1022. *Eist*, is het. Nog de vlaamsche uitspraak.

1029. *Echt*. In het opschrift staat *eechter* = *echter*, d. i. achter, wat het regte woord is. *Achter* is *daarna*, en dus veelal *wederom*,

anderwerf; zoo ook hier: *Doe gereide Daris echt zijn her*. Na zijne eerste nederlaag zou Daris zijn leger herinrigten. In dezen zin komt ops het woord onderscheidene malen in het gedicht voor, éénmaal *echter*, B. V, v. 851 :

Dus dede eem Daris echter ter were.

en *echterste*, laatste, B. VI, v. 595:

Dit is Daris echterste bede.

In den zin van *later* komt *echt* voor B. VIII, v. 419:

In moet sterven, eest nu, eest echt.

1031. *Coningrike*. — Ook in dit woord komt reeds de *g* op. Verg. B. I, 217, 800, 813, II, 416.

1033. *Dochten* = docht hem.

1042. *Vlouwen ewege* : Spoedden zich weg van huis; namelijk naar het leger.

1045. *Ridders, dorpers en baroen,*

Knapen en serianten coen.

— Maerlant, dien wij reeds zagen, dat de oude wereld op zijnen tijd en de kruistogten toepaste, toont in deze twee verzen, hoedanig in een feodaal leger het persooeneel was samengesteld. — De titel van *Ridder* was het loon alleen van beproefde dapperheid, zonder dat geboorte of betrekkingen op het bekomen er van eigenlijken invloed hadden. *Dorper* en *Baroen* staan hier gelukkig naast elkander, als de toenmalige laagste tegenover den verhevensten stand. (Over *Baroen* gaven wij reeds eenige ophelderingen B. I, v, 851, doch zie nader op B. VI, v. 85.) De zinsnede wordt in 't latijn op zijn romeinsch uitgedrukt :

Cocunt in castra quirites

Permixti agricolis.

Knaep, in 't algemeen ieder minderjarige jongeling, zoo als het hier ook wel kan genomen worden, is in de middeleeuwsche romanwereld meestal de minderjarige zoon van eenen vorst, vasaal of ridder. Het woord staat op gelijken rang met het has-

taardwoord *garsoen*, waarmee het soms verbonden staat. Zie de aant. op B. V, v. 1002. — *Seriant* is een ondergeschikt persoon, die gewapenden dienst doet. Vergl. Clignett, *Hydragen*, bl. 514 en 534.

1043. *Men liet die lande woest bliven,*

Beide van knapen en van wiven.

— Nog zegt men van eene landerij, die slecht bebouwd is, dat ze woest is. Onder de latijnsche verklaringen van het woord *woest* geeft Kiliaen *incultus*. De zin is dus: « men liet de landen aan de zorgen over van jongelingen en vrouwen. »

1052. *Quamen die in sariantte.* — Er is iets uitgevallen. Welligt moet er gelezen worden: *quamen die knapen entie sarianten.*

1054. *Ridders stoenden op die canteel*

Singende in diere gebaere,

Alse ocht een maisiere ware.

— (Er is sprake van torens op de ruggen der olifanten van het persisch leger.) Daar stonden ridders op de spits, die zoo woest zongen, als of het een schutsmuur ware. — *Kanteel* bespraken wij vroeger v. 607. — *Gebaer*, woest geroep, inzonderheid van krijgslieden, wanneer men handgemeen werd. Zie Kiliaen op *Baeren* en op *Ghe-baer*. Vroeger reeds kwamen wij het in denzelfden zin tegen, waar de dichter over de zandstormen in Libiën spreekt:

v. 958.

Weletijt dat es een storm,
So vlieget lant in die gebaere,
Ocht in die wilde zee ware.

Voor *lant* mag men hier misschien *sant* lezen. — *Maisiere*, bij Kiliaen *Masier*, een muur, wand, bij Rocquefort *maisiere*, *mesire*, lat. *maceria*, *maceries*. Wij kwamen het woord in dezen boek reeds tegen v. 661:

Som bleven si onder die maisieren.

Zie verder B. V, op v. 849.

1061. *Berch van Cisia.* — Wordt hier bedoeld *Sestus*, eene

stad in Thraciën gelegen, op het smalst van den Hellespont, tegenover Abydos, waar Xerxes zijne schipbrug sloeg? Zie Forbiger. *Handbuch der alten Geographie*, III, bl. 1080.

1063. *Die helt*: De helft. — Hier vrouwlijk, bezigt de schrijver het drie regels verder onzijdig. Wij bespraken reeds vroeger het woord.

1069. *Dore al dat eem dit gesciede*. Ik stel voor te lezen:

Al dor hem dat dit gesciede.

1071. Het opschrift staat hier op zijne regte plaats niet; het diende vóór v. 1059 gesteld te zijn.

1076. (*Een eylant*) *dat Aulis hetet nu bi dagen*. — Eene onderverdeeling van Beotiën heette Aulide, waarvan Aulis de hoofdplaats was. De streek is geen eiland, schoon Maerlant, volgens Servius, het beweert; maar de stad lag op eene landtong, en had gemeenschap met het Eubeesch kanaal, bij middel eener haven thans *Vathys* genaamd. Zie Forbiger aangeh. werk, III, bl. 922.

1089. *Liede mee* = meer liede.

1094. *Alexander*, l. *Alexandere*. Zie B. II, v. 214.

1105. *Atheus*, l. *Antheus*.

1107. *Heef hi en* = hief hi hem.

1112. *Hoet*, hoofd. — In 't volgende vers *bok* = *buke*, buik.

1115. *Eelgen*, elken. — De *g* voor de *k*, gelijk reeds vroeger is opgemerkt.

1116. *Doe verbornen si met griexen tiere*

Beide serpente en maras

Daer die grote beeste in was.

— Er is alleen spraak van Herkules; men leze dus *verborne hi*, verbrandde hij. Uit deze verzen blijkt dat het grieksch vuur het water verteerde; de dichter mogt dus zeer goed zeggen dat het moeras er door verbrand (d. i., in de gewoone taal, uitgedroogd) werd.

1147. *Huere* = heur, haar, zich.

1154. *Genendenlike*. — Kwalijk geschreven voor *genende-like*, hetwelk nog B. VII, v. 257 voorkomt. Het beteekent stout-

moediglijk. Zie Huydecoper op Stoke, II, bl. 328 en volg.; Halbertsma, *Naoogst*, I, bl. 26.

1162. *Dien maen*. — Zoo ook v. 1171 *den maen*, gelijk in 't Overlandsch *der mond*; doch v. 1164 doe *si* (de maan) opkwam en v. 1165 *eer* (haar) *licht*. Alles door onachtzaamheid van den afschrijver. Lees: *de maen*.

1166. *Anderwerf so wart si echt*

Also roet als een bloet

— Daarna werd zij andermaal zoo rood als één bloed. De spreekwijze: hij is één bloed (d. i. geheel bloed), is in Vlaanderen nog in volle kracht. De verdubbelde rijmklank *also roet als een bloet* valt niet onaardig. Even zoo v. 1227-1228. Het opzettelijke is er niet in te miskennen, en niet minder missebieën in de tweemaal drie elkander opvolgende rijmklanken, die wij in dezen zang reeds opmerkten.

1170. *Ontsagen hem van ongeval*, waren beducht voor ongeval. Zie B. II, v. 576 en vergelijk Huydecoper op Stoke, II, bl. 503. De uitdrukking « zich ontzien » is in Vlaanderen eenigzins van hare oorspronkelijke beteekenis afgeweken: het is de vrees meer van moeite dan van gevaar, die er thans in ligt opgesloten.

1174. *Oec seide hi, dat hi hem woude*

Vertonen dat grote ongeval,

Dat het achter comen sal.

Ook zeiden zij, dat zij hun het achternakomende groot ongeval toonen wilden. — *Seide hi*, l. *seiden si*, namelijk Alexanders lieden. — *Hi*, de maan, zie v. 1162. V. 1172-75 zouden gevoegelijk tussehen twee baakjes staan.

1177. *Hen*, aldus.

1179. *Want die eerde si verscoet*. — De aarde verschoot (van kleur). Alles op de aarde werd valuw van kleur: een gewoon verschijnsel bij zon- of maanverduistering.

1183. *Dat sijn die scoude waren*: Dat het zijne schuld was. — Eene zeer gebruikelijke en niet onsierlijke omzetting: *dat die schulden waren sijn*. — *Sroude* in 't meerv. welligt om een rijm te vinden.

1185. *Woude si, i. wouden si.*

1186. *Hen vernois*, verkorting van *vernoide des*, het zeerde, verdroot hun. — *Hen*, voluit geschreven, en moet hier den dativ. verbeelden, dien *vernoien* regeert. Vergel. B. I, v. 925.

1191. *Si*, namelijk Alexanders lieden. De zin is « Gantsch de natuur was verontwaardigd, dat zij de wereld onder zich wilden houden en meester van geheel het menschdom wezen.

1194. *Bewijstent*, bewezen het.

1197. *Si sachten dat sijch die sterren bolgen,*

Dat eer coem wolde volgen

Nature en mijslicheide,

Eñ hi eem anbeden dede.

— Zoo als ze daar staat, is er uit de zinsnede niet te geraken. Ik geloof dat in v. 1198 *eer* het overlandsch *er* = *hij* is, en dat in plaats van *mijslicheide* moet gelezen worden *wijslicheide*, zoo dat het thans klinken zou: « Zij zeiden dat zich de sterren belgden, omdat hij de natuur en de wijsheid ter nauwer nood wilde volgen en hij zich liet aanbidden. » — *Sachte* = *seide*, merkten wij reeds aan. — *Sijch*, zich; overlandsch. Zie aant. op B. I, v. 616.

1201. *Hen rouwet, dat si so menich vrese*

Eñ so menige starke reise

Dor sinen wille harde beswert.

Het rouwde hen, dat zij zoo menig gevaar en zoo menigen zwaren krijgstogt om zijnen wille hadden bezuurd. — *Hen*, aldus. — *Vrese*, gevaar. Over dit woord zie de aant. B. III, v. 16. — *Reise*, het rijm eischt *rese*, gelijk het inderdaad van elders zoo bekend is, schoon het toch maar eene klankwijziging van het eerste is, wat Willems op Van Heelu reeds aanmerkte. Het beteekent krijgstogt, onderneming, en komt bij Stoke en Van Heelu op onderscheidene plaatsen voor. In ons gedicht staat het nog B. IV, v. 1510:

Beide ontsach si (*Victoria*), dattie vrese

Van der vreseliker *rese*

Dien edelen vorsten quetsen mochte.

en B. VI, v. 330 :

Noit en hadde degen vri
Soe menech leet, soe menech vrese,
Also hi hadde in gene rese.

Over eene andere beteekenis van het woord zie B. IV, v. 1394.
Harde besicert, l. *Hadden besuurt*.

1203. *Vol*, l. *volc*.

1218. *Conste gesien*, kon zien. — *Konste* wordt nog algemeen gebezigd onder de Vlamingen.

1219. *Dat was die alde Aristaldes*.

Hi antwerde deem volc al des.

— Bij den latijnschen dichter heet deze sterrewichelaar *Aristarchus*. — *Alde* = oude, is overlandsch en komt van den afschrijver, evenzeer *deem* = dem, d. i. *den* in dat. Wij ontinoetten reeds dien vorm. Zie de aant. B. III, v. 181.

1226. *Allet dat si* = al het [geen] d. s. — *Bediede*, l. *bedieden*, uitleggen.

1229. *En si en gaen niet uten kere*,

Den hi en gaf.

En zij (de sterren) verlaten de wending niet, welke hij (God) haar gaf. — *Hi en* = hij hun, waarover reeds vroeger.

1234. *Got*, op v. 1234 *God*. — Ik zel daar reeds een woord over. De beide scheidteekens zijn verkeerd. Men leze :

En es Jupiter niet onse got.

1237. *So weder die sal gaen*. l. *So weder die SEE sal gaen*.

1239. *Hen verdragen* = zich verdragen, zich verplaatsen. — Maerlant bedoelt hier het zoogenaamd sterreschieten.

1248. *Dat gevelt alst hijt gebiet*. — *Gevelt* = gevalt, d. i. valt voor, gebeurt. — *Alst* = als, gelijk men nog in Vlaanderen uitspreekt.

1256. *Herwart* rijmende op *vergaet*.

1262. *Vier hemelen bat op* : Vier hemelen hooger op. — *Bat* op zich zelven de beteekenis hebbende van *beter*, dient ter versterking, wanneer het aangevoegd is bij een ander woord. Clignett

verklaart het door *meer*, wat zeer dikwijls het geval is. Zie 's mans *Bydragen*, bl. 126.

1265. *Lichts*, l. *lichts*.

1267. *Weeltijt*, l. *welctijt*. Zie vroeger, en hierna v. 1293, 1307.

1271. *Inder*, l. *en der*.

1272. *Merker*, l. *merken*.

1277. *Want en mach*, d. i. *want ten* (= het en) *mach*.

1279. *Gescein*, l. *gesciët*.

1285. *Want si heetten si*. — Het herhalen van het persoonlijk voornaamw. is bij den Vlaming veel in gebruik, wat somtijds merkelijke kracht aan de zegwijze geeft, en niet zoo bespottelijk is als men wel voorgeeft. De Franschman maakt er overgroot en gelukkig gebruik van. — *Heetten*, l. volgens Maerlant *heten*. Merkwaardig is het invoeren der scherplange *e* in dit Hs.

1287. *Sprac Aristaldes echt*. — Thans zou men zeggen: « *Hernam Aristaldes*. » — *Echt*, anderwerf, wederom. Zie op v. 1029.

1288. *Lecht*, voor *licht*, om het rijm, gelijk mede v. 1294.

1296. *Noch me* = *mee*, d. i. *meer*.

1301. *Ik wild* = *wilt*, d. i. *wil 't*. — *Clergien*, wetenschap. Zie Roquefort, *Glossaire de la langue romane*, op 't woord.

1314. *Coningrike lanc*: groot koninkrijk. — Men bezigde *smal* voor klein, van waar nog *smalstad*. Ik beken dat het woord *lanc* mij nog niet is voorgekomen in den zin, dien ik er hier aan meen te moeten toekennen.

1332. *To* = *tot*. Overlandsch.

1336. *Eñ sanc, datment mochte horen*

Bi eenre halver milen lanc;

Van ioien sanc hi nuwen sanc.

— Eene belangrijke bijdrage voor de krijgsgewoonten in de middeleeuwen, en die ons aan koning Alfred herinnert. Bij ons hedendaagseh mengelmoes is het regimentsmuziek het eenig redelijke.

BOEK IV.

2. *En*, aldus.

5. *Met enen vane*. — Zoo wel in de volksspraak als in de geschrevene taal was *Vane* steeds vrouwelijk.

9. *Eer* = vroeger; nog in *weleer*.

10. *Dorp en port, busch en heide*. — In plaats van *en* zal wel *en* dienen te staan. — *Busch*, vlaamsche uitspraak, zie B. III, v. 977; doch ook geldersche, blijkens *Herkenbusch*, bij Roermonde.

11. *Op ene riviere... van prise* = Aan eene schoone rivier. Wat schoon is, is hoog van prijs. — *Op* is in den onderhavigen zin nog algemeen in gebruik: op de Schelde, op den Rijn.

14. *Wet ic*. — Gelijk wij reeds zagen, neigt de afschrijver steeds om de woorden van elkander te scheiden, zonder de noodige wijziging in de spelling aan te brengen. Bij afscheiding der woorden diende er te staan: *weet ic*.

15. *In die croen*. — Thans zou men zeggen « onder de kroon » d. i. in het gebied.

16. *Hen es geen water eers gelike, l. en es... haers*. — Eene verwarring der aspiratie.

17. *Roschen* = rotsen. — Over de verschillende schrijfwijzen van dit woord in den *Alexander*, zie B. II, v. 256.

19. *Heu dunken si*. Aldus. — De Vlaming zou nog zeggen: *hun dunken zij*, voor *hun schijnen zij*. — *Staen* rijmende op het zelfde woord; nog al eene zonde uit Maerlants jeugd.

29. *En vanden strijde oec die pine,*

Daer eer altoes stont in te sine,

Die cortic, wanic, eere pine.

— Deze drie regels staan voor het vers:

Continuusque via labor expirare coegit.

Over *striden*, thans schrijden = stappen, heeft Hallbertsma (*Aant. op Sp. hist.*, bl. 11 en 586), twee belangrijke plaatsen. De *strijt*

is dus hier het gaan, het moeilijk gaan door dik en dun. — *Daer eer stont in te sine* = waar (het) haar in te zijn stond, waar zij moest in wezen. Indien Maerlant *haer* geschreven heeft, dan moet men bekenen dat het vers buitengewoon onwelluidend klinkt. Misschien schreef hij: *daer si in stont te sine*, waar zij in was. — *Cortic*, l. *corte* of *cortet*. In dezen regel zal het woord *pine* mede Maerlant niet toebehooren, zoo niet omdat het reeds twee regels hooger in 't rijm voorkomt, althans dewijl het opvolgende *clage* het tegenrijm is van het woord, waar *pine* voor staat. Ik zou voorslaan het te vervangen door *plage*, foltering. De geheele plaats zou dus luiden:

En van den stride oec die pine,
Daer haer altoes stont in te sine,
Die corte, wanie, hare plage.

Hetgeen men overbrengen kan door: « En de vermoeijenis van den lastigen weg, dien zij onverpoosd moest afleggen, kortte, vermeen ik, hare foltering. »

Tot gevoeglijkere scheiding van den zin stonde beter achter v. 28 een komma-punt.

34. *Was also drove en also vro*. — Zoo min als de geschiedenis, bewijzen de verdere woorden van Maerlant, dat Alexander over de dood van Darius' moeder te gelijk droefheid en blijdschap vertoonde. In plaats van *vro*, zal er dus wel *onvro* te lezen zijn, een pleonasmus, dergelijke men bij Maerlant meer aantreft. Het geheele vers is misschien aldus te verbeteren:

Was also droeve en so onvro.

41. *Leet* = liet. Even zoo v. 51.

44. *Domeu* = doe men.

43. *Iongeliu*, l. *iongelinc*.

47. *Als was hi wreet*, l. *al w. h. w.*

51. *Ontfarmherticheit* = barmhertigheid. — Over de gelijke afleiding van *ontfarmen* en *erbarmen*, zie de *Nieuwe Bydragen*, Leyden 1763, I, bl. 339.

52. *Van dien*, van dien tijd, van toen.

54. *Eñ sach*, i. en s. outkennend.

56. *Soe goedertieren was zijn lijf*: Van zoo goede manieren was zijn leven. — *Goedertieren*, over dit woord, samengesteld uit *goed* en het subst. fem. *tier*, *tiere*, dat *groeijing*, *oprijzing*, *gebaar*, *manier*, *soort* en, door verdere afleiding, *aart* beteekende, vindt men eene belangrijke noot bij Bormans, *Leven van Sinte Christina*, bl. 320-321.

57. *Gewaech*, imperf. van *gewagen*: thans *gewaagde*.

64. *Hi trac zijn hare als wast vlas*. — *Trac*, trok uit. In Vlaanderen zegt men *vlas slijten*. Ook verder in dezen roman spreekt Maerlant van *grau haer ute stiten*, B. VII, v. 766.

72. *We du weens, eñ wat es di?* — *We* = *wie*, hoe. Misschien *Twi*, waarom; doch ik herinner mij niet in den *Alexander* eenmaal *tui* gevonden te hebben. — *Wat es di*. Thans zegt men, zonder pronomen: *Wat is er?*

74. *Wetstu iet wat meerren mach*

Dinen ruwen? sech mi dach.

— Er dient misschien te staan *moch* in imperf.; anders zou men liever lezen *minen rouwe*, wat beter met hetgeen volgt in verband staat. — *Ruwen*. Nogmaals ontmoet men de stelsellooze verwarring van *u* en *ou*: weinig regels verder leest men *rouwich*, *rouwe*. — *Dach* = doch; om 't rijm, ten ware ook *moch* de echte lezing ware.

83. *Doet dien dinen*: doet den uwen. — In deze toespraak tot zijnen heer bezigt de knecht de voornaamwoorden *du*, *dijn*. Wat verder bedient zich in tegendeel de hoogstbeschaafde Darius, tot God sprekende, van het meerv. *Gi*, *uw*; evenzoo, in zijne aanspraak tot Alexander, de gezant Achilles, die *was van rade gemaect wale*, en wiens tale kende *utermaten scone logen*. Deze laatste bezigt in zijne lange toespraak slechts een paar malen *du*, *dattu*, eens (v. 81-82), waar de voornaamwoorden het rijm beheerschen en de schrijver gewis in de rijnsluitende *rs* een aangename klank vond dan in *rt*. Dit alles wijst op eene fijne beschaving onder de Nederlanders reeds van in de eerste helft der dertiende eeuw, en dat onder onze voorouders *hovescheit* en

dorperheit in de taal zoo wel als in de zeden hare schakeeringen hadden.

92. *Eñ viel neder in onmacht.* — Dit vers is zeer vloeiend te lezen met in 't laatste woord eenigzins op *ou* te drukken. Zie over dat lengen en verkorten onder het lezen B. I, op v. 137.

96. *Om dat si niet en woude plegen*

Dies conincs Alexanders minne.

Omdat zij met koning Al. geen minnebandel wilde onderhouden. — *Plegen*, altijd met den genitief. Zie B. I, op v. 685.

101. *Nie*—nooit.—In Vlaanderen spreekt men uit *nie* voor *niet*.

105. *Al was si met eem gevaen* : al was zij door hem (namelijk door Alexander), gevangen. Men zou het kunnen in twijfel trekken of niet Tyrote zich zelfen bedoelt; doch Maerlant laat onmiddellijk volgen :

Eñ dat hi haer hadde gedaen

Also grote ere.

Wat volgens mij geen twijfel overlaat, of het slaat op Macedo. Over *met* in den zin van *door, bij*, vergel. Bormans' *Christina*, v. 301.

107. *En, l. in.*

110. *Eñ si en oec minde* : en dat zij hem wederliefde toedroeg. — *Si en*, elders *sine*, I, 924, 1251; IV, 1663; wel te onderscheiden van de negatie voorkomende in dezen zang, v. 1464.

114. *Die scoenste van al Percien* : De schoonste van geheel Persie. — Men zegt nog: al het land, al de wereld, enz. Zie v. 132.

116. *Men mach proven bi eere dinc,*

Dat hi eer dede hi mocht doen.

Men kan uit haar besluit gevoelen, dat hetgeen hij haar dede hij het doen mogt. — *Dinc* is het verbale van het ww. *dingen*. Bij Kiliaen *Judicio concertare*.

120. *Dat es mee* : dat is meer. — Wij schrijven thans : wat meer is.

121. *Dat Alexander sinen wive*

Noit lachter en dede van den live.

Dat Alex. zijner (Darius) vrouw nooit snoode daad aan den

lijve bedreef. Wegens *lachte*, over het algemeen *schande*; maar hier, even als v. 1226, snoode daad, schelmstuk beteekenende, zie Clignett, *Bydragen*, bl. 86 en volg. — *Lijf*, meestal *leven* (zie op v. 56), beteekent *hier*, gelijk op enkele andere plaatsen van het gedicht, *lichaam*.

129. *Vader... van den goden al te voren* : Vader van al de goden, die voren zijn.

131. *Uwe maech van rechter ure* : bloedverwant in regte voortduring. — Thans zegt men *in regte lijn*, fr. *en droit lignage*. Maar *ure*? « In zich-zelf » zegt Bilderdijk (verkl. Geslachtl. op *uur*), « beteekent het woord een bepaalden tijd in het algemeen, en van daar is *huren* en ook *duur*. » En Bormans (*Christina*, bl. 265), zegt dat « *ure* beteekent een zekeren duer die door zich zelve bepaeld is. »

133. *Bu*, l. *bi u*, door *u*.

134. *Ierstwerf so bidden ic u nu*. — Het ww. staat voluit geschreven, l. *bidde ic*, of beter *biddic*.

137. *Ocht also es in uwen moet*. — De *moed*, of het *gemoed* der Godheid. Het woord kan niet beter verklaard worden dan door *zin*, schoon het mij te zwak schijnt.

138. *Eñ aen sien moet dat verliesen*. — *Aen sien*, l. *ansien*. De zin is : « en ik dat verlies moet aanschouwen. »

140. *Soe bidde ic u dat ic moet kiezen*

Eñen coninc doch na mi.

Zoo bid ik u, indien ik eenen koning na mij (d. i. eenen opvolger) moet kiezen. De komma achter *u* is vergeten. » — *Dat*, indien. — *Doch*, toch.

143. *Gehort mi das* : verhoor mij des. — Het is een tusschenzin, en kon tusschen twee haakjes staan.

148. *Vor gode*, l. *vor Gode*. — Men zegt nog : het roept wrake voor God.

149. *Geseint* = *gesent*, gezonden. — Zoo ook *seint*, zendt, v. 173.

150. *Parlement*, onderhandeling. — Men bezigt nog *parlementen* voor : zijn ongelijk met klappen willen vereffen.

153. *Dor die docht* : om de deugd.

160. *Van eere oliven.* — *Eere* verkorting van *eenre* = *ener*.

161. *Om den vreden voeren si tien*

Vrode ridders en siene.

Ter verkrijging van den vrede togen wijze en vriendelijke ridders (tot Alexander.) — *Voeren tien*, gingen optrekken, trokken op. — *Siene*, vriendelijke of, wil men, *schoone*, mits men het niet in den stoffelijken zin neme, maar in dien van menschen die een *schoon gelaat* stellen. Dat Maerlant hier *siene* voor *schoon* in den figuurlijken zin neemt, duikt mij bevestigd door de beschrijving, welke hij geeft van den wijssten onder die ridders, wiens « tale utermaten scone logen conste, » dus die een vriendelijk, een *schoon gelaat* wist te stellen. Zie over het woord Halbertsma, *Aant. op Sp. hist.*, bl. 66, vooral De Vries, *Proeve van middeln. Taalzuivering*, bl. 54 en volg.

164. *Alde* = oude. Overlandsch. Reeds aangeteekend.

165. *Van raede gemaect wale.* — Indien er het vers niet te overmatig hard bij wierde, zou men mogen denken dat er *geraect* in plaats van *gemaect* diende gelezen te worden. Doch beide woorden beteekenen in den grond hetzelfde, en het eerste is maar de verbloemde uitdrukking van het andere. *Wel geraekt* = *wel gemaakt*, wel getroffen. Zie Bormans, *Christina*, bl. 255; Halbertsma *Aant.*, bl. 245; ook De Vries, *Taalzuivering*, bl. 68 en volg. Ter loops wil ik den leidschen professor de opmerking maken, dat het ww. *getaken* in de oost- en westvlaamsche tongvallen wezenlijk bestaat, zoo dat Maerlant in zijn *Sp. hist.* zeer wel dit woord kan gebezigd hebben, hetwelk dus niet in *geraken* moet veranderd worden.

173. *En*, aldus. — *Echt*, anderwerf. Darius had reeds tweewerf vredeboden tot Alexander gestuurd; nu zendt hij hem *eenen echt*, eenen anderwerf, of anderwerf eenen. Zie III, 1029 en 1287.

174. *Dor recht*, omdat het regt is, omdat het zoo zijn moet. *Dor*, om, voor. In deze beteekenis komt *dor* meermalen in ons gedicht voor.

176. *Meerre* = meerdere, d. i. grootere; en zoo *minder* = kleinere, gelijk thans nog. Vergel. v. 589.

177. *So hoveschlike heves gevaen* : Zoo heuschlijk in hunne gevangenschap behandelt.

178. *Al hebben wie eer brec*, al missen wij hen. — *Wie*, l. *wi*. — *Eer* = harer, genit. plur.

183. *Altoes heetise* : Steeds heet gij ze.

184. *En ghi en doet hem niet bekinnen*

Dat gijse haet ni eenger wijs.

En gij doet hen niet zeggen, dat gij ze eeniger wijze vijandig behandelt. Het latijn heeft : *hostilisque immemor iræ*. — *Hem bekinnen*. In de *Aant.* op den *Sp. hist.*, bl. 185, vindt men een voorbeeld van dit wederkeerend ww. — *Ni*, l. *in*. De afschrijver stelde zoo duidelijk *ni*, dat Schmeller vraagsgewijs op den kant *in* stelt.

192. *Alse nu toget sijn anscijn*, l. *uw anscijn*. — De geheele zin is : « Darius, die ons hier heeft gezonden, scheen mij ter nauwer nood zoo bedroefd als thans uw gelaat uitwijst (dat gij zijt). Nogtans weent hij over zijne vrouw.

198. *En doet dit leet* : Zonder dit leed. — Thans hoort men nog : *en dede niet*.

200. *Getruewelike varde* : Opregte vrede. — *Varde* = *verde* bij letterwisseling voor *vrede*, gelijk *sterte* = *strot*, enz. Wij lezen het woord nogmaals v. 341.

201. *Eñ siere dochter biet hi di,*

Eñ alt lant quijt en vri

Dat leget vander navel zee

Tote der Eufraten.

En zijne dochter biedt hij u aan, en al het land vrij van eijs dat tusschen de Dardanellen en den Eufraat ligt. — *Alt* = al 't. — *Quijt en vri*, ontlast en vrij (van eijs). Men leest nog voor sommige gevels : *vry huys*, *vry erve*. Van de spelling *qw* = *qu* is reeds aanteekening gehouden B. I, v. 246, 922, II, 373. — *En*, l. *eñ*. Over *Navel zee* zie de aant. B. II, op v. 186.

207. *Hout sinen soen hi... tie gijsele*. — Nog eene plaats, die op voorlezen is geschreven, zonder dat de afschrijver er iets van

verstond. Voor *soen hi* moet gelezen worden *soene*, zoon. Het latijn heeft *teneatur filius obses*.

208. *En*, aldus.

210. *Bidde wi*. — Het streepje boven de *e* is vergeten, l. *bidden*.

212. XXX^a *bosanten*, voor *bisanten*, eene oostersche munt uit de middeleeuwen, aldus geheeten naar de stad Bysantium. Gauthier heeft *talentum*, naar Curtius.

215. *Eñ*, beter *en* expletivum. Zoo ook v. 220.

224. *Eñ dlant met tenten al begrepen*. — En [hij heeft] het gantsche land met tenten (d. i. met krijgsvolk) bezet. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 24.

226. *En*, beter *eñ... te sinen here*, voor (ten dienste van) zijn heir.

238. *Permoen*, l. *Permenioen*.

240. *Nauwen raet*. — Ik vermeen dat er moet gelezen worden *gauwen raet*, althans naar aanleiding van het latijn, dat zegt:

Nec ei tam dicere promptum

Fortia quam gerere est.

Tegenover dit bewijs zal het wel noodeloos wezen, aan *nauw* eene redelijke beteekenis te willen geven.

241. *Te voren, sprac hi, weest mijn raet*. — *Weest* = *was't*. Men merke hier nogmaals de slordigheid van den dichter op, die in een dubbel rijm hetzelfde woord (*raet*) herhaalt. Een even arm rijm is *ioffrouwen* — *vrouwen*, v. 249-250.

244. *Om schat eñ om have*. — Een soort van pleonasm; want *have* beteekent alle roerende bezitting, en staat tegenover *erve*, de grondbezitting. Zie verder v. 374, en vergel. B. III, v. 573.

251. *Bedi wat soude ons een queen*: Want wat (voordeel) zoude ons een oud wijf (doen)? — *Queen* is hier de vertaling van *anus*, hetgeen de bewering van den schrijver over het woord in de *Taelkundige Mengelingen* (Leyden 1781, bl. 189 en volg.) in 't gelijk stelt. Men kan voorgeven dat het woord evenzeer op de zusters als op de moeder van Darius slaat; doch dan zou in v. 255 *quellen* en niet *quellet* gelezen worden. — *Quellet ons*, valt ons lastig.

255. *Raede* = raedi, d. i. raed u.

257. *En*, aldus. En zeker wel zoo uitgesproken.

258. Ik meen dat er geen land, onder slechts ééuen heer staande, zoo groot is als het land van de Navelzee (de Dardanelen) tot den Eufraat. Zie hiervoren op v. 201 en B. II, v. 186.

265. *Meture hant*, met uwer hand, met de hand van u. Zoo ook in 't *Leven van Jesus*: *ure een* = een van u; *ure ighewelc* = een ieder van u; *ure negheen* = geen uwer. In Vlaanderen hoort men nog algemeen *ulder*, verkorting van *ulieder*. In een kersliedjen van Ph. Jennyn (*Gheestelycken waeckenden staf*, Brugge, 1651) lees ik bl. 95:

Hoordy niet, hoe dat bitter krijt
Die ul'der ziele vrijt?

Vergelijk hier voren B. II, v. 95-97.

268. *Peist we vele goder steden*, l. *Peist hoe vele goede s.*

270. *Het es een sekerlike sake.... dan*, l. *een sekerliker*. — *Te landewert te varne ewege*, naar zijn land weg te trekken. — *Varne*, varen, trekken. De Hollander vraagt nog *Hoe vaar-je?* Ieder Nederlander bezigt den afscheidsgroet *Vaar wel*.

278. *Slacht ic*, slachtte ik: geleek ik.

290. *Dat doe ik af*: dat doe ik weg, dat zet ik achter, dus: dat en doe ik niet.

292. De dubbelpunt, waar deze regel mede eindigen moet, is achter wege gebleven. De ziu is: ik heb geen ding te verkopen, noch [iets] van het volk dat ik in boeijen sloeg: zal ik er iemand van laten afnemen, dien zal ik het te mijner eere geven. — *In* = ik en. — *Vinc*, imperf. van *vangen*, *conjecture in vincula* (Kiliaen), verwant met *vincere*. — *Aferen*, fr. *détourner*. — *Dor miere eren*. — De liedjeszanger, wanneer hij uitgezongen heeft, zegt nog: *tot uwer eere, menschen*.

297. *Geve ic*, overlandsch voor *gave ic*. Hetzelfde geldt v. 564.

299. *Geandwoord*, zoo ook *aupwerde* v. 564, elders met eene *t*.

505. *Uwen hier den ghi dient*. Maerlant schreef: *uwen heer dien g. d.*

507. *Docht*, welvaren, welzijn. — *Het doet mij dengd*, zegt

de Vlaming, wat volkomen hetzelfde uitdrukt als *het doet mij goed*.

508. *Het wijsde mi die hovesche vocht* : De hensesche voogd (onder)wees het mij, namelijk Aristoteles. Onder de verklaringen van *Voght* geeft Kiliaen *Educator* op. Vroeger verklaarden wij *Machtoge* door *Opvoeder*. Zie B. I, op v. 363.

516. *Dat si en wapen niet en mogen duren* : Dat zij [het houden van] een wapen niet en kunnen geduren = uitstaan. — *En wapen = een w.*

517. *Ologen*, l. *orlogen*.

527. *Bedie hi caent mineu lieden*. — Misschien te lezen : *Bedi hi toent m. l.* Doch zou het niet eerder zijn *teut*, van *tenten*, zoo veel als *polsen*? Het latijn heeft :

*Modò munere palpet amicos,
Ut mea fatali maturent fata veneno.*

Wij merkten meermalen reeds aan, dat *c* en *t* door den afschrijver moeilijk onderscheiden werden. Van de *t* (loent = loont) kan er nog minder spraak zijn, en daarbij ligt *loont* niet in de opvatting der zinsnede. Men neme nog in aanmerking dat, schoon men schrijft en spreekt : *iemand tinten, polsen*, men ook in de volksspraak hoort aan *iemand tinten, polsen*.

535. *Hi oert*: hij trekt ijlings voort. — Mhd. *hürten*, bij Ziemann verklaard door *stószten*, *rennen*, oud fr. *oirrer*. Zie Roquefort dict. *Trekken op hore* heeft Huydecoper (Stoke, III, bl. 296-297) juist verklaard en de verwantschap van *hore* bewezen. Ook Willems (*Slag van Woeringen*, v. 5452), *voeren op hoer*; doch deze bekuibbelt ten onregte zijnen voorganger, wegens een bewijzen als of *hore* van het fransch ontleend ware, wat Huydecoper niet zegt. Het is Roquefort die het fr. *oirrer* van het lat. *errare* wil doen afstammen. Galtherus heeft :

*Neque enim non justus ut hostis
Prælia molitur, verum ut siccanus, imo
Ut verum fatear, latus ut veneficus.*

Maerlant gebruikt hier *oert* als climax van *ruert*; daarom ware

het beter dat v. 554 eindigde met een komma-punt en 556 met een komma.

359. *Mi en becomt wale niet* : mij en bevalt, behaagt niet wel.

341. *Bedie geve ic eem die varde* : want gave (schonk) ik hem den vrede. Dat het zijn moet *gave*, bewijst het *tachterdic*, schandvlekte ik, van 't naastvolgende vers.

343. *Ghi*, in de volgende regels *gi*.

346. *Dat es dat lant over die Eufraten*; namelijk het land tusschen den Eufraat en den Hellespont. — Trouwens toen Alex. deze woorden tot de gezanten van Darius sprak, was hij reeds den stroom over, gelijk Curtius (IV, 11) hem doet zeggen : « Quæ post Euphratem sunt, liberaliter donat: Ubi igitur me adfanini? Nempe ultra Euphratem sum. »

347. *Gi sijt des mesraect* : Gij dwaalt deswege; gij zijt daaromtrent mis, spreekt verkeerd. — Onder de latijnsche verklaringen van *mesraecken* geeft Kilian *errare* op. Het is opmerkelijk hoe in dit gedicht van Maerlouts jeugd het ww. *raken*, naast zijn compositum *misraken*, over het algemeen eene beteekenis heeft, welke op de begaafdheid der spraak staat. Wij lezen :

B. I, v. 406. Geraect van hovesede, met beteeftelheid toegerust.
B. I, v. 1159. Duer toe was si so wel geraect,
 Dat si hare botscap wale
 Conste seggen in griexer tale.

Waar het *begaafd*, *talentvol* beteekent.

B. III, v. 1151. Want Maecus van Babylon,
 Die wael geraect was en scoen.

Hier staat het in de beteekenis van *wel bespraakt*; immers vinden wij die hoedanigheid van Darius' veldheer nauwkeuriger aangeduid B. III, v. 74 :

Die here Maechus, die herde scoen
En wale geraect was in den mont.

In dezelfde beteekenis komt het nog voor B. VIII, v. 176 :

So simpel was hare sede,
Dat si prinsde in haren raet

Dat nieman en dede grote daet,
 En nieman en ware wael geraet
 Sonder dien die maniere maect
 Van lichame grote, hoge en seone.

Men zie overigens over dit woord, een der gewilligste van onze middeleeuwsche taal, vooral Bormans, *Christina*, bl. 255 en volg. Vergel. hiervoren B. I, v. 9.

348. *Want ic hebt te mi gesact*: Want ik heb het (namel. het land) tot mij genomen. — *Zakken*, in den zak steken. Wij zagen B. III, v. 488, dat Alexanders soldaten de sieraden van Darius' vrouwen :

Al hebben sijt te hem gesact.

Op beide plaatsen is het « tot zich zakken. »

349. *Doget*, dapperheid. — Deugd was bij ons nooit eene lijdelijke hoedanigheid; even als *vroomheid* toont ze werking aan.

350. *Drijft mi uyt of gi moget*: Drijf mij [het land] uit, indien gij de magt [er toe] hebt. Voor *mogen* bezigt men thans *vermogen*. Kiliaen kent nog *moghe* in den zin van *potentia*.

355. *Hi hadde Macheuse belovet*, l. *hi had se*, namelijk zijne dochter, gelijk het volgende vers uitwijst.

356. *Heeft hi si eem nu berovet?*: Heeft hij ze hem nu ontnomen? — Men zegt thans: iemand van iets beroven, en iets aan iemand ontroven. *Beroven* is hier enkel roven, met geweld ontnemen.

359. *So wat*, al wat.

361. *Al stoet in miere gewant*: (Dit) alles behoort mij in eigendom toe. — *Gewant* = *wand*, weeg, muur, beluik, bekleedsel. De letterlijke opvatting is dus: « dit alles staat binnen mijn beluik; » eene metaphore aan het leenstelsel ontleend. Darius geeft aan zijn' overwinnaar al het land tusschen den Hellespont en den Eufrat *geijt en vri*. « Dat goed is 't mijne, » zoo is het antwoord, ik heb het door mijne dapperheid gewonnen en tot mij genomen (*gesact*). Al wat Darius bezit en wat hij heeft verloren, al het volk dat onder hem leeft, en hij voor allen, dat alles maakt

deel van mijne grondbezitting en is der Grieken strijdperk en het loon huns arbeids. — *Gewant*. Het woord komt nog voor in *nonne gewant* = nonne kleeding, in 't gedicht *Achte personen wenschen*, opgenomen in 't *Belg. mus.* II, 454, — *ingewant*, wat door een' wand besloten is, later op de *intestina* toegepast. Verg. Halbertsma, *Aant.* bl. 180, en zie B. VI, op v. 965.

362. *Al eest der Grieken sant* : 't is al der Grieken strijdplaats. — *Sant* schijnt mij hier overdragtig genomen, gelijk het latijn *arena*, en in volkomen verband met het voorgaande *gewant*, en niet in den zin van aarde, grond.

367. *Tellede*, vertelde; elders *telden*, I, 968; doch *vertellen*, IV, 389.

370. *Al darwart*. — *Al* is hier eene aanvulling, een expletivum, dat men in de gesprokene taal meermalen aantreft. Dageelijks hoort men uitdrukkingen als de volgende : *hij zond 'en (hem) al derwaart*; *hij ging al langs de strate*. Ik weet geen sterkeren zin aan het woordje te geven, waar het voorkomt in den *Sp. hist.*, IV, bl. 419, en besproken is door Halbertsma in zijne *Aant.* bl. 404. Anders beteekent het *langs*. Men zegt in Vlaanderen : « *Al waar gaat gij* » = *langs waar gaat gij*? — *Ik ga al daar* = ik ga langs daar. » Ook in den *Alexander* komt het woord in deze beteekenis voor. Zie in dezen zang v. 1653.

371. *Belighen*, I. *belegghen* = beleggen.

374. *Met cierheden en met groter haven*. — Met groote pracht en kost. Zie hiervoren v. 244 en B. III, op v. 575.

376. *Darom hi hadde groten rouwe* : Waar hij grooten rouw om had. Zoo spreekt men nog.

377. *Hi dede maken een graf van prise*

Op enen berch an een salise.

Galtherus heeft :

Tumulunque in vertice montis

Imperat excedi.

— *Salice*, I. *falise*, gelijk v. 1228, bastaardw. Bij Roquefort is *falises des montz* de vertaling van *abrupta montium*, hetzelfde

als wat Gauthier door *vertex* uitdrukt, namelijk rotsspitsen, steilten, welke men in de gebergten veelvuldig aantreft. Dergelijke plaats is voor een graf geschikt, en voor het besprokene allerbest, om reden van de legende die Apelles er op stellen zou. *Falise* van het latijn *fallere*, bedriegen, is eigenlijk eene bedriegelijke plaats. Het woord moet nog hier en daar bekend zijn gebleven: nog onlangs hoorde ik iemand spreken van *Falijzen*, onzichtbare klippen, welke op onze kusten, tusschen Oostende en Nieuipoort, zich bevinden.

381. *Die grieze coning alle.* — Maerlant zal misschien *coninge* geschreven hebben. — *Twaren*, verkorting van *te waren*.

384. *Heu*, aldus.

387. *Screef an den grave*, l. *screef hi an d. g.*

390. *Met overslagender rimen.* — Dat vroegtijdig voorbeeld van kruisrijmen is merkwaardig, en getuigt dat men in de eerste helft van de dertiende eeuw verre was van nog aan de eerste proeven in de versificatie te zijn. In een der Hss. van den *Rijmbijbel* vond professor David honderd acht en zestig verzen in overslaande rijmen, welke echter van lateren tijd getuigen.

391. *Apelles screef Gods gelike.* — Apelles schilderde Gods gelijkenis. Voor « een portret schilderen, » zeiden de ouden « *een beeldekijn* of *eue gelike scriven*. » Zie *Spiegel hist.*, IV, bl. 206 C.XXX. v. 9. — *Gelike*, gelijkenis, beeldtenis, lat. *similitudo*. Men gewaagt nog van *zijns gelijke* = zijne weêrgâ in rang, hoedanigheid, enz.

394. *Eingelen*, zoo ook v. 455. Maerlant kan *iingelen* geschreven hebben, volgens de westvlaamsche uitspraak.

395. *Des mandags.* — Er staat *des sondags*, doch *son* schijnt in *mā* verbeterd, volgens eene kantaanteekening van Schneller. De verkorting zal mede niet juist op te nemen zijn, en men zal *maen-* of *manedachs* dienen te lezen.

396. *Int water te middewarde*

Eñ ront al omtrent.

— Te midden en rondom vol in 't water. — *Middewart*, middenplaats. Zie Kiliaen op *Weerd*, Halbertsma, *Aant.*, bl. 175.—

Omtrent, rondom. Clignett, *Bydr.*, bl. 63. — *Ront*, onbeperkt, volledig. Men zegt nog *ronde maat*, *ronde som*, enz., voor maat, som waar niets afgedaan is of wordt. *Ront al omtrent* is dus « rondom » in de volste beteekenis. In den *Rijmbijbel* staat alleen het eerste vers vertegenwoordigd :

Int water ter midderwerden recht.

alsmede in den *Spiegel historiael* :

En dat int water te middewaerde.

399. *Maecte*, stel den klemtoon op *te*. — *Dijsdach*. Den derden dag der week heet de Vlaming nog altijd *Dijssendag*.

400. *En*, aldus.

402. *Cruyt*, rijmende op *uut*. — Die zoo schreef zal *cruît* uitgesproken hebben, tot dat de *ui*-klank, met de dialecten waar hij toe behoorde, voorheerschend werd.

403. *Dies godesdags*, des woensdags. — Het is wel onnoodig op de onderlinge verwisseling van *w* en *g* te wijzen. Alleen zij aangestipt, dat uit de bovenstaande spelling schijnt, dat in de middeleeuwen de overlevering *Woden* en *Goede* (= God) voor synoniem bield. Te Kortrijk laat men in het woord alle aanblazing weg; men hoort er enkel *Oensdag*. In het Noorden luidt het ook *Odin*. *Goeds* voor *Gods* ontmoeten wij hier achter v. 563.

406. *Hi sette si in eren staen* : Hy zette' ze in hunne standplaatsen. — *Staen*. In het Kortrijksche kent men het verkleinwoord *Staanste*, een getimmer waar de kinderen in leeren loopen; van daar het spreekwoordelijk gezegde: « toen Jesuken nog in 't staanste liep. »

407. *Donnersdag* = donderdag. — Overlandsche form.

411. *Die beesten hi vander erden*.

1. *Die beesten maecti vander e*.

412. *Minschen*. — Wanneer de *i* op zijn nederlandsch uitgesproken, en de *h* weggelaten wordt, dan heeft het woord genoeg den westvlaamschen klank. Dezelfde spelling ontmoet men v. 427.

414. *Daer hi in slapen lach*. — Namelijk de mensch.

417. *Hi benedide al dat hi mach* : Hij zegende al wat hij vermogt, te weten al wat hij geschapen had. — *Mach*, het imperf. gelijk aan het praes. Zie v. 400.

419. *Blae* = blauw. — Zoo is de Gentsche uitspraak van 't woord. Ook Junius schrijft *blaew*; doch Maerlant zal *blau* geschreven hebben, al vindt men bij Ziemann *blā*, wel is waar in den zin van *flavus*.

420. *Die erde was gescreven scier*. — *Scier*. In den *Alexander* van den pape Lamprecht vindt men (v. 6707) het epitheton *schyr* gegeven aan den satier, welk woord in de uitgave van Weismann (v. 6906) vervangen is door *rein*. Bilderdijk in zijne *Nieuwe Versch.* (dl. I, bl. 194), beweert dat het *wit* beteekent; doch ik zal opmerken dat de aarde nooit wit verbeeld werd. De Friezen bezigen het in den zin van *grauw*, volgens Wassenbergh (*Taalk. Bijdragen*, bl. 87); hun partijnaam *Schieringer* en het eiland Schiermonnik-oog, zullen er wel hunne namen naar ontvangen hebben. *Hout schieren* heet te Kortrijk langwerpige stukken hout klieven, en een *schier hout* is een dergelijk stuk dat gekloven, dus niet meer in zijn geheel is. Zou *Scier* niet overeenstemmen met het latijn *helvus*, en dit *helvus* niet ons *half* wezen, dus *half en half*, gelijk men van sommige gemengde stoffen en dranken zegt? Doch is dat *grauw* = half zwart, half wit? Facciolatus verklaart *helvus* door « Color medius inter album et rubrum, » Junius (*Nomenclator*) door « medius inter album et rufum, » en vertaalt het door « *vael*, gallicè *couleur de paille*. » De middeleeuwsche monnik Theophilus, zegt in zijn *Diversarum artium Schedula* (Lut. Paris. 1843) p. I, cap. XVI, dat men de aarde en de bergen schildert met eene mengeling van groen en *oker*, waarbij een weinig zwart en *succus* (purper of blauw) gevoegd is.

Het woord dat ons bezig houdt, ontmoet men nog in een brokstuk van den *Benout van Montalbaen*, eerst uitgegeven door Bilderdijk in zijne *Nieuwe Verscheidenheden*, d. I, later door Hoffmann van Fallersleben in de *Horæ belgicae*, p. V. Het komt voor ter plaatse waar Ritsart, zijne kostelijke gewaden afwerpende,

gemeene kleederen aantrekt om, uit boetvaardigheid, voor huur-
ling te gaan dienen. Bij *Bilderdijk* luidt het :

Hi warp op sijn scarlaken,
Seiere leder dedi maken.

Hoffmann, die op hetzelfde Hs. zijne uitgave bezorgde, verandert
op in of = af, voorgevende dat de afschrijver meermalen die twee
woordjes verwisselt. Zelfs zonder deze getuigenis zou ik dezelfde
verandering voorgesteld hebben; ja voor *leder* dient er te staan
cleder. De ware lezing is ongetwijfeld dus :

Hi warp of sijn scarlaken,
Seiere cleder dedi maken.

Niet een *arme lederen kiel*, gelijk *Bilderdijk* het uitlegt, maar
vare, rosthruine kleederen, die tegen den scharlaken dosch afsta-
ken als armoede tegen rijkdom, liet *Ritsart* zich vervaardigen.

Dit is trouwens de kleur, welke men verkrijgt uit het voor-
schrift van *Theophilus* : « mengel groen en oker, met een weinig
zwart en succus. » De kleurmenger en de dichter komen hier te
wel overeen, dan dat er nog aan de wezenlijke natuur der *schiere*
kleur kan getwijfeld worden.

421. *Die zee hadde die varwe grae.* — Twee regels verder
leest men :

Die locht hadde die varwe groen.

Het is juist het omgekeerde : in alle schilderijen is de zee, al-
thans de noordzee, groen, de locht (het zwerk) daarentegen
grauw. Men kan gerust aannemen dat *Maerlant* in dezen zin zal
geschreven hebben.

422. *Van elken was gemaect dat vier.* — Niemand zal het in
twijfel trekken, of *Maerlant* heeft aan het vuur eene roode kleur
gegeven. Maar *elken* schijnt mij eene erge verbastering. Om vuur
voor te stellen bezigen onze schilders bij voorkeur menie, en de
dichter zal dit woord waarschijnlijk gebruikt hebben. De ouden
bezigden ook *elken* voor *menigte*. Indien de afschrijver, van wiens
bothheid wij zoo menig voorbeeld reeds zagen, het woord in deze

laatste beteekenis had opgenomen, hoe ligt zou hij niet *menie* in *elken* veranderd hebben!

425. *Elkertijc van eren doen* : Elk wegens zijne werking. — *Van*, van wege, wegens. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 276. — *Doen*, handeling, werking, gelijk nog algemeen in gebruik, even als *gedoen*, handelwijze. Men zegt : *dat doen is niet wel, zijn gedoen bevalt mij niet*. Zie III, 810, *ioetschen doen*.

426. *Als men woude*. — Een lap, gelijk *te ware*, enz.

427. *Die minsche hadde meer werchede*

Van alden dat Got geboet.

De mensch was het voortreffelijkste onder al hetgene God bestierde. — *Meer*, de compar. voor den superl., gelijk elders het enkelv. voor het meerv. — *Alden* : spreekt uit *aldén* = *aldien*. — *Got*, meestal *God*. Zie v. 448, en B. I, v. 15.

451. *Daer bestoent bescreven*. — *Bestoent*, zeker bij verstrooijing in plaats van *stoent*, gelijk elders voorkomt, en dat ook hier door den val van het vers vereischt wordt.

453. *Dor ere lieve* : Om hare liefde. Eng. *love*.

455. *Met baren swerde* : Met blooten zwaarde. — *Baren* is toonen, vanwaar *gebaren* en *zich gebaren*, zich aanstellen.

457. *En*, aldus.

442. *Eve van Caym gelach*, i. *hoe Eve*, enz. — In Vlaanderen zegt men « van een kind geliggen; » elders klinkt het « van een kind bevallen. » In het opvolgende vers bezigt Maerlant alleen *lach*, en zoo spreekt de Gentenaar van het *lighuis*, fr. *maternité*. Dezer dagen hoorde ik iemand *gedijen* en *dijen*, bijna in éenen adem bezigen.

443. *Abele*, voor *Abelle*, rijmende op *geselle*. In den *Rijmbijbel* komt v. 865, *Abelle* voor.

444. *Goet man* : Heilig man. — Zie Halbertsma, *Aant.*, bl. 55.

446. *Pijnde we hi coren wan* : Legde er zich op toe om koren te winnen. — *Hem (zich) pijnen*, in den zin van smartelijk arbeiden of pogen, is te Kortrijk uog in gebruik.

448. *God vermaledijden* : God vermaledijde hem.

454. *Dat huet hadde hi iucatech* : Het hoofd had hij schud-

dende, hij schuddebolde. — *Huet*, vroeger *hoet* = hoofd. In Brabant zegt men nog *hoot*. Eng. *head*. — *Lucatech*, l. *iuchtachtech*. De door professor David geraadpleegde Hss. van den *Rijmbijbel* hebben *juchtechede*, *jechtechede*, en de blijkbaar vervalschte texten *tuchtichede* en *nidechede*, als vertaling van het *Tremor capitis* (het schuddebollen) der *Historia scolastica*. Te Gent en omstreeks kwam ik *iftig* en *iftigheid* in de hier aangeduide beteekenis tegen. De vorm *if* (= *ich*) is in den tongval der gentsche streek opmerkelijk, doch niet zonder meer voorbeelden. De taalkundigen leiden *jicht*, *jeuken*, *jagen* af van den wortel *ag*, *eg*, die beweging aanduidt. Zie Terwen, *Etym. Handwb.*, bl. 313 en 316.

455. *Caym vlo ten oestenwert an*. — Dit *an* is *toe*. Thans zou men beter verstaan worden, indien men schreef: Kaïn vlood Oostwaarts. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 67.

458. *Eñ ander diet*: en menige anderen. — *Diet*, van *diën*, eigenlijk *nitzetten*, is elke menigte uit éene heup voortkomende. V. 477, gebruikt de schrijver in eene dergelijke beteekenis het woord *geslechte*.

460. *Hi was die alre eerste man*

Die te gader hadde wijf.

Hij was de eerste man die (meer) vrouwen te samen had. Men zegt nog: hij heeft ze daar te gaëre = hij houdt ze daar verzameld.

462. *Recht wast dat hijt bescoude*: Het was regt dat Hij (nam. God) het bestrafte. — Gemis aan rijm en aan behoorlijk precedent van *hij* toonen reeds, dat er onder de pen van den afschrijver iets wegviel, schoon het aan een passen met zekere behendigheid gebeurd is. Bij vergelijking met den *Rijmbijbel*, v. 1005-1015), merkt men dat er niet minder dan vier regels moeten zijn uitgelaten. — *Bescoude* imperf. van *bescelden*. Zie *Aant.*, B. I, v. 892.

465. *Van ouder verloes hi zijn sein*: Van ouderlom verloos hij zijn gezicht. — *Ouder*, in andere werken van Maerlant en bij andere schrijvers *oude*, en zoo ook in den *Alexander*, I, 1171.

Tot hoerre ouden; I, 1371. *Van scoender oude*, X, 298. *Sine oude*; X, 1403. *Van groter ouden*. Doch de eerste vorm is in ons gedicht niet zonder meer voorbeelden: VIII, 727. *Ofte mijne iogt.... ofte dijn ouder*, VIII, 730. *Mijns vaders ouder moet bederven*. In de volksspraak, althans te Kortrijk, is *oude* meer gebruikt dan *ouderdom*. — *Sein*, l. *sien*, de daad van zien. Het woord is nog dagelijks in gebruik, b. v. in de spreuk: « hooren en zien vergaat; en is wel te onderscheiden van *sie*, meerv. *siene*, lat. *pupilla*, gelijk het volgende uit de heefkunst van Jan Yperman bewijst: « So dat men niet en mach gesien, ende al die *zie* es wit. » « Ende onderwilen hebben die *siene* in cleine witte plexkine. » « *Die zie, dat siin die pupillen.* »

467. *Het es ee man*: Het is een man. — Vlaamsche uitspraak; doch beter nog ware *e man*, want *ee* duidt meer het getal aan.

472. *Altonen*, l. *altenen*.

473. *Van*, l. *wan* = won.

478. *Die some*.—Thans zou men zeggen: sommigen waarvan. Men moet reeds meermalen de relativa *die* = wie, *daer* = waar, *dat* = wat, opgemerkt hebben; wat thans nog onder de Vlamingen algemeen gebruikelijk is. Verg. B. I, v. 9.

482. *En*, aldus. Zoo ook v. 487.

485. *Onse Here stont daer in dire gelike*,

Alse ocht eem leet hadde gesijn

Dat hi den man gaf sijn gelike

Eñ hi liet die geboden sijn.

— *Gelike*. Zoo als elders heeft ook hier de schrijver er niet op gezien, een woord met zich zelve te doen rijmen. — *Gesijn*. Huydecoper zegt dat de uitschrijvers van Melis Stoke's kronijk *gesijn* en *gewest* meer dan eens verwisselden, volgens het hun uit de pen viel. Mij dunkt dat men in onze roman het oudere *gesijn* menigvuldiger in dan buiten het rijm zou vinden. — *Eñ hi liet*, namelijk de man. Wij hooren nog dagelijks zoo spreken.

491. *Mer si viij. en behielden dlijf*

l. *Maer si achten behielden dlijf.*

495. *Hen*, aldus.

494. *Ginder*, aldaar, namelijk op het graf. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 356.

499. *In den tijden*, l. *in dien tijden*. — De afschrijver heeft meermalen, naar zijnen tongval, deze verwisseling.

508. *Verdronken met dier zee*. — *Met dier*, door de, d. i. door middel van. Men zegt nog *met water zoden*, *met boschkoten braën*, enz., doch in transitieven zin is het buiten gebruik. Een nog krachtiger voorbeeld van *met* = door, levert B. IX, v. 2:

Dus sijn die Siten al bedwongen
Met Alexandere.

510. *Twe on twe* = twee aan twee. — Deze uitspraak van *on* hoort men veel in Westvlaanderen.

512. *Wingart*. — Overlandsche en brabantse uitspraak der *i*. De *Rijmbijbel* heeft *Wijnghaert*.

514. *Van de wine*, l. *van den w*. — Het streepje boven de *e* vergat de afschrijver.

515. *Noe lach en sliep*. — Zoo spreekt men nog; doch hier ook is het verkortingsteeken boven *en* vergeten. Zie mede v. 517 en 531.

517. *Stoende en riep*. — Men vindt meestal *stoet*; doch wij lezen *stoent* v. 527, 531 en 830; *stont* v. 643; en zelfs nogmaals *stoende die* v. 899.

519. *Hier* = hij er.

522. *Decten* = dekten hem. — Het zal wel niet noodig zijn dezen form langer aan te stippen, ten ware hij aanleiding tot dubbelzinnigheid zou kunnen geven.

524. *Die alste*, l. *die altste* = die oudste. Overlandsch.

525. *Vernaledijt so wesen Cham*, l. v. *so wese C*.

539. *Ru als een rient*: Ruw als een rund. — *Rient*, bij Kilian *Rint*, klinkt in Vlaanderen *Rent*; wat Maerlant misschien zal geschreven hebben, even als *blent* — *blint*, v. 541.

542. *En mochte leven*, l. en *m. l.*, expletivum.

544. *We dane wijs* = *hoedane w*.

546. *Doene zijn moder toter riep*.

l. *Doenen* [TOEN HEM] *sijn moeder tot haer riep*.

549. *Ontfrijt* : ongevrijd, d. i. onafhankelijk. — Iemand *vrijen*, is onafhankelijk, vrij van banden maken. Zie de *Aant.*, B. I, v. 1163.

554. *Hi*, namelijk Jacobs oom.

560. *Te lande weder keren* : naar huis keeren. — Aldus spreekt de *Rijmbijbel* v. 2395 :

Jacob voer te lande waert.

Zoo begint ook het lied van Hillebrant :

Ik wil te lande rijden.

561. *Dat quam Esau te voren* : Dat ging Esau tegen.

564. *Te Lusa*. — De plaats, waar Jacob met den engel worstelde, was een veer op de Jabbok, eene beek die in de Jordaan loopt. Naar aanleiding van 't geen er gebeurd was, heette hij de plaats Pniël of Pnuël. In den *Rijmbijbel* staat de plaats niet bij name vermeld.

570. *Ter conincs have brocht* : Tot des konings bezittingen gebragt.

572. *Joseppe*. — De Westvlaming zegt nog *Josep*, of bij verkorting *Seppe*. — Voor de goede verstaanbaarheid ware 't beter dat deze regel zonder scheidteeken eindigde.

574. *En eerre minnen plegen zoude* : En met haar liefdebetrekkingen zoude hebben. Zie over *plegen* B. I, v. 683.

577. *Biden coninc Pharaoen*

Was hi sider ute gedaen.

Sedert werd hij door koning Pharaon uit [de gevangenis] gehaald.

580. *We hi weder quam te hove*,

Om dat hi spelde al durenture

Des conincs droem, met groten love.

Hoe dat hij met groote eerbewijzing (*love*) wederom aan het hof kwam, omdat hij des konings droom volkomenlijk uitlegde. — *Spellen*, van naald tot draad uitleggen. — Achter *droem* is de komma vergeten.

585. *Eem bliende* : Zich verblijdde. — In Westvlaanderen zegt

men nog *zich verblîen*, waar Maerlant een regelmatig imperf. van zal gemaakt hebben.

586. *Niet en was*. — Het Hs. heeft *es*, wat tegen de logische constructie strijdt. Ik had echter beter gedaan, gelijk met al het overige, geene verandering mij te veroorloven.

589. *Meerre in minder*, l. *meerre en minder* : grootere en kleinere. Zie hiervoren op v. 176.

590. *Veirre hande namen*. — Zeker te lezen *veirre hande* = verlerhande. — Jakob had er eigenlijk maar tweederhande, gelijk de drie volgende verzen vermelden.

595. *Hi was vur Gode vercoren*

Te tijden bat dan iemant el.

Hij was door God verkoren om, meer dan iemand, de wereld door te trekken. — *Vur*, l. *vor*. Even als elders *dor* staat in plaats van *vor*, zoo heeft hier het omgekeerde plaats. — *Tijden*, trekken; hier in den zin van het latere *wandelen* (hd. wandern), te voet reizen. — *Bat*, beter, liever; doch hier *meer*, waarvan Clignett ook voorbeelden aanhaalt. Zie zijne *Bydr.*, bl. 126. — *Iemant el*, iemand anders; te Gent nog in levend gebruik, gelijk reeds is opgemerkt. Er zal hier wel geen vers achter gelaten zijn. Daar de zin uit was, bekreunde Maerlant er zich niet om, of *vercoren* een tegenrijm bezat. Men mag zelfs aannemen, dat de dichter er eene kunstgreep in vond, met een derde rijmwoord (*el*) te sluiten.

602. *Dat heet di God* : Dat beveelt U God. — *Heeten* voor *bevelen* is in Vlaanderen nog algemeen in gebruik. *Ik heet u dat doen*, *hij heette hem werken*, is te Gent van dagelijksch gebruik.

604. *En woultu niet doen sijn gebot* : Indien gij zijn gebod niet volvoert. — *En*, l. *en*. In de beteekenis van *indien* hoorde ik het meermalen te Kortrijk.

605. *In* = *en*. Expletivum.

609. *Wert* = *wert 't*, in imperfect. *Werden* is anders het praes. en *worden* het imperf. Wij zien nogmaals langs waar de verwarring gekomen is.

610. *Pedde* = *padde*. — In den *Rijmbijbel* (v. 3812) *pude*, var. *vorsschen*.

613. *Harselen*, horzelen. — In twee varianten van den *Rijmbijbel*, *Urselen* (v. 3827); doch in andere *Mesien*, *Muesien*. *Horsel* is de fel stralende paardenvlieg, *Mesien* (te Kortrijk *meusiën*) zijn kleine muggen, die enkel door haar gezamenlijk gegons onaangenaam zijn.

616. *Vele sere*. — Men mogt denken dat er diende gelezen te worden *vele mere*, dewijl het tegenstaande rijmwoord *sere* is; doch wij zagen reeds dat Maerlant zoo nauw niet ziet, en het zou maar kunnen gelden, bijaldien de horselen werkelijk voor de mesien dienden plaats te maken. De eerste zijn immers veel lastigere gasten dan de vliegen.

619. *Bleinen*. Schmeller schreef *blemen*: Waarschijnlijk heeft hij onduidelijk gezien. De *Rijmbijbel* heeft *puuste en roven* (v. 3925). Te Kortrijk spreekt men uit *Baleinen*.

620. *Die him deden groten pant*: Die hun groten last aandeden. — Over *Pand doen* zie Huydecoper op Stoke, I, 460, Halbertsma, *Aant.*, bl. 113. — *Pand* = *net*, *plagen*. Kil.

621. *Verterde*, vertrad. — De hedendaagsche uitspraak in Vlaanderen is *verterten*, *vertertte*.

625. *Dus so waren si gescant*. — Deze regel moet rijmen op *verterde* van v. 621. Er zal dus wel dienen te staan *gescant herde*. Met mildere zucht tot herstellen echter, zou men kunnen lezen:

Het vole hem des sere verterde,

Het was gescant seer vreselike.

Wat hier op volgen moest, was de achtste plaag, of die der krekelen, welke in de pen van den afschrijver gebleven is.

625. *Die negende was duysterhede,*

Die men tasten metten handen.

— In de middeleeuwen bezigde men *demsterhede*, gelijk ook de *Rijmbijbel* heeft; ten platte lande is dit laatste nog voorheerschend. — *Die men tasten*. Overdragtig zegt men nog: « de duisternis tasten » voor « in de duisternis tasten. » Indien Maerlant deze uitdrukking gebezigd heeft, dan stoud er *taste*. Misschien schreef hij: *dat men tasten most*. — *Dat*, zoo dat.

650. *Leide tfole met siere*. — Het slotwoord ontbreekt, wat des te meer jammer is, dewijl het opvolgend rijmwoord voor Schmeller geheel onleesbaar was, die zich dan ook vergenoegde met het door eenige stipjes te vervangen.

655. *Pharao verdranc algader*

Met al zijne compagnien.

— *Algader*, te samen. Zie over het woord Bormans, *Christina*, bl. 6. Wat de spelling ervan betreft, bij Maerlant zal zeker de verkorting *algaer* gestaan hebben, als moettende rijmen op *vaer* = vrees, dat onmogelijk tot *vader* kon misvormd worden. — *Compagnie*, waar verkeerdelijk *compagnien* voor staat, is troep, dus hier krijgstroep.

656. *En al ons Heren partie*. — Volgens Schmeller is het laatste woord onduidelijk: rijm en zin wijzen het echter genoegzaam aan. « Van iemands partij zijn, » voor « iemand aanhangen » is nog dagelijks in gebruik. *Ons Heren partie* is dus volkomen hetzelfde als *het volk Gods*, gelijk de kinderen Israhels genoemd worden.

645. *Daer eem die wet war gegeven*. — Wij kwamen de schrijffout *war* voor *wart* nogmaals tegen. *Was* kan ook gevoegelijk in de plaats treden.

650. *Die lieden van Echeen*. — Hetzelfde volk zeker dat in den *Rijmbijbel* v. 5664 genaamd wordt *Enoes geslachte*.

Merk op dat van v. 646 tot v. 655 in het tweede kruisvers enkel het rijm *een* voorkomt. Wij zullen welhaast een nog erger misbruik van dien aart aan te stippen hebben.

651. *Den coninc van Basan*. — De *Historia scolastica* heet hem *Og rex Basan in Ezrai*. Zie *Rijmbijbel*, I, bl. 268, aant. I.

652. *Dien couinc Amorrheen*, I. *dien coninc van Amorrheen*, en vergelijk den *Rijmbijbel*, v. 5980, 6017, 6519.

653. *Die van Gesuseen*, I. *die van Gebuseen*.

653. *Die van Fereseen*, de Pheriziten.

664. *En*, aldus.

674. *Waren hertogen van Israhel*. — *Hertog*, samengesteld uit *her* = *heir*, leger, en het imperf. van *tiën*, leiden, dus een

opperbevelhebber; doch hier bepaaldelijk de aanvoerder van een geheel volk, dergelijke de hertogen van Brabant waren.

In de zeventiende eeuw begon men *Hartog* te schrijven, waarvan *Bilderdijk* al het onverstandige deed inzien in zijnen *Muis- en kikkvorskrijg*.

675. *Vort mee* = *vortmeer*, om het rijm, verschilt niet veel van 't oude *nochtan* (daarenboven), zegt Huydecoper op Stoke, II, bl. 590. Hier heeft het duidelijk den zin van *voortaan*, *hierna*. Het was immers onmiddelijk op de hertogen Mozes en Josuë dat in Israhel het regterschap opkwam.

685. *Beringt* = *berinct*. — *Beringen*, in eenen kring sluiten, dus omringen.

687. *Daer lichtelike gedinct*. — Dezen misvormden regel meen ik volgenderwijze te kunnen herstellen :

Daer hi lichtelike hadde gedinet.

Waar hij spoedig het proces had uitgewezen. De geheele zinsnede, die op Samsons regterschap speelt, en aan de taal der middeleeuwsche regtspleging ontleend is, zegt eigenlijk het volgende : « Op zekeren tijd hadden de Filistijnen hem in de woestijn omsingeld, waar hij spoedig met hen gedaan maakte.

689. *Hi sloech met eem ezels kinnebac*. — *Eem*, l. een. — *Kinnebac*. Dit woord moet rijmen op *sake*, een bewijs dat het bij Maerlant in de verbuiging had *bake*.

706. *(Te Gazes) hadde hi sijn viande beleit*, te lezen hadden hem s. v. b. — Hij was het immers die binnen Gaza opgesloten werd.

714. *En maecten mettien haer gile* : En dreven met hem den spot. — *Gile*. Door geheel Vlaanderen is het woord *djille* (*g* = *dj*) bekend, voor iemand met wien iedereen den spot drijft, eenen *hals*. Het vlaamsch gezelschaps- of kransjesspel *Djilleken leeft nog* beduidt dat de gekkernij, de *leute* = pret, nog niet uit is. Sommigen, die in het woord enkelijk de verbastering van den eigennaam Guillelmus zien, willen dat dit spel uitgevonden werd om den Zwijger te gedenken. Dezer dagen was het wezenlijk weleens eene oranjeleus.

716. *Over een wael corte wile*: Over een wel kort oogenblik, d. i. welhaast, onverwijd. — *Over* wordt in dezen zin door de tegenwoordige Vlamingen minder verstaan. Bij dit woord denken zij aan het voorledene, en voor het toekomende behelpen zij zich met *binnen* en *na*.

721. *Zeie*, aldus door Maerlant geschreven, als rijmende op *spele*. — In alle streken van Vlaanderen vindt men plaatsen die den naam van *zeie* dragen, als daar zijn Zeie, in de oud heerlijkheid van Dendermonde; Dazeie (Dadizeie), Moorzeie, in de oud kasselerij van Kortrijk; Herzeie, Oosterzeie, in 't land van Aalst; Bissezeie, Bollezeie, enz., in het tegenwoordige fransch Vlaanderen. Elders leest men *zael*, zelfs kort hier achter. v. 726.

728. *En*, aldus.

731. *Ons Heren pape*: Priester des Heeren. — *Pape*, in Brabant nagenoeg van algemeen gebruik gebleven, was in Vlaanderen tot scheldwoord vervallen, doch schijnt er zijn verloren standpunt te willen hernemen.

734. *Ons Heren arke hadde gevaen*. — Thans vangt men enkel nog levende schepsels, wien het gegeven is te kunnen vlugten. Levenlooze voorwerpen worden in den krijg veroverd of buit gemaakt.

735. *Becogte*. — Nergens in 't gedicht is de *g* onredelijker ingevoerd dan hier.

738. *Was onthuet op die sille*: (Het beeld van den afgod Dagon) werd op den drempel het hoofd afgeslagen. — *Onthuet* = *onthoet* = *onthoot* = *onthoef*, *onthoofd*. *Huët* zegt de Limburger, volgens Bormans in zijne *Christina*, bl. 74, en zeker ook hoogerop langs den Rijn en in Westfalen. Maar *hoot* is geen vlaamsch, gelijk hij terzelfde plaatse beweert, wel brabantisch. Zie hiervoren B. I, v. 82; II, 1259; III, 101. — *Sille* (= zulle, schijnt in Holland minder bekeud, alwaar drempel (= dorpel) in gebruik is. De Vlaming kent in de gesprokene taal alleen nog zijn oud woord, zoowel in den eigenen als in den figuurlijken zin. Wat de uitspraak van het woord betreft, adel, boerenstand en gemeen, houden zich aan het oorspronkelijke *zille*, terwijl de steedsche

burger *sulle* uitspreekt. Dit zelfde heeft met meer woorden, doch minder algemeen wat den adel betreft, plaats, b.v., *put*, *brug*. De schrijfwijze *sulle* bezigt de afschrijver in dezen zang, v. 1449.

739. *Dit was dat den papen dede*

Sere hebben sinen onwille.

— Priesters die de gramschap van eenen afgod gevoelen omdat zijn beeld verminkt werd, dat kan niet uit eene christelijke pen gevloeid zijn. Eene andere punctuatie zou misschien de zaak eenigzins verbeteren : een punt achter *gevaen* (v. 754); een komma- punt achter *waen* (v. 756); v. 757-58 tusschen twee haakjes. Het *dat* van vers 759, volgt goed op het *dat* van v. 755, en duidt aan hoe de filistijnsche priesters om het nemen der Arke de gramschap Gods ondervonden. Maerlant veronderstelt bijbelkennis bij den lezer, of er is door den afschrijver veel achter wege gelaten.

755. *Dat sal ic u hier tonen wel.*

1. *Dat sal ic wel hier tonen u.*

— Deze regel immers moet rijmen op *batiu*. De afschrijver vergat dat hij zich in 't midden van kruisrijmen bevond, en meende zeker eens voorgangers misslag te herstellen.

757. *In Amata*, l. in *Ramatha*, en verg. *Rijmbijbel*, I, v. 8727.

772. *Des hebbe danc* : Daar hebbe hij dank voor. — *Hebbe* = *hebbi*.

778. *Jonatas, coene degen*, l. *Jonatas, die c. d.*

780. *Verslagen*. — Maerlant schreef *verslegen*, gelijk nog hendaagsch de uitspraak is hij den Vlaming.

786. *Dien*, spreek uit *diën*, d. i. die hem. — De twee woordjes staan van elkander gescheiden, B. V, v. 520.

787. *Hi hadde dar om quaet gevel*. — *Kwaed geval* is *slecht lot* : de zaak is zonneklaar. Doch het woord rijmt op *conincsta-vel*, en in dat geval valt de klemtoon in beide woorden niet gelijk. Maerlant schreef *cavel*, en er zal gestaan hebben :

Hi hadde dar om quaden cavel.

788. *Jacob*, l. *Joab*; en zoo telkens tot v. 809.

791. *Die hadde, l. des hadde.*

795. *Weet = wie het voor hoe het. Overlandsch.*

799. *En we hi verwerret hinc hoge*

Nebor an ene eike groen.

En hoe hij (met het hair) verward hing, niet zeer hoog, aan een groenen eik. — *Verwerred* of *verwerrend hair* wordt door den Vlaming nog dagelijks gebruikt. — *Hoge nebor* = niet zeer hoog. *Bore*, een woord dat geheel uit de taal verdwenen is, maar door Maerlant en Stoke nog al eens gebezigd, hezit eene ontkenkende kracht, hetzij alleen, hetzij naast het expletivum *ne*, en : *bore hoge* = laag; *bore goet* = slecht (B. V, v. 249); *bore starc* = zwak (B. X, v. 642); *bore wel* = kwalijk; *bore wat* = niet met al, enz. Zie Huydecoper op Stoke, I, bl. 405 en volg., Halbertsma, *Aant.*, bl. 79 en 151. Dezer laatste geldt het vers :

Maer dat en was ene bore lange.

In een fragment van den *Sp. hist.* mij door den heer De Baecker, van Sint-Winoxbergen ter inzage toevertrouwd, vond ik dat vers aldus veranderd :

Mer dat en was niet lange.

De genomene kopij van het brokstuk heb ik overgemaakt aan den heer Verwijs, die het bij de nieuwe uitgave van den *Spiegel historiael* zou hennuttigen.

Zie ook De Vries, *Proeven van middelnederlandsche taalzuivering*, bl. 24 en volg., De Jager, *Verscheidenheden*, bl. 227 en volg., Ziemann, *Mittelh. Wörterbuch*, op *Bor=und enbor*. Deze laatste houdt het in den hier erkenden zin voor ironisch, zijnde deszelfs eigene beteekenis *in de hoogte*, gelijk ook Kiliaen *Beure*, *Bore* door elevatio verklaart, en *beuren*, *heffen* is. In hoe verre het *bor* of *bore*, in de namen van plaatsen, tot den zelfden wortel behoort, valt hier niet te onderzoeken : alleen wil ik melden dat men het niet ontmoet tusschen Leije en zee, dus in Westvlaanderen; doch op den regten oever der Schelde, bij Oudenaarde, ligt *Borestrate*, een gelucht der gemeente Sint-Blasius-Boucle; in Limburg vindt men *Bor-loo* en in Luxemburg *Bor-lou*. Ik vermeen

echter hier de afleiding te mogen bespreken van den naam *Bourgoendsch*, de bekende landloopers- of dieventaal. Volgens mij is het duidelijk eene samenstelling van *Bor* en *Goed*, of dezer verkorting *goê*, en dus letterlijk wantaal, ontaal, gelijk Halm in zijn *Woordenboek* zeer wel het fr. *Baraguin* uitlegt, hetwelk niet anders is dan eene verhastering van *Borgoendsch* of *Borgoëns*. Deze spelling toch zal boven *Bourgoendsch* = Burgondisch te verkiezen zijn. Vergelijk *Belgisch Museum*, I, bl. 447-453. — *An ene eike*. In Vlaanderen was en blijft steeds *eik*, even als *Linde*, van het vrouwlijk geslacht.

808. *Dat alre eerste goeds huys scoen* : Den allereersten prachtigen tempel. — Thans is een *Godshuis* een *Hospitium*, terwijl het *Godshuus* onzer voorvaderen het *huis Gods*, d. i. de kerk, heet. Voor *goeds* moet er *Goeds* (= Gods) staan.

811. *Dor om diende hi menech iaer*. — Dit en het volgende vers sluiten eenen zin, waarvan de woorden verloren zijn. Waarschijnlijk hebben ze betrekking tot het gesprek tusschen den Heere en Salomon, dat men lezen kan in den *Rijmbijbel*, v. 11141-11162 (d. I, bl. 498-499).

Misschien is het aan 't verlies van eenige regels te wijten, dat men hier twaalf achtereenvolgende overhandsche rijmen in *oen* en *oet* aantreft. Doch zie de aant. op v. 650.

813. *Etc was coninc*, l. *hi was c*.

829. *Werringe en orloge groet*

Stoent daer die cortelike quam.

Zware twist en oorlog stond er aan de deur en kwam al spoedig binnen. Het is eene zinspeling op Roboams houding tegen over de natie, in de eerste dagen zijner regeering. De twee opvolgende verzen hebben geen tegenspraak, zoo dat waarschijnlijk nogmaals twee regels achterwege zijn gelaten. Ik denk toch niet dat Maerlant, hoe zonderling hij in dit gedicht met het rijm omspringt, onmiddellijk na een blind vers, een woord met zich zelve zal hebben doen rijmen. De zin is evenwel niet gestoord.

847. *Hi te brac te stucken* : Hij brak in stukken. — *Te brac* is eigenlijk verbrak. Zie I, 1342.

D. 1.

25

851. *Hi lach seic, en sijn bleven.*

1. *Hi lach siec, en soude zijn bleven*, d. i. zoude gestorven zijn.

859. *Bi siere siden*: Naast hem. — Men herinnere zich dat het joodsche volk in twee gescheiden was, waarvan het eene gedeelte het rijk van Juda, het andere dat van Israhel uitmaakte. Ezechias was koning van Juda, en zoo kan Maerlant zeggen dat Josias, de toenmalige koning van Israhel, nevens hem regeerde.

865. *We en sloech*

Die coninc Zesac.

Hoe hem koning Zesac versloeg. — Merk aan hoe hier *en* = hem, op zich zelve staat. — Zesac, anders Nechao. Zie *Rijmbijbel*, v. 14662 (d. II, bl. 81.)

867. *Sonder dese twe allene*

En hadden die joden noit coninc,

Si en lieten die wet algemeen.

Buiten deze twee hadden de joden nooit koningen, die niet de wet Gods verlieten. — *En*, l. en expletivum.

870. *Onseinde dinc* = *onsiende dinc*: Leelijke zaak. Zie B. VI op v. 656.

872. *Elkerlike met sinen rechte*. Elk met zijne gerechtigheid, d. i. met het zinnebeeld der gerechtigheid, namelijk het zwaard of de weegschaal.

874. *Met goude beleide lichte*: Met goud ligtelijk belegde. — In Vlaanderen zegt men nog *ligte* = ligtelijk.

878. *Oec daer stoent*, l. *oec stont daer*; want het moet rijmen op regel 876, die mede eindigt met *stoent daer*. Een ellendig rijm, des te ellendiger, dewijl v. 880 sluit met *dat was waer*, voor welks tegenrijm te lezen staat: *in waerre dinc*. Heeft Maerlant of zijn afschrijver den broddel willen verbeteren? Eene gelukkige ontdekking zal misschien later de zaak uitwijzen. Op te merken valt, dat ook tusschen v. 887-895 *aer* viermaal voor rijm dient.

889. *Hi sachte hi zege* = hij zeide, hij zag. — Thans zegt men: hij zeide dat hij zag.

899. *Stoende die scoene ieeste*: Stond de schoone geschiede-

nis. — *Stoende* onverschillig gesteld met *stoent*. Zie op v. 517. — *leeste*, van 't latijn *gesta*, fr. *geste*.

901. *We hi maecte sine feeste*

Eñ sine barone wael ontfinc.

— Te Kortrijk heet het nog: *feeste maken*. *Sine* schijnt hier louter een lap te zijn om de volheid van 't vers. — *Sine barone*, d. i. zijne grooten.

908. *Vasti balcher omme sere,*

Bedi had sijt onwert te doen.

Vasti was er zeer gestoord over; daarom versmaadde zij het te doen. — *Had onwert*: de *Rijmbijbel* (v. 18068) heeft *had ommare*. Clignett, *Bydr.* (bl. 81 en volg.), heeft bewezen dat beide woorden hetzelfde beteekenen. Of de kracht ervan steeds dezelfde is, daar twijfel ik aan. Het voorafgaande *balch* toont, dat wij hier een diep gevoel van verontwaardiging bij moeten denken, wat mede het geval wel is B. III, v. 1191, terwijl het woord in den zin van enkel *niet achten* moet opgenomen worden B. III, v. 1125.

914. *Eer coenheit dede si eem verleiden*: Hare koenheid deed dat hij ze verstiet. — Het zou in Vlaanderen nog klinken: « deê z'hem verleggen. »

916. *Marchodeus*, l. *Mardocheus*, gelijk v. 927 heeft.

Achter dezen regel is een vers uitgevallen, dat rijmen moest op v. 915, en waar welligt de naam van Hester in voorkwam.

918. *Amman hi was drossete*. — Een titel, welke in Vlaanderen niet bekend was. « Drossaart, » zegt Bilderdijk op 't woord, « thands in betcekenis hetzelfde als *Drost*, doch van ouds van meer aanzien, en wellicht van *Drossen* als *trekken*, in den zin van samentrekker, vergaderer des volks tot krijgs- of rechtszaken. Of van 't zelfde *trekken* als verbum neutrum, als hebbende den oorsprong in de *missi dominici* der vroegere eeuwen van 't Frankisch Rijk. » Brabant had zijnen Drossaart, ook Gelderland.

922. *Si*, l. *hi*.

925. *Beiaegde an den coninc*: Verwierf van den koning, dat, enz. — Over *bejagen*, in den zin van *bekomen*, zie Bormans, *Christina*, bl. 284.

926. *Godinne*, l. *iodinne*.

928. *En sinen sinne*, l. *in sinen s*.

929. *Des nem goem*: Let er aandachtig op.— Het is enkel een stoplap, zoo als er Maerlant vele heeft. *Iets* (van iet) *goem nemen* of *iets* (van iet) *gomen*, welke uitdrukkingen in Zuid- zoo wel als in Noord-Nederland verloren zijn, en waaromtrent men raadplegen kan de *Taalkundige mengelingen*, bl. 203 en volg., komen in dit werk steeds voor in den zin van opmerken, bemerken, ergens acht op slaan, waarover zie de woordenlijst.

952. *Eñ hi ontboet oec cortelike*

Dier coninginnen.

Hij liet het welhaast der koninginne weten. — *Ontbieden*, boodschappen; even als het hedendaagsch *laten weten*, zoowel in den zin van ondergeschiktheid of vriendschap, als van bevel. Van het eerste hebben wij, behalve op de tegenwoordige plaats, een voorbeeld B. III, v. 591, van het andere B. III, v. 1154.

958. *Bi siere sterte*: Bij zijne strot.— Eene letterverwisseling om het rijm; anders hadde Maerlant geschreven *bi siere strote*. Vergel. hier voren op v. 200, en verder op v. 1114.

941. *Die quade valschen raede*, l. *die quade valsce r*. — Opmerkelijk is het, dat reeds in die tijden toen onze schilders bij voorkeur ros hair als iets sierlijks afbeeldden, die kleur tevens veracht was, en de scheldnaam *roste Judas* moet bestaan hebben. *Reinaert* had reeds den bijnaam van *rode*, *rode scalc*.

949. *Med*, aldus.

958. *Een swaelwe smalt eem in zijn ogen*. — De schrijfwijze *swaelwe* is nog het naastbij aan de tegenwoordige uitspraak van het woord in Vlaanderen. — *Smalt*, imperf. van *smelten*, het uitwerpen van drek bij de vogelen. Het woord is bij Kiliaen bekend; doch die taalkundige zegt niet tot welk deel der Nederlanden het behoorde. Zie Ten Kate, *Aenleiding*, II, bl. 392 op *smelt*.

966. *Daer stoent oec hoe Raguel*

Siere dochte gaf hi desen kinde.

— Wij hebben meer plaatsen ontmoet, en ook elders komt het meermalen voor, dat het persoonlijk voornaamw. in eene zelfde

zinsnede achter het substantiv. of den eigennaam gevoegd wordt, zijnde als 't ware eene herhaling ervan : « b. v. de koning hij zel. » Zoo staat hier naast v. 973 :

Sijn sone, die ionge Tobias,
Mettien gallen bestreece hi den vader.

— *Dochte*, l. *Dochter*.

984. *Alsi voer in Gods gewout* : Als hij vaarde in Gods magt, d. i. in Gods rijk. — Wij zagen het woord reeds in den zelfden zin B. I, v. 1399. Het komt voor in den zin van krijgsmagt B. VI, v. 168 :

Darise was hi so hout,
Dat hi en al zijn gewout
Dor eem die doet wouden besnren.

In den meer bepaalden zin van *kracht* komt het voor B. VII, v. 955 :

Binnen .viii. iaren werden si oul,
Dat si verliesen eer gewout.

En van *geweld*, B. V, v. 128 :

Dus moest hi sterven met gewout.

Zie over *gewout* en *geweld*. Halbertsma, *Aant.*, bl. 190 op v. 48, en verg. Clignett, *Bydragen*, bl. 361.

991. *Nabugodonoso*, l. *Nabucodonosor* = Nabukadnezar.

992. *Die ridder vri*. — Het epitethon *vri* bij *Ridder* of *Degen*, zoo als wat verder, staat nagenoeg gelijk met het hedendaagsch *vel geboren*. Doch zie de aant. B. VI op v. 932.

995. (*Die leitsman*) van *Nabugodonosor here*, l. van *Nabucodonosors h.* of *Nabucodonosor zijn here*.

999. *Wouder in*, l. *woender in*.

1001. *Dus fel was hi in sinen sin* : Zoo hevig was hij van gemoed.

1002. *Belachte* = beleigde, belegerde. — Wij zagen reeds v. 850 het imperf. *lachte* = legde. — Stede. Merk op dat hier de rijmwoorden *stede* - *mede* nogmaals in v. 1006-8 voorkomen, zeker niet om reden eener zoogenaamde sierlijkheid.

1003. *Berulia*, l. *Bethulia*. Zoo ook v. 1042.

1005. *En*, aldus. — Het streepje zal vergeten zijn. Beter kan het gemist worden in het hier volgende vers.

1008. *Van heiligen live en hovesch mede* : Onbesproken van wandel en tevens hoffelijk.

1013. *Comen rijmende op spadonen* (*spadoenen*), mag voor een assonans doorgaan.

1016. *Hi heise vrien sine spadoenen,*
Dat sijt hen geloefde sciene.

1. *Hi hietse s. s.* — Over *vrien* zie de *Aant.*, B 1, v. 1165. Men ziet daar tevens, dat de *Historia scolastica*, de bron waar Maerlant uit putte, slechts van éenen spadoen, met name Vagao, spreekt. — *Hen*, aldus. — *Dat*, in v. 1017, is *zoo dat*; doch in het opvolgende vers hangt het af van *geloefde*, ten ware men verkoos te lezen *si* in plaats van *sijt*, en dus *dat* voor *hetgeen* te nemen.

1019. *Si sprac eer en stonds niet tonberene* : Zij sprak ; haar en voegde niet dit te laten. — *Onberen*, vroeger *ontbaren*, om 't rijm. Zie *Aant.*, B. III, v. 476.

1028. *Hi sliep alst were een swijn.* — Dit vers zou moeten rijmen op *dronken*; men kan dus lezen :

Als een swijn lach hij te ronken.

Misschien raadpleegde de afschrijver, om eene of andere reden, den *Rijmbijbel*, waar wij op v. 1712 lezen :

Dat hi ghinc slapen als .A. swijn.

1052. *Mettien nam si sijn met vare.*

1. *sijn swert m. v.*

1054. *Eñ riep in.* Beter, *eñ riep : in!* Thans klinkt het *biunen!* of *open!* Te Kortrijk is *in* bewaard gebleven in een kinderspel *één in, ôl(at) in!*

1059. *Ghincen.* — De uitspraak *giinken* = *gingen*, behoort in Vlaanderen der menigte nog toe.

1041. *Begonsten si al vlien te prige* : Begonnen zij allen om strijd te vlugten. — *Te prige*, om strijd, zoo ook B. VII, v. 253. Zie Huydecoper op Stoke, 1, 65.

1058. *Sijn marscalc Nabuzar dan*

l. *Sijn m. Nabuzardan.*

— Den titel van maarschalk voor bevelhebber van een legerkorps, vinden wij nog B. VI, v. 132; *M. van al dien her.* B. VIII, v. 459; *M. van der rechter side*, B. V, v. 504, 512.

1059. *Verbrande.*— Gelijk men weet, klonk het hedendaagsch *branden* in de middeleeuwen *bernen* imperf. *bornde*. Langs het Overlandsch kwam de tegenwoordige vorm ons toe. *Brennen* imperf. *brante*, geeft Ziemann op. Zie vroeger B. III, v. 1116.

1060. *Het was een eveldich man*: Voor *eveldich* zal men wel *eveldadich* te lezen hebben. Zie Kiliaen op het woord.

1061. *Swaerre*, l. *sware*.

1067. *Di*, l. *die*.

1071. *Bider herten*: van buiten, bij geheugenis. — Vroeger rekende men het hart voor het orgaan der geheugenis. De Franschen hebben de uitdrukking *par cœur* behouden.

1075. *Hi haeste eem al dat hi mach.* — *Mach* voor *mocht*, welke verwisseling van pres. met imperf. wij meermalen ontmoetten. Hier komt nog het rijm in de kwestie.

1094. *En*, aldus.

1108. *Dat hi dede hi in al dat lant*, l. *Dat hi dede in a. d. l.*

1114. *Aan eer strotten, en oec voren*

Aen eer hueft en an eer oren

Dede hi en binden rise.

Aan hunne staarten alsmede aan hunne koppen en ooren deed hij takken binden. — *Strotten*, op v. 958 merkten wij de letterwisseling op in *sterte* = *strote*, doch het geschiedde daar om het rijm. Hier heeft de tegenverwisseling plaats: *strote* = *sterte*, *staerte*; doch dezelfde reden kan niet aangehaald worden, wel de moedwil van den afschrijver. — *Hi en* = *hi hen*. Voor het meervoud is deze form in de gesprokene taal, in Vlaanderen, thans niet gebruikelijk.

1117. *Dus quamen si in derre wise,*

Als ocht een groet miggel her ware.

Dus kwamen zij derwijze op, als of het een magtig groot heir-

leger was. — *Miggel* = groot, misschien *overmatig uitgebreid*. Men vindt het woord veel meer bij de Overlanders dan bij onze middeleeuwsche schrijvers. De Westfaalsche persoonnaadje *Hans Michel* is nog bekend. Onze plaatselijke eigennamen *Mechelen*, *Machelen*, schijnen tot denzelfden oorsprong te behooren. *Groet miggel* komt hier voor als een pleonasmus; nogtans vind ik bij Ziemann aangehaald: *Michel und gröz*; misschien was het eerste reeds veranderd, en voegde men het meer bekende woord er bij, gelijk bij ons het geval is met *Bernen en branden*, en menige samenkoppeling van vreemde en dietsche woorden.

1121. *Die heren met groten love*. — Wij hooren nog wel van « een man met eere, » eigenlijk « met eere voorzien. »

1125. *Hi*, namelijk Alexander.

1126. *Me* = meer.

1147. *Mar die sonne snelde eer te hove wart*. : Maar de zon spoedde om onder te gaan. — De uitdrukking *te hove gaen*, voor het ondergaan der hemellichamen, vinden wij meermalen in dezen roman. Van de zon, B. VI, v. 2 :

Van daer die sonne riset
Altoe daer si gaet te hove.

B. X, v. 1275 :

Daer na saen
Begonste die sonne sinken gaen,
Stappaus ghinc die sonne te hove.

Van de maan, B. X, v. 656 :

Alse die mane sal op gaen,
En alse hi te hove gaet.

Van de morgendstar, B. X, v. 1516 :

Si snelde eer met grooter spoet,
En voer dage te hove wart.

1152. *Heet* = *hiet*, beval.

1165. *Vander cierheit die si brochten* : Van de kostelijkheden die zij droegen. — *Brengen* en *dragen* worden in de gemeenzame taal niet zelden verwisseld.

1166. *Misselike tongen* : Verwarde spraken. — Het latijn heeft : *Confusaque murmura vocum*. Deze uitdrukking gebruikt Maerlant nog elders, namelijk in de bekende plaats :

Men moet om die rime souken
Misselike tonge in bouken.

Hier is *misselike* zoo veel als onderscheidene, menigerlei, gelijk het de uitgevers van den *Spiegel hist.*, dl. III, bl. 53 en volg. verklaren. Zie ook Clignett's *Bydragen*, bl. 524.

1175. *Alse ofte hem twivelde van den doene* : Als of hij in twijfel stond wat hij doen zou. — *Ofte*, l. oft, d. i. of't; ten ware men verkoos hem in hi te veranderen; en inderdaad *het twijfelt mij* komt vreemd voor. Het latijn heeft : *Seu dubie nuentis quid agat*.

1176. *Bat wan ic nochtan dat hijt dede*,

Om te kennen eren sede.

Ik meen veeleer dat hij het deed om hun [zijner veldoversten] gemoed te kennen. Bij Galtherus leest men :

*Seu verius, ut sic
Experiatur eos.*

« Om hen te beproeven. » — Wan ic = wanic. — *Sede* (waarover B. I, v. 1) meestal *gewoonte, gebruik*, komt mede in den zin van *gemoed* voor in dezen zang, v. 1450. « Om te zien wat men inheeft » zou men triviaal zeggen.

1183. *Scoffieren* : Te schande brengen, havenen. — Over dit bastaardwoord, zijne afleiding en beteekenis, zie Halbertsma, *Aant.*, bl. 171.

1185. *Si souden algader sijn ontaen*

Beide van vaere en van slaep.

Zij zouden allen, beiden door vrees en slaap, krachteloos zijn. — Het latijn heeft *inertes*, traag. Men kan twisten of het is *ontdaen* of *ongedaen*, met weglating van het augmentum. In het eerste geval is het *verstapt*, in het andere *slap*. De natuurlijke opvatting der zinsnede pleit voor *ontdaen*, doch *ongedaen* is den schrijver van ons gedicht mede niet vreemd. *Die lucht wart ongedaen*, heet het B. X, v. 1281, wat zeer wel die vale tinten schetst,

welke soms een onweêr voorafgaan, en waarbij de zon hare krachten slijnt verloren te hebben. *Ontaen* komt nog voor B. VIII, v. 600, waar Ajax aan Ulysses zijne traagheid verwijt.

1189. *Die segg ic, val sonder sage,*

l. *Die seggic wael, sonder sage.*

— *Sage*, sprookje, vertelselken, verbloemd verhaal, gelijk B. X, v. 525 :

Dit hielt de conine al vuer sage.

Sonder sage = Zonder liegen.

1199. *We mochte, l. we (wi) mochten.*

1205. *Bidi*, daarom, en wel nadrukkelijk.

1206. *Van Cilicies, l. van Cilicie.*

1207. *Dar to was met siere roten.* — Mij dunkt dat *dar to was* niet anders is dan eene nadrukkelijke herhaling van *was* van den vorigen regel.

1212. *Dat men vechten souden zege*

Voere dat volc bi nachte en wege.

Dat men de zege bevechten zou, indien men des naechts optrok. — *Souden*, l. *sou den*, want *zege* (dat zeldzamer met de *s* geschreven wordt) is van 't mannelijk geslacht. — De komma is op 't slot van dezen regel vergeten.

1220. *Dit is der mordeneren sede,*

Dat ghi mi raet nu ter stede,

Die emmer spien na dorperheit.

Wat gij mij hier raadt is het gedrag der moordenaars, die steeds naar laaghartige daden uitzien. — *Spien*, spannen. In 't noorden van Gent, langs Ertvelde, Cluyse, gebruikt men *spannen* voor kijken : *Span 'ne keer* = kijk eens. Huydecoper verklaart *spien om iets* door toelleggen op iets, wat hetzelfde is. Zie *Rijmkr.* III, bl. 16. De form *spien* vindt men bij de ouden in het præs., imperf. en infin. — *Dorperheit*, een woord, waarvan de beteekenis zeer uitrekbaar is. Zie Clignett, *Bydr.*, bl. 527. Hier komt de verklaring te pas, welke Halbertsma er aan geeft in zijne *Aant.*, bl. 515. — Het is hij misslag dat v. 1221 met een punt sluit; het is eene komma die er dient te staan.

1226. *Eñ*, l. *en*, explet. — *Lachter*, schelmstuk. Zie op. v. 121.

1234. *Nopen*, in den strijd aanvallen; doch waarvoor de triviale uitdrukking *in de lendenen zitten* nader tot de beteekenis komt; want *nopen* beteekende *aanraken* op eene meer of min gevoelige wijze, dus ook *prikken*. Bij Kiliaen wordt het verklaard door *Pungere, stimulare, tangere*. Zie mede Clignett, *Bydr.*, bl. 377.

1241. *Stede*, rijmende op *zege*. Om reden van dit laatste mischien te lezen *wege*.

1244. *Seidi*, l. *siedi*, ziet gij.

1249. *En wi suelen rusten gaen*. — *En*, aldus. — *Suelen*, zullen, uit te spreken *soelen*, zoo als gevonden wordt in *Sinte Servatius Legende* van Van Veldeke, B. I, v. 57 en 77. Vier regels later schrijft de Overlander *solen*; en zoo doet de schrijver van het *Leven van Jesus*, cap. 118.

1253. *Fosseide*, van het fransch *fossée*, wal.

1256. *Eñ Daris geboet sinen here*

Wapenen eñ doen ter were.

Intusschen gebood Darius zijn leger in de wapenen te komen en zich voor des vijands aanval bereid te houden. — *Eñ* is hier het begin van een nieuwen zin, en in 't geheel niet verbindend, gelijk trouwens het latijn uitwijst. Wij lezen daar:

E contra Darius Persas haud segnius armat, etc.

Zoo is en in *maer* over te brengen, B. I, v. 930; II, v. 645. — *Wapennen*, l. *wapenen*. — *Doen ter were* = *hem doen ter w.*, zich ter weer aanstellen. Wij zagen vroeger *eem ter vlocht doen*, zich op de vlugt begeven, B. III, v. 424 en 431.

1258. *Hi ontsach sere den raet*

Eñ Parmenions baraet.

Hij ontzag zeer Parmenios raad en list.

1263. *Do men die scilt wachte dede*. — *De schildwachte doen* heet thans *de ronde doen*, dat is, de posten bezoeken, of ze beoorlooflijk bezet zijn. Zoo is, v. 1246, *scilt wachte maken*, thans de wachten uitzetten, wat verder (v. 1289) uitgedrukt is door *die scilt wachten besetten*.

1277. *Met hen*, aldus.

1280. *Tenen gewade op ene riviere.* — *Gewad*, lat. *vadum*, fr. *gué*, eene plaats waar men door het water waadt, eene ondiepte. Te Gent is het woord in den naam eener straat behouden.

Deze episode is bij Gauthier niet bekend.

1282. *Zijns ontbeiden* : Hem verbeiden, opwachten. — *Ontbeiden* rijmende op *tijden*. Men zou al ligt denken dat Maerlant, om het rijm verlegen zijnde, de brabantse op de toenmalige beschaafde uitspraak heeft doen zegevieren. Inderdaad is *ontbeiden* aan onze ouden niet vreemd; maar zij schreven niet weinig *ontbiden*, waarvan voorbeelden zijn aangehaald bij Halbertsma, *Aant.*, bl. 216. Zie mede aldaar bl. 99.

1292. *Grote hi en in caldeuscer tale* : Sprak hij hem in 't Kaldeeuwsch toe. — *Grote*, groette. « Groeten werd meestal in kwaden zin gebruikt, » zegt Halbertsma, *Aant.*, hl. 284; doch dat schijnt niet uit de aangehaalde voorbeelden, waarbij het epitheton telkens de waarde aan het ww. geeft. Zoo ook hl. 481. Clignett, integendeel, geeft het woord, alleen staande, in den gunstigen zin op als synoniem van *behoeden*. Volgens dit zou *groeten* beteekenen iemand heusche woorden toespreken, en zoo moet het hier verstaan worden. Zie Clignett's *Rydragen*, bl. 67. — *Hi en* = hij hem, reeds vroeger opgemerkt. — *In caldeuscer tale*. Maerlant haalt in zijnen roman slechts drie aziatische talen aan : Hebreeuwsch, Kaldeeuwsch en Indisch. Hij denkt dat het Kaldeeuwsch de taal was van het persisch hof, wat zeker verkeerd is. Deze gantsche episode is bij Gauthier niet te vinden.

1303. *En hiet mi.* — De afschrijver zal gehoord hebben : *End' he hiet mi*. Wij Westvlamingen zouden zeggen *en hi hiet mi* = en hij beval mij. *Hiet* imperf. van *heeten*.

1312-1314. Nogmaals een drieling rijm.

1329. *Die scincten den colen wijn.* — In de middeleeuwen dronk men rijschen wijn bij voorkeur op anderen; vandaar in onze volksliederen de herhaalde lof van den « koelen wijn. »

1331. *Nam elken nap, dien hi gaf*

Die coninc.

Nam elke beken aan, dien de koning hem aanbod. — *Nap*, drinkbeker, hetzelfde als *kop*, gelijk v. 1341 uitwijst. — *Dien* = dien hem. — *Hi de koning*. Wij ontmoetten meermalen reeds deze wending.

1355. *Stacken* = stak hem, namelijk den *nap*.

1347. *Dat ict niene dede*

Doer gene sake in dorpereiden.

Dat ik het in geen deele door onwelvegelijkheid deed. — *Niene* = niet en. — Men ontmoet hier twee elkander opvolgende negaties, wat in de dagelijksche spraak meer gebezigd wordt.

1351. *So we die sijnre tafellen et.* l. *So wie te sijne tafelen eet.*

1358. *Hout di dien cop, ic ans di wel.* l. *Houts du d. c. of hout diën cop*, enz. Hout den kop, ik gun hem u. — *Aus* = *an des*. Zie B. I, v. 26.

1362. *Gsint*, l. *gesint*, gezonden.

1364. *En teerst*. — *En*, aldus.

1378. *Dien hi gevaen hadde te voren*: Dien hij zoo even in zijn geweld had. — *Gevaen hadde*, is niet de meer dan volmaakte tijd van *vaugen*; *hadde* staat op zich zelve en kan vervangen worden door *hield*.

1386. *Eñ toende eem litekene*. — *Litekene* inkrimping van *lijctekene*, zoo als in den *Sp. hist.* en elders te lezen staat. *Lijc*, angls. *lic*, een levend zoo wel als een dood lichaam; vandaar dat men nog wel van een *dood lijk* hoort spreken. *Lijcteeken* is dus een lichamelijk, zichtbaar of tastbaar, teeken bekwaam om iets te herinneren, fr. *souvenir*. Alexander toont hier den *nap* van Darius als bewijsteeken dat hij bij den koning van Persie aan tafel zat. In het negende boek vraagt onze held aan den bewaarder van het aardsch paradijs een bewijsteeken dat hij zoo verre kwam:

v. 1298: Wat wildi mi werpen neder
 Toe enen *lijteken* dat ic hier was?

Zie over het woord Halbertsma, *Aant.*, bl. 245, en vergelijk *Bilderdijk*, *Geslachtlijst* op *Lijcteeken*.

1392. *Ontheir eñ si worden in wake*: Tot dat zij wakker wer-

den. — *Ontheir eñ* = *onthier eñ*, tot dat. « De oorsprong dezer uitdrukking is duister, maar de beteekenis is klaar » zegt Huydecoper *Aant. op M. Stoke*, I, bl. 156 en volg. Eene meer voldoende ontleding ervan geeft Halbertsma, die het gelijk stelt met het *usque adhuc* van Terentius. Zie *Aant.* bl. 67 en 501.

1394. *So wast an Alexanders rese*. — Op v. 1201 van B. III, werd het woord *Rese* besproken in de beteekenis van krijgsgtogt, onderneming. Hier echter kan er geene spraak van eenen togt zijn. Het is nacht, de twee vijandelijke legers liggen tegenover elkander, en aan beide zijden heerscht vrees van overvallen te worden :

Anc Daris side was grote vrese.
So wast an Alexanders rese :
Maedo ghine alse hi woude
Slapen op een bedde van goude;
Hi en mochte niet gerusten, enz.

An Alex. rese beteekent dus : *in Alex.* gelederen. In dezen zin komt het woord nog voor B. V, v. 551 :

Alse hi (Daris) was in dezer vrese,
Braken die Percen eer rese
En ghingen alle vlien.

De zin is niet twijfelachtig. Ook B. VII, v. 555 :

Maer die aant en die vrese
Van der edeler griexe rese.

Het woord is één met *reessem*, aaneen gevlochten tros, nog algemeen bekend in « reessem ajuin » : ook zegt men in Vlaanderen overdragtig : *aan iemands reessem hangen*, voor : iemand aanhangen.

In den *Alexander* komt dus *Rese* als een dubbel woord van oorsprong en van beteekenis voor : *Rese* — *Reise*, togt; *Rese* — *reessem*, gelederen.

1399. *Peinsde*, d. i. *peinsd'he*. — Op vers 1402 staat er *peinsde hi*.

1403. *Slinke*, linker. — In Westvlaanderen zegt men nog *de slinke zide*, de *regte zide*.

1420. *Die hi minde allewege.* — Wij mogen vragen met Halbertsma (*Aant.*, bl. 214), « is dit *aller-wege*, overal, of het Ang. *always*, altijd? Beide opvattingen toch kunnen hier toegepast worden; Alexander maakte steeds en overal zijn hof aan de « Godin der zege. » V. 1432 en 1466 komt *allewege* bepaaldelijk voor in den zin van *overal*, v. 1490 en 1499 in dien van *altijd*. Over het woord zie nog Halbertsma, zelfde werk, bl. 51.

1430. *Die hadde over eem Alexander*: Die had Alex. over zich, d. i. die bezat Alex. — In Vlaanderen zijn nog van dagelijksch gebruik de spreekwijzen *iets over hem* (zich) *hebben* en *iets over hem dragen*; het eerste wordt gezegd van hoedanigheden, meestal goed, b.v. « die mensch heeft veel zedigheid over hem; » het tweede beteekent *bezitten* in den stoffelijken zin.

1458. *Wie hadde noit so grote macht,
Deze here, deze man .v. roeten,
Hien dorstene harde wael gemoten.*

Wie had ooit zoo groote magt, dien deze heer, deze man, slechts vijf voet lang, niet en durfde stoutelijk in 't gemoet gaan? — *Noit* = ooit, gelijk vroeger reeds is aangemerkt. — *.V. roeten*, in den tweeden naamval, gelijk « schooner gestalte, » « gelijker wijs » en dergelijke meer. — *Hien* = *hi en*, fr. *il ne*. Zoo spreekt men nog; doch ook *of hi*. — *Dorstene* = dorste hem, durfde hem. — *Gemoten* ontmoeten, in 't gemoet gaan, figuurlijk voor *bevechten*. Het fransch zegt *avoir une rencontre*. — Het vraagteeken, dat hier best voegt, bleef bij de laatste proef achter wege.

1441. *Drie doren.* — Het latijn heeft: *mille patet foribus*. Overigens is deze allegorische voorstelling bij Gauthier geheel anders geschikt dan bij Maerlant; zelfs komen er de *vier pylare* niet in voor.

1443. *Here*, l. *herre*, gelijk trouwens het rijm vordert. — *Herre* = *harre*, deurhengsel.

1448. *Steden*, rijmende op *dadén*. — Men zal dus ook wel *staden* gezegd hebben, even als *deden* voor *dadén* in eenige streek gebruikelijk zal zijn geweest. Wij vinden *stade hebben*, B. VIII, v. 35, en *stade zetten*, zelfde boek v. 47.

1449. *Op die zulle sit Girechede.*

Het latijn zegt :

*Introitusque tenet curarum sedula mater
Ambitio.*

— Thans wordt *gierig* in de gewoone taal niet onderscheiden van *karij* (zie Weiland, *Synonimen*). Bij Maerlant, en lang na hem, bezit het woord *Girechede*, krachtens zijne etymologie, een uitgebreiden zin, welken het alleen met aansluiting van een ander woord heeft kunnen behouden : men zegt thans *Eergierigheid*, *cerzncht*.

1453. *Op enen solre in dien paleise
Sit Victoria met peise,
Eer sijden sijn yvorien al :*

— Aldus moet de punctuatie zijn. Het latijn heeft :

*Pernox solio sedet intus eburno
Diva.*

— *Solre*, zolder, dat het *intus* uildrukt, beteekent bovenvertrek, waarover zie *Bilderdijk*, *Geslachtlijst*, op het woord.. — *Sijden* moet veranderd worden in *Sitten*, zetel. In den koor van elke roomsche kerk zijn nog de *zittens* bekend. Naar aanleiding van het latijn zal dit laatste vers zeker te lezen zijn :

Haer sitten es yvorien al.

1459. *Een hoedekin van lauwer blomen.* — In de middeleeuwen bezigde men *hoed* gelijkelijk voor hoofddeksel en voor krans. In dezen laatsten zin ontmoet men het woord in de fiederen, die meermalen van rozen-, violetten- hoeden, enz., gewagen. Hier zal lauwerbloemen voor lauwerbladeren enkel om het rijm staan. Daarenboven is de lauwerier het zinnebeeld der overwinning voor den dichter, niet voor den krijgsman, wien het eikenblad is toegewijd. Doch deze opvatting is niet van Maerlant; ze behoort zijnen voorganger, die Victoriaas lokken aldus versierd had :

Triumphales lauro mordente capillos.

1463. *Lof en prijs*, aldus. — Doch met *en* is de val oneindig beter.

1464. *Eñ sien swegen minnmermere*

1. *Eñ si en swegen nimmermere.*

— Misschien schreef de westfaalsche afschrijver *nummmermere*, aldus de *i* in *u* verwisselende, gelijk bij meer voorbeelden levert van woorden, waarvoor deze verwisseling door het gebruik niet gewettigd is geworden. Een voorbeeld vinden wij zelfs in dezen zang, v. 1644.

1465. *We = wie*, lat. *quis*. — *En*, aldus.

1467. *Mogenthede*, lat. *Majestas*, wat eigenlijk hoogheid, aanzienlijkheid, beteekent. Wie aanzienlijk, hoogverheven is, bezit diesvolgens mogendheid.

1470. *Omganc*. — Misschien schreef Maerlant of een vroegere kopist *omganc*. De val van 't vers vereischt immers *ommeganc*. Doeh zie B. I, v. 157.

1471. *Ontsientichede sat daer naer,*

Die dier maten doet groten vaer.

Het latijn zegt:

Consiliansque sibi stabilem reverentia plebem.

— *Ontsientichede*, ontzag. Lang na Maerlant was *ontsientlijk*, ontzaggelijk, in gebruik. — *Dier maten*. Deze misvorming moet het tegenovergestelde van *stabilem plebem* uitdrukken; ik denk aan *verwaten*, en zou dus lezen:

Die dien verwaten doet groten vaer.

1474. *Die degene willen lechten*: Die gene (namelijk de verwaete) willen lichten. — De uitdrukking is fraai: de veroordeelden die het regt (de justitie) willen voorlichten.

1476. *Narechdechede*. Dea justitia, *Geregtigheid*.

1477. *Godertierrenheit*. Clementia. — Slechts het eerste gedeelte harer hoedanigheden vinden wij hier vermeld. Bij Galtherus heet het nog:

Sola docens miseria misereri, et parcere victis.

Dat komt te wel overeen met de eigene gevoelens van Maerlant, dan dat hij het onvertaald zou gelaten hebben. Daarom denk ik

dat er een paar verzen in de pen van eenen afschrijver zullen gebleven zijn.

1479. *En si doet bliven gestade* : En zij bevestigt het, namelijk het rijk der godin Victoria. Het latijn zegt :

Stabilitque Deae clementia regnum.

1485. *Dat sit.* — Vele onzer liedjes beginnen met *het* : het viel, het liep, enz. Dit *het* staat tot *er*, gelijk het hier besproken dat tot daar.

1495. *Verliet* = *verleet*, verleide, van *verleggen*, op zijde leggen, verwerpen.

1509. *Beide*, l. *bedi*.

1512. *Om dat hire hen vele om dochte.* — *Hen*. Er staat *hē*; doch er zal *h'e* = *harde* moeten gelezen worden.

1514. *Met enen gesterke gedect. Velata nubis*, zegt Galtherus.

1522. *En*, aldus, bij vergetelheid.

1528. *En si dat sake dat hi loech*

Die geen diet screef int latijn.

Ten ware dat hij loog degene die het in 't latijn schreef. — Is het ernst of spot, dat Maerlant aan de poëtische verzinning van Gauthier schijnt te twijfelen? Hier nog zien wij zijne pogingen, om alle figuren aan het heidendom ontleend weg te laten. — *En si dat sake*. Men hoort nog wel zoo spreken.

1556. *Tusscen eem in dier weech* : Tusschen hem (den koning) en den muur. — *In* = *en*. Wij kwamen eenige malen reeds deze letterverwisseling tegen, en telkens waar *en* welluidender valt dan *end*. — *Weech*, tusschen- of binnenmuur dienende tot afscheiding van vertrekken. Te Kortrijk is het woord van 't mannelijk geslacht.

1548. *En beide die hieren sijn gevrees* : En beide legers zijn [van elkander] bevreesd. — *Gevrees* = bevreesd. Dergelijke verwisseling der voorvoegsels *ge* en *be* zagen wij reeds in *gedreech* = bedreiging, II, 90; *geloven* = beloven, I, 654; II, 524, 915; 914; III, 856; IV, 555, enz.

1565. *En hi stride soude varen.*

l. *En hi striden* of *te stride* s. v.

1567. *Permenio genende eem ter diac* : Permenio verstoutte zich tot de zaak. — Over *Genenden*, *Genendelike*, enz., weidde Huydecoper breed uit in zijne *Aant.* op Stoke, II, bl. 528 en volg. Het Mhd. bezat mede het woord en zijne composita; het Oudd. alleen het ww. *ga-nendjan*. Halbertsma, *Aant.*, bl. 159.

1569. *Eñ consten gewecken*. I. *Eñ en c. g* : Maar kon hem niet wekken.

1570. *Hi ken*, d. i. *hi hem*, gelijk meermalen vroeger.

1579. *Die snelheid van dier docht*. — De snelheid uwer vroomheid, d. i. de snelheid waarmede uwe vroomheid werkt. Het latijn geeft geen licht; het zegt alleen *virtus animi*. — De zachte *d*, waar het woord *snelheid* mede eindigt, is aan te merken. Eene gelijke bijzonderheid stipte Bormans aan in het *Leven van Sinte Christina*, bl. 191. Op het waarom? zal de geleerde professor « eens trachten te antwoorden. » — *Dier* voor *dire*, d. i. diner, dijner = uwer.

1594. *In* = en.

1604. *Eñ*, I. *en*, explet.

1605. *Men blies een busine saen*

Dat men te wapen soude gaen.

— Bardin zegt dat het bevel om de hazuin te doen blazen het wezenlijk en uitsluitend regt was van den veldoverste. De hier aangehaalde verzen bevestigen deze meening. Over dit blaastuig zie mijne inleiding vóór de *Oude vlaemsche liederen*, doch vooral het artikel *Buccine* van Bardijs reeds genoemd werk. Zie verder B. V, v. 505, op het woord *horne*.

1607. *Stijns selfs lichaeme heeft hi bewart* : Zijn eigen lichaam heeft hij beveiligd, d. i., hij heeft zijne wapenrusting aangetrokken. Bij Gauthier is deze uitrusting beschreven, wat Maerlant, of zijn afschrijver, achterwege liet.

1612. *Daer hi vor die tente doe hielt*. — Zoo als het vers daar staat, is *hielt* beheerscht door *scilt* van den vorigen regel. Iets dat houdt, is wat aan iet anders vast houdt. Alexanders schild hield dus voor zijne tent aan iets vast. In de middeleeuwen was

het de gewoonte den schild, waarop des ridders blazoën geschilderd was, vóór de tent te stellen.

Indien men *hielt* voor een bedrijvend werkw. wilde honden, dan zou men kunnen lezen :

Daer hi [*Alex.*] en vor de tente doe hielt.

1615. *Daer stoent in .A. lyon rapant,
Van kelen roet, alst were A. brant.*

— *Lyon rapant*, i. *lyon rampant*, klimmende leeuw, eene uitdrukking tot de wapenkunde behoorende. Men weet dat zeer vroeg de Nederlandsche hertogen en graven, alsmede de groote vlaamsche gemeenten, den leeuw in hun wapen namen, gelijk thans nog de beide Nederlandsche rijken doen. Dirk van den Elsas was de eerste, zegt de kronijk, die, uit het land van Overzee komende, den leeuw in zijnen schild voerde. — *Kelen*, fr. *guenles*, mede een heraldiek woord, de roode kleur aanduidende. — *Brant*, zwaard. De vergelijking toont wel dat de ouden het woord afleiden van *brannen*, *brennen*, vlammen. Zie *Bilderdijsk*, *Geslachtl.*, op het woord *Brand*, als mede het *Glossaire* van Gachet op *Le Chevalier au Cygne*, op het woord *Branc*.

1617. *Sagen*, zagen hem.

1620. *Hi besette sine scaren* : Hij schikte zijne scharen. Het latijn heeft :

Ipse suis igitur distinguens partibus agmen.

1625. *Dat si en wachten* : Dat zij zich wachten. — Drie regels verder : *hi hiet en*, hij beval hun.

1625. *Dat si se niet ontue en sniden*. — Namelijk : dat de wagensikkelen der Persen niet de scharen van Alexander aan stukken sneden.

1629. *Want Daris hadde vor sijn her
Wagene geset ter wer,
Daer scarpe sekelen aue waren.*

— Volgens Curtius had Darins twee honderd zulke wagens. Ze geleken veel aan een voortrein, waren niet twee paarden bespannen, en trokken als eerste slagorde den vijand tegen. De sikkelen

spiesvormige wapenen, welke er aan gehecht waren, werden onder de hand van den voerman, den kataphrakte der Grieken, in onderscheidene rigtingen bewogen.

1656. *Een man gevloen van Meden*, l. van den Meden. — *Gevloen*, verkorting van *gevloden*, inf. *vlieden*, innp. *vloenw*. Zie B. III, 127, 1042. Bij Curtius heet deze overlooper Bion. Lib. IV, 15.

1658. *Yserkine*....

*Welke wijs dat mense warpe,
Dat enmer op quame dat scarpe,
En dat si van iij poente waren.*

— Volgens Gauthier en Curtius waren het in den grond verbor-gene voetangels, « *murices ferrei*, » kleine Eiselein, welke allent-halven spitsig sind wie die Morgen-Sterne, zegt Em. Sincerus in zijne *Erklärung des Q. Curtii*, Augspurg 1745, bl. 202. Maer-lant maakt ze vierpuntig, en niet ongelijk in 't klein aan friesche paarden of spaansche ruiters. Waartoe ze dienden, zegt de schrij-ver, die onder den naam van Van Velthiem bekend is. Na den sporenslag gingen de Vlamingen Rijssel belegeren. Onder de mid-delen van verdediging, of beter van verhindering, welke de Rijs-selaars bezigden, behoorde het uitwerpen van ijzerkens :

Si worpen wt al ongespart
Scarpe yser, daer op die pard
In terden souden, met den lieden.
Maer en conde niet gedieden,
Si worden vonden en opgenomen.

1644. *Met luste*, l. *met liste*. — De afschrijver verwisselt de saxische *i* tegen de *u*, en schrijft *luste* gelijk *Brucge* = *bricge*, *pnt* = *pit*. Die wankeling tusschen de twee letters vindt men in vele Hss., en het Oostelijke werd langzamerhand fatsoenlijke uitspraak. Het verminderen van onze betrekkingen met Engeland deed deze nieuwe spelling nog meer veld winnen. Doch *lust* voor *list* vond geen bijval, misschien alleen uit vrees voor verwarring. Zie hiervoren op v. 1464.

1646. *Dien genen*, namelijk den overlooper. — *Die gene* = de

ander; en zoo spreekt men nog van « den anderen » wanneer de snelheid van 't gesprek het herhaald aanwijzen van den persoon niet dult. Zie over het woord *Tweede Proeve van Oudheid-Taal- en Dichtkunde*, Utrecht 1782, bl. 18.

1647. *In*, l. *en*, explet.

1648. *Men speder om*, men speet er naar, men dolf er naar.

1651. *Warp hise*, namelijk Ulysses, de uitvinder der ijzerkens, wierp ze voor eene poort van Troje.

1655. *Hadde*, had hij, namelijk Darius.

1655. *Voerde hi dat her al een ander staete*: Voer hij het leger langs een anderen weg. — *Al voor langs* is in Vlaanderen nog van algemeen gebruik. — *Staete*, l. *strate*.

1659. *Desen arbeit*, in den eersten naamval. Zoo ook drie regels verder *den strijt*.

1665. *Grammike*, l. *Grannike*, gelijk vroeger.

1668. *Make*, l. *maken*.

1669. *Want die aventure en ere gewout*
Hevet mine blijsscap menichfout,
Dat ic bin here boven hare,
(Dat wet ic wael al oppenbare)
Dan dat si vrouwe wesen moet
Over menigen princen goet.

Het latijn zegt:

Ea [fortuna] viribus adstans
Semper Alexandro, tam sub me sceptris tenere
Quam sub se gaudet reliquos regnare potentes.

Het dietsch heeft geen' zin, en met getrouw den latijnschen text te volgen, is hij niet goed te maken. Doch indien men *mine* (v. 1670) in *mere* verandert, wordt alles helder. Macrlant heeft op honderde plaatsen van den *Alexander* bewezen, dat hij niet nauwkeuriger navolgde.

1679. *In raede*: Ik en rade, ik en ben overtuigd. Dikwijls laat de Vlaming deze zwakke ontkenning hooren, waar hij enkel bevestigen wil. Wij zeggen wel eens, b. v., « 'k en meen, of hij zou het niet doen. »

Men zou toch niet verkiezen te lezen :

Dat si mi deren wou in rade : Dat zij met haren raad mij zou willen deren? Trouwens het is geenen raad, maar guust, dat Alexander beweert van de fortuin te ontvangen.

1682. *Dat en es mar porringe van vare* : Dat en is maar op-rukking uit vrees. — *Poringe* van *Porren*, trekken, varen, op reis gaan; waarover zie Huyd. op Stoke, II, bl. 398 en volg.

1685. *Die adventure pijnt dar omme*,

We si mi mach te eenre somme.

De zin sluit niet. Het latijn heeft :

*Sed adhuc fortuna laborat,
Quam pudet exiguis totiens numerare triumphos,
Ut mihi vincendum simul et semel offerat orbem.*

En daar achter valt nogmaals eene geheele redeneering uit, welke bij den latijnschen dichter niet min dan achttien hexameters beslaat.

1686. *Al vliedi* : Al vliedt gij (lieden).

1695. *En die een na den anderen niet en duerde* : En het eene (gekraak) wachtte het andere niet af. — *Duren* is hier dulden, gelijk *geduren* = gedogen. Halbertsma, *Aant.*, bl. 328, naar Clarisse, *Heim. der Heim*. In Vlaamsch België bezigt men nog *ongedurig* (vooral van een kind) voor onrustig.

1695. *En die tocht*, aldus. Zoo ook, doch gemakkelijker met *en* te lezen, v. 1698, *Man en beest, velt en vliet*.

1705. *Diet can en hem mach wisen* : Wie zich kan en mag onderrigten. Zoo spreekt men nog.

1706. *Swaer*, lastig, moeilijk om begripen.

1708. *Dat hebbe ic bede gedaen*,

Dat geen tiese solen verstaen,

Die gode boeke onwert maken,

Alsi in die rime mesraken.

— *Bede* = beide, slaande op v. 1705 : *Dese boec en die derde mede*. — *Dat*, opdat, ten einde dat. — *Tiese*, deze. — *Onwert maken*, zonder waarde maken, dus bederven. — *Mesraken*, do-

len, verdwalen. Zie de aanteekening op het woord, hiervoren v. 547.

1712. *Dat men in sal mogen lezen, l. Daer men, enz.*

1713. *Wijsheit en dachcortinghe*: Kunde en tijdverdrijf. — Een « wijs man » is niet alleen een man met verstand bedeeeld, maar ook een geleerd man, omdat, volgens des volks begrippen, het eene het andere insluit. Wat *dachcorting* = tijdverdrijf, betreft, deze twee samengestelde woorden, het oudere en het nieuwere, leveren een voorbeeld op, hoe woorden elkander soms vervangen, zonder dat het denkbeeld de minste wijziging onderga.

1714. *De coninghe, l. den c.*

1715. *Om dat si segt dat es goet,*

Die scone, die mi pisen doet.

— *Dat es*, dat het is. — *Die scone*, namelijk des schrijvers be-
minde. — *Pisen*, Maerlant schreef *peisen* (peinsen) gelijk de
Vlaming nog uitspreekt; de Overlander veranderde, gelijk in vele
andere woorden, de *ei* in *i*: *peisen* = *pisen*.

BOEK V.

1. *Laet bliven we dulle wort* : Laat uwe onzinnige woorden achter. — De apostrofe is gerigt tot de genen, van wie op het slot des vorigen boeks gezegd wordt dat zij :

Goede boeke onwert maken,
Alsi in die rime mesraken.

— *We*, i. *uwe*.

8. *Tijdtlich* : Vroegtijdig. — De Westvlaming zegt nog *tiilie*, of beter *tieliic*.

10. *Treckede*, *trók*. — *Trecken* had gewoonlijk de sterke ver-voeging, minder de zwakke. Zie Melis Stoke, B. VIII, v. 953.

11. *Dat* = *dat t*; var. *dat et*. — Ik zal anders de varianten buiten noodzakelijkheid niet opgeven.

14. *Vorsegde*. — De Vlaming bezigt *zeide*. Ook zal Maerlant waarschijnlijk geschreven hebben *orseide*, of, gelijk de variante heeft : *hadde vorseit*.

16. *Ute nordoesten, en soude verdomen*, i. *uten n.*, gelijk in de var. — *En*, aldus. — Het komt mij voor dat *eñ* = *end*, *ende*, wanklankig zou wezen. De var. liet *soude* weg, daarom werd *ende* noodzakelijk. — *Verdomen*, schandvlekken. In denzelfden zin vonden wij het woord eenige verzen verder :

v. 540. Nu vliet die conine sonder eer,
Die verdoemet es harde sere.

Ook in den *Rijmbijbel* ontmoet men *meer verdoemt; detestablior*. Zie Halbertsma, *Aant.*, bl. 229.

20. *Die onwaentlike dan een ander*. — De variante heeft beter *die onwaentliker was dan een ander*, die onbezwijkelijker was dan een ander; — *minus deficiens*. Dat bewijst het best, B. VII, v. 1060 :

Die wasset beide eñ waent
Mettier maen.

Die lap *Sonder beswijken*, uit de zestiende eeuw, ving de plaats

in van het vroegere *Sonder waen*. Zie de *Aant.* op B. I, v. 755.

22. *Die den groten scaden nam.* — Uit dit vers is iets weggevallen, wellicht *bok*, waarbij dan te lezen zou zijn :

Die van [*of an*] den hoe grote seade nam.

De var. heeft ten minste het verstaanbare :

Die groet was ende seade nam.

— *Scade nam*, schade leed. Verg. Huydecoper op Stoke, I, 417 en 608.

26. *Aldor reeden*, l., gelijk in de var., *al dorededen*.

27. *Cods wrake*, Gods vloek. Verg. Ten Kate, *Aent.*, bl. 544 op *wreek*. Zie ook verder op v. 508.

37. *Met enen gevenijnde spere*, l. *gevenijnden spere*. Tegen het dagelijksch gebruik der Vlamingen, die van *de spere* spreken, wordt het woord door Maerlant onzijdig gebezigd. Zoo ook B. I, v. 1124 :

En scoet geen sper dat het stac

Int lant.

De var. heeft *met enen GENENDEGEN spere*. Wat het epitheton betreft, ik denk dat het figuurlijke *genendegen*, stouten, te verkiezen is boven *gevenijnden*, dat hier geene reden van bestaan aanwijst. Over *genendeck* raadplege men Halbertsma, *Naoogst.*, I, bl. 26.

40. *Den Alexander vore eem hilt* : Dien Alex., enz. — Misselijk in de var. *DIE DEN coninc v.*

42. *Die coninc stacken*, l. *stacket*, nam. het speer. Of men kan enkel *stac* verkiezen, gelijk de lezing der var. is. Zie op v. 57.

43. *Sinen olifant dor die sijden* :

Doen begonsten eem die been te miden.

var.

Dien olifante al dore die lanken :

Doe faelgierden hem die scranken.

Een staaltje van de wijze hoe de afschrijvers met de middeleeuwsche dichters omsprongen, en waar Maerlant, onder anderen op het slot van het vorige boek, hevig te velde tegen trok. — *Sijden*, var. *lanken*, lendenen. De *lauken*, enkelv. *lanke*, zijn

maar een gedeelte der zijde, namelijk het deel der huikbekleedselen tusschen de looze ribben en het darmbeen gelegen. Het woord is in Vlaanderen nog algemeen in gebruik, om de lendenen, vooral van slagtdieren, aan te duiden. — *Miden*, ontwijken: var. *faelgieren*, een gantsch in onbruik geraakt bastaardwoord, fr. *faillir*, *falloir*, waarover zie Roquefort, *Gloss.* op *Faillir*. — Var. *Seranken*, stelten, schragen, overdragtig voor *beenen*, gelijk de text heeft.

46. *Astromines*, beter volgens de var. *Aristomines*, welke eigennaam voorkomt bij Curtius, IV, cap. I.

50. *En es so menich stake te Donse*: Zoo menige stake en is er niet te Deinze. — De variante, met *Donse* geen' weg kunnende, heeft in de plaats *te genen stonde*; de afschrijver verkoos het rijm op te offeren dan iets te stellen, dat hij misschien niet begreep. Intusschen is de naam eener geringe vlaamsche plaats, gelijk Deinze is, niet van belang ontbloot in den strijd over Maerlant en zijne geboortestreek. Wij zullen verder ook Gent en Ruppelmonde aantreffen. Doch wat bedoelt Maerlant met het woord *stake*? In de omstreken van Deinze vindt men veel sparreboschen, die misschien in vroegere eeuwen veel uitgebreider waren dan nu, en waaruit men de staken trok, welke tot speren of sperren (gelijk men uitspreekt), voor de toernooijen dieneude, verwrocht werden. Misschien ook zinspeelt de dichter op steunsels voor eene of andere vrucht. Er worden in ons land twee vruchten geteeld, welke langs staken geleid, het voorkomen geven van digte bosschen, het zijn de boonen en de hop. De laatste wordt thans in de omstreken van Deinze niet bijzonder gekweekt; de teelt van de eerste is sedert het algemeen gebruik der aardappelen, overal bijna op niets gekomen. Destijds kunnen de Deinzsche, gelijk thans de Aalstsche boonen, beroemd zijn geweest.

54. Tusschen dit vers en het volgende heeft de variante twee onvolledige regels, waarvan het gewaagd zou zijn den zin te raden: immers is het onzeker of de woorden goed werden afgeschreven, en mij kwam de text nooit onder het oog.

55. *Elysas*, l. *Elyfas*, gelijk op v. 61 staat en de var. geeft. Bij Gauthier heet die persoonsadje *Eliphaz*.

59. *Dat was Oranis*, soen *Pharoës*. l. *Arcanis soen*, *Pharoës*. Het latijn heeft *Pharos Archauides*. — Men leze dus ook v. 62 *Pharoës* in plaats van *Phoras*.

67. *ij Daris mau*, twee mannen van Darius.

68. *Enou en Caynam*. Het latijn heeft *Euos et Cainam*; men leze aldus overal deze twee namen.

72. *Ecifilus*; var. *Encefilus*; lat. *Esiphilus*.

73. *Lamedoen*; var. *Lavoemedoene*; lat. *Laomedon*.

82. *En sijn so lelic niet si twe*

Tusscen hier en die Losane.

Daar zijn zoo geen twee leelijke (mensen) tusschen hier en het meer van Geneven. — *En*, l. *en*, expl. — *En*, aldus. — *Losane*; var. *Solanen*; doch zie Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, II, bl. 150, die uit de Tab. Peutinger. *Losauensis lacus* aanhaalt.

85. *Enc flore*, l. *ene store*, gelijk in de var. Dit woord, hetwelk ik buiten Vlaanderen en Brabant nog niet ontmoet heb, is bij ons algemeen bekend: het beteekent eene vrouwspersoon die zonder zielskracht door het leven heen slendert. Het epitheton der var. *wule* (l. *vule*, vuile) wordt er meestal bij gevoegd. Het woord is verwant aan *slodderen*, *stordig*, *sleuren*, *loeder*, *lodder*.

88. Var. *En tuint* = een *twint*, een zier. Zie B. VI, v. 1129. In den text bleef het woord achter wege.

90. *Gelijct voor geleec*. — Bij de middeleeuwsche dichters ontmoet men meermalen het *præz.* voor het *imperf.*, zoo als wij vroeger reeds aanmerkten. De var. heeft *geleec*.

92. *Lichgaem*. — Een opmerkelijk geval bij den afschrijver om de *g* aan de *ch* toe te voegen: dat hij ze de *ch* deed vervangen zagen wij reeds meermalen, en nog laatst op v. 51. Over de schrijfwijze van *lichaem*, *ligchaem*, enz., weidt prof. Bormans breedvoerig uit in zijn *Verslag over de verhandelingen ingekomen bij het Staatsbestuur van België*, enz. Gent 1841, bl. 595 en volg.

In plaats van *lichaem* heeft de var. *slaue*, wat, met een goeden zin, beter rijmt met *gedaen* van den vorigen regel.

95. *Deze hadde Alexandere doet*: Deze zon Alex. gedood hebben.

93. *Enen colven*, 1. *ene colve*, gelijk overigens blijkt uit v. 101, 105 en B. IX, v. 397.

117. *Eñ nagelde eem die tonge*

Aen sinen roest ten selven spronge.

« En met den zelfden sprong nagelde (hij) hem de tong aan zijn wapen. » — *Roest*. Bosworth verklaart *Roest* door 1. *Dentale*, *scilicet lignum cui inseritur vomer*; 2. *Vomer*; dus het hout waar het ploegijzer ingevoegd wordt, het handvatsel, en het ploegijzer zelf. Maerlant kau dus aan de schacht of aan het ijzer der werpspies gedacht, en het deel voor het geheel genomen hebben, toen hij het *pinus* vertaalde uit de volgende zinsnede van Galtherus :

Nundum finierat, cum agili contorta lacerto

Pinus Alexandri medio stetit ore loquentia.

Roest = handvatsel, is echter ons *Rust*, eng. *Rest*, vanwaar uitrusting; de wortel ligt in het samengestelde. Ziemann geeft *Rust* (werkzeug), *Gahrusti* (instrumenta, machinae, tormenta) op. Ik geef in bedenking of de spreekwijze *een roes aan hebben*, voor ligtelijk bedronken zijn, niet oorspronkelijk was *een roest aan hebben*, een krijgswapen aan hebben; wat men te Kortrijk uitdrukt door : eenen *savel* (sabel) aan hebben. Dan ware ook *de roest in de keel hebben* verklaard, als gezegd zijnde van een verschijnsel dat doorgaans na eene drinkpartij zich voordoet. — *Ten selven spronge*. Het *ter selver tonde* der var. levert noch zin, noch rijm op.

120. *Die coninc stecen*, voor *d. c. stacken*, gelijk op v. 115 staat. — De var. heeft beter *hortene*, dat op v. 115 verkeerdelijk *roctene* gelezen is. Ook staan hier v. 119 en 120, onderling verwisseld.

125. *Telgêren*, takken, meervoud van *telge*. Zie over het woord Clignetts *Rydragen*, bl. 265.

126. *Die Gricken quamen to gewallet*: De Gricken kwamen toegestroomd. — *Wallen* is met geweld stroomen; vandaar dat

het ook gebezigd wordt in den zin van borrelen (wellen), koken. Men leze hierover Ten Kate, *Aanteiding*, II, bl. 727 en volg.

131. *Een dier bester*. — Enkele voorbeelden van adjectiven in den sterken tweeden naamval, komen in dezen Codex voor. De var. heeft *en de beste*.

132. *Die nu geboren*. Zeker te lezen *die nie* (= *oit*) *g*. — De var. heeft *hoint* = *ooit*. *Nie* werd reeds besproken B I, v. 33; in den zin van *nooit* komt het voor B. IV, v. 101 en V, 1036.

133. *Sijn scoen suster Alacrine*

Soegde Alexandere met pine.

De var. geeft den naam der vrouw niet op, en noemt ze niet de schoonzuster, wel de eigene zuster van Clitus :

Sin suster sagede den conine,
Ic wane his [hi des] quaden loon ontfine.

Wat overigens geheel met het latijn overeenkomt :

*Cuius sonon ubere Magnum
Lactavit proprio : sed quae proveniret illi
Talio pro meritis, magnis arbitrator esse silendum.*

Galtherus bedoelt de schandelijke moord door Alexander op Clitus gepleegd, waarover ons gedicht B. IX, v. 5-10, en Curtius lib. VIII, c. I.

136. *Die van Darise hielden leen*. — De var. zegt spottenderwijs : *eñ gaf hem en quaet leen*. Dit feodaal denkbeeld staat niet in het latijnsch gedicht. Wij zullen het nog enkele malen aantreffen. In de vorige boeken sprak Maerlant van den *Cens*.

140. *In* = *en*, var. *eñ*.

143. *Hi scoet*, var. *scoti* : Schoot hij.

144. *Me niete*. — *Me* = *mee* voor *met*, vlaamsche uitspraak. De var. heeft *met niete*.

145. *Mettien stoent een*. — De afschrijver zal den voorlezer slecht verstaan hebben, die gewis uitsprak *stoenten* = *stoent hi*, gelijk men nog spreekt. Doch oorspronkelijk stond er *scoet hi*, gelijk de var. geeft, overeenkomstig het latijn *emicu't curru*.

146. *Met deme swerde*. Overlandsch. Lees *metten swerde*. In

de achtste eeuw moeten onze geleerden *dem* geschreven hebben, blijkens het verzakingsformulier van het jaar 745, alwaar men leest : (*ec forzacho*) *allem diabolgelde*. B. II, v. 594, ontuoetten wij *van deen* (*dem*).

154. *Di sach*, l. *die s.* of *hi s.*; de var. heeft *ei*, l. *hi*.

156. *Cont*, var. *ont*, doch blijkbaar bij misschrijven. Zoo is het ook op v.

160. *Verteert*, waarvoor men in de var. verkeerdelijk *verweert* leest.

162. *So lanc so meer*, var. *ie lanc so mere*. Te Kortrijk en elders in Vlaanderen zegt men enkel *lang zoo meer*.

164. *Dat*, zoo dat; ten ware men v. 165 verkoze te lezen gelijk de var. heeft :

Hi hadde den rouwe so dorgroet.

168. *Ja en hevet hier dijn swart* : Hier heeft ja (immers) uw zwaard. — *Ja en*, l. *Ja en*, immers, ja, waarover te vergelijken Huydecoper op Stoke, II, bl. 558. Zie ook hiervoren B. IV, v. 1244.

171. *Ontfamet*, l. *ontfarmet*.

175. *Minare*, l. *nimare*. Elders *iet neuwes*, B. I, v. 2.

178. *Gscie*, l. *gescie*.

180. *En*, aldus.

186. *En Moca scoet enen spiet*;

Mar Clitus ontfinc lichte

Grammelike op sijn ansichte,

Op sinen scilt te midden werde,

En hi sloecht af metten swerde.

Nogmaals eene verwisseling van regels; ik zou lezen :

En Moca scoet enen spiet

Grammelike op sijn ansichte;

Mar Clitus ontfineken lichte

Op sinen seilt, enz.

Vergelijk het latijn :

Dirit, et imbelli jaculatus missile dextra

Torsit in ora Cliti, quod viz umbrone moratum

Ocius avellit Clitus.

194. *Stac hi den ouden erminc.* — Aan Huydecoper kwam het woord *arminc* maar eenmaal voor, dat hij niet anders wist te verklaren dan door *Pelgrim*, beter toch dan Alkemade, die er *Armiger*, *wapendrager* van maakte. Zie Huydecoper op Stoke, I, 481. *Arminc*, *Erminc*, reeds door Willems verklaard in den *Reinaert* v. 2077 en 2210, is het hedendaagsch *ellendeling*, ellendige. De uitgang *inc* = *ing*, was in Vlaanderen vooral menigvuldig. Een ellendige was een *arm-inc*, een dapper man een *coen-inc*, een snel gezel een *snet-inc*, enz. Dit hield meest stand voor de eigennamen, en het is thans niet ongewoon, vooral in het Ypersche, dat men den uitgang *ing* eenen eigennaam toevoegt, om den stam aan te duiden. Ik hoorde eens eene bloedverwante, uit die streek herkomstig, zeggen: « ik ziin (ben) geene Monteynesse, ik ziin een Noppeninge. » De vrouw behoorde tot de Noppe's, niet tot de Monteyne's.

198. *Hi helsese met groten lede*: Hij omhelsde hen met groote droefheid. — *Helse*, het præs. voor het imperf., gelijk reeds is opgemerkt.

200. *Hem derder*, i. *hem derde*, hun derde, bij hen de derde man. De spreekwijze is bij kaart- en andere spelen nog niet vergeten.

204. *Eñ bide vanden wrenen.* — Waarschijnlijk te lezen:

Eñ bi den brieseen vanden wrenen.

Over *wreen*, paard, zie de *Aant.* B. I, v. 588.

208. *Die luchter partie*, de linker vlengel, i. *die rechter partie*. — Het latijn zegt: *in dextro cornu*. Zie mede v. 504.

214. *Hi diet voer eem vallen al*: Hij deed alles voor hem vallen. — *Diet* (diet 't): het imperf. van *doen* was *dade*, doch *dede* kwam reeds vroeg in gebruik. Een voorbeeld geeft Halbertsma op in zijne *Aant.* bl. 104.

216. *Hi dorreet dat her te voet*,

Alse ocht scape hadde gewesen.

Hij reed door het voetvolk, als of het, enz. — *Gewesen* = geweest, teekende ik reeds aan B. III, v. 925.

218. *Come mochter een genesen*: Nauwelijks mogt er één bekomen. — *Genezen*, van een kwaad, eene moeijelijkheid bekomen. Men zei: *genesen van honger*, *genesen van kinde*. *Gude genæs*, in den slag behouden. Bosworth, *Dict. anglosax.*, voce *genesan*.

222. *Doen quam eem tontmote saen,*
Renon van Arabia.

Toen kwam hem Renon, de Arabier, spoedig te gemoet. — *Renon*, l. *Rhegnon*.

226. *Hi troeste die Percen dier vloen*: Hij wakkerde de Persen aan die daar vloten. — *Troesten* vertaalt Kiliaen door *hortari*. De Friezen zeggen: *it hynzer oantreastje*, het paard, dat lui is, aansporen. Zie Halbertsma, *Naoogst*, bl. 79. — *Vloen* staat voor *vloden*, gelijk *vtien* voor *vlieden*: beide samentrekkingen worden nog bij voorkeur in Vlaanderen gebezigd. Zie B. III, v. 127.

227. *Eñ maecten hen moet, so dat si staen,*
Eñ ten wer sijn gevaen.

Hij bemoedigde hen, zoo dat zij stonden, en de worsteling hebben aangevangen. — *Maecten hen moet*, l. *maecte hem* (hun) *moet*. Dat *hen* is niet op rekening van den afschrijver te stellen; maar ik beging willens de fout ten gevolge van het eens genomen besluit omtrent de verkorting *hē*, en waarover ik mij vroeger verklaarde. Zie B. I, v. 19. Over de beteekenis der uitdrukking, zie de *Aant.* B. II, v. 912. — *Gevaen*, gevangen. *Vangen* is grijpen. Zie Ten Kate, II, 469. *Vangen ter*, beteekent dus zoo veel als *grijpen naar*. Wij lezen B. VIII, v. 1142:

Eñ si vingen beide ter swerde.

252. *Wrede en scharp*, aldus, doch beter *eñ*, even als v. 242 en 247.

253. *Met vacht*, l. *men v*.

255. *Die ketele worden vol van zelen,*
Die metten helscen peke velen.

— *Ketele*, metaphorische voorstelling der straffen in de hel. — *Worden*, imperf. van *werden*. Men weet dat dit hulpwerkwoord

zijn oud præs. in imperf. verwisseld heeft en omgekeerd. — *Zelen* — *velen* = zielen — vielen. — *Peke*, l. *pecke*.

257. *Die doet hadde so vele te doene*

Dat si.

De dood, verpersoonlijkt, vrouwel., gelijk meestal door alle eeuwen heen. Zoo ook v. 354, waar het woord in acc. staat.

247. *Fier en coen*. — Achter dit vers is een regel uitgevallen, die er op rijmen moest. Waarschijnlijk was het door den zin aan het volgende verbonden; daarom laat ik het met een punt sluiten, en de twee volgende regels elk met eene komma eindigen. — *Over bore goet* = niet goet v. 249, hebben wij reeds gehandeld B. IV, v. 799. — *Hen* (v. 251); er staat *he* = hem: zie v. 227. — *Die here*, de heer d. i. de leidsman. — Deze rijmen 248-251 beantwoorden aan de volgende drie verzen van Galtherus:

*Perque tot objectas vestigat Rhegnona Persas,
Nil actum credens fuisse tot millibus, ipsum
Cum videat superesse ducem, dominumque cohortis.*

256. *Die trensione vielen int gras,*

En si bleven beide chars.

De splinters (der speren) vielen in 't gras, evenwel bleven zij beiden te paard. Vermoedelijk zal Maerlant geschreeven hebben:

*Die trensioene vielen int gors,
En si bleven beide tors.*

Kiliaen heeft *gors* id. *gras*. Wat *rons* of *thors* = *te hors* betreft, dat dit de enig mogelijke lezing is zal wel niemand in twijfel trekken. Alleen het aanleunen der *h* (indien ooit een Dietscher het woord zoo schreef) verdient eenige opmerking. *Tors* = *te ors* ontmoeten wij X, 1103. — Over *Trensione*, elders *Trensoen*, zie Jonckbloet, *Karel de gr.*, op *Trensoen*, vooral zijn *Specimen*... p. 14-15.

262. *Nichanor sloech so dicken*. — *Dicken*, AS. *Thicce*. Ik teeken het woord aan, omdat de Vlaning, even als de Antwerpenaar, zegt *dikkels*, dat mij toeschijnt eerder een frequentatief te zijn van *dikke*, dan eene slechte uitspraak van het jongere *dikwijls*.

265. *Dat Renons scilt voer te sticken* : Dat Renons schild in stukken vloog. — *Varen*, gaan, gesteld zijn, zoowel in 't vroegere en nieuwere Nederlandsch als in 't Angelsaksisch. Vlaming en Brabander vragen : *hoe gaat het?* de Hollander : *hoe vaar-je?* Alle drie zeggen : *ik vaar wel*.

266. *Hi stac sijn swert in toter hielten* : tot aan de hand-greep. — *Hielt* is eigenlijk hetzelfde als *heft*, *hecht*, zijnde het eene het deel waarbij men iets houdt, het andere waarbij men iets aanvat.

267. *So dat eem woed al dor die milte* : Zoo dat het hem door de milte waadde, d. i. trok. — Zie over *waed* Ten Kate, *Aenl.*, II, bl. 718.

271. *Dat si God* : Dat ze (hen) God.

275. *Si brengden her ende dare* : Zij omsingelden langs alle kanten. — *Brengden* voor *berengden*; hij 't schrijven of voorlezen is *b* voor *be* genomen, gelijk wij vroeger zagen ten opzichte van *g* voor het voorvoegsel *ge*. *Berengen*, beringen, thans omringen. — *Her ende dare*, hier en daar, dus overal, langs alle kanten. Wij lezen v. 277 :

Hi was beringt al om en omme,

wat als eene variante kan doorgaan. — *Ende* staat voluit geschreven.

275. *Sine cracht en mocht niet diden*

Iegen al die grote somme.

Zijne kracht kon niet helpen tegen die groote menigte. — *Diden*, dijen, nuttig zijn, uitrigten, lat. *proficere*. Zie Ten Kate, II, 152. — *Somme*, eenigen; *grote somme* kan dus moeijelijk nader verklaard worden dan door *vele eenigen*, wat in de hedendaagsche taal niet anders is dan groote menigte. Men schreef meestal *som*, *some*. Wij ontmoetten het woord vroeger B. III, 800.

279. *Dies en mocht hi niet genieten*

Op sinen helm so velen steene.

— *Genieten*, uithouden. In denzelfden zin komt het woord voor in den *Spiegel hist.*, d. IV, bl. 61. Vergel. Halbertsma, bl. 40.

Velen, l. *veler*; want *Genieten* regeert den tweeden naamval.

287. *Wart*. — De twee laatste letters schenen aan Schmeller onduidelijk geschreven.

290. *Dat gemanc bloet en sweet*
Van sinen live liep gereet.

Bloet en zweet liepen onder een gemengd hem het lijf af. — *En*, de afschrijver vergat het streepje. — Over *gemanc* zie hiervoren B. II, v. 1062.

297. *Dies conincs Alexanders tor*. — Het latijn heeft *murus Alexandri*; eene metaphore dus.

301. *Digene*. — De vlaamsche uitspraak der eerste lettergreep is even kort; l. *diegene*.

308. *Verbolgen als heren wrake*: Als zijnde des Heeren straf. — *Die wrake ons Heren* komt nogmaals voor v. 331, en hiervoren v. 27, zagen wij *Gods wrake* = Gods vloek. Hoe het denkbeeld straffen, vervolgen, plagen in *wreken* zit, zie Ten Kate, bl. 544. Op andere plaatsen geeft Maerlant Alexander de bijnamen van *Plage van ertrike*, VI, 7; van *Geessel van ertrike*, IX; van *Torment van Asia*, VII, 204; welke alle hetzelfde denkbeeld uitdrukken.

316. *Een bachelier bleef daer allene*
Doen dat volc al gemene.

— De onvolledige zin is te herstellen wanneer men leest:

Doe dat volc vloec al gemene.

318. *Grammike*, l. *Granike*.

322. *Fiadas*. Het latijn heeft *Phidias*.

330. *Doer dat beheet van deser eren*

Quam hi iegen die wrake ons Heren.

Door de belofte van deze eer kwam hij tegen Gods straffe, d. i. Alexander. — *Beheten*, toezeggen, beloven. Zie hiervoren B. II, v. 450. — *Wrake*, zie v. 308.

333. *Een bachelier, claer as die dach*: Een jongeling helder als de dag; namel. van gelaat. — Over *Bachelier* zie B. III, op v. 153. — *As* vlaamsche uitspraak voor *als*.

336. *Eufecio*. Het latijn heeft in dat. *Ephestio*.

342. *Een tijger rapant van goude*

In kelen staen, als men woude.

Een klimmende tijger van goud staande in een rood veld. — *Kelen*, fr. *gueules*, gelijk hiervoren reeds verklaard is. — *Als men woude*, als men wilde, begeerde. Een lap.

349. *Hi storte neder sonder beten* : Zonder af te stappen. — *Beten*, *beeten*, nederdalen. *In het gras beten* beteekent van paard of wagen in het gras afstappen. Zou, door 't buiten gebruik raken der uitdrukking, er de moedwil in 't zand bijten van gemaakt hebben? Deze uitdrukking schijnt anders de vertaling van het fransch *mordre la poussière*. Te Kortrijk kent men nog eene *duivenbeete*, *duiventil*.

350. *Hi sliep den langen slaep*. — Een vers met slechts drie heffingen.

353. *Sulken* = *sulk en*, d. i. zulk een.

353. *Lieten hem iagen* : Lieten zich jagen. — *Hem* in acc. plur.

Het hier achter volgend opschrift in doorlopend proza heeft echter twee rijmwoorden, wat veel nog in den smaak van den afschrijver viel.

361. *Daer was die parse vanden wige*. — Voor *parse*, *perse*, fr. *presse*, bezigt men thans in Vlaanderen *persing*; doch als krijgsterm is het vervangen door treffen, handgemeenschap, fr. *mêlée*.

363. *Harde onsoete*. — De afschrijver schijnt aan de woorden *harde* geknoeid te hebben. *Schmeller las omdete*, doch teekende op den kant de letters na.

372. *Een vroet man van der heiden wit*. — *Wit* = *wet*. Of wilde de afschrijver hetzelfde gevoel omtrent het woord uitdrukken als Nannius, die volgens Kiliaen beweert : *WET quasi WIT, ab albo uempe praetoris*? Wat de hier handelende persoonadje betreft, hij en zijne zuster komen voor in de plaats van Mars en Bellona van het latijnsch gedicht.

374. *Sprac hi te sijne soen*, l. *sprac hi te sijne suster soen*.

376. *Int rechte her*. Zoo ook v. 358 *int slinke her*; doch v. 356 *in dat rechter h*.

386. *Want du dese werelt sal ernen an*

Dattu souds slaen enen ouden man.

Want deze wereld zal het u vergelden, indien gij eenen grijsaart zoudt slaan. — *Du* zal wel in *di* moeten veranderd worden. — *Ernen* = *arnen*, oegsten, arbeiden, ang. *earnen*, verdienen; *anarnen* in een transitiven zin kan dus beteekenen *doen verdienen*, d. i. *vergelde*. Het Oudd. *arnunga* vertaalt Ziemann door *meritum*.

389. *Over enen corten tijt bat gins*: Na korten tijd wijder heen. — *Bat gins*, verder, is letterlijk hetzelfde als het latijn *plus ultra*. Over *Bat*, meer, zie Clignetts *Bydragen*, bl. 341, over *Gins*, Kiliaen op *Ghins* ende weder.

396. *Hen*, aldus.

403. *Al sonder beten*

Keerde vrouwe gereet.

Zonder af te stijgen (van haar paard) keerde de vrouw terstond terug. — Het verminkte tweede vers zoude men aldus kunnen lezen:

Keerde die vrouwe al gereet.

409. *Moet sijn verdoemt*. Zeker te lezen: *moeti s. v.*

410. *En*, aldus.

415. Zet liever de komma achter *oec*. — *Met lede*, smartelijk.

418. *Minen hope*: Mijne hoop. Onze middeleeuwsche schrijvers gebruikten het woord gewoonlijk in 't manl. gesl., vergel. B. VI, op v. 1170.

454. *Graven* = *grachten*. — Ten tijde van Hooft, dat is drie eeuwen na den *Alexander*, schreef men algemeen *graft*, gracht.

455. *Liepen*, l. *liepe*.

471. *Amictas sweet mochten wel biten*. — *Amictas*, l. *Amin-tas*. — *Biten* was oulings zoo wel steken als met de tanden bezeeren; het werd dus in den ruimeren zin van *kwetsen*, *krenken*, genomen.

481. *Eennenidus*. — Het latijn heeft *Enmenidus*:

488. *Al die goen*, l. *als d. g.*, als de gene.

492. *Dede selke we*, deed zooveel leed. — *We* = *wee*; of het

ware eene schrijffout van den kopist, die *were* had moeten stellen. Een en ander geeft een goeden zin op.

495. *Men*. Spreek nit *men'*, d. i. *men hem*.

505. *Die hornc hevet hi verstaen*. — Wij zagen den veldslag aangekondigd worden door de Bazuin, die alleen op des veldheeren bevel mogt geblazen worden. Thans zien wij den hoorn schallen buiten wete van den opperbevelhebber. Er schijnt dus wel onderscheid in beider gebruik bestaan te hebben, eveneens als in hunne form: de Hoorn van welke grootte en gedaante ook, was gekromd, de Bazuin was regt en lang. Zie hiervoren B. IV, v. 1605 en verg. mijne inleiding op de *Oude Vlaemsche liederen*, op *Hoorn*.

506. *Getrac*, l. *gecrac*.

507. *Daer men dorstoech menege maliën*. — *Maliën*. De maliën-kolder was een soort van overkleed gevormd van ijzeren, stalen of koperen schakeltjes (maliën), en dat men aantrok om ten strijde te gaan. De maliën kwamen in Frankrijk in gebruik tusschen de jaren 850 en 1066; misschien waren zij gelijkvormig aan de *Catenae*, *catenatae* der Romeinen. Zie Bardin, *Dictionnaire de l'armée de terre* op *Maille*.

515. *Sijt*, l. *siet*.

517. *En*, aldus. Zoo ook v. 527.

520. *Daer en niemen die en troest*. l. *Daer en es*, enz. Daar is niemand die hem troost. — *Die en*: in den volgenden regel *dien*, reg. 537 *diene*, terwijl regel 528 *dadn hem*, waarvoor men nog uitspreekt *dadnen*. Op deze éene bladzijde ziet men dus het wankelen der schrijfwijze.

529. *Oec hadde hi grote vruchte*. — Maerlant zal zeker *haddi* geschreven hebben, en dan zal er *harde grote* gevolgd zijn. — *Vruchte*, l. *vruchten*, rijmende op *versuchten*. — *Vrucht* = *vrocht*, vrees; beide woorden worden door onzen dichter onverschillig gebezigd, gelijk uit het opvolgende vers blijkt, waar wij *vrese*, mede in het rijm, lezen, en v. 555 buiten het rijm.

551. *Braeken die Percen eer rese*: Braken de Persen hunne gelederen. Zie de Aant. B. IV, v. 1594.

534. *Dat si lopen eerre straten* : Dat zij wegloopen.— *Eerre*, d. i. *eerer* = *harer*, hunner, van hen, waarover reeds vroeger. Aangaande de spreekwijze *eerre straten lopen*, zie de Aant. B. II, op v. 1043.

546. *Lybart*. — De *y* is met één stipje geteekend, derwijze als sommige Hss. geschreven zijn.

547. *En*, aldus.

553. *Si solen nemen dleven*. — *Solen*, zullen hem.

554. *Sege ic*, l. *segic*.

559. *En heuwe mettien sporen vort* : En spoorde voort. — *Heuwe* = *hiewe*, hieuw, imperf. van *houwen*, slaan met iets scherps. Of zou Maerlant *heuwe* gevormd hebben van *heien*, eigenlijk hetzelfde als *houwen*? Immers bezigt hij het tweede B. VIII, v. 903, waar hij spreekt van *die snee... met dinen swerde heien*.

571. *Also vaer hi met groter vlucht* : Even zoo voer hij met groote snelheid.

Het punt van vergelijking bij Maerlant, eene schietende ster als voortteeken van storm, verschilt geheel van dat door Galtherus gebezigd :

*Quantus ab alpinis spumoso vertice sazis
Descendit Rhodanus.*

De woedende Rhone leverde zeker eene meer treffende vergelijking voor oostelijke of zuidelijke Franschen dan eene schietende ster; maar het beeld door onzen dichter genomen getuigt nogmaals ten voordeele van zijnen smaak: hij nam immers geene poëtische hulpstoffen op, dan die zijn lezer, of liever zijne lezeres, in staat was onmiddelijk te begrijpen.

572. *Mar Daris was haestelike*

Gevloen met haeste over die Like.

— *Haestelike met haeste* zal Maerlant zeker niet geschreven hebben. — *Like*, bij Gauthier *Lycius*, de *Lycus* (Λύκος) der ouden, thans de groote Zab, behoorende tot het stroomgebied van den Tigris. Zie Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, II, 607, noot 62.

577. *Diebrughe*. — Nogmaals voorheersching der *g*, gelijk mede

v. 584, 599, 608, enz., daarentegen *lichende* = liggende, v. 599.

580. *Wetgod*, wete God, dat God het wete, God zij mijn getuige. — Hier paste beter een uitroepingsteeken achter het woord dan een komma.

585. *Van dien di*, l. *van dien die*.

588. *Dus hadde* = *haddi*, d. i. had hi. Zie hiervoren.

595. *Dede HEN leet*. Aldus.

594. *Daer bleef menich doet van dorste*,

Om dat hi waters hadde borst.

— V. 592-595 staan voor het wat al te opgesmukt latijn :

Sed et intolerabilis æstus,

Et cursu duplicata sitis, languentia torrent

Viscera, et exhaustos sudor sibi vindicat artus,

Pulmonisque vagas agitant suspiria cellas.

Bij het eerste opzicht zou men aan een' bedorven text denken. Doch wat is *borst*? Ik aanzag het eerst voor de inkrimping van *borest*, den superl. van *bore*, waarover B. IV, v. 799-800, dus : *waters borst*, groot gebrek aan water. De Vries geeft een natuurlijkeren weg aan. *Borst* is van *Bersten* (*barst*, *geborsten*), dat zoo wel in den zin van *te kort schieten*, *ontbreken*, als van *breken* werd opgevat. Kiliaen geeft *berst* als verouderd op in den zin van *Gebrecek*, waarvan De Vries dan ook werkelijk uit verscheidene mnl., en zelfs mhd. schrijvers voorbeelden aanhaalt. Zie het tijdschrift *De Taalgids*, 1ste jaarg. (1839), bl. 254 en volg.

598. *Vuyl en claer*. Aldus.

600. *Gulsecheiden*, l. *gulsecheden*.

601. *Want hem dwater den geest versloet* : Omdat het water hun den geest (het leven) afsloot.

605. *Dat* = dat 't, dat het.

607. *Menech ridder goet en diere* : Menig ridder degelijk en van hooge waarde. — Zoo spreekt men van « een kostelijk man, » voor een nuttig man, een man die vele diensten bewijst.

609. *On gevoech*, l. *ongevoech*, ongemak.

612. *Segtdemen*. — Hier heeft de afschrijver al dwalende nauwgezet willen zijn.

617. *Met deem bloede.* — Maerlant schreef *met den bloede*. Zie hiervoren v. 146 en B. II, v. 394.

625. *Die seide mere van den zege* : Die tijding verkondigde van den zegepraal. — *Mere* = *mare*.

653. *Helm en scilt, wapen en swert.* Aldus. — Doch wat be-
duidt *wapen*? Gewis *Platen*, door sommigen *wapen platen* ge-
naamd.

654. *Dochtem hem, l. dochten hem* : Schenen hun. — In dezen
zin wordt *denken* nog dagelijks in Vlaanderen gebezigd.

658. *Doen begonsten hen wanhagen* : Toen geraakten zij uit
hun schik. — *Begonsten* = begonnen, is in Vlaanderen nog van
dagelijksch gebruik. — *Wanhagen*, mishagen, heet Kiliaen oud-
vlaamsch. Al slaat hij meermalen den bal mis, met voor oud-
vlaamsch uit te geven, wat onder ons nog levend in gebruik is,
geloof ik echter dat *wanhagen* te regt door hem als verloren ver-
klaard is.

640. *Hen*, aldus.

648. *Die avonture was eem hout* : Die avontuur was hem ge-
trouw. — Kiliaen vertaalt *houd, hold, huld*, door *favens, bene-
volus, amans, fidus, fidelis*. Ook in Bosworth's *Dictionary of
the anglo-saxon language*, is *old* verklaard door *faithful, friendly,
true*. — *Van iemand houden* = iemand beminnen. *Aan iemand
houden* = iemands partijman zijn. Weiland zegt niet onjuist op
het woord *houw* : « het drukt uit iemand, die het beste van zijnen
heer gaarn ziet en het tracht te bevorderen. » Vergelijk over het
woord Huydecoper op Stoke, I, 367. Voor het hier besprokene
vers leest men bij Galtherus :

Nec defuit illi

Perpetua in dubis rebus fortuna.

Wij kwamen het woord in dezelfde beteekenis tegen B. I,
v. 806.

En om datsi hem waren *hout*.

Zoo ook het zelfs. nw. *houde*, trouw, B. IX, v. 795 :

Die sinde (zond) op minne en op *houde*.

en B. X, v. 1156 :

Ytalien seinde, dor sine *houde*,
Van siden een groet pauwelien.

Vergelijk Clignett, *Bydr.*, bl. 147, die echter het woord in den beperkten zin van *bescherming* wil hebben opgenomen, wat waar is ten opzichte der door hem verklaarde plaats en het *Gods houde*, naar Huydecoper overgenomen. Later zullen wij *houde* als bijwoord tegenkomen.

632. *Lisonatus*.— Bij Gauthier leest men *Lisimachus* = Lysimachus. Welligt staat in het Hs. mede *Lisimachus* te lezen, doch kon Schmeller de *im* niet duidelijk ontfijferen.

634. *Andern*, l. *andere*.

663. *Doen ghingen si eer schachte breken*.— *Schachte*, l. *scare*; want het vers moet overeenkomen met *ordine rupto*.

672. *Arboele*, Arabela, naar welke stad het hoofdtreffen tusschen Alexander en Darius genaamd is, schoon de slag niet daar geleverd werd, wel tusschen de rivieren de Like en den Caprus. Te Arabela waren het hoofdkwartier en de legertros van Darius.

677. *Ontreedden*.— Schmeller las *ontreedden*, doch tien regels verder *ontreden*.

689. *Het behoort ten werenlike goede* : Het behoort tot de wereldsche zaken. — *Werenlike*. In Vlaanderen en Antwerpen zegt men nog *weerlijk* in plaats van *wereldlijk*; het latijn heeft immers : *sortis humanæ est*.

693. *Alse nu welvaren, alse nu riesen*.— Onvoorzichtig, onbedacht, roekeloos handelen, is de gewone beteekenis van *riesen*. Zie Kilian op het woord, en vergel. Huydecoper op Stoke, d. I, bl. 266 en volg. en 367.

697. *Nie weren*, l. *nieweren* = nergens. B. II, v. 373 *Nygerius*; B. IV, 1663 *niewerinc*. Thans wordt in Vlaanderen algemeen gebezigd *niewers*, te Kortrijk *niewers*, in Antwerpen *nieverans*. Verg. Halbertsma, *Aant.* bl. 107.

700. *Wat*, l. *wart* of *was*. Zie op v. 287.

701. *En*, aldus.

706. *Die grote heerre, die edel man,
Die de werelt al veruan,
Ja en nam eem oec sijn lijf,
Een coninginne.*

Zoo spreekt men nog dagelijks : « die man, men nam hem. » Maar *heerre?* zou dit eene voorbedachte afwijking van den schrijver zijn, om eenen verbogenen casus aan te wijzen, waar hij zoo op gezet was, gelijk wij vroeger aanmerkten? — *Ja en*, i. *ja en* = immers, gelijk op v. 704 en B. IV, 1244. Dat het *ja en*, en niet *ja en* is, kan des noods bewezen worden door Stoke, V, 152, die *jane* schrijft. De zin is : « eene koningin nam hem immers het leven. » — De komma achter *lijf* moet weg.

715. *Met coggen en met barken.* — De kogge was een middel-euwsch snelzeilend koopvaardijschip, dat Kiliaen verklaart door *Celox*, jachtschip. Het was van voren en van achteren iets rond, en werd ook wel met krijgsvolk hemand. — De bark, een klein schip, thans nog op de middellandsche zee bekend. Volgens Weiland is ons *Barsie* eene waalsche verbastering van *bark*.

716. *Doe quam hi vort te Morfilee,*

Dats ene stat die staet op die zee.

— De geheele plaats, tot op v. 751, bewijst dat Maerlant zich slechts een verward denkbeeld van de Thermopilen had weten te vormen. De bergengte tusschen Thessalië en Lokris neemt hij voor eene zeeplaats, welke door Xerxes langs water en langs land belegerd wordt, en die eindigt met zelve eene vloot uit te zenden, en den vijand verslaat. Blijkbaar heeft de jeugdige schrijver, bij mindere ervarenheid in de geschiedenis van Griekenland, het voorbeeld dat hij voor zich had niet goed begrepen. Galtnerus zegt :

Sic quoque Thermophilæ Xerxem videre jacentem,

Et qui navigiis totum modò texerat aquor,

Vix licuit victo sola cum nave reverti.

In den *Spiegel historiael*, maakt hij het nog erger : daar heet het d. I, bl. 205 :

Int ende van der Moflee,

Dats die passnge, die men weet,

Die men Sente Joris aerm heet.

Sint Joris arm, dezen naam geven veeltijds de Hollanders aan den Hellespont volgens het *Schat- en Woordt-Boeck des Aerdr-rijks*, door Joh. de Raet de Jonge. Amst., 1680, op *Hellespontes*. Vergel. hiervoren B. II, v. 183.

718. *Hi hadde met X^m scepen*

Ter zee wart die stat begrepen,

Eñ te lande wert bezeten

Met menegen degen vermeten.

— Het valt moeilijk te verklaren hoe men eene stad bezet met eenige duizende schepen; nogtans verklaart Kiliaen *begrijpen* door *occupare*. Ook het raad vragen der inwoners aan hunnen afgod laat zich niet gemakkelijk vereenigen in éene gedachte met de aanwezigheid des vijands. Beter laat het woord zich hier verklaren door aangrijpen, aantasten, wat goed overeen komt met *beseten* = ingesloten.

Wat het overtal schepen betreft, indien Maerlant werkelijk tien duizend opgaf, hij moet dit later vergeten hebben, althans schreef hij in den *Spiegel historiael*, IV, bl. 56, v. 59 en volg. :

En hevet die zee begrepen

Met liij^m en .vij. scepen,

Dat sere te wonderne was;

Want men noint dat en las

Dat noint Xerxes no Alexander

So vele scepe hadde te samen.

Hier is *begrepen* goed te verklaren door *bezetten*.

724. *Dat si met houten en perden*

Vechten souden.

Lees *met houtenen perden*. — Iedereen brengt zich ligt het orakel van Delfos te binnen.

752. *Selve mochte hi*. Zeker te lezen : *Selve mocti*.

754. *Tynant*, l. tyrant.

741. *En*, aldus, bij nalatigheid.

744. *Pisene*, l. *peisene*, gelijk Maerlant zal geschreven hebben. Zie B. IV, op v. 1713.

745. *Dat wi noch solen vechten zege*. — Thans zegt men wat

langwijliger : de zege (op iemand) bevechten. Daarentegen is *zegevieren* opgekomen.

746. *Des — verles.* — De dichter zal wel geschreven hebben *dies — verties*.

747. *Et* = het.

752. *Hi sal die rikeit in dat gout*

Nemen.

Hij zal de rijkdommen en het goud nemen. — *In* = en. Deze schrijfwijze toont nogmaals dat men in sommige gevallen *en* en niet *ende* uitsprak. Hier is ze door maat en welluidendheid beide genoegzaam gewettigd.

754. *Dan solen gierige Grieken*

Eer wonden met goude wieken.

Dan zullen roofzuchtige Grieken hunne wonden met goud vermaken. — *Wieken*, eene wond vermaken : *wieke* is eene peluw van katoenen of versleten linnen draden, of van werk, welke op eene wonde gelegd wordt.

756. *Hen*, aldus. Zoo ook v. 760.

761. *Int lant van Meden*, d. i. van de Meden, gelijk de twee volgende regels uitwijzen.

765. *Niet.* — De overlandsche schrijver had *met* geschreven.

774. *Eñ bit dien edelen baroen*

Dat hi der doer wel doen.

— De twee bedorvene woorden vermoed ik te moeten gelezen worden *dar daer*. De zin is dan : « en [ik] bid den edelen veldoverste dat hij durve wel doen. » — *Baroen* in den zin van veldoverste verklaart Maerlant zelve B. VI, v. 85. Waarover zie de *Aant.*, als mede die op B. I, v. 851.

De brief van Darius aan Alexander staat niet bij Ganthier, die daarentegen in de aanspraak van den Aziaat tot de zijnen veel wijdluftiger is dan Maerlant.

782. *Ik sal di geven al den scat.* — Dit vers staat zonder tegenrijm. De uitgevallene regel kan zoo wel met v. 781 in verband gestaan hebben, als dat hij het verhaal van den voorvaderlijken schat zou moeten volledigen.

785. *Bedi*, l. *beide*.

796. *Eem was te mode harde onsachte* : Het drukte hem zwaar op het harte. — *Hem was te mode*. Thans zegt men : hij was te moede. — *Harde onsachte*, zeer hard, zeer droevig. Over *harde* zie de *Aant.*, B. I, v. 216.

802. *En*, aldus, doch bij onnauwkeurigheid.

814. *Willeclich*. — De sluitende *ch* in plaats van *c* is overlandsch.

816. *Tote aen Porus*. — In Schmellers Hs. staat onder de *n* van *aen* een punt, een teeken in de middeleeuwsche schriften dat de letter of het woord als niet bestaande moet beschouwd worden. Schmeller stelde er geene kantaanteekening bij; doch het woord is te veel, en er dient gelezen te worden : (*doen sende Darix*) *tote Poruse*.

825. *Elken ridden wilic en soude*

Geven .v. besante van goude.

Indien de plaats niet misschreven is, dan staat *en soude* voor *een soude* = eene soldij; anders ware *wilicen* = wil ik hem, eene wending die niet zeldzaam is. Eene derde lezing ware *in soude* = in soldij; doch die zou het minst steek houden. — *V. besante*. De *besant* was eene gouden munt, aldus genaamd naar de stad Bysantium (Konstantinopel), waar ze eerst koers had. Volgens Borel en Ragueau, bij Roquefort aangehaald, gold de *bisant* vijftig pond Tournois. De schrijver van het *Dictionnaire portatif des mots français*, Paris, Didot, 1750, schat hem op vijftig sols, of twaalf en half pond tournois, Roquefort slechts op tien sols. Beiden steunen zich op Joinville, waar deze schrijver over het losgeld van den H. Lodewijk spreekt. Dat losgeld schat de geschiedschrijver op vijf honderd duizend pond van zijnen tijd, zijnde de som bepaald volgens dezen op *tien honderd duizend*, volgens genen op *twee honderd duizend* bezanten. Hebben beide navorschers wel gelezen? Zoo ja, dan is het aan de kritiek over de waarde der beide Hss. te beslissen. Intusschen kon Roquefort de waarde van vijftig pond, door Borel en Ragueau aan den *besant* toegewezen, niet aannemen, als overmatig te hoog zijnde;

doch is zijne schatting van tien sols voor een goudstuk niet veel te laag? Ik vermoed dat de vijftig *pond* van Borel en Ragueau in zoo veel *sols* zouden dienen veranderd te worden.

825. *Voetganger*. — Thans gebruikt men in de nederlandsche legers het modewoord *infanterist*. Êr was een tijd dat ook in het krijgswezen Frankrijk ons nakeek.

826. *Die* voor *di*, om het rijm. Doch er is in bedenking te leggen, of Maerlant niet *dri* — *di* geschreven heeft; meermalen stelde des schrijvers fantasij *hie* voor *hi*, al is het waar dat zijne nauwgezetheid opzichtsens het rijm niet groot was.

828. Deze regel is de herhaling van v. 1610, B. IV.

856. *Eñ ontvingen over here*. — *Ontvingen* = ontvingen hem. Zoo is thans nog de uitspraak in Vlaanderen. — *Over*, voor.

858. *Blisschap*, elders *blijscap*, blijdschap.

859. *Int gedochte*. — In Vlaanderen hoort men steeds *het gedacht* voor de *gedachte* der geschrevene taal.

840. *Dat hi woude ochti mochte*: Dat hij wilde [zien] of hij kon.

845. *Eñ die tigelinen mure,*
Die wilten maecte die aventure
Die coninginne Semerianis.

— *Tigelinen*, van tichelen, als gebakken steen in tegenstelling van zelfwassen steen, waarover B. VI, v. 205. Hier ook heeft de *g* de *ch* vervangen. — *Die aventure*, misschien te lezen *bi d'aventure*, door de fortuin [begunstigd]. — *Semerianis* = Semiramis.

849. *Maisiere*, bastaardw., lat. *maceria*, *maceries*. Servilius in zijn *Dictionnarium triglotton* vertaalt *Maceria et maceries* door *eeuen muur, sonder calck*, en voegt er bij: *aliquando tamen pro muro legimus*. Maerlant schijnt echter *mure* en *masiere* te onderscheiden. Het komt mij voor dat men in vestingbouwkunde onder den naam van *masiere* verstond een min dunnen muur, of die zonder aardwerk bevestigd en van schiet- of werpgaten voorzien was. Zie de *Aant.*, B. III, v. 1054. Verg. nog Kiliaen, op *masier*, en Roquefort, op *maisiere*. Bardin geeft het woord niet op.

854. *Menfraet*, i. *Nemrod*.

856. *Dien* = die hem, namelijk den toren van Babel.

859. *Alse verre alst es van der zee*

Tote Westfalen.

— Daar het eeuig gekend *Is*. van den *Alexander* in of niet verre van Westfalen schijnt geschreven te zijn; mag men in bedenking brengen of dat land niet door den kopist, in plaats van door Maerlant, tot vergelijkingspunt genomen werd. *Alexander* was voor Babylonien gekomen, wanneer *Mazeus* hem te gemoet ging; de afstand zal niet meer dan een tweetal uren geweest zijn. Het latijn heeft :

Quantum Sequaniis distat Dyonisius undis.

Dyonisius, vermeen ik, is Sint-Denijs, op twee uren afstands van de Seine, waar deze stroom door Parijs loopt.

861. *Doe quam gegaen als een bruyt*

Die soudaen Macheus uyt.

— *Als een bruyt*. Dit is spitsgewijs van een verwijfden Aziaat gezegd. Men zal toch nooit *bruid* voor *bruidegom* geschreven hebben. — *Soudaen*. Dezen titel droegen onder de Mahomedanen de opperbevelhebbers van de legers der Kalifen. Bekend is de geschiedenis :

Van den hoofschen soudaen loyael,
Saladine van Babilone.

Maerlant heette insgelijks den bevelhebber van Babylonien *Soudaen*; doch v. 866 geeft hij hem den titel van *Baroen*, gelijk aan de veldoversten van *Alexander*. — *Macheus* vreemde schrijfwijze voor *Mazeus*.

893. *Het soude werden se te sure*

Eer men die tigeline mure,

Eñ den roden morter storde,

Dat meneger beesten bloed betorde.

Het zoude zeer zuur te staan komen, eer men den tichelmuur en den rooden mortel verwoest had, welke het bloed van menige dieren bestroomde. — *Se te sure*. Er zal wel dienen te staan :

D. i.

28

sere te sure, gelijk B. III, 992. *Werden te sure*; zoo vindt men in *Floris en Blancefloer*, v. 5974:

Blancefloer wart Florise te sure,
Hi pijnde hem om, God halper hem om.

— *Storde* = stoorde, verstoorde, verwoestte, vernielde. — *Dat*, slaande op het mannelijke *morter*. Dergelijk voorbeeld geeft het *Leven van Sinte Christina* aan de hand, in het opschrift vóór v. 1665. — *Betorde*, beliep, bestroomde. Ten Kate verklaart *Torden* door *discursare*, hier en daar loopen. In Vlaanderen heeft *terten* (treden), in 't imperf. *tertte* en *tort*. Over het beslagen van den mortel met bloed, ten einde er meer stevigheid aan te geven, gelijk men in de middeleeuwen het deed met roggemeel, zei de dichter reeds hiervoren v. 848, sprekende van *Semiramis*:

Si dede temperen met bloede
Dien morter, daer alle die maisiere
In waren gewrocht.

897. *Daer moeste menege pederiere*

Werpen een op die maisiere.

— Over *Perdiriere*, fr. *Perdreau*, lat. *Perdrix*, patrijs, het mitrailjetuig vóór de invoering der kanonuen, doch oneindig krachtiger, als werpende verscheidene zware steenbrokken; zie hiervoren B. III, op v. 617. — *Een*, l. *steen*. — *Maisiere*. Zie hiervoren op v. 849.

899. *En enen man van sulker cracht,*

Alse Mächeus was geacht.

— Volgens het latijn dient de zin te loopen tot v. 906. Bij Galtherus lezen wij:

*Virque manu promptus, et non ingloriosus illa
Præcedenti acie totiens expertus, in armis
Exemplo poterat alios ad fœdera pacis
Invitare suo.*

Diesvolgens is er te lezen *een man*, en moet *mochten* van v. 905 worden veranderd in *mochti*. Dit vers en het volgende luiden aldus:

Ander mochten vele
Hen castien van den spele.

Deze woorden, die op zich zelve een goeden, en met de twee volgende verzen een volledigen zin opleveren, komen intussehen, met het vorige verbonden, zeer gedwongen voor: *mochti vele hen castien* = mogt hij *velen hun* (het strijden) ontzeggen. — *Castien*, lat. *castigare*, fr. *castoier*, beperken, temmen. — *Spel* meestal *nijtspel*, strijd, gevecht, waarover zie Huydecoper op Stoke, I, bl. 57, en Halbertsma, *Naoogst*, bl. 77.

907. *Doen dede hi.....*

Die Percen achter waren.

— *Achterwaren* staat in den zin van achterwaarts gaan. *Et retrocedere* [*jussit*] *Persis*, zegt Galtherus. Misschien schreef Maerlant *Achter varen*.

920. *Men hinc daer die pellen uyt.* — *Pelle* verklaart Kilian door *pellis*, *involucrum*, vel, huid, bij overdragt kleeft. Ik denk dat onze dichter tapijtwerk bedoelt, althans van allerlei zinnebeeldige vertooningen sprekende, zegt hij v. 964 :

Dit stont in die pelne bescreven.

en v. 995 (Ander worme) stont ginder angeschreven.

Die *pellen* zijn wel de *aulae Babytonica* van Martialis, tapijten waar allerlei figuren van velerlei kleuren in geweven waren, en waaromtrent, ter eere van Vlaanderen, Junius (*Nomenclator*, bl. 275) het volgende vers aanhaalt :

Victa est

Pectine Flandriaco iam Babylonis acus.

Men weet dat Vlaanderen vroeg beroemd was voor zijne tapijtweverijen, welke ons door Frankrijk werden afgetroggeld, doch thans naar het oude vaderland terugkeeren, dank aan den ijver van den baron van Ingelmunster.

De wijze van vieren door Maerlant beschreven, ziet men heden nog bij elk groot feest te Brugge, de stad welke bij uitnemendheid die kunst verstaat. *Pelle* wordt in Vlaanderen nog gebezigd voor *baarkleed*, te Kortrijk vervormd tot *Pelder*, waar het woord M. is.

925. *Ghimmen*, lat. *gemmae*, edelgesteenten. In het *Leven van Sinte Servaes* staat II, v. 1280 *gemmen*.

955. *Som van houte, som van metael
Gescepen.*

— Dewijl in de twee voorgaande regels van zilver, goud en ijzer gesproken wordt, komt alda de twijfel op of de schrijver niet door *metael* een bijzonder mengsel bedoeld heeft. Ik beschouw het voor een', tegen over *hout* niet al te ongelukkigen, lap. — *Gescepen* = geschapen, d. i. gevormd, gemaakt, verled. deelw. van *scheppen*. Lang heeft het woord *scheppen* voor *kleermaken* in Vlaanderen stand gehouden. *Schepper* was dus tegenover schoen-, hoedemaker, enz., de maker bij uitnemendheid. In die beteekenis gebruikt het ook de navolger van den *Fergunt*, waar hij over den mantel der koningin spreekt v. 72 en volg :

Noit man saeh so rikelije dinc,
Heus nieman, die 't volprisen mochte
Ieghen die seepsterigge, die 't wrochte.

Zie mede Huydecoper op Stoke, II, bl. 458.

957. *Daer waren dantse veel geleit.* — Dantse = Dantziehsche. Dantzieh, hetwelk vroeger tot Polen behoorde, werd ook geheeten Dantzk, naar het poolsch Gdansko. Beroemd zijn nog de Dantziehsche tafel- en vloertapijten.

958. *Die straten waren alle bespreit
Met pelue en met singlatone
Bedi scarlaken en see grone.*

— *Singlatone*, eene kostelijke oostersche kleedingstof, waaruit men een soort van overal, door mannen even als door vrouwen gedragen, vervaardigde. Scharlaken en zeegroen waren geliefkoosde kleuren in de kleederdragt; elders voegt er onze dichter het purper bij :

VI, 431. Diere eleder van einglatoen
En purper, roet, en groen.

— *Bedi*, l. bekle. Dit slaat alleen op *singlatone*.

941. *En samijt met goude beslegen.* — Samijt, *Sameet*, *Sammet*, fluweel. Het woord schijnt uit het Grieksch afkomstig, en zesdaad te beteekenen. Vergel. *Bilderdijk's Geslachtlijst* op

Sameet. — *Met goude beslegen:* Zoo ook in het oud fransch :

*D'un samit pourtrait à oisians,
Qui estoit tout a or batuz.*

Staat in den roman *de la Rose*. Voor *beslegen* zegt men thans *belegd*.

945. *In diere manieren* : Op de wijzen. — Zoo ook v. 949, *na sijn maniere*; doch v. 952, *na eer wise*.

955. *Dor en ture* = Door en door. — De *t* in *ture* behoort nog tot de vlaamsche uitspraak. Te Kortrijk klinkt het *deur en teure*.

957. *Eer iongen alle drie te gader.* — De dichter beweert dat de leeuwin telken male drie welpen ter wereld brengt. In *der Naturen Bloeme* (II, 2154-57) is Maerlant van een ander gevoel :

Die lewinne brinet eerst .v. ionghe,
Daerna .iv. ten andren spronghe,
Dan drie, dan twee, dan een,
Daer na nemmermeer negheen.

962. *Eñ hi geet ropen eñ grenieren*

Eiselike.

— Wij lezen in *der Naturen Bloeme*, II, 2145 :

Dan comt die vader elaghe maken,
Eñ grongieren eñ mesbaren.

Er is spraak van den leeuw, hier (v. 954), gelijk vroeger (v. 167), *Lybart* geheeten. Over deze onderscheidene benamingen, zegt Maerlant in *der Naturen Bloeme*, II, v. 2110 :

Lewe es hi in dietsche ghenant,
Eñ Liebart in vlaemsch becant.

Deze benaming in onzen roman schijnt mij niet onbelangrijk in de zaak van Maerlants geboorteland.

972. *Eñ ontoet den mont wel rijf* : En spalkt den mond zeer wijd open. — *Ondoen*, los doen, openen. — *Rijf*, vertaakt Kiliaen door *largus*, *copiosus*, *abundans*.

975. *Stict sijn hoet* : Steekt zijn hoofd. — *Stikt*; zoo is nog de vlaamsche uitspraak; *hoet* is daarentegen brabantisch, gelijk wij reeds zagen.

975. Hier staan vier ongelukkige rijmen : *doet — doet (dood); ontwe — twe.*

982. *Si* = *se*, gelijk reeds vroeger vermeld is.

985. *Pickende*, met den snavel slaande. — Maerlant schreef *peckende*, wat uit het tegenrijm (*treckende*) genoegzaam blijkt. Zoo is ook de uitspraak in Vlaanderen, in onderscheiding van *pikken*, koorn maaijen. Dezelfde klank geldt voor *tecken* = *likken*, welke spelling op v. 959 behouden is.

990. *Weest* = *wast*, *groeit*. Zoo leest men ook in *der Naturen Bloeme*, III, v. 1297 :

In harde corter tijt daer naer
Wast een worm.

995.

En auder worme

Van so wouderliker vorme.

— In de prologe van *der Naturen Bloeme*, v. 150, heeten ze *van messeliker vormen*. Elk dier, dat eene wandrochtelijke lange gedaante had, met den buik dicht bij den grond, heette men worm, de krokodil zoo wel als de boa : aan den fabelachtigen basilisk gaf men den naam van *liutworm*. Te Kortrijk spreekt men uit *oorm*.

999. *Eñ*, l. *en*, expletivum.

1001. *Van de hogen doen*, l. *van den h. d.*

1002. *Die diernen eñ die garsoen*. — *Dierue*, *deerne*, als zeide men *dieneriane*, zegt Kiliaen, wordt in alle aanverwante talen gevonden. Zie Terwen, *Etymologisch woordenboek*, bl. 129. Bij ons behoort het vooral in de Kempen te huis. — *Garsoen*, bastaardw., hetzelfde als *jongen*. En daar het denkbeeld van jongste dat van ondergeschiktheid aan de ouderen steeds meêbragt, kreeg het woord al spoedig de volle beteekenis van dienstdoenden persoon, zoowel van *dienstbode* als, bij den adel, van *jonker* en *jonkheer*. Hier staat het in de eerste beteekenis, gelijk overigens blijkt uit het latijnsch voorbeeld, dat *Servus* bezigt. In den tweeden zin ontmoeten wij het veelvuldig in de ridderromans.

1004. *Daer was menich wempel wite*

Eñ menich dulle warwoes dierne.

Daar was menig loshoofd en menige dulle groenselmcid. — *Wempelwite*. Kiliaen vertaalt *wite*, *witte*, door *notitia*, *prudentia*, *ingenium*: *wite*, *witigh*, *witte*, *wittigh*, door *sciens*, *prudens*, *peritus*, en noemt ze beide oud. *Wempelwite* is dus letterlijk *wimpelverstand*, d. i. fladderend, bewegelijk, onvast verstand. Dezelfde schrijver verklaart *aet-wite* door *mulier insipiens*, *inscia*, *ignava*, *inepta*. — *Warmoes*, tuinkruid in Holland en Brabant, te Gent bepaaldelijk de roomsehe latuwe. In den DIASCORIDES, zoo niet van Yperman, dan toch waarschijnlijk onder leiding van dien aanzienlijken westvlaamschen heekkundige opgesteld, wordt gesproken van *WARMOES van maluwen*, d. i. tot spijs bereide maluwen.

1007. *Si seiden ver Ymme of Magriete*. — *Ver*, is vrouw, doch onderscheidingshalve gebezigd. Men vindt het woord afgescheiden, gelijk hier, of met den eigennaam verbonden. Zie Huydecoper op Stoke, II, bl. 147 en volg. — *Ymme*. In de lijst van Nederlandsehe voornamen, door Willems in het *Belgisch Museum*, d. V, geplaatst, vindt men *Im*, *Immetje* voor *Emmerentia*. In den roman van *MARIKEN van Nimwegen* zegt de booze tot de heldin van het stuk:

In u lant zijn veel maegden en vrouwen,
Die Emmeken genaemt zijn.

De eigennaam Emma komt voor onder de engelsche prinsessen van dien tijd, terwijl Margareta, de moeder der Avennen, Vlaanderen bestuurde.

1012. *Was hi wijff, I. was si wijff.*

1021. *Als hi was binnen dier cierheit,
Was daer menech cruyt gereet,
Timiane en wiroc,*

Staken, mure en sinamoma

Gargana, Casea en aroma.

— *Cierheit*, versiering. — *Timiane*, Thymus, door het volk roudom Gend, zonderling genoeg, *Thymous* uitgesproken. — *Staken*, *stichas*, bij de Araben *Astochodes*, een welriekend kruid

door Dodoens beschreven B. II, c. 77. *Mure*, de welriekende stof-feliet, in Westvlaanderen *Muurbloem* geheten, en niet het ongeachte vogelkruid *Mure* (te Kortrijk, *Murke*), lat. *Alsine*. — *Sinanoma*, *Ciunaniomum*, kaneel. — *Gargana*, zeker wel de Galangawortel, ook *roode gember* geheeten, uit Midden-Azia herkomstig en die een zeer aangename reuk bezit. — Het kruid door Virgilius *Casia* geheeten, zou volgens Dodoens (B. II, c. 76) de *Lavender* zijn. — *Aroma*, zeker de *Calamus aromaticus*, welriekend riet, dat niet verward moet worden met het soort van lisch, hetwelk men met dien zelfden naam bestempelt. Het is eene indische plant, welke, volgens Guibourt, de *Gentiana chyraila* zou zijn.

Omtrent dit alles blijft Galtherus meer in algemeenheden; hij bepaalt zich met te zingen:

*Quocumque ingreditur certant thimiamata thuri,
Divinique Arabum pascuntur odoribus ignes,
Et matutino satiantur aromate naves.*

1052. (Menege beste) *die genoet es in Yrcane*: Die geteeld is in Iranie. — Kilien heeft *Ghenooten*, vet. fland. *Coire*, *cuncumbere*.

1057. *Die monestrevele*. — Schmeller las *monescrevele*. Maerlant zal wel noch het een noch het ander geschreven hebben. Immers vindt men dit woord in het fransch, waaruit het tot ons overkwam, steeds gespeld *menestrel*, *menestre*, *menestrey*, *menestrier*, enz. Ook de open brief van Lodewijk van Male, van het jaar 1556, zegt *Menestrels*; en bij den schrijver die onder den naam van Van Velthem doorgaat, en in 1500 leefde, lezen wij bl. 386, *menistrele*. Of wilde de kopist het woord met *schrijven* (*scrivelen*) in betrekking brengen? De Menestrel was een zwerfende kunstenaar die sproken opsneed en liederen zong, een of ander muzikinstrument speelde, goochelde, enz., dit alles vereenigd of afzonderlijk. Ook aan het hoofd eener troep vertellers en *zancstriggers* werd de naam van menestrel gegeven. Zie Roquefort, *Glossaire*, op *Menestrel*, en *De l'état de la poésie française dans les XIIe et XIIIe siècles*, p. 90.

1059. *En loefden met eren sanghe.* — *Loefden*, loofden hem. — Het verdient opmerking dat de *menestrels*, of *monescrevele*, gelijk Schmeller las, tegenstrijdig met de voorgaande aanteekeening, hier enkel om hunnen zang vermeld z'n. Wat onmiddellijk op dit vers volgt, de verschillende muzikinstrumenten, staat, even als het spel der zwaarddansers en der starrekijkers, op zich zelve en schijnt niet tot hunne oefening te behooren.

1040. *Daer was menich trompe lange,
Vedelen, harpen en sijmphonien,
Cytolen die wael leren vrien,
Salterien, orgelen en sciven.*

— *Trompe*. Het speeltuig, waar de torenwachten op blazen, heet te Gent *trompe*, te Kortrijk *trompet*. Volgens Roquefort zou deze laatste benaming ook die der *busine* (bazuin) wezen: dat zal wel niet. — *Vedelen*, zoo heette, en zoo heet nog de viool. — *Harpen*. Het meestgeacht muzikinstrument der oudheid en der middeleeuwen was de harp. — *Sijmphonien* schijnen een soort van harpen geweest te zijn. — *Cytolen*. De cytole of citole, was een snaarinstrument, buitengewoon zacht van toon. Roquefort (*Poés. franç.*, bl. 110) haalt daaromtrent het volgende aan:

Paroles

Plus douces que sont les citoles.

Barbazan meent dat de cytole wel de *Cithara* der Latijnen kon wezen. De goede diensten die dit speeltuig aan de verliefden bewees, laten vermoeden dat men het gemakkelijk met zich droeg en het tot begeleiding van den zang bespeeld werd. De hoedanigheden hier aan de cytole toegeschreven worden gegeven aan de *Bonge*, in de *Oudvlaemsche Liederen* (n° 58) uitgegeven door de vlaamsche Bibliophilen. — *Salterien*, *Salterion*, *Psalterion*, *Santol*, *Santorie*, een soort van citer met tien snaren bespannen. Barbazan schijnt het met de *Bonge* verward te hebben. — *Orgelen*. Hiermede zal wel niet anders dan beweegbare orgels bedoeld zijn. — *Sciven*. Daar in de middeleeuwen zoo min als thans het schijven slaan op zich zelf een aangenaam muziek zal geweest

zijn, denk ik dat de hier opgenoemde muzikinstrumenten voor eene symphonie samenwerkten en den stoet voorop gingen, gelijk thans nog, doch meest met andere kunsttuigen, plaats heeft. Zie Van Wijn, *Historische en letterk. avondstonden*, II, bl. 107 en volg. Roquefort, *De l'état de la poésie franç.*, bl. 105 en volg., alsmede mijne inleiding voor de *Oude vlaemsche Liederen*, bl. X en volg.

1051. *Noit ontfinc dat volc Rome, l. dat volc van R.*

1052. *Met so eerliken gome* : Met zoo vereerende aandacht.

1056. *Julius.....*

Doe hi dien hertoge van Swaven

Scoffierde en alle zijn graven

Tote Lyons op die Roene.

— Deze hertog van Swaben zal wel niemand anders zijn dan Ariovist, door Vaernewijck koning der Saxen geheeten. Volgens Cesar telde de duitsche vorst ook Zwaven in zijn leger. Cesar duidt de plaats niet aan, waar Ariovist verslagen werd : Maerlant moet dus de overlevering geraadpleegd of andere bronnen voor zich gehad hebben.

Intusschen is de verre afstand van Lyons tot aan den Rijn, door Cesar bij die gelegenheid vermeld, nog geen bewijs tegen de beweerding van onzen dichter. Het terugtrekken over den Rijn zou misschien strategisch kunnen uitgelegd worden. Hadden wij den slag van Waterloo verloren, welligt nam Blucher zijne stellingen aan genen kant van den grooten stroom.

1064. *En wan Burgondien en Batragijs.* — *Batragijs.* De *Bituriges* waren de bewoners van het latere Berry. Maerlant spreekt hier met het oog op het zevende boek van Cesars Commentarien.

1065. *Doe vacht hi te Dole in Loriene.* — De bewerker van het gentsche fragment vervormde *Dole* in het diminutief *Tolette*. Het is waarschijnlijk dat de dichter spreken wil van de bestorming der vesting Alise door de Galliers, gevolgd van hunne volkomene nederlaag onder Vercingetorix. De geduchte sterkte is thans het geringe dorpje Sainte-Reine, in Borgonje tusschen

Dijon en Semur gelegen, ettelijke mijlen Noordwest van Dole. In mijn *Loopje tot in de Pyreneën* staat de naam van het dorp slecht geschreven : men kan daar zien waarom.

1069. Was, i. wan, gelijk in het gentsch fragment.

1071. *Al dat land dat leget nu*

Bi norden berge Moniou.

— Naar aanleiding van het rijm zou *nu* dienen te worden uitgesproken *nou*; het gentsch fragment heeft echter *Mongu*, waar het eilacy eene brug van maakt. *Moniou*, lat. *Mons Jovis*, de Alpen en bepaaldelijk het gedeelte van die bergketen van den Sint-Bernard tot den Sint-Gotard. Forbiger vond dien naam enkel in de Pyreneën. Eene in de middellandsche zee uitloopende spits van dat gebergte, niet ver van de tegenwoordige fransche grens gelegen, in de nabijheid van Ampurias, heette *Mons Jovis* : een gedeelte ervan is thans nog onder den naam van *Monjou* bekend (*Handbuch der alten Geographie*, III, bl. 10). Maerlant echter verdrijft op meer dan éene plaats allen twijfel omtrent de ligging van een *Mons Jovis* in de Alpen. In het zevende boek van onzen roman zegt hij v. 1450 en volg. :

Tusseen Moniou en dien Donouwen
Legt een lant, daer scone vrouwen
Harde veel binnen sijn,
Germania betet in latijn.

en v. 1529

Italiaen beten in iatijn
Alle die liede die nu sine
Tusseen die suntze en Moniou.

en 1555

Die Rijn sprinet an den Mouiou.

Doch Forbiger zelf geeft ons het middel aan de hand om Maerlant bij te treden. Sprekende van de *Alpes Penninae* (III, 115) zegt hij dat er een tempel van Jupiter Penninus op stond, waarvan de bouwval, met het opschrift *Iovi Pænino*, op den grooten Sint-Bernard is overgebleven. — *Bi norden*, i. *benorden*, gelijk in het gentsch fragment.

1075. *Brandijs*, Brandusium. — Onmiddelijk vóór dit vers

heeft het gentsch fragment twee regels, welke in ons Hs. ontbreken.

1078. *Met nachte, bij nachte.* — De Vlaming zegt nog : *met den nacht.*

1081. *Eu*, aldus.

1092. *Fortnuus.* — De slaaf, die op bevel van Ptolomeus aan Pompejus het hoofd afsneed, heette Photinus. Het gentsch fragment heeft *Fontinus*.

1103. *Want si Pompeius vochten, l. want si met P. v.*

1111. *En al dor zijus selves vrome* : En al tot zijn eigen voordeel. — *Dor*, om, tot; zie Clignett, *Bydr.*, bl. 510. — *Vrome* verklaart Kiliaen door *utilitas, ususfructus*. Men vindt elders *vrame*.

1133. *Yrcuse en Panisa, l. Hirtius en Pansa.* — Het waren twee romeinsche consuls.

1137. *Ambonise, l. Antonise, Antonius.*

1142. *En liet sijus selves wijf te haut* : En scheidde weldra van zijne echtgenoot.

1167. *Daer ic u tierst af liet bliven.* — Het gentsch fragment heeft : *Dar ic tersten af liet bliven*; waar ik vroeger van staakte (te schrijven).

1168. *En sach niemau die feeste driven.* l. *Eu sach n.* — Het gentsch fragment heeft beter : *ne sach uoint man*.

1169. *Di feesten, l. die f.*

1180. *En al dat si mochten geleesten* : Al wat zij mogten voortreffelijks verrigten. — Kiliaen verklaart *Gheleysten* door *facere, praestare*. Zie mede Halbertsma, *Aant.*, bl. 354.

1183. *En als hi was .xviij. iaer out,*

Orlogede hi.

— Het gentsch fragment heeft, duidelijk bij misgreep, *.xij. jar.*

1188. *.XVij. ende vijf hondart* : Vijftien duizend vijf honderd.

— In het gentsch fragment staat : *niet hondert man* = niet eens honderd man, eene misstelling buiten alle berekening. — *Eude*, aldus.

1189. *Tors en te roet.* — *En*, aldus. — De vervaardiger van

het gentsch IIs., om te bewijzen dat hij zich bij het getal honderd hield, schreef *tors no te voet*.

1200. *Daer bi hebben sijs cranke eer*

Die boeke maecten van Arture,

Van Partenopeuse, van Sornagure.

— Koning *Arthur* is de hoofdheld van den roman-cyclus der Tafel-Rond, van welken Cyclus voornamelijk de *Lanceloet*, de *Walewein* en de *Fergunt* ons overbleven. Van den *Parthenopeus en Meliore* ontdekte men nog enkele brokstukken, door Massmann verzameld uitgegeven (Berlin, Herman Schutze, 1847). Wat *Sornagure* betreft, vermoedelijk behoort die persoonadje mede onder de helden van de Tafel-Rond. Het ware wenschelijk dat bij de uitgave van een romantisch gewrocht uit de middeleeuwen de eigennamen erin voorkomende, in eene lijst opgenomen wierden: dit zou anderen vele nuttelooze opzoekingen, ja mislagen, sparen.

1209. *En dien fellen Modicac*. — Wie is deze helsche persoonadje, die hier achter Lucifer en zijne gezellen op het tooneel verschijnt? De *Theutonista* heeft *Modde*, vuil, drek. Kiliaen verklaart *modden*, *moddelen*, door *lutum movere*. De Noordhollander zegt *moddig*, voor morsig, vuil. Zie *Taalgids* I, bl. 287. De naamsafleiding van *Modicac* zal dus niet moeilijk zijn.

1213. *Were sulc een coninc te Parijs,*

Al heidenesse soude hi dwingen.

— Maerlant heeft het oog op de landen van Overzee, op nieuw aan de meesterschap der ongeloovigen prijs gegeven, en die heroerd zouden kunnen worden, indien een krachtige vorst, gelijk Alexander was, op den troon van Frankrijk zetelde. — *Heydenesse*, in tegenoverstelling van Christenheid, van *Heiden*, ongeloovige, die noch Christen noch Jood is, dus zoo wel een Mahomedaan als een afgodendienaar. Zie Kiliaen op het woord.

De fransche koning door Maerlant bedoeld is Lodewijk IX, bijgenaamd de Heilige, die van 1226 tot 1270 regeerde. De dichter schreef immers den *Alexander* vóór den *Rijmbijbel*, die

in 1270 reeds was afgewerkt. Om te beter het tijdstip te kennen, waar Maerlant op zinspeelt, en die de tijd was dat hij zijn boek dichtte, dienen wij wat verder in onzen roman te dringen en wel tot in het zevende boek: daar spreekt hij v. 1158 en volg. van

Jherusalem, daer nu te tiden
Die heidene ute en ia riden.

Het was in 1244 dat de Karismianen voor den soudan van Egypten de Heilige Stad innamen, waar zij de grofste barbaarschheden bedreven. Koning Lodewijk op het einde van dat jaar ziek gevallen zijnde, deed belofte het kruis aan te nemen; doch niet vóór 1247 bereidde hij zich tot den kruisvaart, en eerst den 25 oegst van het volgende jaar scheepte hij zich in voor het Oosten. Het vijfde boek was dus vóór 1248 en lang na 1244 afgewerkt.

1219. *Were oec die hertoge van Brabant*

Sulke een ridder wael becant,

Dien roveren te Rippelmonde

Soude dunken grote sonde

Tol te niemene met geweld

Den genen die varen op die scelt.

—Naar aanleiding van de hier bovenstaande aantekening, doelen deze woorden op Hendrik II, bijgenaamd den zachtmoedige († 1 febr. 1248), een' zwak en ziekelijk man. Men weet dat de Schelde op zekere uitgestrektheid het grondgebied tusschen Vlaanderen en Brabant scheidt, zoodanig dat de schepen van Antwerpen naar Mechelen, dus tusschen twee steden onder het gebied van den hertog van Brabant, varende, tol moesten betalen aan den graaf van Vlaanderen. In 1556 erkende hertog Jan III dat, behalve vóór en zijds Antwerpen, de jurisdictie over den stroom aan den graaf toekwam, zoo verre als de schepen konden varen, dat is op de grootste breedte der rivier (Mertens en Torfs, *Gesch. v. Antwerpen*, II, bl. 65).

De tol van Rupelmonde werd dus volgens het volkenregt geheven. Doch in den oorlog van gravin Margareta met graaf Willem van Holland, was de scheepvaart der onderdanen van den laatste

op de brabantse steden belemmerd, waaruit buitverklaringen en gevangnemingen plaats hadden. In het procesverbaal der wederzijdsche grieven, omstreeks 1253, opgesteld, zijn die des graven daaromtrent opgenomen. In het jaar 1315 kwam de graaf van Holland met elf honderd schepen voor Rupelmonde; doch op de tijding dat zijn volk door de Vlamingen geslagen was, vaarde hij terug. Zie *Spiegel historicael*, aan Van Velthem toegeschreven, bl. 385 en volg.

De bittere klagte van Maerlant tegen den hertog moet, volgens mij, haren grond vinden in dezen verhinderden koophandel van Zeeuwen en Hollanders met Brabant, op eenen stroom, die ook binnen de palen van dit land liep. Deze klagte laat vermoeden dat Maerlant geen onderdaan was van den hertog, dien hij zoo driftig voor niet ridderlijk uitmaakt. Evenmin moet hij het geweest zijn van gravin Margareta, onder wier onmiddelijk bevel de zoogenaamde rooveren te Rupelmonde de hollandsche schepen last aandeden. Wie was Maerlant dan? Ik vermoed een aanhanger der Avennen, die om die reden destijds zich buiten Vlaanderen bevond. Over den persoon van onzen dichter handelen wij breeder in de inleiding.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

316458

N° 316458-

